

276

El Front Popular de Catalunya també va néixer aquell mes de gener, format per Esquerra Republicana de Catalunya, Acció Catalana Republicana, Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, Unió Socialista de Catalunya, Partit Català Proletari, Unió de Rabassaires i les seccions catalanes dels partits polítics de disciplina espanyola; el Partit Republicà d'Esquerra, filial de Izquierda Republicana; la Federació Catalana del Partido Socialista Obrero Español; el Partit Comunista de Catalunya, filial del Partido Comunista de España; i la secció catalana del Partido Obrero de Unificación Marxista.

¿No havien quedat que els partits polítics catalans d'esquerra no donarien bel·ligerència a les seccions catalanes de partits polítics de disciplina forastera ?

Si - en deien -, però és que en aquelles circumstàncies s'havia de fer la pinya per a poder treure de presidí al President Companys i als seus Consellers.

I replicàvem nosaltres: Es que ^{eren} ~~era~~ necessaris els vots d'aquells quatre grups per aconseguir el triomf ? Jo diria que no feien cap falta.

I pocs dies abans de les eleccions, Joaquim Maurin ja amenaçava als petits burgesos catalanistes i republicans que l'havien acollit en candidatura. En un míting poumista, celebrat a Tarragona el dia 26 de gener, amb un aire ^{trionf}trionfalista impropí d'un candidat revolucionari que només podia sortir diputat anant de braçet amb aquella petita burgesia catalanista, ja anunciava que anava a la conquesta del poder amb aquestes paraules:

Tenedlo en cuenta, republicanos todos, de la Esquerra, de Acció Catalana, de Marcelino Domingo y de Asaña, nosotros iremos junto a vosotros mientras sigamos adelante; pero una vez que todos los preses de Octubre estén en la calle y vosotros consideréis que habéis llegado a vuestra meta, nosotros aún seguiremos avanzando y, si constituis un obstáculo, os saltaremos hasta llegar a la implantación de la República Socialista Obrera...

Després, va venir la fusió de les joventuts obreres d'Espanya.

Les Juventudes Socialistas, que tenien com a secretari a Santiago Carrillo, fill del veterà socialista espanyol Wenceslao Carrillo i les Juventudes Comunistas, el se-

cretari de les quals es deia Trifón Medrano, es van fusionar el mes d'abril d'aquell mateix any 36 i a partir d'aquell moment hi va haver les Juventudes Socialistas Unificadas, amb Santiago Carrillo de secretari. Als dirigents del PCE no els feia res que la nova organització perdés l'etiqueta de comunista i es digués socialista. La qüestió era arribar a la unificació sense despertar sospites de maniobres malintencionades.

A Catalunya, el resultat d'aquelles eleccions va ser altament favorable per al Front Popular perquè van donar aquest resultat: 21 diputats d'Esquerra Republicana de Catalunya; 5 d'Acció Catalana Republicana; 4 de la Unió Socialista de Catalunya; 2 del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra; 3 del Partit Republicà d'Esquerra; 2 de la Unió de Rabassaires; un del Partit Català Proletari; un de la Federació Catalana del PSOE; un del Partit Comunista de Catalunya; i un del POUM. En total, 41 diputats del Front Popular de Catalunya i 13 diputats del Front Català d'Ordre a base de 12 diputats de Lliga Catalana i un dels Tradicionalistes de Tortosa, avalat pel partit de Francesc Cambó, el líder de la Lliga que va ser derrotat al districte electoral de Barcelona-circumscripció i es va quedar sense acts. I és bo de remarcar que aquelles eleccions encara no es van poder fer amb la divisió territorial de la Generalitat aprovada a finals de 1955 perquè no va poder entrar en vigor fins que es van promulgar els decrets del Govern de Catalunya del 27 d'agost i 23 de desembre de 1956 quan ja no estaven per fer eleccions de cap mena.

La gent del POUM no es podia ~~gair~~ queixar, perquè Joaquim Maurin havia aconseguit una vetaació que mai no es podien imaginar per al seu líder màxim. Amb tot i que va ser el darrer de la cua de representants dels partits més revolucionaris però també dels més minoritaris en nombre d'afiliats i simpatitzants que figuraven en les candidatures del Front d'Esquerra de Catalunya, a Barcelona-ciutat Maurin va tenir la quantitat de 256.723 vots. Encara en volia més ?

Si tots aquells vots haguessin estat de pounistes o de futurs pounistes, ja es podien llançar a fer la revolució de la qual parlaven i a preparar la instauració de la República Socialista Obrera. Però la de Catalunya o la d'Espanya ?

118

No. Que no es precipitesin i recordessin que, si per cas, només podien comptar amb els electors que havien votat a Maurin en les eleccions del 19 de novembre de 1933 i encara haurien de descomptar-ne uns quants perquè aquella candidatura del Front Obrer era integrada per 8 candidats del Bloc Obrer i Camperol i 7 candidats de la Federació Catalana del PSOE, de filiació socialdemòcrata o socialtrafucera com s'havia dit i repetit diverses vegades en mitjans i articles de premsa. Perquè entre uns i altres, Joaquim Maurin només va tenir 5637 vots, un centenar menys que Jordi Arguer que anava en la mateixa candidatura.

Potsar que abans de llançar-se al carrer tornessin a llegir la recomanació que feia Georgi Dimitrov als seguidors de la IC d'aquell temps quan recomanava de fer ~~uns~~ fronts únics de la classe obrera a cada país i uns fronts populars, encara que fos amb els governs petit-burgesos.

Entre els honorables presidaris candidats que van sortir diputats hi havia el President Companys i els seus cinc consellers que ja eren diputats al Parlament de Catalunya. L'únic que no n'era era Martí Esteve, d'Acció Catalana.

Al nostre entendre es tornava a plantejar el problema de les incompatibilitats.

Aquells ^{ais} diputats no havien renunciat l'acte del les eleccions del Front Popular i tampoc no havien renunciat les del Parlament de Catalunya que tenien des de l'any 1932. Perquè el Govern de la República a l'exili, quan l'any 1945 va convocar - per una vegada i prou -, aquelles Corts republicanes a la ciutat de Mèxic, va invitar a la sessió als consellers Barreza, Comorera, Cascol i Mestre. El President Companys havia estat afusellat per ordre de Franco l'any 1940 i Joan Lluhi i Vallescà, havia mort exiliat a Mèxic l'any 1944. I el Govern de la República encara hi va afegir un altre diputat al nostre Parlament que tampoc no havia renunciat l'acte catalana; Joan Casanelles.

Potsar perquè el Govern de la República considerava que les actes de diputat del Parlament de Catalunya no passaven de ser unes actes parlamentàries "provincianes" i les úniques que tenien categoria eren les de les Corts espanyoles.

Aquell Govern de la República exiliat, comportant-se d'una manera que devia creure imparcial i justa, va convocar a la reunió parlamentària de Mèxic a tots els diputats que sabia que no es trobaven en territori espanyol, considerant que si eren a l'estranger eren lleials a la República i si estaven a Espanya no ho eren. Però entre els que no eren a Espanya hi havia José María Gil Robles, l'ex-líder de la CEDA i capítol del bienni negre que aleshores residia a Portugal, i Josep Maria Massip i Isàbel, ex-director de La Humanitat i diputat d'Esquerra Republicana de Catalunya en aquelles eleccions del 16 de febrer del 36, que arran de la nostra guerra, havia fugit com un esperit i no va parar fins a les Illes Filipines on el va trobar la convocatòria. Després, va esdevenir corresponent del diari madrileny AHC, que tots sabem que no era pas catalanòfil. I, naturalment, ni Gil Robles ni Massip - com molts d'altres diputats convocats - no van acudir a la cita oficial republicana amb tot i que, si hi haguessin volgut anar, ho tenien tot pagat.

De totes maneres, el Govern de la República va arribar a localitzar un total de 200 diputats del 16 de febrer del 36 que aleshores hi havia escampats per 16 països.

No recordo qui es va dir que el criteri republicà espanyol era que els que s'havien exiliat, per les causes que fossin, havien de considerar-se dignes d'ésser convocats i que els que s'havien quedat a Espanya no n'eren dignes. Però, si per cas era així, és evident que anaven equivocats de mig a mig perquè hi havia diputats com Joaquín Maurín que aleshores es trobava complint condemna a l'interior perquè quan es va produir l'alçament feixista del 18 de juliol del 36, ell estava a Galícia on havia anat a organitzar la secció gallega del seu partit, sense sospitar el que passaria, a desgrat de les seves prediccions sobre els cicles revolucionaris que ens havia recordat des de la Batalla del 3 de gener - feia sis mesos - quan deia:

Estamos en el séptimo año de nuestra revolución, empezada en 1930, al derribarse la Dictadura militar. Lo seguro, lo indiscutible, es que aquí, pisando el suelo hispánico, vamos a librar este año una batalla de importancia decisiva o poco menos. El proletariado, experimentado, aleccionado, sigue en pie de guerra, dispuesto a reanudar sobre otro terreno la gesta de Octubre. Octubre fue el prólogo, el ensayo general. Vamos a entrar ahora en la fase de los grandes combates, en marcha hacia la victoria del socialismo..

El restabliment del règim autonòmic

Lluís Duran i Ventosa i Joan Vallès i Fajals, diputats al Parlament de Catalunya i destacats elements de Lliga Catalana, no van saber comportar-se amb la dignitat política i patriòtica que va demostrar tenir el seu correligionari Antoni Martines Domingo. Van acceptar una nomenaments al marge de la voluntat democràtica catalana i ho van fer acompanyats d'altres botiflers de la pitjor mena com era Felip Bertran i Güell, ex-fundador de ^{la} Peña Blanca feixista, que després es va adherir al Bloque Nacional de Calvo Sotelo, a través de Renovación Española, un dels grups que, com hem vist en capítols anteriors, va signar el pacte d'ajut econòmic i militar amb Mussolini per acabar amb la República espanyola.

^{aquells prohoms de la Lliga}
Però estentant els nous càrrecs política no van tenir temps de respirar. Perquè van prendre'n possessió el dia 13 de gener de 1936 i al cap d'un mes i mig ^{escas} havien de sortir del Palau de la Generalitat amb la cua entre cames i, suposen, avergonyits i vermells com uns pardigets. I, a més, pitjor per ells.

L'endemà mateix del triomf electoral del Front Popular, el general Francisco Franco, que encara era Cap de l'Estat Major Central, es posava a redactar les ordres corresponents per a notificar als comandants generals de l'Exèrcit que el govern de Portela Valladares havia declarat l'Estat de Guerra a tot el país. Però quan Alcalá-Zamora se'n va acabarentar va cridar a Portela i li va ordenar de retirar aquell acord del Consell de Ministres, argumentant que la gent ho podria interpretar com una provocació i començaria una acció defensiva al carrer que no es podia preveure com acabaria. I al general Franco no li va tocar cap més remei que estripar aquelles ordres que havia començat a signar.

231

Aquell mateix dia 17, Portela Valladares "dimitia" a Joan Moles i Ormella com a ministre de Governació i el designava Governador General e Virrei de Catalunya.

El dia 19 dimitia el govern en ple de Portela Valladares i Manuel Asaña, d'acord amb el resultat de les eleccions del Front Popular, era designat per a ocupar la presidència d'un Consell de Ministres provisional, format de la manera següent: Estat, Barcia; Governació, Amós-Salvador; Guerra, general Masquelet; Hisenda, Gabriel Franco; Marina, Giralt; Justícia, Jara; Agricultura, Ruis Funes; Treball, Ramos; Indústria i Comerç, Alvarez Baylla; Instrucció Pública, Marcel·lí Domíngó; Obres Públiques, Caseres Quirega; i Comunicacions, Eliseo Garzen.

A casa nostra, la victòria del Front Popular havia repercutit en gran manera en la vida interna del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CALCI) de Barcelona perquè el president de la nostra minoria d'oposició cadciista figurava en la candidatura a diputats a Corts que va sortir triomfant.

El president de l'anomenada Minoria d'Oposició del CALCI era Pere Asnar i Saserra, que havia estat elegit en la candidatura de conjunt de Barcelona-ciutat com a representant del Partit Català Proletari, adherit al Front Popular de Catalunya. Pere Asnar, després de la mort de Jaume Compte havia esdevingut el més destacat dels dirigents del PCP. I vam convenir que, en aquelles circumstàncies, teníem les millors perspectives per a conquerir els principals llocs d'un nou Consell Directiu de l'entitat dels dependents de comerç, a la vida de la qual ens proposàvem donar una forta empremta proletària i enriquir encara més les seves reivindicacions nacionals catalanes.

Per mirar d'aconseguir-ho, immediatament de conèixer el resultat electoral del 16 de febrer del 36, vam reclamar la convocatòria d'una assemblea general extraordinària la qual es va celebrar el dia 28 d'aquell mateix mes de febrer i, tal com era d'esperar, es plantejant la necessitat d'aplicar un programa com el nostre en aquells moments va aconseguir l'assentiment de la majoria de l'assemblea i la nostra candidatura encapçalada per Pere Asnar, va aconseguir conquerir el Consell Directiu de l'entitat. El resultat d'aquella assemblea havia estat el fruit d'una sèrie de meses d'esforços i reunions nocturnes de comissions de treball de cara a la transformació del CALCI perquè

endevenint una entitat sindical obrera, plenament autònoma i al marge de la pugna existent en aquells moments entre la CNT, la UGT i la UGSO, l'organització sindical orientada per la Unió Socialista de Catalunya, federació de sindicats obrers de disciplina estrictament catalana que havia estat fundada el mes de juliol de 1934. Però el nou Consell Directiu del CADCI continuaria adherit a la Federació de Dependents de Catalunya que agrupava els centres de diverses poblacions importants de les comarques catalanes i que tenia com a portaveu la revista Lluita.

El poble de Catalunya reclamava l'alliberament del President Companys i els seus Consellers i una amnistia general immediata per als condemnats polítics i socials. Però això, un home dels escàrpolos legalistes de Manuel Asaña, no se podia fer sense la conferència de les Corts. I com que les masses populars volien que es posessin en llibertat immediatament, Asaña va haver de recórrer a la Comissió Permanent - que encara era la mateixa de la legislatura anterior i, per tant, de dretes - i es va autoritzar el decret d'amnistia sense esperar més. Potser perquè aquella gent no les tenia totes si no accedia immediatament a la pressió del carrer. I quan la Comissió parlamentària espanyola havia accedit a les exigències de les masses, Manuel Asaña encara va entretenir les ordres d'alliberament dels que ja complien condemna amb l'argument que calia vigilar que només sortissin els condemnats per qüestions polítics i socials i ningú més. I van passar uns quants dies més.

Mentrestant, el Parlament de Catalunya, sota la presidència de Joan Casanoves, prenia possessió del Palau del Parlament, sense autoritzacions de cap mena, i el dia 29 de febrer, el nostre Parlament prenia l'acord de ratificar a Lluís Companys a la Presidència de la Generalitat. L'endemà, primer de març, arribaven a Barcelona el President i els seus col·laboradors a qui ratificava el nomenament de Conseller perquè ocupessin les mateixes Conselleries que tenien el 6 d'octubre de 1934.

Aquella sessió, extraordinària per tots conceptes, del Parlament de Catalunya va començar a les 12 del migdia, quan Lluís Companys i els seus Consellers eren rebuts per Joan Casanoves, com a President de les nostres Corts, al peu de l'escala del Palau

del Parc de l'antiga Ciutadella de Barcelona, acompanyat de l'Oficial Major, Carles Soldevila i del Cap de Cerimonial, Dalmau Costa, amb un grup de diputats que els donarien la benvinguda.

Juan Casanoves lliurà a Lluís Companys la ratificació del nomenament de President de la Generalitat acordada en la primera sessió de la nova etapa del ^{nostre} Parlament i el President de Catalunya va contestar al discurs de Casanoves amb aquestes paraules:

«En aquestes hores, ací en el Parlament de Catalunya, on l'eclosió dels nostres sentiments és més profunda, haig de manifestar-vos, amb gran emoció, que hem travessat les terres de Castella i de Catalunya rebent nostres entusiastes del fervor de la multitud. Hem entrat a Barcelona envig d'acclamacions triomfals i ara ens trobem al Parlament. És, per tant, el poble i el Parlament, que és la veritable representació popular... Recullo les acclamacions pel que tenen d'adhesió a la meua persona i a la persona dels meus consellers; recullo el que tenen d'adhesió als perseguits i als emigrants pels fets del sis d'Octubre, fets que van representar un pensament polític que avui torna triomfant; recullo d'aquestes adhesions, la força necessària perquè amb l'autoritat que en dona el poble amb aquestes acclamacions i l'autoritat i legalitat que el Parlament m'ofereix, pugui realitzar en el futur el que és el meu pensament per la llibertat, per la justícia i per Catalunya.

Senyors: És un esforç per mi adreçar-vos la paraula. Accepteu tot el meu agraïment i el dels meus consellers i peson-nos a treballar per la grandesa de la Pàtria?»

Després, des del balcó central del Palau de la Generalitat que li havia lliurat el virrei de torn, Joan Males i Ormella, reclamat pel poble que s'havia concentrat a la plaça, ^{el President} encara va ^{poder} dir:

«Catalans: Compreneu que he de fer un esforç per a superar l'emoció d'aquests moments, per a poder-vos adreçar la paraula. És el meu poble, el nostre poble, és aquesta plaça i aquest balcó...

Tornem a reprendre la nostra tasca després d'hores doloroses i amargants. Per la voluntat, per l'afecte i per la simpatia de la sagrada manifestació popular, ens trobem ací altra vegada. Veniu per a servir els nostres ideals. Tenim l'ànima plorèrica de sentiments; res de vejançes, però sí d'un nou esperit de justícia i de repòsició.

130

Recollim les lliçons de l'experiència, tornarem a patir, tornarem a lluitar i tornarem a triomfar. Dificil és la tasca que ens espera. Però un dia que estem segurs de les nostres forces, que ens portaran endavant per Catalunya i per la República. D'ençà que hem sortit de presidí, germans ben estimats, ens hem trobat per terres d'Andalusia i per terres de Castella amb un esperit de comprensió i de paraules plenes d'afecte. Reculle en aquests moments aquelles veus i de tot cor els transmeto la nostra simpatia i la nostra solidaritat perquè pugem construir una República lliure d'acord amb la voluntat popular.

Ciudadans! Catalans! No vull en el procés i en el curs de les hores històriques que estem vivint, no vull acabar aquestes breus paraules de salutació sense tributar un homenatge a la memòria santa i a l'esperit immortal de Francesc Macià...

Ciudadans! Salut! Les meves forces s'esgoten; però vull recordar, encara, els que van morir en aquelles jornades doloroses: a Compte i Alba, i a tots els màrtirs de l'ideal. I vull acabar amb un crit que condensi els nostres amors, amb el crit de la terra, sempre eterna i indestructible; amb el crit de la nostra voluntat i dels nostres sentiments, amb el crit de:

Visca, Visca, Visca Catalunya !>

Aquella victòria electoral contra les poderoses forces econòmiques de la burgesia, dels terratinents i dels sectors polítics espanyols més anticatalans, per força havia de provocar a Catalunya i a tot arreu reaccions violentes i apassionades impossibles de controlar. Perquè a les ciutats i al camp, els treballadors i la classe mitjana que havien estat sotmesos durant des anys a una política governamental ^{que era un brutal abús de poder} ~~governamental~~ ~~governamental~~ inspirada per l'odi de classe i expressada per represacions ~~de les~~ ~~forçes~~ ~~d'Ordre~~ ~~Públic~~ ~~en~~ ~~una~~ ~~circumstància~~; aquella victòria electoral era natural que provocés també "abusos de poder" del poble que ^(havia) ~~havia~~ vist escarnides i trepitjades les seves llibertats i el dret al treball.

Els més sorpresos i els més indignats per la derrota electoral havien estat els feixistes, és clar. I José Calvo Sotelo, capítol de l'anomenat Bloque Nacional, ^{fu} ~~l'oy~~ demà mateix de les eleccions, sense esperar el resultat de l'escrutini, convençut per

endavant de la derrota, aprovaven una nota que faria pública el propi Calvo Sotelo:

Reunido el comité ejecutivo del Bloque Nacional, examinada la situación política que han creado los recientes acontecimientos - triunfo del Frente Popular - y reconocida la urgencia de coordinar las fuerzas contrerrevolucionarias para una eficaz defensa del orden social, acordó otorgar un voto de confianza a don José Calvo Sotelo para que, con plenos poderes - ja eren cabdillistes a la manera feixista - proceda a la reorganización de la entidad sobre bases que desenvolviendo las del primer manifiesto del Bloque Nacional, hará conocer muy en breve un manifiesto dirigido al país.

Es que encara no estaven preparats per a l'alçament monàrquico-militar-feixista.

Gil Robles, per la seva banda, ~~acusava~~ tocava a penes, tot fent acusacions molt concretes sobre el comportament dels terratinents que el seguien políticament i que ara serien víctimes de la represàlia de les masses populars:

Al examinar las causas del triunfo de las izquierdas, no rehuyo responsabilidades que a nosotros puedan alcanzarnos. Me parece injusto hablar en términos generales contra el capital y los propietarios. Hay muchos, muchísimos de éstos, que saben cumplir sus deberes de justicia y caridad. Pero hay también muchos que con un egoísmo suicida, tan pronto como llegaron las derechas al poder, bajaron los jornales y sueldos, elevaron las rentas, intentaron desahucios injustos y olvidaron la terrible experiencia de los años 1921-33. Por eso, en muchas provincias, aumentaron los votos de las izquierdas entre los empleados, los cultivadores humildes y los obreros agrícolas, que con una política social justa habrían estado siempre con nosotros. Ahí está el resultado...

I a casa nostra mateix, una veu també ben de dreta - la del canonge Carles Caradé -, feia acusacions semblants a la gent de l'liga Catalana i als terratinents i latifundistes de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. De passada, tirava en cara als governants del bienni negre el comportament oficial i privat davant del problema de Catalunya, (i acusava directament al feixisme) en un article que recordo que va fer sensació fins i tot entre la gent d'esquerra quan des de La Paraula Cristiana d'aquell mateix mes de març i ^{amb el títol} ~~amb el títol~~ La moral de la derrota, deia coses com aquestes:

«Per inexplicable que sigui, hi ha encara catòlics, hi ha polítics que no volen fi-
xar l'atenció en aquest problema o que s'obetenen q no veure-hi altra solució que la
clàssica del liberalisme econòmic, que després d'haver reportat, al costat de grans
mals, béns potser no molt memora a la humanitat, avui ha fet el seu temps i no fa al-
tre que retardar l'adveniment de la justícia i obligar que vingui precedida d'una so-
vietització de l'Europa occidental... Just amb el socialisme naixia l'escola social
cristiana que abans de gaire va merèixer la sanció suprema de la Santa Seu, acompanyada
d'un manament greu i urgent, adreçat a tots els catòlics, jerarques i súbdits, clergues
i laics que s'apliquessin a estudiar aquella doctrina salvadora, a practicar-la i a
transmitir-la en fets... No ens escandalitzem, no condemnem. Qualsevol de nosaltres que ~~for~~
obrer pensaria igual. Ben al contrari, meravellem-nos que aquest poble en possessió del
nombre i de la disciplina - que en això ens guanya a nosaltres -, no hagi fet ja a ni-
gues una societat que tan persuasivament li han pintat d'aquesta manera.

«Per això vingué la República. El canvi de règim, més que un fenomen polític, fou un
fenomen social... Institucions mudades davant l'explotació de la soferta classe prole-
tària, fou la set de les reivindicacions obreres. L'adveniment polític de la República
provocà l'aparició, per primera vegada a Espanya, d'un partit polític catòlic amb pro-
grama social; un partit polític poderós es molt car i ha d'ésser finançat pels magnats
del reialme de l'or. Les eleccions de novembre de 1933 van costar molts milions. L'en-
demà de la victòria electoral de la CEDA, uns fabricants de la conca fluvial de Catalu-
nya van rebaixar els salaris al nivell antic que havia estat elevat per disposicions de
les esquerres, ^{les} represàlies contra parcera i rabassaires són nombroses. Sabem d'un sol po-
ble de les terres tarragonines on foren fets més de 300 desnonaments... Rabasses contem-
nàries, transmèses de pares a fills han estat anul·lades amb l'ajut de la Guàrdia Civil
llançant a la misèria famílies que menaven de sempre una vida tot altraque opulenta.

«Tothom recorda aquell laude dictat per Martí Barrera, Conseller socialista de Treball
de la Generalitat, al 31 de desembre de 1933, que contenia les Bases de Treball del Co-
merç al Detall i del Ram d'Alimentació. Hi havia els sous per edats, el dret a 15 dies
anuals de vacances i les 48 hores setmanals. Aquest laude tenia un termini limitat i
expirava el primer de gener de 1936, però fou derogat el juny del 1935 pel senyor *Selma*

27
ministre de Treball de la CETA. Els empleats de banca i els metal·lúrgics van perdre les millores que els havien reconegut les esquerres; el dia de descans dels xofers de Barcelona, decretat per l'Esquerra i suprimit per la dreta...

«El catalanisme tradicional, que no ha volgut e no ha sabut e no ha pogut elaborar al seu flanc un organisme social robust, perd les eleccions...

«La toquaderia de les dretes espanyoles sobre el problema de Catalunya perilla d'esser funesta per a Espanya. S'agarrifen d'una paraula en el fons inofensiva: nació catalana. Aferrats a una idea de l'Espanya tradicional - una tradició que no ^{compta} ~~esgota~~ (saire més de dos segles - que equival a una concepció assimilista del més pur estil nacionalista, en el sentit verament condemnable d'aquesta paraula^{la}, creuen postulat del dret natural més inconcís de l'Estat espanyol, en l'ordre de l'indiana, de la cultura, de la ~~regulació~~ regulació de la vida jurídica i de l'administració de justícia, ⁱ ha de servir no més una de les parts components, la de territori més extens i la que ha tingut la sort i la glòria de servir de molí a l'Espanya actual. Pertorbades per aquest prejudici, criden a separatisme davant qualsevol reivindicació cultural i oficial d'una llengua espanyola que no sigui la castellana i ~~l'altre~~ - ho hem vist - davant el simple fet de parlar-lo. Confonent matuserament Estat i Nació, creuen que tota afirmació del fet d'una nació catalana equival a una afirmació de separatisme...

«Ve el 6 d'Octubre. L'Esquerra rebut per les llores de la Plaça la taula de la nostra llei autonòmica en un acte que la follia, la imprevisió, la desorganització i la covardia de les masses conjurades es disputen la primacia. Era el moment just d'arrabassar a l'Esquerra el seu predomini a Catalunya, desfent l'equivalència entre catalanisme i esquerrisme; direm més, girant-lo al revés i creant una situació salvadora consubstancial entre catalanisme i dretisme. Les nostres mateixes esquerres ho veien així i s'hi resignaven. Acord fet entre elles i les dretes de facilitar la restauració de l'edifici tan bojanent ~~malament~~ sabalçat. Les dretes recuperarien del Govern espanyol el respecte a l'Estatut, exceptuant l'Ordre Públic, que les mateixes esquerres s'avenien a perdre, convocant el Parlament català, el vice-president primer del qual dimití per deixar el lloc al segon, home de dreta, votant a corre-cuita una llei electoral proporcionalista, convocant eleccions i constituint un govern a base d'elements conservadors. A Madrid

no havien de tenir cap por d'una Generalitat així constituïda i els partits conser-
 vadors s'asseguraven un predomini llarguissim en la política catalana, més que més
 després de votar unanimitament una amnistia que hauria tingut més aviat el caràcter de
 perdó. Qualsevol esperit avant de l'ordre tenia l'obligació d'entusiasmar-se davant
 d'aquesta proposta, encara que no sentís cap simpatia pels ideals autonòmics. Qui ho
 destorbà? L'obstinació, la contumàcia, l'obcecació voluntària i invariable de les dretes
 espanyoles. En aquella ocasió posaren tots en pràctica, segurament sense adonar-
 se'n, aquella teoria rigorosament heterodoxa del senyor Calvo Sotelo: Prefiero una Es-
paña roja a una España roja. La Nació per damunt de la Religió. Nacionalisme herètic
 pur, tipus Hitler, de la més legítima marca...

«Vingué la llei del 2 de gener, anticonstitucional segons el mateix Tribunal de Ga-
 ranties, injusta perquè castigava a Catalunya per uns fets que havien comès uns pocs
 catalans obcecats, però sobretot - pel que fa al nostre estudi -, enormement inhàbil i
 de conseqüències llargament funestes per a les dretes catalanes i, de conseqüent, per
 a les espanyoles. Des d'aquell moment, totes les aparences confirmaren la funesta il-
 lusió de compatibilitat entre catalanisme i esquerrisme... No hi valgué el sel
 d'algun polític comprensiu d'aquí i d'allà per efectuar traspassos que dos anys d'es-
 guerra no havien abastat a ~~sumar~~ fer. Les dretes espanyoles, dites, no volen dir per
 un odi però sí per un fanatisme ancestral, que els fa creure que una llengua i una cul-
 tura i una beneficència i uns telefons i unes carreteres no coincideixen amb els de la
 burocràcia de l'Estat o no administrats per ell, constitueixen ~~un atemptat a una unitat concebuda com~~
~~una ortopèdia,~~ un atemptat a una unitat concebuda com
 una ortopèdia, aprofitaren gelosament l'ocasió per a desfer el que havien fet les es-
 queres i ^{inferir} ~~inferir~~ a Catalunya un greuge que la feia incompatible amb ella... I si les
 dretes espanyoles, en compte de rebre 13 diputats de Catalunya n'haguessin rebut 41,
 haurien assolit la majoria i amb la majoria, el govern. Si no ho han assolit, no es
 poden culpar sinó a llur fanatisme, a llur obcecació, a llur manca absoluta de visió
 política. I si és que prefereixen una Espanya roja i unificada a una Espanya una, va-
 ria i catòlica, poden estar segurs que l'esdevenir la complirà.

- 59

«Una amnistia donada a temps era un èxit apuntat a favor dels elements governants i treia de mans de les esquerres aquesta bandera de simpatia que feia seguir tothom, aquest argument sentimental, reforçat a la vista de cada pobra mare, esposa, fill d'algun empresonat, propagandistes electors superiors als oradors d'eloqüència més avassalladora.

«Passant a un ordre inferior, voldrien preguntar una vegada més a les dretes espanyoles de fer un gran esforç per a comprendre la raó que assisteix a Catalunya en la reivindicació dels seus drets, precisament en els aspectes que més les alarmen, el lingüístic, el cultural, el jurídic. No sabem si aquestes reivindicacions són polítiques o no són polítiques. Són reivindicacions justes, acceptades en tesi per tots o la immensa majoria, dels sociòlegs, catòlics del món. No sabem si Catalunya és una nacionalitat o no ho és. Arribarem a dir que tant se'n fa en una. No discutirem de mots. Si sota la denominació de nació ens reconeixen aquests drets, el problema estarà resolt. Si sota la denominació de nació ens els donegen, el problema no estarà resolt. Si som una nació, acomplert el seu desvetllament, ho serà tant si l'Estat espanyol ho reconeix com si no, perquè és de les coses que estan per damunt de les lleis escrites i de la força de les armes. Si no ho som, per més que ens hi entestem i que l'Estat ens atorgui aquest títol, no ho serem malgrat tot el nostre voler, perquè ningú no pot afegir a la seva estatura una colzada res més que volent-ho... S'ha arribat a dir entre elles que l'Estatut és un punt del programa de la Maçoneria i que per això cal impugnar-lo. Amb molta més raó podríem dir nosaltres que l'assimilisme és un producte del neo-cessarisme del Renaixement, dut a la perfecció per la Revolució francesa i que per això cal combatre'l...

«Es aquesta mentalitat, més o menys conscientment compartida per molts catòlics espanyols, la que ha fet possible que la batalla perduda el 6 d'octubre es guanyés el 16 de febrer?».

El dia 17 de març es constituïen les noves Corts a Madrid i era elegit president Diego Martínez Barrio per 306 vots. Això vol dir que a més dels diputats d'esquerra l'havia votat 125 de les dretes. El total de diputats d'aquelles Corts era de 473, 263 dels quals corresponien a les esquerres i 210 entre les dretes i els centristes, i entre aquesta ca-

lia comptar-hi les escorrialles del lermouxiisme. Per tant, contra el que veia mossèn Cardó, les dretes no haurien tingut majoria parlamentària si els catalans en lloc de portar a Madrid 41 diputats d'esquerra i 13 de dreta, hagués estat al revés: 41 a les dretes i 13 d'esquerra. Perquè/encara els haurien mancat 26 actes de diputat per a poder disposar de la meitat més un dels vots totals.

mentrestant, Adolf Hitler anava fent de les seves senes provocar cap reacció de protesta efectiva entre les democràcies europees i mundials, i aquell mateix mes de març ocupava la posició estratègica del Rin; dos mesos més tard, pel maig d'aquell mateix any, les tropes del mariscal Badoglio, obeint ordres del Luce Mussolini, ocupaven Addis-Abeba i el nenut Victor Manuel III esdevenia emperador d'Etiòpia prenent el lloc a un altre ^{- Haile Salassié -} ~~Messias~~ ^{de merit} que en ple segle XX encara no s'havia aconstat de les transformacions mundials i el seu imperi africà continuava essent un dels pitjors règims feudals.

~~mentrestant,~~ A Madrid i a molts altres llocs d'Espanya hi havia moltes batusses entre republicans i falangistes. La cosa va anar empitjorant i el diputat socialista Luis Jiménez de Asúa va ser víctima d'un intent d'assassinat quan sortia de casa seva el dia 12 de març. A ell no el van tocar però van matar al policia que portava com a guarda-espatlles. Els atemptats feixistes alternaven amb els incendis d'esglésies i amb revenges sanguants dels republicans i socialistes que es preuien la justícia per la seva mà. Després es va intentar d'assassinar a Francisco Largo Caballero, dirigent màxim de la U.G.T. d'Espanya i diputat socialista de la fracció esquerrana i pre-comunista del P.S.O.E.

A Catalunya, en canvi, era una bassa d'oli, on passi, com van arribar a dir.

Com que els atemptats i les provocacions falangistes continuaven, José Antonio Primo de Rivera i els seus minyons de la Falange van provocar grans aldarulls pels carrers de Madrid i van plantar cara a la policia. José Antonio va ser detingut per insultar a les forces ~~armades~~ d'Ordre Públic i per tinença il·lícita d'arma. Era la segona vegada que li passava i va ser jutjat i condemnat a una pena insignificant. En fer-li el judici, va contestar de mala manera al president del Tribunal i quan se li

291

va llegir la sentència va clavar un cop de puny a la cara del funcionari lector i aquest va agafar un tinter de la tarina i li va tirar pel cap fent-li un bon trenc. I com que els aldarulls de carrer continuaven, el govern va decidir posar fora de la llei a la Falange Española de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FE-JONS).

A casa nostra, les coses anaven avançant pel camí de la unitat obrera i el dia 12 d'abril es feia la fusió de les joventuts. Per part dels socialistes, en va ser el promotor el nostre company bloquista Angel Estivill i per part dels comunistes el jove reusenc Celestí Martí Salvat, sorgint l'organització anomenada Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya, de disciplina estrictament catalana.

Va arribar la commemoració del 14 d'abril i a Barcelona el President Companys va inaugurar el monument a Francesc Pi i Suñer a la cruïlla del Passatge de Gràcia i la Diagonal. A continuació va anar a dipositar un pom de flors a la tomba de Macià, acompanyat d'una gran gentada. I Companys, va dir:

«Després de jornades doloroses en les quals la bandera catalana ha quedat incolume, tornem a venir aquí per a retre tribut a la tomba que guarda les despulles del restaurador de les llibertats catalanes. ~~Un altre dia~~ Tornem a estar aquí, Macià, amb el cor net i una major experiència. Cara a cara, podem mirar la nostra bandera perquè hem cregut, amb encert o no, defensar els seus ideals que són els de Catalunya i els de la República, pura, digna i gloriosa. Acompanya el teu ~~marxista~~ deixeble estimat, Ventura Gassol; estan al meu entorn el poble i els infants que tant t'estimaven. No podria dir res més. Ajuda'ns!»

El dia de Sant Jordi, patró de Catalunya, al Palau de la Generalitat es va celebrar la diada tradicional amb una normalitat absoluta.

Angel Ossorio i Gallardo, catòlic fervorós, que havia estat el defensor de Lluís Companys quan el procés pels fets d'Octubre davant del Tribunal de Garanties Constitucionals, es trobava a Barcelona i va veure al President de la Generalitat davant la capella de Sant Jordi. Ossorio, li va dir:

Caramba, querido Companys, la verdad es que no se conoce mucho que está ~~aquí~~ al frente de esta casa un terrible librepensador como usted...

A la qual cosa va contestar Companys:

Yo soy el gobernante transitorio y no tengo el derecho de imponer a nadie mi criterio personal. Estas buenas gentes son las que desde hace siglos vienen a rezar al santo en este día. Mi deber es respetarlas y defenderlas. Yo no entraré. Dentro de un rato vendrán mis hermanas. Estoy aquí como guardador del derecho de todos. Mientras ocupe mi cargo no habrá quien perturbe la libertad de ningún católico.

Havia arribat l'hora de passar comptes amb Niceto Alcalá Zamora. I a proposta del socialista Indalecio Prieto, les Corts van acordar destituir-lo com a President de la República i es van convocar eleccions a Compromissaris per al dia 26 d'abril.

A casa nostra, els candidats que van guanyar aquelles eleccions pertanyien, com els darrers diputats a Corts, a les mateixes forces polítiques i van donar el mateix resultat quant al nombre total de compromissaris elegits: 41 del Front d'Esquerres i 13 de Lliga Catalana. Però amb la variant que, mentre el Partit Català Proletari i el Partit Comunista de Catalunya només van tenir un compromissari, el POUK en va tenir dos: un per Barcelona-ciutat que va ser el doctor Tomàs Tusó i Lladó i l'altre per la 'província' de Tarragona; Artur Cussó, va ser elegit en nom del Partit Català Proletari per Barcelona-ciutat i Hilari Arlandia, en nom del Partit Comunista de Catalunya per la mateixa circumscripció, mentre Ramon Ortega i Garriga, sortia per Tarragona com a representant de la Federació Catalana del PSOE.

Dos dies després d'aquelles eleccions, es produïa a Barcelona un fet sagnant ben inesperat i delerós: els dos germans Josep i Miquel Badia, eren assassinats quan acabaven de sortir de casa seva, que era a la cantonada del carrer de Mantener i Aragó, pujant a mà esquerra i quedant ferits de mort a l'indret de Mantener i Diputació.

De seguida van córrer els rumors més absurds sobre els autors de l'atemptat; hi havia qui deia que l'inductor havia sortit del Palau de la Generalitat amb el propòsit d'eliminar, especialment, a Miquel Badia que havia retornat de França on havia marxat amb Pençàs el 6 d'octubre del 34. De seguida vaig saber que aquest rumor havia sortit, precisament, del nou partit "Estat Català" que no tenia res a veure amb les Joventuts d'Esquerra "Estat Català". Sempre vaig considerar que aquell rumor no tenia cap fonament i així ho vaig manifestar a l'estimat Marcel·lí Perelló del nou "Estat Català".

200
Ell insistia en que la mà que havia arriat als assassins dels germans Badia havia estat la de Lluís Companys. Jo estava segur que no.

Havien estat elements de la FAI els ex-cutors d'aquell crim, perpetrat amb esperit de venjança? No seria res d'estrany. Per bé que de cap manera justificable. El ressentiment i l'odi contra Miquel Badia venia de quan va ser Cap dels Serveis d'Ordre Públic de la Generalitat, perquè s'assegurava que molts dels comunistes detinguts amb motiu de vagues i treus havien estat maltractats de peralla i de fet. La influència de les idees i el temperament del conseller Encàs canvia d'un minyó com era Miquel Badia, valent però gens obrerista, permetien de creure aquesta altra versió de l'atemptat. I durant la meua llarga estada a Mèxic, com exiliat, no recordo qui em va dir que l'autor d'aquell doble crim o un dels autors vivia i treballava a Cuernavaca, capital de l'Estat de Morelos, no gaire lluny de la Ciutat de Mèxic. Mai no vaig dedicar-me a comprovar si era veritat o no.

Recordant a Miquel Badia de quan érem a la model, ens semblava molt lògic que es comportés amb alçada d'autoritat per la seva manera de ser i perquè el físic li feia més mal que bé. ~~Malament~~ Físicament era tot un atleta i temperamentament un agressiu. Tenia unes espatlles amples i un tòrax desafador, tal com el va saber plasmar l'escultor i amic Deoràcies Civit, també complicat en el procés de Carrat, en un bust que va exposar a la Sala Parés del carrer de Patriciol, de Barcelona, entre altres escultures, gairebé totes fetes a presidi.

^{dels germans Badia}
L'enterrament ^{de} va ser una manifestació imponent de les Joventuts d'Esquerres "Estat Català". Nombrosos cal veure, altra vegada, les fotografies de quan passava per la Rambla i la Plaça de Catalunya. Una manifestació que amenaçava amb una altra venjança i que, sortosament, no es va arribar a realitzar o es van donar ordres severes perquè no es portés a terme ^(aquella) ^(sabíem com) ^{perquè} ~~que~~ replicat ~~que~~ podia començar ~~per~~ no sabíem com acabaria.

Aquella situació de pau al carrer, que contrastava tant amb la de Madrid i d'altres poblacions d'Espanya no es podia posar en perill. I així, va ser, sortosament.

~~Malament~~
A finals d'aquell mes d'abril del 36 i aprofitant l'eufòria del moment sota el nou règim que prometia el restabliment ^{de l'Estatut d'Autonomia} ~~de l'Estatut d'Autonomia~~ i el retorn dels principals serveis que havien revertit a Madrid, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana

Va voler celebrar el seu Primer Congrés Nacional i va poder disposar d'una de les grans sales de la Universitat de Barcelona, probablement gràcies a la recomanació de Pompeu Fabra que no trigaria gaire a ser novament President del Patronat Universitari Català.

Però es va veure que havia estat un pas donat en fals perquè algú devia considerar que, en aquells moments, era una mena de provocació als papanyols centralistes republicans, que no eren pas pocs, i segurament que cap d'ells no havia llegit l'article del canonge Carod a La Paraula Cristiana. Ni l'haurien entès.

Je anava molt atropelat amb les noves activitats polítiques i no recordo que intervingués en les tasques de la Comissió de Moment de la Protectora, tot i que encara en formava part. El fet és que el Govern de la Generalitat, a través de la Conselleria de Cultura, va cursar l'ordre d'intervenir la nostra Associació independent i es va designar un ~~nonnecessari~~ interventor oficial, el nomenament del qual va recórrer en el doctor i diputat Joan Soler i Pla, el veterà militant de la Unió Catalanista, molt estimat de tots nosaltres. Tan bon punt el doctor Soler i Pla va prendre possessió del càrrec, el President de la Protectora, també militant veterà de la Unió Catalanista i estimat per tots nosaltres, va renunciar a la presidència d'aquella entitat de tanta tradició patriòtica i fins a l'hora de la seva mort, ens consta que no va perdonar ni comprendre aquella disposició del Govern de Catalunya.

Manuel Folguera i Duran creia que, precisament, a través de la Protectora i ja que Catalunya tenia les mans tan lligades en les qüestions de l'ensenyament i per mor de l'Estatut que ens havian atorgat, la nostra entitat podria ser aprofitada a base de subvencions indirectes i amb múltiples pretextes per a fer moltes de les coses que la Generalitat no podia fer amb l'Estatut a la mà sense sense comptar amb la immediata protesta del Govern de Madrid. els homes del Govern de Catalunya En canvi, desien que un COP restabliria l'autonomia, una organització com la Protectora ja no tenia raó d'existir perquè la seva tasca era de la incumbència ~~del Govern de Catalunya~~ dels òrgans de govern.

Gran error, al nostre entendre.

¿ Es que van rebre una protesta de Madrid per tractar-se d'un Congrés Nacional Català?

Ja hem vist que, Manuel Azaña que, el dia 19 de febrer de 1936 havia estat nomenat president del Consell de Ministres de la República, amb caràcter provisional, esperant la constitució definitiva de les Corts espanyoles, ~~al~~ ~~veure~~ ~~que~~ no tenia cap pressa per a restablir el règim autònom de Catalunya perquè fins al cap de prop de tres mesos - el dia 7 de maig - no es va dignar començar la reorganització de casa nostra que, com que era una simple regió espanyola, no podia donar un pas, legalment, sense el corresponent decret del govern central. I el primer i únic pas que va donar Azaña va ser la reconstitució del Patronat de la Universitat de Barcelona que continuaria presidint el Mestre Pompeu Fabra i estaria format, com abans, per un equip d'intel·lectuals espanyols encarregats de vetllar perquè la nostra Universitat "Autònoma" no fos massa catalanista i no donés ^(degnada) la màxima importància a l'idioma espanyol. Ningú no podia oblidar l'apartat tercer de l'article quart de la Constitució de la República que deia:

... a nadie se le podrá exigir el conocimiento ni el uso de ninguna lengua regional...

Això volia dir que els forasters no tenien cap obligació d'aprendre el català i, com a conseqüència, els catalans venien obligats a parlar-les en espanyol i també venien obligats a redactar en castellà totes les instàncies i documents adreçats als organismes espanyols que actuaven ^(a casa nostra com a) delegacions de ministeris i direccions generals del govern de Madrid. Volia dir també que la Generalitat no podia obligar ni pressionar de cap manera als funcionaris de l'Estat espanyol establerts a Catalunya perquè aprenguessin el nostre idioma, que era la cosa més natural ^(del món) i àdhuc més convenient per a ells, si volien saber què els deien o què volien. No podíem exigir al més modest dels funcionaris, conserges i escombriaires de llengua castellana que aprenguessin el català. I menys encara als militars i als civils, als catedràtics universitaris i als professors d'Institut ni als mestres de l'ensenyament primari que, tot i portar anys i anys residint a casa nostra es neguen a fer ús del català amb els infants de llengua materna catalana. I venim obligats a fer ús de l'idioma espanyol a les forces d'Ordre Públic destacades a Catalunya, encara que, amb els trapassos de serveis, hagin passat a les ordres de la Generalitat.

¿Quina mena d'Universitat Autònoma podíem tenir amb uns catedràtics i professors auxiliars que no sabien el nostre idioma ni el volien aprendre ?

¿ Quins Instituts de Segon Ensenyament i quines escoles primàries podien patrocinar els Ajuntaments de Catalunya si la majoria dels professors que tenien l'obligació de mantenir al lloc que ocupaven i de pagar-los com si fossin imprescindibles i d'una gran utilitat no volien aprendre el català ?

Era evident, doncs, que la majoria dels catalans continuarien essent forasters a casa nostra i els únics que tindrien dret a tot serien els que no eren catalans.

Van haver d'esperar que Manuel Azaña fos elegit President de la República i que el galleg autonomista Santiago Casares Quiroga fos designat president del nou Consell de Ministres de la República perquè aconseguíssim alguna cosa més del nostre modest i tan menystingut règim autonòmic.

Efectivament. El dia 14 de maig, Casares Quiroga era designat president del nou Govern espanyol i el dia 26 eren restituits a la Generalitat uns determinats impostos, indispensables per a cobrir una infima part del pressupost de la Catalunya autònoma; i el dia 2 de juny ens eren retraspasats els Serveis d'Ordre Públic, amb el Cos de Seguretat, el de Policia i el de la Guàrdia Civil que tenien la missió de servir al Govern de la Generalitat i al de la República, tot alhora.

Parè encara hi havia una pila de ^{que}traspasos de serveis/d'ençà de 1932 estaven esperant torn en diversos ministeris i s'acabaria la nostra guerra sense haver estat traspassats ni retraspasats els que havien revertit a l'Estat espanyol com a càstig a Catalunya per l'intent federal del 6 d'octubre del 34.

¿ Quin era el deure dels nostres diputats a Corts i quin era el deure dels governants de la Generalitat ?

Inmediatament després de la victòria electoral del 16 de febrer de 1936, el Parlament de Catalunya i el Govern de la Generalitat es van trobar en una situació excepcionalment favorable per a reprendre el camí de les nostres llibertats, perquè aquell triomf del Front Popular català era una ratificació de confiança no solament al Parlament de Catalunya i al Govern de la Generalitat sinó que, de fet, també s'havia ratificat la proclama de l'Estat Català del 6 d'Octubre del 34. I mentre a Madrid, la que aleshores era una modestíssima minoria republicana/socialista, amb una pobre majoria parlamentà-

ria que no passava de 53 diputats, es dedicava a reorganitzar el país per a retornar-lo a la situació d'abans del 19 de novembre del 33, tot mirant de posar-lo al dia com a represàlia de l'abús de poder dels governants del bienni negre, la Generalitat continuava disposant d'una gran majoria al Parlament de Catalunya i estava en inmillorables condicions per a establir, de dret i de fet, des del punt de vista democràtic català, bona part dels serveis que figuraven com de Catalunya a l'Estatut plebiscitat i que les Corts Constituents espanyoles havien deixat de racó.

Entre aquestes reivindicacions rebutjades de mala manera, n'hi havien tres que, per començar, podien ser d'actualitat i que ens eren indispensables si volíem disposar d'un règim autònom amb cara i ulls:

1) Calia rectificar l'apartat a) de l'article 11 de l'Estatut plebiscitat i el 5è de l'atorgat, en el sentit que la legislació i l'execució sobre qüestions obreres i socials havien de ser de la competència exclusiva de la Generalitat, perquè era una necessitat que havia estat comprovada davant d'una sèrie de conflictes de jurisdicció que s'havien plantejat i no figuraven a l'Estatut plebiscitat per un lamentable oblit o per un lamentable error dels ponents de Núria;

2) Calia reivindicar l'article 13 de l'Estatut plebiscitat relatiu a la legislació exclusiva i l'execució directa sobre totes les qüestions d'ensenyament en tots els seus graus perquè cada dia es feia més evident la necessitat d'exigir la derogació de l'art. 7 de l'Estatut atorgat i el reconeixement, per part de les Corts espanyoles, del dret dels catalans a disposar de plenes facultats en aquelles matèries que eren fonamentals per a la formació de les noves generacions catalanes;

3) Calia aconseguir de l'Estat espanyol l'acceptació íntegra de l'apartat i) de l'art. 13 de l'Estatut plebiscitat i la supressió de tot l'art. 8è de l'Estatut atorgat, relatiu a la policia i l'ordre públic interior de Catalunya, sense cap mena de reserva ni d'intervenció de l'Estat, que no sigui l'estrictament convenient per a la coordinació de serveis i d'acord amb les conveniències de Catalunya.

Per començar aquella acció reivindicadora catalana, estaven segurs que els diputats d'esquerra de Catalunya podien comptar amb la ferma solidaritat dels diputats nacionalistes bascos i dels autonomistes gallecs que hi havia aleshores a les Corts de la República. Uns i altres estaven empipats amb els republicans espanyols perquè d'ençà del 16 de febrer no demostraven cap mica d'interès en què fossin establerts els règims autonòmics d'Euzkadi i Galícia.

El País Basco, fent ús dels drets que reconeixia la Constitució de la República, havia elaborat en el moment oportú el seu Estatut d'Autonomia i el dia 5 de novembre de 1933 l'havia plebiscitat favorablement per una gran majoria. Va venir el triomf electoral de les dretes, el 19 de novembre d'aquell mateix any, i tot va quedar empantanegat durant el bienni negre. Calia aprofitar les circumstàncies de la victòria del Front Popular per a implantar amb urgència els règims autonòmics. Però els republicans i socialistes no tenien pressa. Com sempre, consideraven que, per damunt de tot, hi havia els problemes del poder central.

Per la seva banda, Galícia havia plebiscitat el nou Estatut el dia 28 de juny d'aquell any 36 i el govern central també el va deixar de racó amb els mateixos arguments de sempre: primer eren els problemes de l'Estat.

I sumades les voluntats dels diputats catalans, bascos i gallecs que hi havia a les noves Corts, podien representar un perill evident per a la majoria republicano-socialista que tornava a tenir el poder a les seves mans. Perquè, com per art d'encantament, les tres minories de la perifèria peninsular, ben agermanades, havien esdevingut àrbitres de la situació parlamentària i amb una mica d'empenta i una fermesa de conviccions, els diputats de Galuzca podien exigir el respecte degut a la voluntat dels tres pobles.

Aquesta posició exigent hauria estat el millor homenatge que els catalans ^{(tributar} podien fer a la memòria de Francesc Macià, el patrieta que el dia 14 d'abril del 31 havia proclamat la República Catalana que sempre havia propugnat i el cap de tres dies va ser derrotat per bona part dels homes que el voltaven. Aleshores, Macià va ser titllat de tenir un esperit de dictador i mancat del suport necessari de la seva pròpia gent, va resultar que era el més democràtic de tots.

En direu que, tot plegat, hauria acabat igualment amb la nostra guerra.

199

Però si volem ser lògics i conseqüents, els catalans no podem orientar les noves generacions pel camí de reivindicar l'Estatut que ens van concedir, prescindint de la voluntat del nostre poble, tan modestament expressada en el projecte d'Estatut plebis- citat. El nostre deure és reivindicar la plena voluntat popular catalana, si és que volem reivindicar alguna cosa del passat. que crec que no cal ni això.

Al cap de 40 anys, aquell Estatut de Núria també s'ha fet vell per tots costats i caldrà que les noves generacions dels diversos Països Catalans que formen la nostra nació, visquin la seva hora i reivindicuin la causa nacional catalana, políticament i socialment, de cara a la nova Europa que ha començat a néixer.

I. Lluís Companys, President de la Generalitat.....	1
II. El pacte dels feixistes espanyols amb Mussolini.....	4
III. Les idees totalitàries i anticatalanes de José Antonio.....	10
IV. L'Aliança Obrera de Catalunya.....	15
V. La Llei de Contractes de Conreu.....	19
VI. La FE i les JONS contra Catalunya i la Democràcia.....	46
VII. Euzkadi i Catalunya.....	53
VIII. La preparació del 6 d'octubre a Catalunya.....	59
IX. La proclamació de l'Estat Català.....	68
X. Els herois del C.A.D.C.I.....	81
XI. Els altres fronts barcelonins de combat.....	91
XII. La revolució a comarques.....	97
XIII. Les Corts espanyoles del "bienni negre".....	100
XIV. La demagògia republicano-socialista espanyola.....	113
XV. L'alçament dels miners d'Astúries.....	123
XVI. El Bloc de Dretes de Calvo Sotelo.....	136
XVII. La suspensió de l'Estatut de Catalunya.....	143
XVIII. L'experiència de l'Aliança Obrera.....	161
XIX. El Tribunal espanyol de Garanties Constitucionals.....	205
XX. El darrer discurs programàtic de José Antonio.....	230
XXI. A les acaballes del "Bienni negre".....	240
XXII. L'Ateneu Popular de Gràcia.....	251
XXIII. Del B.O.C. al P.O.U.M.....	257
XXIV. La victòria del Front Popular.....	267
XXV. El restabliment del règim autonòmic.....	280
XXVI. El terrorisme polític espanyol.....	300
XXVII. Antecedents de l'alçament militar.....	305
XXVIII. La pugna Sanjurjo-Mola-Franco.....	316
XXIX. El nostre 19 de juliol del 36.....	332
XXX. La desaparició de la Protectora de l'Ensenyança Catalana....	341
XXXI. La meva darrera etapa al Col·legi d'Advocats.....	345
XXXII. Els incontrolats.....	352
XXXIII. Les Treques.....	371
XXXIV. La formació i la vida interna del P.S.U.C.....	386
XXXV. La reconquesta de la U.G.T. de Catalunya.....	396

XXXVI. El noble intent d'alliberar les Illes Balears.....	408
XXXVII. La Generalitat i el Comitè de Milícies.....	419
XXXVIII. Els fugitius feixistes i els altres.....	427
XXXIX. Totes les organitzacions obreres al Govern de Catalunya.....	437
II. La superació del règim autònom de la Generalitat.....	459
III. Negrin i Prieto, administradors del patrimoni espanyol..	464
IIII. L'anomenat tresor del "Vita".....	471
ILIII. La intervenció obrera a les empreses.....	483
ILIV. L'economia confederal o de la C.N.T. a Catalunya.....	483
ILV. Els fets de Maig del 1937.....	516
ILVI. Manuel Azaña a Barcelona.....	521
ILVII. El III Congrés de la U.G.T. de Catalunya.....	553
ILVIII. Els Instructors soviètics a Barcelona.....	564
ILIX. Invasió i derrota de Catalunya.....	590
L. Les tragèdies de l'evacuació.....	569
Nou pacte d'unitat d'acció del Front Popular de Catalunya.....	570
Els feixistes espanyols ocupen Lleida i anul·len l'Estatut ...	575
Els tretze punts del doctor Negrin proposant un pacte a Franco a Barcelona: gener de 1939.....	583
L'ocupació militar espanyola de la capital de Catalunya.....	585
Camí de l'exili, Veure La Generalitat de Catalunya a l'exili"	
Pacte d'unitat d'acció de UGT i CNT de Catalunya (18-iv-38)	571 bis
Les indústries de guerra a Catalunya (11 AGOST 38) Peirats, 135	(10
La incautació dels espectacles a Catalunya (19 gener 38) Peirats, 41	4
Diferències entre Comités de Control i Consells d'Empresa (3 Febrer 38)	4
1) Comité d'Enllaç CNT - UGT - FAI - PSUC (11 d'agost 1936). i miting a la Plaça Monumental de Barcelona (octubre, 1936).	471 a) 4

75
(II)6El terrorisme polític espanyol

Ja hem dit que després del 16 de febrer del '36 tot Catalunya era com un oasi, mentre a molts llocs d'Espanya el terrorisme polític començava a fer estralls.

Els dos primers atemptats que havien estat perpetrats el mes de març a Madrid foren contra Luis Jiménez de Asúa, president de les Corts i contra Francisco Largo Caballero, secretari de la U.C.D., la qual cosa demostrava que els trotskistes havien certit de les dretes i concretament dels falangistes que eren els més llaçats a fer de les seves pistoles en mà.

I amb motiu d'aquells atemptats polítics, Indalecio Prieto va donar a la premsa una nota que deia així:

«La Comisión Ejecutiva del Partido Socialista, conocedora de los sucesos ocurridos anoche en la calle de Viriato, donde fue tiroteado el domicilio de nuestro camarada Largo Caballero, penetrando en las habitaciones de éste algunos proyectiles, formula públicamente su protesta contra dicho atentado, como lo hizo días atrás, con ocasión del cometido contra el compañero Jiménez de Asúa. La repetición de estos hechos revela la existencia de un plan terrorista, cuyos autores no vacilan ante los crímenes más alevoses. Un plan de esta naturaleza ha de hallarse trabado con algún otro más vasto al cual quieren servir de prólogo los atentados de ahora, cuyas finalidades son eliminar las personas destacadas y buscar que la exasperación de tales hechos produzca entre las masas obreras el pretexto para un movimiento insurreccional. El Partido Socialista, atento a esta sangrienta trama, reitera sus ex-

hortacions al Gobierno para que procure acabar prontamente con una situación que, si no se ataja, puede revestir extraordinaria gravedad?

El dia 15 d'abril següent, José Calvo Sotelo, líder del Bloque Nacional feixista iniciava la contraofensiva pronunciant a les Corts un discurs demanant a les masses del Front Popular com autors dels fets, i deia:

«A partir del 16 de febrero dijérase que se ha volcado sobre España un ventarrón de fuego y de furor... Desde el 16 de febrero hasta el 2 de abril, se han producido los siguientes hechos: asaltos y destrozos a 50 entidades políticas; 72 establecimientos particulares; 33 domicilios privados; 36 iglesias. Incendios: en 12 centros políticos; 55 establecimientos particulares y públicos; 15 domicilios privados; 106 iglesias, 50 de las cuales fueron totalmente destruidas; 11 huelgas generales; 30 tiroteos; 65 agresiones; 4 atracos. Con un total de 74 muertos y 345 heridos...»

El dia 17 de maig, Santiago Casares Quiroga substituïa a la presidència del Consell de Ministres a Manuel Azaña, que havia estat elegit president de la República en substitució de Niceto Alcalá Zamora.

Manuel Azaña havia estat elegit per 754 vots d'un total de 847 assembleïstes, entre diputats i compromissaris, elegits especialment en una reunió celebrada al Palau de Cristall del parc madrileny ~~anomenat~~ anomenat El Retiro.

El segon President de la segona República espanyola es va voler diferenciar del primer, Alcalá Zamora. No va voler viure al palau de la Plaça d'Orient de la capital d'Espanya sinó que va fer decorar magníficament El Pardo, va manar de reformar els jardins d'una manera extraordinària i tot plegat va resultar més car que no pas si s'hagués fet portar les maltes a l'antic Palau Reial, la conservació del qual continuaria costant un ull de la cara al país.

El nou ministeri republicà quedava format així: Presidència i Guerra, Casares Quiroga; Estat, Barcia; Hisenda, Ramos; Marina, Giral; Obres Públiques, Vela; Agricultura, Rufz Funes; Instrucció Pública, Barnés; Justícia, Blasco Garzón; Comunicacions, Ciner de los Ríos; Indústria i Comerç, Alvarez Baylla; Governació, Moles Ormella; i Treball, Lluhi i Valleccà. Aquells ministres representava els partits d'Izquierda Re-

publicana, Unión Republicana i, els dos darrers, Esquerra Republicana de Catalunya.

Havien estat destituïts els generals Millán Estray i López Ochoa i, contra aquest darrer, la Sala Sexta del Tribunal Suprem havia dictat ordre de detenció i processament per la salvatge repressió que havia fet quan els fets d'octubre del 34 a Astúries. A conseqüència d'aquelles destitucions, es deia que els oficials de la guarnició del Marroc protestaven contra els tribunals i demostraven llur solidaritat amb els dos generals destituïts. Aquell general López Ochoa, com recordareu, era el mateix López Ochoa que el dia 14 d'abril del 31 s'havia ^{pesat} al costat de Francesc Macià i ^{i acatat} havia reconegut la proclamació de la República Catalana.

La violència havia arribat a un punt que el propi Indalecio Prieto en un discurs que va fer a Cuenca aquell mes de maig, va dir:

«No hay hipérbole alguna en afirmar que los españoles no hemos sido testigos jamás, ¡jamás!, de un panorama tan trágico, de un desquiciamiento como el que España ofrece en estos instantes. Quebrantadísimo su crédito exterior, España es hoy un país sobre el cual se ha colocado el cartel de insolvente... Lo que no puede soportar un país es la sangría constante del desorden público, sin una finalidad revolucionaria inmediata; lo que no soporta una nación es el desgaste del Poder público y de su propia vitalidad económica manteniéndose el desaseo, la oscuridad y la intranquilidad...»

Però aquell mateix mes de maig era sagunt per tots costats. Perquè a Màlaga els comunistes van matar un regidor comunista i els comunistes van assaltar l'estatge de la CNT ~~local~~ i van matar diversos dirigents de l'organització confederal. Mentre els falangistes continuaven la missió que els havien encarregat i era assassinat el director del diari La Región de Santander i un socialista que era president de la Diputació ~~de la Diputació~~ de Màlaga.

El Rebles no volia ser menys que Calvo Sotelo i també demanava per parlar a les Corts per a denunciar noves estadístiques dels crims comesos fins el 16 de juny del 36, que donava aquest resultat: 160 esglésies totalment destruïdes; 257 assalts de temples amb incendis i destrosses; 269 morts i 1287 ferits; agressions personals per un total de 215; atrocitats, 138; temptatives d'atracament, 23; entitats polítiques

destruïdes, 69; domicilis particulars assaltats, 312; vagues generals, 113; vagues parcials, 228; periòdics destruïts, 10; bombes i petards que havien esclatat, 148 i 78 que havien estat recollits abans de petar.

Després encara va venir l'intent d'assassinat contra Eduardo Ortega Gasset, germà del filòsof, d'una posició política molt diferent. I ja hem vist que la violència no es practicava solament entre dretes i esquerres sinó també entre anarquistes i comunistes.

Fins que van arribar al mes de juliol; el dia 12 va caure assassinat el tinent de la Guàrdia d'Assalt José del Castillo i abans, el mes de maig, havia caigut un ^{també} militar de filiació republicana anomenat Carlos Farnado, que era capità d'Enginyers.

Es veia ben clar que els nois de casa bona que estaven al servei del falangisme volien acabar amb els caps i oficials de l'Exèrcit i de les forces de seguretat que tenien fixats com a republicans. I els militars van replicar amb les mateixes armes.

L'endemà ~~MATINADA~~ de la mort del tinent Castillo, el dia 13 de juliol del '36 es va produir l'assassinat de José Calvo Sotelo. Es deia que el líder del Bloque Nacional havia estat segrestat a la matinada i s'havia trobat mort a les portes del cementiri madrileny de l'Est. I s'acusava com autor material del fet a un capità de la Guàrdia Civil que acompanyava a un oficial de la Guàrdia d'Assalt.

Fernando Suárez Varela, president aleshores de les Corts republicanes, assabentat de la desaparició de Calvo Sotelo diu que es va adreçar al ministre de la Governació, Joan Molas Ormella, preguntant-li si havia estat ordenada la detenció del diputat ~~GUÀRDIA CIVIL~~ i el ministre català li havia contestat, aquell mateix dia 13, dient que hores abans de rebre la seva comunicació havia ^{manat} ~~ordenat~~ que s'investigués en era el diputat de referència. I prop del migdia, la Direcció del cementiri de l'Est comunicava a l'Ajuntament de Madrid que a les cinc de la matinada, uns desconeguts havien deixat a la porta, sense cap requisit legal, el cadàver del que després es va saber que era el ~~ditxat~~ diputat Calvo Sotelo, la detenció del qual no havia ordenat ningú.

Els feixistes feien responsable del crim a Santiago Casares Quiroga, cap del Govern de la República, i recordaven un article recent d'Indalecio Prieto publicat a El Liberal, de Bilbao, considerat com a sospitós d'haver intervingut en el fet com inductor. I la premsa de les dretes recordava amb tota la mala intenció la sessió parlamentària del 16 de juny, quan després d'una embestida ^{verbal} ~~protectora~~ de Casares Quiroga contra Calvo Sotelo que l'havia atacat a fons, aquest, amb el seu habitual aire desafiant, deia:

«Yo tengo, Señor Casares Quiroga, anchas espaldas. Su Señoría es hombre fácil y pronto para el gesto de reto y para las palabras de amenaza. Le he oído tres o cuatro veces en mi vida, las tres e cuatro desde ese banco azul, y en todas ha habido siempre la nota amenazadora. Bien, Señor Casares Quiroga. Me doy por notificado de la amenaza de su señoría. Me ha convertido su señoría en sujeto, y, por tanto, no sólo activo, sino pasivo, de las responsabilidades que puedan nacer de no sé qué hechos. Bien, señor Casares Quiroga. Lo repito: mis espaldas son anchas; yo acepto con gusto y no desdeño ninguna de las responsabilidades que se puedan derivar de actos que yo realice, y las responsabilidades ajenas, si ~~siempre~~ son para bien de mi Patria y para gloria de España, las acepto también. ¡Pues no faltaba más! Yo digo lo que Santo Domingo de Silos contestó a un rey castellano: "Señor, la vida me podéis quitar, pero más no podéis." Y es preferible morir con gloria a vivir con vilipendio.»

Antecedents de l'alçament militar

L'antecedent més remot que tenia sobre la preparació de l'alçament monàrquico-militar-feixista espanyol és el text del pacte signat per Benito Mussolini i el mariscal Italo Balbo, per un costat, i els representants dels partits o agrupacions polítiques de filiació feixista titulades Renovación Española i Comunidad Tradicionalista, juntament amb el representant dels militars col·laboradors del moviment que es preparava contra la República. Tal com hem vist en el capítol corresponent, aquell pacte entre feixistes italians i espanyols es va signar al Palau del Quirinal de Roma, el dia 31 de març de 1934 i, pel que es veu, cap dels governants d'esquerra de la República no se'n va assabentar fins que es van començar a sentir els primers trets. L'únic que ^{pòtser} hi va fer referència, però sense parlar del pacte, va ser el socialista Rodolf Llopis durant la sessió de Corts del 15 d'abril de 1936, quan es discutia el programa de govern del Front Popular, presentat per Manuel Azana. Llopis, va fer la següent acusació als governants del bienni negre, tot i que Gil Robles no va figurar entre els signants del pacte amb Mussolini:

« Nosotros - decía Llopis - lo que queremos es que se averigüe dónde están esas 270 000 armas para las que se han concedido exámenes y licencias durante el pasado bienio... »

Recordem que Mussolini havia ofert als espanyols un milió-i-mig de pesetas, no se sap ni amb facilitats de pagament, i 20 000 fusells, 20 000 bombes de mà i 200 metralladores, per començar.

Es que es tractava d'unes altres partides d'armes ?

Els diputats de les dretes van callar com uns morts i del pacte amb Mussolini no en sabia res ningú: ni els republicans d'esquerra ni les dretes de Gil Robles.

José Antonio Primo de Rivera, gran líder del movimiento fascista en España, parece que abans de fundar la seva organització, que va ser el "Partido de Acción Nacional", o sigui abans de les eleccions que van fer possible el seu triomf, va aconseguir una entrevista amb el duce. De retorn a la península, va explicar la doctrina mussoliniana i va prologar la versió espanyola del feixisme, que s'explicava què era i què volia ser el feixisme. I la traducció espanyola de l'obra de Benito Mussolini se va titular així: El fascismo.

Però fa suposar que José Antonio Primo de Rivera no va aconseguir el que n'esperava de la conversa amb Mussolini. Potser perquè ell mateix va trobar que aquell no podia fer-li gaire confiança com a líder del feixisme espanyol si no li podia demostrar que comptava amb l'adhesió de militars de l'Exèrcit espanyol en actiu per a realitzar l'alçament i l'establiment d'una dictadura.

El primer que es va ^{saber} sobre el descontentament dels militars en actiu al nostre país va ser ~~quan el general Masquelet~~, quan el general Masquelet, ministre de la Guerra del govern de Manuel Azaña, segurament d'acord amb el Consell de Ministres, ~~va dir~~ va dir al país que trobava lògic que hi hagués caps i oficials de l'Exèrcit que manifestessin una certa inquietud pels incidents que s'havien produït entre les masses populars i elements militars.

El general-ministre d'Azaña, deia:

Lo que sí es cierto, y el ministro de la Guerra quiere hacerlo constar, es que el Gobierno de la República ha tenido conocimiento, con dolor e indignación, de las injustas agresiones de que han sido objeto algunos oficiales del Ejército. Los militares españoles, modelo de abnegación y lealtad, merecen de todos sus conciudadanos el respeto, el afecto y la gratitud que se deben a quienes han hecho, en servicio y defensa de la Patria y de la República, la ofrenda de su propia vida si la seguridad o el honor nacional lo exigen. Alejadas de toda lucha política, fieles servidores del Poder constituido y garantía de obediencia a la voluntad popular, todos los componentes de las Fuerzas Armadas de la nación deben ser considerados por sus conciudadanos como el sostén más firme del Estado republicano y sólo un criminal y tortuoso deseo

de socorralo puede explicar las ofensas y los ataques verbales y escritos que han
ya pedido dirigirseles...

(Madrid, 18 de març del 36

I és interessant de registrar aquí, quan parlem de la preparació de l'alçament
monàrquico-militar-feixista, l'admiració i confiança que inspirava a certs polítics
espanyols d'aquell temps, tant d'esquerra com de dreta, la figura de Francisco Fran-
co Bahamonde, que es deia que havia estat el general més jove d'Europa i que havia
conquistat honors i fama amb les seves gestes militars en defensa del Protectorat
espanyol del Marroc i contra els marrocs independentistes.

La proclamació de la República espanyola l'havia trobat fent de director de l'Acadè-
mia General Militar i de resultat d'un discurs que va dedicar als cadets, Manuel
Azaña, en funcions de ministre de la Guerra del govern provisional de Niceto Alcalá
Zamora, va tancar l'Acadèmia i el va deixar en situació de disponible durant un any.
Però després, refiat de la promesa de lleialtat que havia fet a la República, li va
confiar primer una Brigada de l'Exèrcit de la Corunya i després la Comandància Mi-
litar de les Illes ~~Canàries~~ Canàries;

El notari Diego Hidalgo, ministre de la Guerra del govern de Ricardo Samper, el
va reclamar com assessor militar i l'ascendi a general de divisió per començar.
Hidalgo va continuar ocupant el ministeri de la Guerra amb el nou govern presidit
per Alejandro Lerroux i li va encarregar de reprimir a sang i a foc el moviment re-
volucionari d'Astúries que va esclatar per l'octubre del 34, per a la qual cosa el
general Franco va reclamar la col·laboració imprescindible de les seves antigues
forces lleials del Marroc; i es va comprovar que se'n podia confiar de veritat perquè
van comportar-se de la pitjor manera;

Gil Robles, es va encarregar de la cartera de Guerra del Govern Chapaprieta, i
va nomenar a Franco Cap de l'Estat Major Central deixant totes les forces armades
a les seves mans i, després del 16 de febrer, en unes eleccions complementàries que
es van haver de fer a Cuenca, Gil Robles va tenir l'ocurrència de posar el nom del
general Franco i el de José Antonio Primo de Rivera en la candidatura patrocinada
pel seu sector de dretes. ^{la CEDA.} Però va ser desautoritzat pel general, potser perquè ja

308

estava compromès amb l'altre sector de dretes que capitanejava Calvo Sotelo i que comprenia els grups feixistes que havien pactat amb Masadrià;

Finalment, direm que el primer que va denunciar al general Franco com a futur cabdill de l'alçament que es preparava va ser Indalecio Prieto, en un míting de propaganda electoral socialista, celebrat aquells dies a Cuenca, on va dir, entre altres coses, tot això:

Merece la pena, luego de haber remachado el sentido de menoscabo que los elementos directores de los partidos derechistas acusan con la inclusión en sus candidaturas de los nombres del general Franco y del señor Primo de Rivera, consagrar unos minutos de atención a tan curioso fenómeno político. Ha desaparecido de la candidatura de Cuenca el nombre del general Franco. Yo me felicito sinceramente de tal desaparición. He leído en la prensa manifestaciones de este general, según las cuales su nombre se incluyó en la candidatura de Cuenca contra su voluntad, sin su autorización. No tengo por qué poner en duda la sinceridad de estas manifestaciones, aunque he de decir también, no pudiendo recatar la sinceridad mía, que hubiese preferido que esa rectificación del general Franco se hubiera producido con anterioridad al justo acuerdo de la Junta Provincial del Censo, que le eliminó de la candidatura. No he de decir ni media palabra en menoscabo de la figura del ilustre militar. Le he conocido de cerca, cuando era comandante. Le he visto en la legión a las órdenes del hoy también general Millán Astray, llega a las fórmulas supremas del valor, es hombre sereno en la lucha. Tengo que rendir este homenaje a la verdad. Ahora bien, no podemos negar, cualquiera que sea nuestra representación política y nuestra proximidad al Gobierno - y no lo podemos negar porque el negarlo, sobre incurrir en falsedad, concluiríamos por patentizar que no nos manifestábamos honradamente -, que entre los elementos militares, en proporción y vastedad considerables, existen fermentos de subversión, desenos de alzarse contra el régimen republicano, no tanto seguramente por lo que el Frente Popular supone en su presente realidad, sino por lo que, predominando en la política de la nación, representa como esperanza para un futuro próximo. El general Franco, por su juventud, por sus dotes, por la red de sus amistades en el Ejército, es hombre que

en momento dado, puede acaudillar con el máximo de probabilidades— todas las que se derivan de su prestigio personal —, un movimiento de este género. No me atrevo a atribuir al general Franco propósitos de tal naturaleza. Acepto íntegra su declaración de apartamiento de la política. ¡Ahí, pero lo que yo no puedo negar es que los elementos que, con autorización ó sin autorización suya, pretendieron incluirle en la candidatura de Cuenca, buscaban su exaltación política con el objeto de que, investido de la inmunidad parlamentaria, pudiera, interpretando así los designios de sus patrocinadores, ser el caudillo de una subversión militar. Si esto es así, y su existencia ~~resulta~~ evidencia resulta mayor después de las declaraciones del general Franco, ¿qué valor tienen las protestas de legalidad que constantemente vienen formulando, ~~cuando menos~~ cuando menos en el Parlamento, las fuerzas de derecha? Si las fuerzas de derecha, en vez de ~~abrir~~ abrir la batalla en el terreno limpio de las ideas, buscan cobardemente un caudillo militar que provoque una subversión y que se ponga al frente de ella, ¿qué valor ^(se puede) atribuir a las manifestaciones de sus líderes? ¿No pierden, en realidad, toda virtud sus palabras, cuando éstas no resisten siquiera el primer cheque con los hechos dimanados de su conducta? ¿Qué se busca aquí? A través de su provincia, cuya ciudadanía se supone reducidaísima por el sometimiento de la masa general de los electores a las personas que mantienen un régimen caciquil, se busca la investidura parlamentaria para un caudillo militar. El problema tiene, a mi juicio, gravedad extraordinaria en las circunstancias presentes y por eso pido mi atención en él. Aunque también de importancia, juzgo muy secundario el hecho de haber sido incluido en las mismas condiciones en la candidatura por Cuenca el señor Primo de Rivera. Pero también este merece nuestro comentario. Porque los partidos de derecha han sacrificado a sus propios candidatos, los que lucharon en la elección de febrero, y que, con uno u otro carácter, tienen aquí determinadas vinculaciones, para incluir a candidatos extraños a sus organizaciones y cuyo único título político es el caudillaje de una formación consagrada exclusivamente a la violencia. Cómo compaginan los directores de las derechas sus afirmaciones de acatamiento respetuoso a la legalidad con el hecho de abrir de par en par las puertas de su candidatura a quien, si tiene

alguna significación, es exclusivamente la de violencia ? Dados los términos en que se ha planteado aquí la lucha, ésta desborda los contornos de un combate político local. El combate tiene significación más extensa, tiene significación nacional; quizá por eso haya venido yo a hablaros. Habiendo advertido toda la exaltación de vuestros espíritus apenas entré en las calles de esta ciudad histórica, establezco para conmigo un deber al que no quisiera faltar, aunque ello contrarie mi temperamento y sea refractario a la peculiaridad de mi oratoria. Ese deber consiste en no aumentar vuestra excitación. Oídnme, pues, unas cuantas palabras, que deseo aparezcan a flor de labios con el perfume de la serenidad... Se nos acusa a quienes constituimos el Frente Popular, de que personificamos la antipatria, de que odiamos todo lo español, e se nos dice que, si no lo odiamos, tenemos para lo español, por estar embebidos en ideales de tipo universal, desdén y desprecio. Yo os digo que no es cierto. A medida que la vida pasa por mí, yo, aunque internacjonalista, me siento cada vez más profundamente español. Siento a España dentro de mi corazón, y la llevo hasta en el tuétano mismo de mis huesos. Todas mis luchas, todos mis entusiasmos, todas mis energías, derrochadas con prodigalidad que quebrantó mi salud, los he consagrado a España. No pongo por encima de ese amor a la patria, sino otro más sagrado: el de la justicia. No estaría con España si España cometiera, en el orden internacional, una villana injusticia. Si la injusticia fuera patente para mí, de la misma manera que se sacrifica el afecto a un ser querido, sacrificaría yo también mi devoción a España ante el deber imperioso de rendirme a la justicia, cuyo sentimiento ha invadido siempre mi alma desde que tengo uso de razón... Queremos hacer a España, no destruirla; queremos construirla... España está enteramente por hacer. Os lo dice un hombre que, unas veces por afición y otras en cumplimiento de deberes oficiales, ha recorrido casi todo su territorio. Así he podido ver de cerca hasta dónde llega, en grado verdaderamente inverosímil para el siglo que corre, la tragedia de España, una tragedia que tiene remedio, un drama que tiene solución...

Immediatament després d'aquell discurs de Prieto, José Antonio Primo de Rivera, des de la Presó Model de Madrid, on es trobava, va voler comentar públicament l'espanyolisme prietista i va fer sortir un article destinat al seu setmanari Arriba on es manifestava plenament identificat amb la visió del passat, el present i el futur d'aquella Espanya dissortada que pintava Prieto. I deia:

El discurso del tribuno socialista se pudo pronunciar, casi de la cruz a la fecha, en un miting de Falange Española. Algunos párrafos, me han recreado el espíritu como encuentros felices, con viejos aires que uno había dejado de ver. Aquí, en mi celda, tengo la colección del semanario Arriba donde está impreso el texto literal de los discursos pronunciados en actos de Falanga. Es un deleite comprobar como frases casi textuales nuestras y sobre todo pensamientos característicos, han sido trasplantados al discurso del orador de Cuenca...

Era el pitjor elogi que li podia fer a Indalecio Prieto.

Santiago Casares Quiroga havia presentat el seu equip ministerial a les Corts espanyoles el dia 19 de maig i va dir, amb valentia, que el seu govern es declarava lleugerament contra el feixisme.

S'havia fet càrrec de la presidència del nou Consell de Ministres i del ministeri de la Guerra quan acabaven de produir-se unes quantes topades violentes entre grups d'obrers i oficials de l'Exèrcit a Oviedo, Toledo, Medina del Campo i Alcalà de Henares. Casares, disposat a jugar fort, va ordenar el trasllat immediat de dos regiments d'Alcalà: un a Palencia i l'altre a Salamanca, i va fer detenir i empresonar als caps i oficials de l'Exèrcit que s'havien distingit més en actes d'indisciplina.

Això va tornar a fer sonar el nom del general Franco, per una carta que va adreçar a Casares Quiroga com a ministre de la Guerra.

Franco havia estat traslladat a la Comandància Militar de les Illes Canàries i encara que la seva carta a Casares Quiroga tenia caràcter "confidencial", l'autor ~~del~~ ~~document~~ ~~se~~ es va preocupar de fer-ne fer còpies per a repartir entre els periodistes amics que la farien circular per tot Espanya i, especialment, entre els caps i oficials de l'Exèrcit, de filiació antirepublicana.

Aquella carta del general Franco, deia:

Per la falta de ecuanimidad y justicia de los Poderes pùblicos en la administra-
cion del Ejército, en el año 1917 surgieron las Juntas militares de Defensa; hoy pu-
diera decirse, en un plano anàtico, que las Juntas militares están hechas. Los escri-
tos que, clandestinamente, aparecen con las iniciales U.M.E. y U. M. R. son síntomas
fehacientes de su existencia y heraldos de futuras luchas civiles, si no se atiende a
evitarlo, cosa que considero fácil, con medidas de consideración, ecuanimidad y jus-
ticia... No le oculto a V.E. el peligro que encierra este estado de conciencia colec-
tiva en los momentos presentes en que se unen las inquietudes profesionales con aque-
llas otras de todo buen español, ante los graves problemas de la Patria...

La Comandancia Militar de Canàries que ocupava Franco en aquells moments era d'un gran valor estratègic perquè estava a poca estona de vol del Marroc on el futur cau-
dillo comptava amb els meus incondicionals mercenaris de la Legió, sempre recrutats entre el pitjor de cada casa i que, sense ideals de cap mena, tant si ^{eren} ~~era~~ blanca com si ^{eren} ~~era~~ de color, només ^{mataven} ~~mataven~~ per matar.

José Ma. Gil Robles, el líder de la CEDA, havia fet tot el que havia pogut per a conquistar l'adhesió d'uns quants militars de categoria que li permetessin de poder pactar, de tu a tu, amb els feixistes del Bloque Nacional de Calvo Sotelo. Però ni els del Bloque ni els de la Falange no en volien saber res perquè no es volien comprometre amb un home que havia fracassat en tot, que no el consideraven dels seus i que ja no era aprofitable per a res i, menys encara, per a ocupar un lloc al nou règim que es volia imposar al país.

Lluís Companys i el Govern de la Generalitat s'havien assabentat per la premsa del discurs pronunciat per Indalecio Prieto a Cuenca i es va dir que el propi líder socialista havia telefonat a Companys denant-li més detalls de les activitats subversives dels feixistes i dels militars que preparaven l'alçament per a molt aviat.

Però la Generalitat no estava en condicions de plantar cara a un exèrcit que disposava d'una quantitat extraordinària de forces i de material de guerra que li permetria desfer en un tres i no res les forces d'Orde Públic, amb la Guàrdia Civil i tot,

que depenien de la Catalunya autonòma però que ningú no estava ben segur de la seva lleialtat ni de que fossin capaces de plantar cara a l'Exèrcit sublevat.

En canvi, tothom estava segur del republicanisme del Cap de la Divisió militar de Catalunya, el general Llano de la Encomienda.

L'organització de l'alçament feixista havia estat molt difícil d'aconseguir perquè fins al cop de més de dos anys d'haver signat el pacte amb Mussolini, els feixistes espanyols no van estar en condicions de llançar-se al carrer.

Pel que es va veure ben clar, ni Santiago Casares Quiroga ni els dos ministres catalans - Joan Moles¹ i Joan Lluhí i Vallescaà -, no creien en l'alçament que havia anunciat Indalecio Prieto tan oportunament.

Joan Moles, que feia de Ministre de la Governació, després d'haver-se prestat a fer de Governador General de Catalunya a les ordres de Gil Robles¹ amb l'Estatut suspès, es veu que vivia en el millor dels móns i Joan Lluhí, que feia de Ministre del Treball, en vigílies del cop d'Estat adoptava un aire de perdona-vides davant dels seus amics polítics i quan li parlaven del perill feixista el líder del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra els replicava dient que tot allò eren falòries o bulos de la gent poruga que per tot arreu veia fantasmes.

Fins ara només hem parlat dels feixistes espanyols que havien pactat amb Mussolini. Però ¿quin paper hi van jugar els nazis de Hitler ?

El periodista Josep Maria Lladó i Figueres, ho va explicar en un llibret d'un centenar de pàgines, publicat durant la nostra guerra, i titulat El 19 de juliol a Barcelona (Barcelona, Biblioteca Política Catalana, 1938):

"El complot s'anava tramant - deia. Tot es feia a la descarada. Més encara; en les conspiracions hi estaven complicats els agents del nazisme. S'inicià una intensa campanya en aquest sentit. En pujar el Front Popular al Poder, funcionaven a Espanya més de cinquanta locals de propaganda nacional-socialista. La corrupció de la premsa es feia en tal forma que tan sols el 1934 aparegueren en trenta periòdics 164 articles de propaganda nazi. Blanco y Negro dedicà un número extraor-

314

dinari a Alemanya. Informaciones era una mena de portaveu hitlerian. Alguns periodistes - Ramiro de Maestu, César González Ruano - Eugenio Montes -, es llançaren a l'elogi de l'Alemanya oficial.

>> Alemanya gastà molts diners en organització. Trameté a Espanya moltes quantitats: 132 000 pessetes per a l'organització a l'estranger; 85 000 per als serveis estrangers; 360 000 per a despeses de propaganda; 60 000 per a l'ajut d'hivern; 576 000 pels agents de la Gestapo i espies; 1 200 000 per a l'ajut a les representacions comercials.

>> A Barcelona actuava un tal Hans Günz, oficial de l'Exèrcit alemany i gran coneixedor dels assumptes espanyols. Tenia per còmplice a Conrad Heerd, oficial de reserva de la Reichswehr, casat amb la filla d'un general d'Artilleria espanyol. Günz tenia agents a Madrid, Alacant, Cartagena. Estava en comunicació amb Goded i Millan Estray. De comú acord organitzaven el contraban d'armes alemanyes, secundats pels cònsols d'aquest país a Alacant i Sevilla...>>

Amb tota aquesta xarxa nazista i amb els còmplices espanyols amb què comptava, els agents de Hitler, el govern de Casares Quiroga vivia als llins com hi havia viscut Manuel Azaña que va deixar com a principal herència governamental el manteniment de les relacions diplomàtiques amb el règim nacional-socialista alemany i ningú de les Corts constituents de la segona República espanyola ni de les Corts ordinàries se va proposar de trencar-les.

Les dades recollides per Lladó i Figueras poden ser confirmades, ampliades i multiplicades amb les còpies de documents originals dels arxius nazis que van trobar els americans a Berlin i que van començar a publicar 25 anys després d'haver-se acabat la segona Guerra Mundial.

I es dona com a segur que l'home que gaudia aleshores de la plena confiança de Hitler per a tota mena d'activitats clandestines per a fomentar l'aixecament contra la República era Wilhelm Canaris, oficial de la Marina alemanya, que havia passat al servei de la Gestapo i que durant la primavera del 36 va jugar un gran paper en el moviment subversiu nazi-feixista espanyol, comptant amb la col.laboració valuosa del

315

general espanyol Juan Beigbeder Atienza, que va ser ministre de Relacions Exteriors del segon govern presidit per Franco (9 d'agost 1939-20 de maig 1941), essent substituït pel cunyat del propi Franco - Ramon Serrano Sunyer - no menys qualificat que Beigbeder.

Però un cop acabada la nostra guerra i ja en plena guerra mundial, el tal comandant Canaris, l'any 1944 va participar en l'atemptat a Hitler (20 de juliol), al costat del comandant Rommel i del coronel Von Stauffenberg. Rommel es va suïcidar per ordre del Führer i Canaris no ho va voler fer i va morir penjat el mes d'abril de 1945.

La pugna Sanjurjo-Lola-Franco

Durant la nostra guerra mai no vam saber res de les pugnes hagudes entre els generals Sanjurjo, Lola i Franco en la lluita pel poder personal, si guanyaven la guerra, ni sabíem com havia anat l'adquisició d'armes i municions que es deia que rebien els feixistes espanyols de la Itàlia de Mussolini i de l'Alemanya de Hitler. Es clar que tampoc no sabíem res de les armes i municions que arribaven als republicans espanyols des de la Unió Soviètica. Tot quedava reservat als que manaven.

El primer i únic pacte establert entre els feixistes d'Espanya i d'Itàlia - el del mes de març de 1934, del qual ja hem parlat - el vam conèixer quan ja portàvem més de vuit anys d'exili a Mèxic, gràcies a una mena de memòria que va publicar el socialista espanyol ^{Luis} ~~el~~ Romero Solano ^{- Diputat a les darreres Corts republicanes} amb el títol Vísperas de la guerra de España, amb un pròleg d'Indalecio Prieto (Mèxic, 1947), un exemplar de les quals l'autor va tenir la gentilesa de regalar-nos amb una cordial dedicatòria i tot. I han hagut de transcórrer 27 anys més per a poder saber - un cop retornats a casa nostra - unes quantes coses més sobre la pugna que hi havia hagut entre els generals espanyols de primer rang i sobre els problemes que van tenir els nacionales per a poder aconseguir armes i municions quan ja havien començat els trets al carrer i als primers fronts de combat.

Pel que fa al proveïment d'armes i municions de la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques, molt abans del nostre retorn ja se'n parlava a l'exili i es deia que el doctor Juan Negrín, des del seu confortable exili anglès, en un atac de rà-

bia i de despit perquè les Corts republicanes espanyoles, en la seva primera i única reunió celebrada a la ciutat de Mèxic no havien volgut que continués essentant la presidència del Consell de Ministres exiliat, va decidir quedar-se amb el rebut de les 500 tones d'or en barres que es deia que havia tramès als russos perquè aquell import fos abonat al compte de les armes de tota mena que els republicans espanyols havien rebut de la ~~URSS~~ URSS. ~~SOVIÈTICA~~ I a l'hora de la mort, el doctor Neguin va lliurar al seu fill aquell rebut amb l'encàrrec que no el donés pas al Govern de la República, residenciat a França, sinó al general Franco en persona. I el noi va complir l'encàrrec.

Però tornem a reprendre el tema de les pugnes entre els principals capítols de l'aixecament.

L'any 1952 vam llegir a Mèxic un llibre que em van recomanar els amics del Partit Nacionalista Basc. Es tractava de les memòries de Juan Antonio Ansaldo, ex-agregat aeri de les embaixades espanyoles franquistes a París, Vichy i Londres. Era un llibre de prop de 600 pàgines que l'autor havia acabat d'enllestir quan vivia exiliat a San Juan de Luz, a primers de setembre de 1950, després de trencar amb el règim del general Franco.

A desgrat de tractar-se d'un antic monàrquic, com que Ansaldo era un dels primers peneditis que havia abandonat l'Espanya franquista i les seves memòries explicaven tot un munt de coses interessants, l'Editorial Vasca Ekin, S.R.L., de Buenos Aires, patrocinada pel P.N.B., les va editar a finals de 1951 amb aquest títol: ¿Para qué?... De Alfonso XIII a Juan III.

Ansaldo dóna una pila de dades sobre els preparatius i el primer fracàs de l'intent de Cop d'Estat que va tenir com a caudillo al general Sanjurjo el mes d'agost del 32, agafant com a bandera de la sublevació el pobre Estatut de Catalunya, i també dóna importants dades sobre els antecedents del segon Cop d'Estat que, sota el sabuillatge de Franco va triomfar el 39 ^{que} a l'hora de parlar dels antecedents de la sublevació militar espanyola del juliol del 36, ens ve com l'anell al dit,

per a completar les dades que considerem més interessants de registrar.

Ansaldo, va arribar a tinent coronel i el retrat que figura com a primera il·lustració de les seves memòries diu que tenia la Cruz Laureada de San Fernando, mitja dotzena de creus més, la Legió d'Honor en gran d'Oficial, el títol de pilot honorari francès, la medalla italiana del Valor i unes quantes coses més que portava penjades i que omplien tot el costat esquerre del seu pit i gairebé li arribaven fins a la cintura.

Deixem de banda que les dites memòries siguin redactades en primera persona pel gos de l'autor, que es deia Tarin i que diu que tenia 12 anys, i anem al gra.

L'autor - o el gos de l'autor -, parla de la dimissió forçosa del darrer govern del bienni negre, del qual José Ma. Gil Robles era ministre de la Guerra, de la formació del nou govern presidit per Portela Valladares - tot això per decisió del President Alcalà Zamora, és clar - i de les intencions dels polítics i militars que conspiraven altra vegada per a intentar de donar un nou Cop d'Estat i diu:

Los directivos del proyecto de alzamiento militar, creyeron llegado otra vez el momento de actuar. Por un instante pareció seguro el conseguirlo. Todos los ojos se volvieron hacia Gil Robles, ministro de la Guerra, flanqueado por su jefe de Estado Mayor, general Franco... Además, la vuelta a activo, como consecuencia de la amnistía otorgada a los sublevados del 10 de agosto, daba un contingente en cuarteles y establecimientos militares, favorable en extremo a una acción de tal tipo; máximo, si la orden procediente de arriba venía descendiendo por el ~~xxxxx~~ antodicho "conducto reglamentario".

Muchos chascarrillos y anécdotas circularon por clubs y cafés, al conocerse la salida, inaccidentada y casi imperceptible de Gil Robles y su familia, de aquel Ministerio de la Guerra en el que entraba como futuro "salvador" del país; pero el sentimiento fue de desaliento.

L'autor diu que Gil Robles va intentar de resistir al caprici del President de

(perquè)
la República] el considerava molt perillós. I afegia:

Fueron otros, fundamentalmente Franco, su Jefe de Estado Mayor, que hasta el día anterior se deshacía en salomas y sonrisas serviles, quienes juzgaron que no podía responderse de las fuerzas militares y que, aun, no era llegado el momento.

I l'autor continua dient: Como delegado directo de Calvo Sotelo, a la sazón en cama víctima de dolorosísima ciática, llegué al Ministerio de la Guerra, para exigir en nombre de aquél a Franco y a otros dos generales, muertos más tarde y entonces poderosos - Fanjul y Goded -, que se opusieran al Golpe de Estado presidencial. De no hacerlo - en frase exacta de Calvo Sotelo - la historia había de exigirles un día responsabilidades implacables... Fue inútil; y cuando aquella noche, el conde de los Andes, desde Biarritz, telefonó para recibir la confirmación del Golpe de Estado que creía irremediable, al contestarle: los generales de siempre y sobre todo el gallego, dicen que no pueden responder de su gente y que aun no ha llegado el momento, colgó el teléfono, murmurando con un tono de completo desinflamiento y de cansancio total: ¡Bah, bah, bah! En estos sonidos casi inarticulados, podemos con- densar la reacción que en nuestro sector produjeron los hechos arriba mencionados.

Ansaldo recorda la derrota electoral de los dretes i dels feixistes aquell 16 de febrer del 36 i recorda també que la Falanga no va treure ni un diputat.

Respecte a la complicitat de l'exiliat d'Estoril, Juan de Borbón, en la preparació del nou intent de Cop d'Estat, Ansaldo diu:

Sanjurjo seguía atentamente atendiendo en Portugal la Jefatura del Movimiento y entre los comprometidos de más relieve figuraban: Mola, en Navarra; Goded, en Baleares y ya - nueva adquisición -, Queipo de Llano, en Sevilla, consuegro del presidente caído, Alcalá Zamora, y uno de los padres castreños de la República. Ya habíamos llegado al trágico verano de este año 1936, y todavía Franco no se había decidido abiertamente a participar en la rebelión. Por ello, ante sus vacilaciones y contradicciones, aun puede decir el ilustre desterrado de Estoril: Con Franquito o sin Franquito, salvaremos a España.

Després d'aquestes afirmacions tan contundents d'Ansaldé, els lectors de bona fe - com és ara nosaltres - ens roda el cap perquè es veu que poques setmanes abans de llançar-se al carrer les forces d'aquella organització revolucionària, amenaçadorament imperialista, i només partidària del diàleg de les pistoles i que tenia com a líder a José Antonio Primo de Rivera, encara no podia saber del cert qui era el caudillo d'aquell alçament nacional espanyol. Perquè un mes abans de començar la lluita armada, el general Franco encara n'estava al marge i continuava fent l'erai, qui sap amb quines intencions, mentre el general Sanjurje d'Esueril estant feia la maleta tot considerant-se el capítol màxim i preveient ja la seva entrada immediata i victoriosa a Madrid. I es pot dir que, en aquells mateixos moments o sigui el dia primer de juny del 36, José Antonio, des de la presó d'Alacant en es trobava processat i en espera de (corresponent judici, s'adreçava al general Mola, a qui ell considerava com a cap suprem de la sublevació, i li oferia un contingent de 4000 homes de la seva Falange, per bé que segurament sense armes.

Era un contingent de combatents tanmateix ben reduït per una organització que feia tan de serell i que tenia un nom tan llarg com aquell de Falange Española de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista. Però si no havia pogut treure ni un sol diputat quan es van fer les eleccions a diputats a Corts del 16 de febrer, no era estrany que només calculés en pagar posar en peu de guerra a 4000 falangistes per a fer la seva Revolució. Encara trobo que era molt optimista.

De quina revolució es tractava ?

Perquè en la carta que oferia a la Pàtria espanyola aquells quatre-mil voluntaris, precisava molt bé que l'oferiment era fet "amb la condició que l'alçament comptés amb l'assentiment previ de la majoria de la Nació".

¿Es que abans de llançar-se al carrer i a la muntanya volia convocar un plebiscit o un referèndum ?

Però no divaguem més i tornem a les memòries del tinent-coronel Juan Antonio Ansaldé.

La reacció antifranquista de don Juan coincidia amb la de José Antonio Iri-
mo de Rivera, perquè aquest deia, segons Ansaldo:

Es inútil contar con los generales en activo. Son unos "gallinas"; y Franco,
el "gallina mayor".

I l'autor encara afegeix:

No creemos cometer indiscreción alguna al consignar la anterior afirmación del
"Fundador", por existir centenares de personas que la escucharon de sus labios.

A continuació, es produïa l'atemptat feixista contra el socialista Luis Jiménez
de Asúa i ^{de seguida} ~~la continuació~~ l'assassinat de José Calvo Sotelo el dia 13 de juliol
del 36.

I Ansaldo, diu:

Las vacilaciones de Franco habían terminado algún tiempo antes de la muerte de
Calvo, y no solamente se mostraba propicio a cooperar en la sublevación, sino que
anunciaba al Técnico (?) para que pusiera la máquina en marcha. Pero después del
crimen histórico - l'assassinat de Calvo Sotelo - fue convocado mi amo - el (os
es refereix a Ansaldo - a una reunió en la villa que en Biarritz poseía Juan
Ignacio Lucade Tena - hijo del fundador del APC, periódico de mayor importancia
de España - y activo conspirador entonces. Allí encontré a Paco Andes, a Gil Ro-
bles por vez primera en su vida, y algunos otros elementos. Se trataba de recoger
a Franco en Canarias, donde ocupaba el destino de Gobernador militar de la Repú-
blica. Para ello estaba en tratos el alquiler de un avión - pequeño bimotor de
transporte, tipo Dragon - en Inglaterra, pero también se pensó en mi amo - An-
saldo - para dicha misión. Como desde tiempo atrás se había comprometido - Ansal-
do - con el general Sanjarjo, Jefe del movimiento, decliné tal propuesta.

Ansaldo registra la primera espurna de l'alçament del dia 17:

Una s'acuenta noticia en el periódico regional anunciaba rumores de sublevación
en la Escuadra española de Marruecos y algunos desórdenes militares en Melilla...

I a continuació parla de don Juan:

Conferencia telefónica de Cannes, anunciaron en aquellos momentos.

Don Juan, el príncipe, llamaba a mi amo - el gos aludic sempre a Ansaldó - para informarse, haciéndole el honor de consultarlo sobre la propia actuación inmediata:

Estoy decidido a regresar a España en seguida, pues no quiero en estos instantes estar separado de mi Patria. Pero dime - continuó - ¿por dónde debo entrar y a qué lugar me dirijo?

En aquellos días había nacido el primer descendiente de su matrimonio: la infanta Doña Pilar. Ello en nada frenaba el anhelo juvenil y entusiasta del príncipe, ansioso de compartir con sus compatriotas las angustias y peligros que el destino pudiera depararles.

Señor, respondió mi amo - diu el gos - nada puedo decir a V. A. en este instante, pero acabo de recibir la orden de incorporarme a Pamplona mañana temprano. Desde allí, después de hablar con el general Mola, haré llegar a V. A. la contestación a su pregunta.

Buena suerte y hasta muy pronto - terminó el príncipe de Asturias."

¿Per qué quan es va presentar don Juan com a voluntari, el general Mola el va fer entornar ?

Ansaldó, monàrquic convençut, no se'n savia avenir i deia:

Desgraciadamente o afortunadamente - ¿quién es capaz de predecir las últimas consecuencias de nuestros actos? - al amanecer del siguiente día volvió a cruzar la frontera, en dirección contraria, Don Juan de Borbón.

¿Excesivo celo de las autoridades militares, motivó tal medida? ¿Fue quizá - como officiosamente se afirma - precaución, en evitación de discrepancias entre alfonsinos, falangistas y requetés? O simplemente, ¿inquietudes menos altruistas ante el inmenso clamor de entusiasmo que su presencia despertara, culminando en Aranda de Duero, al arrodillarse para besar sus manos paisanos y militares?

Preguntas son éstas, que probablemente quedarán siempre incontestadas.

Més endavant, el militar Ansaldó, basco-espanyol, explica la composició del Movimiento en iniciar-se l'alçament i afirma que amb la barreja de tendències

que el formaven, ningú no podia assegurar que predominés un ideal determinat;

Por ello - diu -, resulta altamente presuntuoso el querer simplificar tanto
matís, aludiendo continuamente a los "ideales del Movimiento" como si claramen-
te definidos y expuestos, hubieran sido compartidos por cuantos en él participa-
ran.

Fundamentalmente, el ideal más generalizado del mismo fue el negativo: termi-
nar con la anarquía y sectarismos existentes. Después, cada grupo o núcleo aspi-
raba a una cosa diferente.

Lo seguro es que ni uno solo de los participantes - a excepción quizás del pro-
prio Franco - deseaba o anhelaba el régimen que hoy domina por la fuerza la Nación
española; es decir, este sistema cambiante de color "al sol que más caliente"; de
dureza epitelérmica "elefantina"; coronado por la monarquía sin rey; apoyado en la
democracia orgánica "sin libertad"; y creador del Imperio sin tierras ni gloria,
"bendición" que según "modesta" confesión de su detentador, ha sido concedida a
España "por la gracia de Dios", frase empleada en la disposición legal, creadora
de la moneda acuñada por Franco...

A partir d'aquest moment, a les memòries d'Ansaldo, abunden les diatribes con-
tra el caudillo Franco i el seu règim.

Però, si per cas, ja en parlarem més endavant, si escau de fer-ho.

Ara, val la pena de copiar sense comentaris el que va escriure el tinent coro-
nel d'aviació Juan Antonio Ansaldo sobre l'accident ~~WAWAWA~~ que va costar la vi-
da al general Sanjurjo i que a ell el va deixar tan greument ferit quan sortien
d'Estoril (Portugal) el dia 20 de juliol del 36, a la tarda, perquè aquell general
que era la segona vegada que es sublevava contra la República anés a proclamar-se
caudillo de l'alçament monàrquico-militar així que tornés a posar els peus en ter-
ra espanyola.

Ansaldo, explica l'accident d'aquesta manera:

El general subió al avión y tras él, una inmensa y pesadísima maleta. Protesté
discretamente ante la carga excesiva que ello representaba, teniendo en cuenta la

cantidad de combustible contenido en los depósitos, en previsión de un vuelo largo y accidentado. "Son los uniformes del general - me dijo alguien -. No va a llegar a Burgos sin nada que ponerse, en vísperas de su entrada triunfal en Madrid"...

Cuidadosamente me dirigí al borde mismo del terreno y enfrentando la avioneta hacia los árboles del otro extremo, rogué al general que se incorporara para poder levantar pronto la cola... En aquellos momentos angustiosos, mientras ascendía sobre la arboleda, experimenté la terrible sensación de que, no solamente mi velocidad no aumentaba, sino que por el contrario, iba disminuyendo, al par que la trepidación inicial se acentuaba, con tal intensidad, que amenazaba desarmar en el aire la avioneta. "Se me ha roto la hélice" - tuve aun tiempo de pensar y ya casi en la misma "velocidad de sustentación, piqué para en línea recta aterrizar en una estrecha franja labrada, que divisaba delante del "buche" de mi hélice. Para entonces, había tenido que cortar el motor por completo a causa de la inmensa vibración.

Entre el terreno elegido y nosotros, había una cerca de piedra, de poco más de un metro de altura, que intentaba saltarme. El calor de la hora y el peso de la avioneta sobrecargada no lo permitieron y de frente embestí contra ella faltándome unos centímetros solamente para haber aterrizado, quizá con rotura parcial del aparato, pero sin daño alguno de sus ocupantes...

En un estado semi-consciente, semejante al despertar de un medio hipnótico y bastante placentero, me encontré sin dolor alguno y anegado en sangre. Volví la cabeza atrás: allí estaba el general, sentado, sonriente, pero con la cara como salpicada de polvo. Por un momento experimenté como una especie de pesadilla de inmensa desesperación ante el fracaso súbito de la empresa, pero más bien de tonalidades semejantes a las sufridas en la infancia, por la destrucción de un juguete favorito. Inmediatamente, en reacción brusquísima, se apoderó de mí tal serenidad y conformidad, que me encontraba feliz y lleno de alegría ante la liquidación de tanta catástrofe...

El avión ardía como una antorcha, y el depósito de gasolina suplementario interior, adosado a mi izquierda, con sus ochenta litros inflamados, se quemaba sin ha-

cerme sufrir. Comprendí que había que renunciar al morboso placer de dejarse morir. Intenté abrir la portezuela, cerrada con pestillo de seguridad, pero mi muñeca rota no lo lograba. "Mi general, mi general - grité - abra la puerta que nos estamos quemando". Pero mi pasajero no se movía, aunque en su boca entreabierta se dibujaba una extraña sonrisa. Mi mono de vuelo era todo una llama; maquinalmente - no comprendo cómo - conseguí abrir la portezuela desencajada, tirándome de cabeza al suelo. Incorporándome, agarré las manos del general, que quedaba en lo alto, sobre la cerca de piedra en que se incrustara la avioneta. Tiré de él, pero nada logré. El humo negro me asfixiaba y posiblemente, debí perder por entonces el poco conocimiento que me quedaba...

Fue imposible dominar el incendio y al extinguirse éste, sólo quedaron al unos hierros retorcidos y unos pobres huesos calcinados...

Més endavant, potser haurém d'acudir sovint a les memòries d'Ansaldo per a registrar la seva opinió relacionada amb alguns episodis de la nostra guerra i de la postguerra.

Mentrestant, llegim com explicava Ansaldo el veritable Cop d'Estat "personal" del general Franco:

Se había operado la conjunción de los ejércitos del Norte y del Sur. Ya, la España nacional no estaba cortada en dos pedazos incommunicados y controlaba toda la frontera portuguesa. La creencia general en una victoria inmediata era plenamente compartida por Franco, y en previsión de la misma, ordenó la creación de "Arcos Triunfales" en pueblos y ciudades. Para entonces había sido resuelta la cualidad de mandos militares, recayendo en aquél, la Jefatura y tomando el nombre de Generalísimo. En ello influyó, decididamente, la perseverante voluntad del general Kin delán...

En efecto, la liquidación de la Junta de Burgos coincidió con esas medidas, y en el barullo de la guerra - salpicada por entonces de episodios tan emotivos como la defensa y liberación del Alcázar de Toledo - pasó desapercibida, para muchos, la maniobra que pudiéramos calificar de "golpe de Estado", ejecutado por Franco, y cu-

yas consecuencias tanto han pesado en el panorama nacional.

El decreto por el que la Junta de Burgos transmitía al generalísimo el poder político, le hacía nombrándolo "Jefe del Gobierno del Estado Español", pero inmediatamente después, ya en sus primeras disposiciones, empleó éste, el título bien diferente de "Jefe del Estado Español".

Desde aquel momento, quienes quisieron, pudieron comprobar que esta vez habían contribuido, contra toda intención, a la creación de un Poder nuevo, opuesto - en sus características pricordiales y pese a las externas apariencias -, irremediablemente, a sus ideales más queridos."

El Comité de Defensa Nacional que hi havia a Burgos el dia 25 de juliol del 36, era format pels militars següents: Miguel Cabanellas, general de Divisió; Andrés Saliquet, general de Divisió; Miguel Ponte, general de Brigada; Emilio Lola, general de Brigada; Fidel Dávila, general de Brigada; Federico Montaner, coronel; i Fernando Moreno, coronel.

La pugna Lola-Franco es pot dir que comença quan es tracta d'aconseguir els "favors" de Hitler.

¿ Qui va ser el primer general dels sublevats que va establir contacte directe amb els nazis per aconseguir armes i municions immediatament després de l'alçament ?

Que jo sàpiga, el primer que ha donat detalls sobre aquesta qüestió ha estat un anomenat Marqués de Valdeiglesias, que es deia o es anu José I. Lacobar. Perquè en el capítol VIII del seu llibre de memòries titulat Así empezó... (Madrid, 1974) ens esmenta amb detall de la pugna existent entre els generals Emilio Lola Vilal i Francisco Franco Bahamonde.

Enlloc no s'ha dit d'una manera tan clara com en el llibre esmentat que la ideologia que inspirava als sublevats era una barreja de les doctrines de Mussolini i de Hitler, i tot fa creure que el primer ajut militar, en compliment del pacte subscrit el mes de març del 34, va ser el de Mussolini, comptant per endavant amb la col·laboració del dictador portuguès Oliveira Salazar que es va oferir de bona gana per a facilitar el pas per Portugal de tot l'armament que necessitessin els sublevats. Fe-

rè després, immediatament després, van rebre ordres de Hitler.

La lectura del llibre d'Escobar, ex-propietari del diari madrileny La Epoca, ens aclareix també els dubtes que teníem sobre el paper que havia jugat en la conxorxa sagnant l'ex-rei d'Espanya, Alfons XIII, que havia estat padrí de boda de Franco, precisament.

Perquè va ser l'ex-rei qui per recomanació de Juan Ignacio Luca de Tena, de l'ABC, de Madrid, va fer d'enllaç entre els polítics i militars espanyols i els feixistes italians per aconseguir que deixessin sortir d'Itàlia tres avions que Joan March havia pagat i que anaven destinats al general Franco i no al general Mola, perquè la rivalitat entre els dos generals havia creat una situació molt difícil l'endemà mateix d'iniciar-se la guerra.

Però aviat es va aclarir la situació. El 25 de juliol del 36, els alemanys van manar que el cap del moviment fos el general Franco i no Mola, la qual cosa es va confirmar quatre dies després, el dia 29, quan des de Tetuan es comunicava a Goering que el futur govern nacionalista espanyol començaria per adoptar la forma d'un Directori o Junta Militar a base dels generals Franco, Mola i Queipo de Llano, però amb Franco com a president i com a home de tota confiança de Hitler.

Un altre aclariment que ens fa el llibre d'Escobar és el que es refereix a l'hereu de la corona espanyola: Juan de Borbón Battenberg.

Sempre havíem llegit que el titulat comte de Barcelona s'havia presentat com a voluntari al general Franco i resulta que no va ser a Franco sinó a Mola, i, per tant, va ser aquest qui li va dir que s'entornés. I és lògic que fos així perquè Mola era el cap militar del Nord per on va entrar a Espanya aquell voluntari que anava disfressat amb una granota, com els falangistes ~~reintegrats de guerra~~, amb destí al front de Somosierra.

Escobar diu que el general Mola no solament va fer entornar a l'hereu de la corona d'Espanya sinó que també va fer expulsar als que l'havien acompanyat: Luis Zonzunegui, Francisco Elisenda i els generals Vega i Vigón que els havien fet costat.

La pugna Mola-Franco es veia per tot arreu. El primer, un cop desaparegut el

21

general Sanjurjo era considerat com el cervell director de l'alçament militar a la Península, encara que Franco era tingut pel general més prestigiós de l'Exèrcit espanyol i per aquesta condició havia pogut fer ajornar més d'una vegada l'alçament monàrquico-militar nazi-feixista. Perquè ell volia estar en perfectes condicions militars per a fer-se l'amo de la situació. I la pugna va continuar, més o menys dissimulada, fins que el general Mola va morir víctima d'un accident d'aviació el dia 3 de juny del 37, tal com havia mort el general Sanjurjo quan es traslladava d'Estoril a Espanya per a fer-se càrrec del comandament de la sublevació preparada des de 1934.

què van vendre els nazis als generals espanyols?

Segons el títol del marquès de Valdeiglesias ell en persona va intervenir en l'adquisició de deu milions de cartutxos, pagant a compte de la factura corresponent la quantitat de 500 mil francs francesos, del milió que li havia lliurat com a donatiu un tal Angel Pérez, que jo suposo que devia ser un pseudònim; i, a més a més, va comprar deu-mil fusells amb deu milions de cartutxos més, bombes d'aviació, bombes de mà i carretes antigàs. Totes aquestes armes i municions anaven destinades al general Mola però Franco el va guanyar per mà perquè va conquistar la plena confiança de Hitler i va ser ell qui va aconseguir la primera partida d'avions alemanys que va arribar a Tetuan.

Una de les curioses anècdotes que conta Escobar o marquès de Valdeiglesias és la que diu que mentre ell gestionava l'adquisició d'armament ~~per la República~~, també estava fent el mateix un representant del govern de la República. I afegeix Escobar que els nazis li van dir que demanarien una quantitat a la bestreta al representant de la República espanyola i l'abonarien al compte dels nacionales, tot anul·lant la comanda dels altres.

És possible que en vicis de l'alçament, el govern Casares Quiroga acudís a l'Alemanya hitleriana per a la compra d'armes i municions quan deia que no creia en l'amenaça d'un Cop d'Estat militar?

No estarà confós Escobar i l'anècdota es refereix a José Ma. Gil Robles, minis-

tre de la guerra del govern presidit per Joaquín Chapaprieta durant la darrera etapa del bienni negre ?

Perquè un altre llibre, molt més important i documentat que el del marquès de Valdeiglesias, també publicat el 1974, informa de les gestions realitzades a l'Alemanya nazi per emissaris del líder de la CEDA.

El llibre al qual ens referim és una tesi doctoral d'Angel Vidas, presentada el mes de juliol del 73 davant d'un tribunal constituït per catedràtics de la Universitat de Madrid, que va ser qualificada com a sobresaliente cum laude per unanimitat i que va fer que a principis del 74 un altre tribunal de la mateixa universitat atorgués a l'autor la distinció acadèmica màxima: el Premi Extraordinari del Doctorat.

Es tracta d'un volum de 560 pàgines editat amb el títol La Alemania nazi y el 18 de julio ; Antecedentes de la intervención alemana en la guerra civil española. (Madrid, Alianza Editorial, S.A., 1974).

Pel gener del 35, el ministre de la Guerra, Hidalgo, el de la repressió d'Astúries, ja va intentar de donar satisfacció a les forces d'Aviació i de la Marina en temps del tercer govern Lerroux i tan bon punt Gil Robles es va fer càrrec del Ministeri de la Guerra del govern presidit per Joaquín Chapaprieta (setembre-desembre de 1935), va intensificar les gestions iniciades pel notari Hidalgo amb el propòsit d'aconseguir equipar i modernitzar l'Exèrcit espanyol, comptant amb l'assessorament del seu home de confiança, el general Franco, a qui havia designat Cap de l'Estat Major Central. I Gil Robles no ho feia pas per estar en condicions d'intervenir en la segona guerra mundial, de la qual ja es començava a parlar, sinó per a tenir els militars contents i disposats a garantir la permanència de les dretes al poder, encara que els republicans i socialistes un dia fessin les paus i tornessin a guanyar unes eleccions a Corts.

Vidas s'estranya que els governs de la República espanyola, tant els d'esquerra com els de dreta, no haguessin trencat les relacions amb l'Alemanya de Hitler:

Cabría pensar, meras cortesías diplomáticas tras las elecciones del 16 de febre-

ro ? En realidad, hay indicios para pensar que no, y que el gobierno pretendía seguir el curso tradicional con respecto a Alemania. Esto se pondría de manifiesto posteriormente en unas circunstancias y en un punto al que todavía no se ha dado la importancia que merece: el mismo gobierno que en febrero de 1936 - el de Manuel Azaña -, se había mostrado desinteresado en proseguir las conversaciones sobre importación de material de guerra iniciadas en la época de Gil Robles, decidió a finales de julio - sota la presidencia del doctor José Giral -, enviar al teniente coronel Luis Riaño Herrero para que gestionara ante las autoridades alemanas la adquisición de armas para el ejército republicano, acompañándole una de las figuras que han aflorado a la luz en el anterior capítulo, Juan Sturm. Ya Fernando de los Ríos había pasado entre tanto unos azarosos días en París tratando de conseguir material bélico de Francia, en unas gestiones mucho más conocidas. Riaño, sin embargo, tras doce días de estancia en Berlín, volvió a Madrid con las manos vacías.

Las relaciones de gobierno a gobierno entre España y Alemania revestían, en efecto, un carácter específico en el terreno de los suministros de material de guerra, documentados en el capítulo precedente para la época de la dictadura y que también encontrarían paralelos en la etapa republicana. No deja de llamar la atención que fuera en este terreno en donde el gobierno de Madrid decidiera, estallado ya el Alzamiento, continuar la vieja línea reservada de comunicación con el Reich, reactivada ya antes por un gabinete republicano de signo muy diferente a aquel que se hallaba en el poder en la compleja situación del mes de julio de 1936...

I pel que fa a Franco, encara que Hitler no va atendre les primeres demandes d'ajut fetes pel futur caudillo des de l'Àfrica mateix, el va arribar a convèncer, segons assegura Karl Dietrich Bracher.

El dia 17 de juliol del 36, el cònsol alemany a Tetuan, trametia un telegrama a l'ambaixada nazi a San Sebastián dient que Melilla, Ceuta i Tetuan havien estat ocupades pels militars sublevats després de vencer la resistència que hi ^{havia} fet l'aviació republicana de Tetuan. L'endemà arribaria a l'Àfrica, procedent de les

illes Canàries, el general Franco.

Diu que Hitler va decidir l'ajut a Franco, ja convençut de què li convenia fer-ho, la nit del 25 al 26 de juliol del 36. I el dia 28, Franco rebia el primer avió Junker-52 a Tetuan. A partir d'aquell moment i per ordres expressos del Führer, tot el material de guerra seria tramès al Marroc camí d'Espanya i, per tant, s'havia de constituir una empresa que aparegués com hispano-marroquí. Així va néixer la Sociedad Limitada Hispano-Marroquí de Transportes (HISMA), de Carranza y Bernardt (Fernando de Carranza y Fernández de la Requera, fill de El Ferrol (1877-1950), capità de la Marina el 31 de juliol del 36, amb un capital de 200 000 pessetes.

Una vegada ocupat l'Estret de Gibraltar per Franco (29 de juliol) els feixistes espanyols del Sur es van considerar salvats perquè dominaven la situació.

La primera expedició d'avions alemanys va ser de 10 aparells Junker-52, 6 Heinkel, 51 bombes de 250 k, carretes antigas, paracaigudes, pistoles, bateries antiàeries i municions abundants. Els avions ja portaven les tripulacions alemanyes, amb 25 oficials i 66 suboficials, tropes i paisans.

El llibre d'Angel Viñas és fet a base dels documents dels arxius nazis que els americans van portar de Berlín als Estats Units i que l'autor de la tesi premiada ha pogut utilitzar per aquest estudi, documentat a més no poder, que li ha donat feina durant quatre anys. A més a més, cal dir que també ha pogut disposar sense cap mena d'entrebanc dels arxius polítics del Ministeri Alemany de Negocis Estrangers de Bonn, dels Arxius Federals de Coblenza i Friburg, del Parlament de la República Federal Alemanya i d'una pila de biblioteques més. (I, com a catalans, hem de registrar també la col.laboració prestada a l'autor per la seva pròpia muller, Maria dels Angeles Cuinot, a qui és dedicada l'obra.

El nostre 19 de Juliol

Tal com es veia venir feia dies, el divendres dia 17 de juliol del '36 es va produir al marroc l'alçament militar, monàrquic i feixista-nazi.

En sabia alguna cosa el destronat Alfons XIII que aleshores vivia com a "refugiats" a la Italia de Mussolini ?

Cal suposar que sí.

El carrer Borbó vivia, és clar, sense cap mena de preocupació econòmica perquè podia disposar de la immensa fortuna acumulada - qui sap amb quins "negocis" - pels seus pares i per ell mateix. Una fortuna que, en diner, havia estat situada oportunament a l'estranger "amb un esperit patriòtic exemplar".

Els caps i oficials de l'Exèrcit de la segona República Espanyola que feia més de cinc anys que mantenien les seves posicions colonials a l'anomenat Protectorat del marroc, van poder disposar, impunement, de la púrria mercenària del Tercio, continuadors d'aquells tercios dels segles XVI i XVII que conqueriren tan mala fama. Aquells tercios que encara mentenia en peu de guerra aquella República democràtica de treballadores de toda clase, que també disposava dels anomenats Regulares, unes altres forces militars constituïdes per classes i soldats indígenes o moros, traïdors el seu propi país en la lluita per la independència. I ~~amb~~ aquells caps i oficials de l'Exèrcit espanyol encara van poder disposar allà i a la Península dels soldats que es trobaven fent el servei militar obligatori. Tots aquells caps i oficials havien promès a Manuel Azaña la més absoluta lleialtat a la República.

Els grups que aquells dies al vespre anàvem donant volts de Rambla esperant els

esdeveniments, perquè no podíem fer altra cosa, no ens/vam assabentar fins a la ^{en}matinada i, encara, d'una manera molt estranya. Després, vam poder reconstruir una part dels fets a base de les notícies més o menys oficioses escampades pels periodistes de la nostra confiança que anaven d'una banda a l'altra a la recerca de material d'informació. I es deia que a Ceuta, Melilla, Tetuan i Larraix s'havia iniciat l'alçament i que, de seguida, els militars sublevats havien pogut comptar amb la col.laboració activa del general Franco a qui Santiago Casares Quiroga, en funcions de Cap del Govern i de ministre de la Guerra mantenia tranquil·lament a la Comandància Militar de les Illes Canàries.

Les notícies de l'alçament es veu que van arribar tant de sorpresa als governants de Madrid que Casares Quiroga va presentar la dimissió amb caràcter irrevocable, en nom propi i de tots els seus ministres. I es va dir que, avergonyit, es retiraria de la política.

Aleshores, alçat de les altures més altes - Manuel Azcárate ? - ~~tant~~ ^{tant} conversat com Casares va pensar en la formació d'un nou govern encarregat de pactar amb l'enemic. I es va fer aquest encàrrec a Diego Martínez Barrio i aquest va presentar al President de la República un equip governamental format de la manera següent: Guerra, general Liaja; Marina, doctor Giral; Governació, Garcia; Estat, Azcárate; Instrucció Pública, Domingo; Hisenda, Ramos; Justícia, Blasco Ibañeta; Agricultura, Pared; Treball, Lluhi i Vallescà; Comunicacions, Giner de los Rios; Indústria i Comerç, Alvarez Baylla; Obres Públiques, Lara; i ministre sense cartera, l'advocat Felipe Sánchez Román.

Si aquell govern pactista hagués pogut viure, a qui hauria representat Joan Lluhi i Vallescà ? Ell era del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra però als governs centrals sempre hi havia estat com a representant d'Esquerra Republicana de Catalunya. I aquell govern que deien que era "pactista", i no pas a la manera federal, va ser flor d'un dia. Es veu que es van reunir els dirigents dels diversos sectors de la majoria de les Corts espanyoles i el dia 19 es feia càrrec d'un nou govern el doctor José Giral qui, a més de la presidència del Consell de Ministres,

continuaría fent de ministre de Marina, perquè es veu que és un departament go-
vernamental espanyol pel qual serveix tothom. Però al cap d'un mes ja el substi-
tua un professional que es deia Francisco Mats Sánchez, que crec que era almirall
de l'Esquadra.

El nou govern es completava d'aquesta manera: Ministre d'Estat, Augusto Bar-
cia; Justícia, Manuel Blasco Garzón; Guerra, general Luis Castelló Pantoja, que
molt aviat va ser substituït pel general Juan Hernández Sarabia; Hisenda, Enrique
Ramos; Governació, general Sebastián Pozas; Instrucció Pública i Belles Arts,
Francisco Barnés; Treball i Sanitat, Joan Lluhi i Vallescà; Agricultura, Mariano
Ruiz Lunas; Indústria i Comerç, Plácido Alvarez Buylla; Comunicacions, Bernardo
Giner de los Rios.

Entrestant, els militars de Barcelona adherits al Movimiento Nacional clandestí
s'havien reunit el 13 de maig d'aquell mateix any 36 per a formar una Junta de
Defensa entre els diversos assistents que portaven la representació ~~de~~ de l'Es-
tat Major, Aviació, Regiments d'Infanteria 13 i 14, de Caballeria 3 i 4, d'Arti-
lleria 3 i 7; d'Enginyers, de la Guàrdia Civil, de Carabiners, de Dependències Mi-
litars, d'Intendència, de les forces de ~~Moviment~~ Seguretat i d'Assalt, i del Parc
Mòbil d'Artilleria.

Mi el govern de la Generalitat ni el de la República no se'n van assabentar a
temps perquè vivien refiats de la promesa solemne de lleialtat a la República ^(que havia fet aquella gent) que
Manuel Azaña feia de ministre de la Guerra.

El dia 13 de juliol, les organitzacions polítiques i socials antifeixistes que
no estaven representades al Govern de la Generalitat i especialment ~~les~~ anarcosin-
dicalistes anaven d'una banda a l'altra reclamant armes i un lloc de combat perquè
ja s'havien assabentat que l'alçament havia començat al Marroc. Però la Generali-
tat temia que les forces d'Ordre Públic fossin desbordades pels anarquistes i que
aquests eludissin el seu control i fessin de les seves.

Es tenia notícia que bona part o la totalitat de les forces d'Aviació i d'altres
dels Serveis d'Ordre Públic de Catalunya probablement no secundarien el moviment

sedició dels militars i civils feixistes però ningú no en podia estar segur. ortosament, a l'hora de l'hora la majoria dels caps i oficials del Cos d'Aviació, de la Guàrdia Civil, dels Carabiners i de les forces de Seguretat i d'Assalt i, naturalment, els Mossos de l'Esquadra es van posar enfront dels sublevats i això va ser decisiu per la nostra banda. Val a dir que aquestes forces armades van poder comptar amb la valuosa i imprescindible col.laboració armada dels treballadors i de les joventuts antifeixistes de tots els sectors republicans, socialistes i comunistes sense excepció, i que en gran nombre es van llançar al carrer.

La requisada d'armeries ^(de caça) i fins i tot de botiques d'eines de tall va permetre d'armar a bona part dels voluntaris de les masses populars que no havien pogut aconseguir un fusell. D'altres que mai no havien tocat un muser, van dedicar-se a col.laborar en l'atenció als hospitals i clíniques que ho necessitaven, per la qual cosa van requisar farmàcies, aviram i queviures de tota mena, corrent pels carrers com esperitats ~~oberts a les botiques~~ amb sacs a l'enquena, pollastres i gallines a l'espatlla, tot el qual era de veritable primera necessitat.

Quan la lluita als carrers de Barcelona encara no s'havia generalitzat, de deu a onze del matí d'aquell dia 19, arribava a l'Aeronàutica Naval de Barcelona una esquadra de quatre bimotors procedents de Madrid i feia acte de presència el general Manuel Goded Llopis, fill de Barcelona, precisament, que havia estat designat comandant militar a les Illes Balears com home de confiança dels governants de Madrid i portava d'ajudant al comandant Carlos Liscano Muñoz. Sortint del moll del contradic se'n van anar directament a l'antic Palau de la Capitania General on hi havia aleshores l'anomenada Quarta Divisió de l'Exèrcit espanyol d'ocupació.

A la Plaça de Catalunya, de la Universitat, a la d'Espanya, a la d'Urquinaona i a la Plaça del Palau on hi havia la Conselleria de Governació de la Generalitat, establerta en temps de l'Estatut d'Autonomia a l'edifici de l'antic Govern Civil de la "província" de Barcelona, les topades entre la força pública de la Generalitat i els escamots de l'Exèrcit sublevat van ser constants i van causar nombrosos morts i ferits d'ambdues parts. Pels carrers de Llíria, Clària, Bruc, Cortes Catalanes, Paral.

120
l'el o Francesc Llairet, Rosal, Ronda de Sant Pau, Rambla de Santa Mònica, Passeig de Colom, Porta de la Pau i pels voltants de les casernes de l'Avinguda Icària, Pedralbes i carrer de Tarragona, a mesura que anaven sortint els soldats - gairebé tots obeïnt per força als ~~seixanta~~ oficials que els manaven - hi havia trets a dojo, queien les víctimes de l'un i de l'altre costat i entre els morts i ferits hi havia molts soldats que de bona fe s'havien passat al costat nostre.

Des del balcó del setè pis on vivíem, la meua mare i jo, ~~amb la mare i el pare~~ a la cantonada del carrer d'Indústria i Passeig de Garcia Hernández o antic Passeig de Sant Joan, vaig veure passar els primers soldats empunyant el fusell a punt de disparar. Vaig observar les cares d'aquells xicots i hauria assegurat que venien mig embrutits per l'alcohol o una cosa per l'estil. La majoria anaven amb els ulls esbatanats i la por al cos. Van trencar pel carrer de Còrsega, camí del ⁿPasseig de Gràcia i em vaig acabar de vestir d'una revolada per anar darrera d'ells no sé ben bé per què. Potser atret pel ²poll, com diuen que passa en determinades circumstàncies i com havia comprovat uns anys enrera.

Els soldats ja eren un tros lluny i continuaven mirant als balcons com si esperessin els primers trets. Però, no. Van anar fent el seu camí fins que van arribar al convent dels frares caputxins de la Diagonal o Avinguda del 14 d'abril cantonada a Llúria on els caps i oficials van deixar els cavalls i es van ficar al convent on ja hi havia altra gent dels seus.

Els soldats, abandonats dels seus superiors, van quedar al mig del carrer i com que, nerviosos, van començar a disparar contra els grups que els voltaven, van provocar a la gent nostra i es va lliurar un veritable combat/cos a cos. ^{gairebé} Vaig veure a caure morts i ferits d'ambdues bandes i alguns dels cavalls abandonats pels oficials també havien caigut ferits de bala i es revolcaven per terra. Algú va cridar que pareessin els trets i la nostra gent es va llançar a l'assalt del dit convent disparant a tort i a dret. Van esbotzar la porta lateral tot cridant que sortissin els que s'hi trobaven. No vaig poder veure si entre els que sortien amb els braços enlaire hi havia algun frare però algú em va dir que sí. A mesura que anaven sortint

del convent eren morts o apalligats i els supervivents, sort van tenir dels elements de les forces de Seguretat i d'Assalt que van mirar de salvar ~~tot~~ els que van poder. I com que no havien sortit tots els que hi havia, els grups més exaltats hi van entrar i a cops els van fer sortir al carrer on els esperaven d'altres que els atonyinaven de valent. Entre els detinguts de més categoria hi havia el coronel del Regiment de Caballeria de Santiago, Francisco Lacasa, que havia passat per davant de casa aquell matí mateix.

Vaig col·laborar en el trasllat de ferits a l'hospital Clínic i allà vaig assabentar-me que hi havia una pila de morts escampats per diverses sales i també en el dipòsit de cadavers de la planta baixa.

Al dipòsit del pati hi vaig trobar uns nois de l'antic Bloc Obrer i Camperol que devien haver mort com a pounistes. Recordo l'expressió d'un d'ells de la joventut que va morir a la Plaça de la Universitat i em va semblar que encara somreia.

A una de les sales grans hi vaig trobar el cadàver de l'estimat Enric Fontbernat, l'antic company del Grup dels Set, sempre a la primera trinxera de tots els combats i al servei de la causa nacional catalana. Tenia al seu costat el cadàver d'Amadeu Colldeforns, diputat d'EHC al Parlament de Catalunya. Després vaig saber que havien caigut ferits de mort durant l'assalt que, capitanejat per la gent de la FAI, es va fer contra la caserna de les Dressanes. Allà van morir, també, diversos militants faistes i, entre ells, Francisco Ascaso, un dels dos germans ~~de~~ coneguts com a homes d'acció.

Recorrent les sales del Clínic per veure si trobava algun conegut, vaig veure una cara que em semblava recordar. Era Carles Fournier, del Partit Català Proletari. El tenien abandonat damunt ^{(d'un} ~~un~~ carretó de mà perquè no havien trobat cap llit disponible i perquè el donaven per mort. Vaig cercar un metge voltant per tot arreu i ^{només} finalment/vaig trobar un infermer que em fes cas del que li deia. El vaig acompanyar fins allà on havia vist l'amic Fournier i veient que encara vivia va córrer a buscar un metge ~~va~~ que se'n fes càrrec. Fournier havia perdut el coneixement i semblava mort. Va venir un metge jove amb l'infermer bon-home i després d'observar

al ferit em va dir que tenia uns trets al cap i que estava molt greu. Però li vaig dir que fes tot el que pogués i va contestar que l'ajudéssim a posar-lo a la taula de les radiografies que era allà a la vora. Vaig veure que Fournier obria els ulls però els va tancar de seguida i em vaig pensar que es moria. Però el metge em va dir que li semblava que es podria salvar. I es va salvar.

Amb tot això havien arribat al migdia i vaig voler anar cap a casa perquè la mare no es pensés que m'havia passat alguna cosa. I anant pel carrer de Provença, camí de casa, vaig aconseguir un conegut de la "Model", Massachs, l'anarquista pacifista. Ell no podia fer ús de les armes - em va dir - però venia de donar sang pels que havien caigut en la lluita al servei de la llibertat. Va resultar que vivia una mica més enllà del Passeig de Sant Joan i vam fer el mateix camí tot recordant la nostra estada a l'edifici del carrer d'Entença.

Així que vaig arribar a casa, la mare em va dir que hi havia anat un amic que tenia el seu germà a l'Hospital de Sant Pau i que em volia veure. Per la tarja que va deixar vaig veure que el ferit era Abelard Tona, el més amic dels amics del Grup dels Set.

Vaig marxar corrents cap a l'hospital de Sant Pau i el vaig localitzar immediatament. Havia caigut ferit del ventre a la Plaça de Catalunya mentre disparava contra els feixistes que s'havien refugiat a l'Hotel Colom. El seu germà mitjà -Rafael, l'artista pintor-, estava desolat i em va dir que l'Abelard no tenia salvació. Vaig esperar que vingué el metge i em va dir que la cosa era difícil però que creia que en sortiria. I em va sortir.

A les dues de la tarda, elements de la Guàrdia Civil i grups d'antifeixistes van atacar de valent l'edifici de la Universitat on s'havien fet forts uns grups de militars sublevats i uns quants estudiants monàrquics i feixistes. La lluita va ser dura però, finalment, els militars feixistes es van donar per vençuts.

A la Plaça de Catalunya, els feixistes havien començat a fer foc des de l'edifici de la Telefònica, des de la Maison Dorée, des del Círculo del Ejército y de la armada i des de l'Hotel Colom. Els voluntaris antifeixistes que es trobaven al mig de la plaça no tenien on

refugiar-se i les bales els arribaven pels quatre costats. Sembla mentida que no hi haguessin hagut més morts dels nostres.

A primera hora de la tarda es podia donar per segura la victòria dels antifeixistes a tots els llocs de lluita de Barcelona i es tenien notícies de comarques que deien que la victòria també es podia donar per segura a tot Catalunya.

Cap a les cinc de la tarda, es va concentrar un gran contingent de forces governamentals i populars i es va iniciar el setge de la Comandància Militar del Passeig de Colom, on hi havia, sense possibilitat d'escapar, perquè estava voltat de gent nostra, el general Goded amb tot el seu Estat Major feixista. El capítost va veure que no hi havia manera d'escapar-se i es va rendir sense condicions. El van fer resonar juntament amb tots els caps i oficials que el voltaven i, tots plegats, van anar a parar als calabossos de la Comissaria d'Ordre Públic de la Generalitat.

Després, van portar al general Goded davant el President Companys i aquest li va dir que si volia evitar més sang dignés per ràdio que la seva gent es rendís i lliurés les armes. Goded, va resistir un moment però, finalment, va accedir dient davant del micròfon: La suerte me ha sido adversa y yo he quedado prisionero. Por lo tanto, si querria evitar el derramamiento de sangre, los soldados que me acompañabais quedais libres de todo compromiso.

Pel costat republicà i antifeixista, les forces de la Guàrdia Civil, les de Seguretat i les d'Assalt estaven a les ordres del general de la Benemèrita José Aranguren Roldán, que, en tot moment i sabent que s'hi jugava la vida, es va portar com un home i va fer honor a la seva promesa de fidelitat a la República i a la Generalitat.

Es deia que el general Goded, des de la Comandància li havia manat de rendir-se afegint que si no ho feia tot seguit, seria afusellat. I Aranguren deien que havia contestat que si, com esperava, eren ells els derrotats, l'afusellat seria ell.

Cap al tard d'aquell mateix dia 19, grups d'homes i dones van obrir de bat a bat les portes de la Presó "Model" de Barcelona i també la presó de dones de l'antic carrer d'Amàlia.

Aquell tràgic dia 19 moria al seu domicili del Passatge Permanyer, l'artista i poeta Apel·les Mestres. Tenia prop de 82 anys i no havia volgut abandonar Barcelona.

Després de la gran batalla que hi havia hagut al convent del carrer de Llúria-Diagonal, les masses enardides i assetejades de venjança van dedicar-se a fer estropicis de tota mena, incendiant esglésies i convents, molts dels quals ja havien estat víctimes de les iras populars l'any 1909. Al mateix Passeig de Sant Joan vaig haver de presenciar no solament l'assalt al convent de les Saleses sinó també l'exposició dels cadàvers momificats que es va fer a la vorera del mateix convent.

El dilluns dia 20, es pot dir que va ser dedicat a "netejar" les casernes que s'havien salvat fins aquells moments. I les masses populars encara van haver de vèncer la resistència d'oficials militars feixistes de les de Sant Andreu, Pedralbes, carrer de Tarragona i les Dressanes. I per a vèncer la resistència de la Comandància de Marina, es va haver de cridar l'Aviació que havia estat lleial al règim republicà, a les ordres del tinent-coronel Felipe Díaz Sandino.

Eren les quatre de la tarda d'aquell dilluns quan ja es podia donar per vençut tot l'alçament feixista a Catalunya.

El dimarts, dia 21, el Parlament Català celebrava sessió reglamentària però degut a les circumstàncies s'acordava aixecar la sessió immediatament.

El Govern de la Generalitat, per la inqualificable imprevisió dels darrers Governos de la República que tenien constitucionalment reservada d'una manera exclusiva la direcció i el control de l'Exèrcit, es va haver de defensar tota sola de l'embestida feixista que tenia com objectiu principal la sotmissió del nostre poble.

Després, el Govern de la Generalitat es va incautar dels serveis de telèfons i de telègrafs, que eren de l'Estat. I les dues emissores de ràdio es van posar de seguida al servei del Govern de Catalunya.

¿Eren els primers passos que es donaven pel camí de la nostra independència ?

La desaparició de la Protectora

amb el propòsit de deixar constància abreviada de la trajectòria seguida per una de les entitats culturals populars a la qual vam prestar la seva modesta col·laboració en dues etapes i de la qual ja he parlat en un capítol anterior, esdevé ara de registrar l'etapa final de l'entitat de referència que és l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

L'any 1932, el de la concessió de l'Estatut d'Autonomia a Catalunya, acabava parlamentàriament la gestió presidencial de Manuel Folguera i Duran a l'esmentada entitat privada. Havia exercit el càrrec durant 15 anys seguits, sempre a gust de tothom, superant d'una manera o altra els obstacles que trobava en el camí i, especialment, els entrebancs i prohibicions emanades de Madrid, tant pels governs conservadors de la monarquia com dels liberals.

Tal com havia quedat la qüestió de l'ensenyament en règim autònomic del temps de la segona República Espanyola, la missió de la Protectora no es podia donar per acabada sinó que continuava essent molt necessària i fins i tot podia ser de ben aprofitar, si s'hagués volgut, des de la Generalitat, per a realitzar algunes de les activitats culturals que l'Estatut atorgat ens retallava o limitava, sense cap dret.

L'any 1933, érem un total de més de 8000 socis i en renovar-se la Junta directiva de la Protectora l'any 1934 va tornar a ser elegit Manuel Folguera i Duran. Aleshores, és clar, va ser afectada pels fets d'Octubre i per tota l'etapa del bienni negre de Lerroix-Cil Robles i va anar trampejant la situació amb penes i treballs.

Pel mes d'abril de 1936, després del triomf electoral del front popular i sempre sota la presidència de Manuel Folguera i Duran, la Protectora va celebrar el seu

Primer Congrés Nacional català a la Sala d'honor de la Universitat Autònoma de Barcelona, presidint la sessió inaugural el Conseller de Cultura de la Generalitat, Ventura Cassol. I quan començaven a donar els seus fruits alguns dels acords adoptats per aquell congrés, es va produir l'alçament monàrquico-militar. ~~Alguns dies~~
~~Juliol del 1936~~

Aleshores, el Govern de la Generalitat, per tal d'evitar incautacions incontralades i expoliacions de llibres i edicions, com havia passat en aquells moments de violències i desoris, va ordenar la incautació de la Protectora i va nomenar Comissari al doctor Joan Soler i Pla, diputat al Parlament de Catalunya, soci de l'entitat i antic i destacat militant de la Unió Catalanista, com Manuel Folguera i Duran. Però davant les dificultats del moment, el doctor Soler i Pla només va poder presidir la inauguració d'una nova Biblioteca per a Infants de les que patrocinava la Protectora: la de la Plaça del Pi, de Barcelona. De seguida va venir el decret que creava el Consell de ^{l'} Nova Escola Unificada (CENU), el dia 27 d'aquell mes de juliol, pel qual s'encarregava al dit organisme filial de la Conselleria de Cultura de la Generalitat la direcció i el control de tots els centres d'ensenyament, fos sin de la mena que fossin. Es veia ben clar que el CENU acabaria amb la vida autònoma de la Protectora i qui sap si seria respectada l'orientació i els objectius de la nostra entitat. Era evident que aquell Consell oficial de l'Escola Nova Unificada podria fer molt més que la nostra modesta Protectora, però per aconseguir-ho caldria que no oblidés en cap moment la necessitat de fer de les nostres escoles unes institucions autènticament catalanes i posar els seus textos escolars al servei de la nostra llengua i de la nostra cultura nacional. Neixia amb aquest esperit el Consell ?

Formant part de la Comissió de Foment de la Protectora i amb uns mitjans econòmics reduïts, em vaig adonar^{de} la importància de la tasca realitzada i de la feina que quedava per fer en el camp de la pedagogia i de la cultura popular de casa nostra. La direcció tècnica anava a càrrec d'un pedagog de talla com era Alexandre Galí, prescint de les ^{seves} idees polítiques i dels seus sentiments religiosos; tenia com a col·laborador més immediat al nostre estimat amic i bon pedagog Josep Parunella; com a di-

302

rector artístic dels llibres escolars de l'Editorial Pedagògica, el pintor Josep Obiols, l'autor d'aquell magnífic i famós cartell del minyó que va cap a l'escola amb la cartera a l'esquena; i actua com a secretari habilitat de l'Associació l'abnegat Tomàs Iduarte.

L'obra realitzada per la Protectora durant la seva millor època, que va ser la gestió presidencial de Manuel Folguera i Suran, es podria resumir així: l'organització anual de la popular Festa d'Infants i de Flors que es celebrava al Parc Güell, de Barcelona; les subvencions a les escoles privades de primer ensenyament autènticament catalanes; el foment de les biblioteques per a infants; les campanyes persistents contra el bilingüisme a l'escola i en defensa de l'ensenyament en català a tots els infants de llengua materna catalana; els estudis proporcionats als mestres catalans de l'Estat sortits de l'Escola Normal però desitjosos d'estar al dia dels nous corrents pedagògics mundials; la multiplicació de classes de català per adults a tot Catalunya; l'Exposició del Llibre Escolar Català que es va fer als soterranis de la Plaça de Catalunya; els concursos escolars d'història i Geografia; els de lectura i escriptura en català; l'edició de la Història de Catalunya, de Ferran Soldevila i Ferran Valls i Taverner i els altres llibres escolars; les lliçons de llenguatge, els cursos de gramàtica catalana en tots els graus; els tractats d'aritmètica, de comptabilitat, de ciències naturals, d'higiene, de les ciències de la vida i de la llar, etc. i també les edicions no menys importants - a desgrat de la seva modestia -, de cartipassos, sil·labaris i planisferis. I, cosa important, va ser l'edició facsimilar feta per la Protectora, d'un llibre del segle XVIII, titulat Instruccions per l'Ensenyansa de ninyons, de mossèn Baldiri Reixach i Carbó (1703-1731), nascut a Bell-lloc d'Aro, agregat de Santa Cristina d'Aro (Baix Empordà) i mort a Sant Martí d'Ollers, agregat de Vilademuls (Gironès). Aquesta famosa obra se n'havien fet antiament sis edicions catalanes, una traducció a l'espanyol i una al francès.

Durant la nostra guerra, Manuel Folguera i Suran es va refugiar a la seva torre de la Colònia Güell, que s'havia fet quan era director de la fàbrica de vellita del mateix nom. Es una torreta amb un petit jardí i voltada de pins. Aquell "Casal Mont

207

serrat", en Folguera el deixaria com a residència infantil o com a refugi per a ancians i així es va fer i encara es fa. A la mateixa Colònia Güell, hi ha també en servei la Biblioteca "Joaquim Folguera", que és el nom de l'únic fill que va tenir el matrimoni Folguera-Poal. Un fill que, en morir als 25 anys, l'any 1919, ja s'havia guanyat un lloc distingit com a poeta en la literatura catalana d'aquell temps, al costat de Josep Maria López-Picó, amb el qual va fundar la revista i la seva col·lecció de llibres anexas a la revista literària.

Els anys i les greus malalties que va patir Manuel Folguera mai no el van afeblir en patriotisme. Davant l'alçament militar del 36 i la consegüent ocupació militar de Catalunya, es va mantenir ferm en tot moment i des del seu piset barceloní va escriure les seves Memòries, encara inèdites, on entre altres coses de tota la seva llarga vida, va dir:

"Crec haver contribuït en quelcom a la recat^{lan}ització del meu poble; ningú no em convencerà del contrari. Però, fracassat o no, ningú no em podrà negar l'evidència que ha estat principalment l'amor a Catalunya el faró que ha guiat sempre els meus passos pel món";

"S'erren llàstimosament els qui es creuen reconquerir amb semblants procediments Catalunya, considerant-la com a colònia a la qual es pot ~~establir~~ vexar sense escrúpols de cap mena. El que ara es persegueix amb mesures draconianes no és pas la unitat sinó la uniformitat d'Espanya, i aquesta sols es pot assolir a base d'exterminis espirituals, contraris a la lliu de Déu";

"Crec que la llibertat rau en les pràctiques procedents d'una democràcia veritable. L'organització de la vida política la desitjo en una República Catalana federada voluntàriament a base de pactes equitatius amb les altres nacionalitats ibèriques (Portugal inclòs), constituint junts un gran Estat".

Manuel Folguera i Duran va morir a Barcelona el dia 6 de novembre de 1951, quan tenia 84 anys.

La nova barrera etapa al Col·legi d'Advocats

Ja he dit en un capítol del volum II d'aquestes memòries que el càrrec d'Auxiliar de la Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona que vaig exercir des de 1930 fins al 1936, és a dir des de que vaig sortir de presidi fins que va esclatar la nostra guerra, delimitava ben bé les atribucions pròpies d'un modest funcionari auxiliar, la missió principal del qual i gairebé única, segons el conveni verbal establert amb Ferran Valls i Taberner, era la del registre i control de les nombroses revistes que sobre totes les branques del dret es rebien a la Biblioteca entre subscripcions directes, intercanvis amb la Revista Jurídica de Catalunya i donatius de publicacions periòdiques oficials de diversos països i que eren d'interès jurídic perquè donaven comentaris sobre legislació, estadístiques i bibliografia d'Europa i d'Amèrica.

Però vaig ser un auxiliar de la Biblioteca que, de bona gana, en vaig prestar a ser auxiliar de tethon, ^{(que fes una feina que} ^{(ai ja comprenia que} ~~la qual m'interessava~~ ~~estava~~ al meu abast.

He parlat de l'Arxiu de Premsa, sobre temes relacionats amb el dret i especialment sobre dret polític i social; sobre la represa de la Revista Jurídica de Catalunya ^{(en català;} sobre el segon volum del Catàleg de la Biblioteca, que així com el primer volum es va fer en castellà, el segon el vam fer en català; i del projecte d'una Biblioteca Jurídica Catalana, complementària de la Revista Jurídica però ~~establida~~ independent de la Revista del Col·legi i de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya ^{de la qual també m'havia prestat, molt de gust, a fer d'auxiliar del secretariat} perquè ens havien fet molt amics amb els secretaris de la Junta que eren Enlli Colom i Frederic Marimon.

Encara no havia sortit el primer volum d'aquella col·lecció de llibres sobre temes jurídics (en el més ample sentit de la paraula, és a dir amb temes, segons ²⁴⁶ la meua intenció que, que tractessin de qüestions polítiques i socials, ja pensava en la conveniència de proposar a Valls i Taberner, el director, d'encarregar a les persones que li semblés millor una sèrie especial sobre les arbitrietats comeses per la Dictadura de Primo de Rivera contra Catalunya i els catalans, seguint l'exemple del que havia fet l'editor Javier Morata, de Madrid. Estava segur que, com que Valls i Taberner n'havia estat una de les nombroses víctimes, no hi faria oposició. I li vaig fer una nota sobre alguns dels títols espanyols publicats perquè veís la mena de temes que jo volia dir.

Heus ací uns quants dels títols de la sèrie titulada Temas de nuestro tiempo, de l'editor Morata; Francia, el Dictador y el error i Epistolario del Dictador, de L. i J.M. Armiñán; La Dictadura en Marruecos, de F. Hernández Mir; Al servicio del pueblo, de Pablo Iglesias; Al servicio de la nueva generación, de Luis Jiménez de Asúa; Los estudiantes frente a la Dictadura, de J. López Rey; La Dictadura me honró encarcelándome, de Gregorio Marañón, i d'altres; dintre la sèrie històrica; Bosquejo histórico de la Dictadura, de Gabriel Maura Gamazo; Al servicio de la Justicia; La orgía áurea de la Dictadura, de Quintiliano Saldaña; Al servicio de España, de José Sánchez Guerra; La dictadura militar, de F. Villanueva; I l'estudi jurídic que a començaments del 31, Lluís Recasens Siches, catedràtic de Filosofia del Dret a la Universitat de Madrid i membre de l'Academia de Jurisprudencia, ~~president~~ de Madrid, publicava sobre El poder constituyente. Su teoría aplicada al momento español, que ens havia servit de base per a analitzar l'etapa constituent espanyola durant els dies en què es discutia si es podia considerar vigent la Constitució de la Monarquia espanyola que va trepitjar Alfons XIII, o, en les circumstàncies que vivia Espanya aleshores, si se'n havia de fer una altra de nova, tal com opinaven els juristes més famosos d'Europa.

Però es va produir l'alçament de juliol del 36 i tot esperant els originals per la primera sèrie de quatre volums de la no-nada Biblioteca Jurídica Catalana, en-

207

carregats a Maspons, Borrell i Soler, Roig i Bergada, ja tenia a casa el de Valls i Taberner que havia de començar la col·lecció. I quan la policia va esbotsar la porta del pis del carrer del Passeig de Sant Joan i se'n va emportar mobles, llibres i tot el que va trobar, Ferran Valls i Taberner, un cop acabada la guerra, va poder recuperar el seu original sobre Historia del dret català, segurament gràcies a la col·laboració de Samuel Goday, el secretari o cap de secretaria del Col·legi d'Advocats que s'havia fet dels nacionales i que deia a coneguts meus que jo havia esdevingut una mena de Stalin de Catalunya!!!

Ferran Valls i Taberner m'havia lliurat el seu original poques setmanes després que Francesc Macià proclamés la República Catalana, aquell 14 d'abril del 31, després de la victòria electoral d'Esquerra Republicana de Catalunya en les eleccions municipals esdevingudes constituents, si us plau per força, per la voluntat popular.

Recordo que quan vaig anar a recollir el seu original em va preguntar si jo era de l'Esquerra o del Bloc. Jo li vaig contestar que era del Bloc i ell em va dir:

- Menys mal, perquè vosaltres en teniu per dies de urionfar i en canvi el triomf de Macià, si s'afiança, jo abandonaré el catalanisme perquè d'una Catalunya de l'Esquerra no en vull saber res; si Catalunya no pot ser governada per un partit d'ordre, no m'interessa treballar per Catalunya.

I dit i fet; quan va esclatar la guerra es va passar al servei de l'enemic.

Durant els darrers temps de la meua vida de funcionari del Col·legi d'Advocats de Barcelona encara vaig realitzar una altra iniciativa que, prèviament aprovada, va esdevenir realitat: l'Index Legislatiu Català, del qual se'n van publicar molt pocs fascicles.

Aquell Index consistia en l'ordenació, per matèries, de les lleis aprovades pel Parlament de Catalunya i dels decrets/^{i ordres} del Consell de la Generalitat. Vaig considerar que podria ser una publicació molt útil per als advocats, la indústria i el comerç.

no (a la Consellaria de Justícia) i vaig acudir a l'amic Ventura Cassol perquè en realitat es tractava d'aprofitar la composició del Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya, que s'imprimia a la Casa de Caritat de Barcelona i d'aquesta manera aconseguir que la publicació resultés més barata i amb menys errors. Perquè la meua feina consistia precisament en comprovar i corregir les errades que es descobrien sovint al butlletí, especialment quan es tractava de disposicions que contenien xifres i sumes. I molt sovint havia d'anar a l'arxiu de la Presidència de la Generalitat ^{per tal de} ~~perquè~~ revisar les xifres que resultaven equivocades perquè no estaven d'acord amb les sumes, cosa molt freqüent quan es donaven els pressupostos. Una cosa semblant passava a la Gaceta de Madrid.

Durant aquella època es va reorganitzar i vitalitzar l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, que encara no era una acadèmia de número i continuava domiciliada a l'estatge del Col·legi d'Advocats, del carrer de Mallorca, 283, perquè no tenia estatge propi. Els cursos i conferències es feien a l'estatge del Col·legi de Notaris perquè els advocats encara no tenien habilitada cap sala d'actes amb una certa dignitat i fins i tot les reunions i assemblees de col·legiats s'havien de fer al vestíbul o pati central de l'edifici. En canvi, els notaris tenien una sala reduïda però sempre suficient com a sala d'actes, moblada i decorada d'una manera excessiva sumptuosa pel meu gust.

El càrrec que tenia jo al Co..legi d'Advocats ja he dit que em feia anar d'una banda a l'altra i en la darrera renovació de la Junta de l'Acadèmia, essent President Amadeu Hurtado i secretaris Emili Colom i Frederic Marimon, vaig participar en les feines més modestes relatives a l'organització del Primer Congrés Jurídic Català que es va celebrar a la gran sala d'actes del Foment del Treball Nacional, de la Via Laietana. La sessió d'obertura d'aquell important congrés es va fer amb l'assistència del President de Catalunya, Lluís Companys i Jover, i les sessions ordinàries van ser dedicades a temes d'alt interès per la vida jurídica de casa nostra.

I quan ja havia esclatat la guerra i jo encara no havia començat les vacances, tot sovint havia de portar textos d'actes i ponències posades en net al despatx particular

del senyor Hurtado, al Passeig de Gràcia, tocant al carrer d'Aragó, baixant a mà dreta. Un dia en va fer una sortida que en va sorprendre i en va fer sospitar que així com Ferran Valls i Taberner havia descobert que, en el seu temps, jo era del Bloc Obrer i Camperol, Amadeu Hurtado havia descobert també que jo era del Partit Socialista Unificat de Catalunya. Perquè, fent-s'ho venir bé, tot comentant la tragèdia de la guerra i l'activitat caòtica dels incontrolats, en va dir:

- Avui, els únics que saben què volen i on van són els del PSUC.

I se'm va quedar mirant fit a fit com esperant la meua resposta.

I jo li vaig contestar:

- Em sembla que sí.

Al cap d'uns 30 anys, en llegir el III volum de les seves memòries titulades Quaranta anys d'advocat (Barcelona, 1967), de les quals jo havia portat de Mèxic els dos primers volums editats allà, vaig veure que a la pàgina 421 m'atribuïa un fet i en feia unes acusacions indirectes que eren injustes.

En parlar dels darrers temps del setmanari Mirador - que jo no sabia que era finançat per ell -, deia:

«Un jove oficinista amb el qual havia tingut una llarga i cordial relació a causa dels meus càrrecs professionals s'havia adherit al moviment revolucionari, en el qual va arribar a ésser una autoritat en l'organització de l'economia del país, i precisament aquells dies tenia la pensada d'inaugurar la seves noves activitats requisant el nostre Mirador pel motiu principal d'ésser nostre. Per cert que el notable escriptor Just Cabet, d'una independència excepcional de caràcter i que per la seva direcció intel·ligent i aguda es podia considerar el veritable propietari del periòdic, reduït jo, per la meua part, a sostenir-lo amb molt de gust, va ésser invitat, al cap d'unes setmanes, a col·laborar segons el nou pensament dels requisadors, i els donava aquesta resposta ben típica d'ell: Això és com si, després d'afegar-me el rellotge, em demanessin que anés a donar-li corca».

Com que, evidentment, aquell "jove oficinista" era jo, val la pena que aclarixi el que va passar de veritat, deixant de banda la mala intenció que tenien les indi-

rectes de don Amadeu sobre les meves activitats "econòmiques" i requisadores.

Quan, arran d'haver estat requisada la impremta del diari El matí, portaveu de la Unió Democràtica de Catalunya, vaig entrar a formar part de la redacció del diari Treball, portaveu del P.S.U.C., vaig encarregar-me d'una petita secció dedicada a comentar fets d'actualitat relacionats amb la guerra als fronts i a la reraguarda. Un dia, després de llegir la brometa que es feia des de Mirador sobre l'orientació de la classe obrera catalana en general i especialment dels anomenats "incontrolats", insult que s'aplicava a tots els sectors ^{revolucionaris} polítics/sense excepció, vaig fer un comentari al nostre diari dient que els homes de Mirador haurien de moderar el seu llenguatge i no insultar a tothom sense concretar fets.

Es veu que a la redacció del setmanari del senyor Hurtado van interpretar la meua protesta com una amenaça i, l'endemà mateix, em va venir a veure a l'antic edifici del Cercle Equestre del Passeig de Gràcia, aleshores estatge central del PSUC, el meu estimat amic Cesar August Jordana i em va dir que, a l'Ateneu Barcelonès, uns quants escriptors amics li havien encarregat de fer una gestió a la redacció de Treball per aclarir que amb aquella nota de Mirador no es volia ofendre a ningú en particular. I va afegir, confidencialment, que tenien por que qualsevol incontrolat de veritat en fes una de les seves i se la carregués el director o qualsevol redactor d'aquell setmanari. I, efectivament, se la va carregar Josep M. Planas.

Jo vaig contestar a l'amic Jordana que no creia que els passés res però que valia la pena que deixessin al tinter certes indirectes i acudits de mal gust perquè no eren els moments de fer bromes i més valia que s'incorporessin al moviment antifeixista perquè semblava que fossin neutrals i se'n situessin al marge.

Això va coincidir amb el projecte que tenien uns companys i, especialment, el malaguanyat company Victor Colomer, mort a l'exili de Mèxic, de poder comptar amb un periòdic del tipus de Mirador que ell admirava tant i que podia esdevenir el portaveu dels intel·lectuals antifeixistes catalans. Se li va ^{acudir} ~~ocurrir~~ anar a veure a Just Cabet per a proposar-li d'ampliar la redacció i el nombre de col·laboradors amb gent del nostre partit a canvi de finançar, en part, aquella revista.

Ja hem vist quina va ser la resposta de Cabot i no se'g podia esperar d'altra sabent com pensava políticament i socialment el director del setmanari del senyor Hurtado. Va ser un error del company Colomer donar aquell lamentable pas perquè, tal com mostren les paraules de don Amadeu, va fer creure que es tractava no pas d'una oferta de col.laboració sinó d'una amenaça de requisita violent del periòdic. El Víctor Colomer, que va donar aquell pas sense dir-ne'n un mot, perquè no treballàvem en el mateix comitè o comissió, es va decidir a crear una altra revista per a intel. lectuals que es va dir Herídia, que no va poder sortir fins el 1938, una mica abans que sortís el primer número - i únic - d'una revista del tipus de l'antiga Revista de Catalunya, de Rovira i Virgili, que es deia, simplement, Catalunya, també editada pel PSUC.

Amadeu Hurtado i Miró, fill de Vilanova i la Geltrú s'havia anat a oferir al President Companys com assessor jurídic i polític alhora, probablement amb el propòsit de tirar aigua al vi en la realització de les aspiracions avançades de la classe obrera de Catalunya, tal com havia passat en temps de Francesc Macià quan es va passar de la República Catalana a la moderna Generalitat i al pobre Estatut, amb la participació activa del senyor Hurtado tirant aigua al vi d'aquella proclama del 14 d'abril.

Lluís Companys li va parlar molt clar quan li va dir que era mal vist per les forces polítiques predominants en aquell moment. Però el van recomanar com a President de l'Ateneu Barcelonès del carrer de la Canuda i, naturalment, va sortir elegit. Però no va tenir temps de realitzar el seu programa, si és que l'havia presentat al ple de la Junta de l'entitat i havia estat aprovat, perquè ell no volia que se li discutís res. I molt aviat va decidir marxar cap a Perpinyà perquè es va adonar que a Barcelona no hi tenia res a fer i ja li havien passat al davant els seus fills saltant la ratlla.

Els incontrolats

A Barcelona, les organitzacions sindicals i els partits polítics de la classe obrera que sempre havien viuit en pisos de mala-mort i en barriades populars d'infima categoria urbanística, així que es van produir els fets provocats per l'alçament armat dels feixistes van optar a requisar un pis cèntric i confortable o un edifici ~~de~~ sencer dels nombrosos que van ser abandonats pels seus propietaris o pels antics estadants sense tenir temps de salvar res del que hi tenien.

Així, van veure que l'edifici del Centre del Treball Nacional, de la Via Llacetàna, passava de les mans de la gent de la Lliga a la Confederació Nacional del Treball (CNT) i de la Federació Anarquista Ibèrica (FAI), mentre el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) ocupava el Palau de la Virreina, la Unió General de Treballadors primer es va instal·lar en un pis del carrer de la Diputació i de seguida es va traslladar a l'edifici número 3 del Passeig de Pi i Marçall, antic Passeig de Gràcia, i el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), acabat de néixer, s'apropiava del magnífic edifici on hi havia hagut el confortable i espaiós Cercle Egèstre de l'aristocràcia barcelonina, al mateix Passeig de Gràcia, on avui hi ha un banc.

Això no passava entre els partits polítics governamentals - ERC, ACR, USC - perquè ja feia temps que havien llogat o els havien cedit bons locals al centre i a les barriades perquè recaptaven bastantes quotes de socis i rebien bons donatius dels afiliats de primera categoria: consellers, diputats a Corts, diputats al Parlament de Catalunya, etc.

En canvi, sí que passava entre els grups nacionalistes o separatistes que, és clar, no eren governamentals i també havien de recórrer al procediment de la requisita si volien disposar de nous estatges socials en millors condicions i més ben situats que els que tenien llogats fins aleshores.

Les requisites d'edificis no eren fetes exclusivament pels partits polítics i les organitzacions sindicals sinó també per organismes oficials de la Generalitat que es van instal·lar en pisos i edificis abandonats pels antics propietaris; aquest va ser el cas del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya que va ocupar, precisament, tot el pis principal de l'edifici propietat de Ferran Valls i Taberner que constitueix el triangle del Passeig de Gràcia - Diagonal - Còrsega, i els casos de la Conselleria de Cultura que va ocupar el xalet del capdamunt del Passeig de Gràcia-Diagonal, a l'esquerra, i de la Conselleria de Finances que va requisar l'edifici d'un col·legi de monges de la Rambla de Catalunya, situat entre València i Mallorca.

Les organitzacions polítiques i sindicals obreres van requisar aquells locals esperant veure venir, tal com suposo que van fer els organismes oficials perquè no crec que ni uns ni altres legalitzessin aquelles expropiacions fetes, més o menys obligats per les circumstàncies. Però pel que fa a les organitzacions polítiques i sindicals, era evident que més de quatre dels respectius dirigents consideraven que aquells pisos i edificis requisats esdevindrien seus per sempre més, gràcies a la "repartidora" que semblava que ja havia arribat amb la Revolució i la guerra que tot just començava.

El mateix va passar amb les fàbriques i tallers col·lectivitzats, amb les grans botigues i magatzems i amb les terres de conreu dels terratinents de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre o dels propietaris independents d'aquella entitat. Va passar el mateix amb els ^{(de dreta,} diaris, les imprentes dels quals foren incautades si us plaia per força.

En canvi, a l'Hospital Clínic i al de Sant Pau, destinat, als ferits d'aquells dies, arribaven colles d'obrers i gent de la classe mitjana carregats d'aviram, de pa i de tota mena de queviures, roba interior i de llit, material sanitari de diversa mena que a tot arreu feia falta. Ens hauria agradat de saber que a tot arreu en hagués anat aquella bona gent s'indemnitzés als perjudicats per aquelles requis- ses, si es tractava de botiguers que necessitaven almenys cobrir el preu de cost o bé proveir aquell ~~que~~ que feia, requisos d'aquella mena amb tota bona fe d'una autorit- sació avalada per un organisme responsable governamental o revolucionari per a poder ser indemnitzats en el moment oportú. Però en vaig parlar amb un dels nostres líders i en va enjugar a passeig amb bones paraules.

Les notícies que arribaven de Madrid per conducte oficial i privat, ens assaben- taven que el general Fanjul, de la caserna de la Muntanya, no havia pogut apoderar- se de Madrid però, en canvi, el general Queipo de Llano, el que durant la Dictadura de Primo de Rivera s'havia posat al costat dels republicans, aquesta vegada estava al servei del feixisme i s'havia apoderat de Sevilla; el general Varela, es feia amo de Cádiz; el general Mola, dominava Navarra. Per tant, l'aixecament monàrquico-fei- xista havia triomfat a ~~tot~~ Andalusia, a Càceres, Valladolid, Avila, Segovia, Burgos, Palència, Salamanca, Soria, Galícia i Saragossa. I els republicans antifeixistes, de moment, havien triomfat a Astúries, Biscaia, València, Múrcia i en una part d'Andalu- sia. Quan aquestes notícies van arribar a les organitzacions del Front Popular de Ca- talunya, van començar a sortir tota mena d'iniciatives per anar cap al front d'Aragó.

El dimecres a la tarda, va tocar el torn a la requisita d'automòbils, autocars i ca- rions per a traslladar a terres aragoneses els primers grups de milicians voluntaris que es proposaven conquerir Saragossa en vint-i-quatre hores, comptant només amb la bona voluntat d'aquells ardis joves i homes de mitja edat que despreciaven els co- neixements de la guerra que són indispensables i la disciplina militar imprescindible per assegurar les més petites operacions i evitar al mínim el sacrifici de vides dels nostres. Però aquells milicians no tenien aturador i el President Companys els va aconiar per ràdio amb paraules emocionades de fraterna solidaritat. Precisament, el dia abans, la Generalitat ~~se~~ havia publicat un decret - que a aquells esforçats vo- luntaris encara no coneixien, - per mitjà del qual es creaven les "Milícies Ciutadanes"

No es podia esperar que des de Madrid organitzessin la defensa del nostre país. Irou feina tenien per ells. Per la mateixa manera que els catalans havien hagut de veure les forces de l'Exèrcit sublevat que estaven a les ordres exclusives de la capital d'Espanya, ara hauríem de defensar-nos nosaltres mateixos dels atacs del militarisme espanyol que ens amenaça per la banda de Ponent.

I el dia 21 de juliol, un decret signat pel President Companys, deia:

«La rebel·lió feixista ha estat vençuda per l'heroisme popular i el de les forces lleials. Cal, doncs, acabar d'anihilant a tot Catalunya els darrers nuclis feixistes existents i prevenir-se contra possibles perills de fora.

Per tant, a proposta de la Presidència i d'acord amb el Consell Executiu, decreta el següent: Primer.- Són creades les Milícies ciutadanes per a la defensa de la República i la lluita contra el feixisme i la reacció. Segon.- Es nomena Eusebi Pérez Barràs, ~~xxxxx~~ cap militar de les milícies armades de Catalunya.- Tercer.- Es nomena el Conseller Lluís Prudà, Comissari de Defensa de la Generalitat, amb les atribucions necessàries per a l'organització de l'esmentada Milícia Popular. Quart.- Queda designat un Comitè d'Enllaç i Direcció de les Milícies esmentades, format per un delegat, que designarà el Conseller de Governació, un altre delegat del Comissari d'Ordre Públic i els representants de les forces obreres i organitzacions polítiques, coincidents en la lluita contra el feixisme. Cinquè.- A tot Catalunya i sota la presidència dels Comissaris de la Generalitat o persones que puguin designar-se perquè els representin, es constituïran els Comitès locals de Defensa, els quals actuaran en tot moment d'acord amb el que disposi el Comitè Central.- El president, Lluís Companys».

I el President, al final de l'allocució llegida per ràdio, deia:

«Repeteix a tots l'acatament de les disposicions i ordres i dels acords del Govern. Per la voluntat coincident dels estaments polítics i socials en la lleialtat dels quals confio i als quals he llegit aquesta allocució, com a prenda de compromís, em sento revestit de l'autoritat necessària, fins haver ~~suixitxixit~~ anihilat els darrers reductes de les forces rebels i l'intentona feixista responsable dels actuals moments que tantes víctimes i dolors costa».

«I encara i repeteixo a tots que rebutgin i s'enfrontin contra qualsevol intent que vingui

a pertorbar l'ordre revolucionari. En aquests moments, com en totes les circumstàncies extraordinàries, darrera dels triomfadors hi ha els corbs que segueixen a l'exèrcit victoriós i els esperits malalts que s'escapen del control necessari a la tàctica que la direcció imposa i l'eficàcia i la seguretat que l'objectiu exigeix. Als primers, se'ls ha d'exterminar; als segons, se'ls ha de controlar i reduir. No demanen, conjuntament, l'honor i l'eficàcia del moment. Res més. Salut a tots del vostre Lluís Companys, president de Catalunya».

Ja no es considerava simple President de la Generalitat sorgida de la capitulació del 17 d'abril del 31 i de les concessions autonòmiques que el lliaven de peus i mans com a representant de l'Estat espanyol al territori de les quatre «províncies» de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona, segons l'article primer de l'Estatut de Catalunya.

Les comunicacions telefòniques amb Madrid ja s'havien restablert i el Conseller de Governació, Josep Ma. Espanya, havia parlat amb el sotsecretari del Ministeri de la Governació, Bibiano Ossorio Tafall, assabentant-lo de la situació de Barcelona i d'haver disposat d'un vaixell de guerra per a utilitzar-lo com a presó de l'oficialitat feixista que havia estat detinguda.

La ciutat de Barcelona anava recobrant el seu aspecte normal i pels carrers circulava molta gent.

El President de Catalunya va passar tot el matí recorrent una gran part de la ciutat i per tot arreu va trobar una bona acollida, essent ovacionat entusiàsticament, veient-se obligat a parlar al mig del carrer. I va dir: «Una vegada més, el Govern de Catalunya reclama la més absoluta disciplina. El poble i el Govern sabran evitar i reprimir, si fos necessari, qualsevol acte que vingués a tassar l'honor d'aquest moviment popular».

Però el comandant Enrie Pérez Farràs no va poder prendre possessió del càrrec suprem de les forces armades formades per les Milícies perquè els anarquistes, recelosos de les mesures preses per la Generalitat, no van acceptar aquell nomenament i van decidir que les Milícies que depenien del Comitè Central que s'havia format, no tinguessin cap militar professional com a comandant general d'aquell Exèrcit Popular i que cadascun dels

armats
grups/formats fins aleshores depenguessin de la respectiva organització política o
sindical.

El primer Ban que, per a divulgar el decret de la Generalitat, va fer públic aquell
organisme revolucionari, deia:

«Constituit el Comitè de les Milícies Antifeixistes de Catalunya, d'acord amb el
decret publicat pel Govern de la Generalitat en el Butlletí Oficial d'avui, ha pres
els següents acords, el compliment dels quals és obligatori per als ciutadans: 1. S'es-
tableix un ordre revolucionari, per al manteniment del qual es comprometen totes les
organitzacions integrants del Comitè. 2. Per al control i vigilància, el Comitè ha no-
menat els equips necessaris per a fer complir rigorosament totes les ordres que d'ell
emanin. Amb tal motiu, els equips portaran la credencial corresponent per a demostrar
la seva personalitat. 3. Aquests equips seran els únics ~~ixxaxix~~ acreditats pel Comitè.
Tot aquell que actui al marge serà considerat feixista i sofrirà les sancions que el
Comitè determini. 4. Els equips nocturns seran rigorosos contra els que alterin l'or-
dre revolucionari. 5. Les de la una a les cinc de la matinada, la circulació quedarà
limitada als següents elements: a) A tots els que acreditin pertànyer a qualsevol de
les organitzacions que constitueixen el Comitè de Milícies; b) A les persones que vagin
acompanyades per algun d'aquests elements i que acreditin la seva solvència moral; c)
Als que justifiquin el cas de força major que els obliga a sortir. 6. Per tal de recru-
tar els elements per a les Milícies Antifeixistes, les organitzacions que constitueixen
el Comitè queden autoritzades per a obrir els corresponents centres d'allistament i
d'instrucció. Les condicions d'aquest recrutament seran detallades en un reglament in-
terior. 7. El Comitè espera que, per la necessitat de constituir un ordre revoluciona-
ri per a fer front als nuclis feixistes, no tindrà necessitat, per a fer-se obeïr, de
recórrer a mesures disciplinàries».

Signaven: Per ERC, Artemi Aiguader, Jaume Miravittles i J. Pons; pels partits Acció
Catalana i Izquierda Republicana, Tomàs Fàbregas; per la Unió de Rabassaires, Josep Tor-
rents; pels partits marxistes, Josep Miret i Musté (PSUC) i Josep Rovira i Canals (POUM)

per la CNT, Josep Asens, Bonaventura Lurruti i Joan Garcia Oliver; per la FAI, Aureli Fernández i Diego Abad de Santillan; per la UGT, Josep del Barrio, Salvador González i Antoni López.

Els diaris deien:

«El Comitè de Milícies Antifeixistes, que és qui dirigeix les forces armades de Catalunya, ha decidit enviar les columnes obreres de xoc a Saragossa per atacar als sublevats. El Comitè havia decidit enviar sis mil voluntaris però l'entusiasme ha estat tan gran que el nombre de voluntaris per anar a Saragossa que s'ha presentat a la Plaça de Catalunya ha arribat a la xifra de deu mil?»

Però l'anarquista argentí Diego Abad de Santillan, un dels homes més destacats de la FAI a casa nostra, va dir, després, que aquella primera columna de Lurruti i Pérez Farràs no havia passat de tres mil milicians.

Si ui com sigui, el fet és que cada dia sortien cap al front un miler de ^{voluntaris.} ~~milicians~~

De seguida van aparèixer els assedegats de sang, els que aprofiten els aldarulls i les lluites per a venjar-se d'una cosa o altra que no té res a veure amb la revolució i els elements turbols que sorgeixen en qualsevol mena de moviment per justicier que sigui.

Els incontrolats creaven els seus grups d'acció i de defensa "revolucionària" tot atribuint-se la mateixa autoritat que havia estat atorgada a les Patrulles de Control el nom de les quals comprometien i acabaven fent impossible l'exigència de responsabilitats.

Aleshores vam recordar unes lectures sobre la Revolució francesa l'autor de les quals parlava de la "neurosi revolucionària", una mena de neurosi sanguinària que ataca amb idèntica fúria a certs homes i dones que, en època normal hem conegut com a persones equilibrades.

Aquella acció terrorista, amb els seus lamentables abusos de poder, ens feien malveure com antifeixistes als ulls de molta gent i, especialment, davant dels ciutadans sense partit que ens contemplaven esgarrifats i ens acusaven de tots els crims.

De seguida van aparèixer també elements de primer rengle que van arribar a ser una veritable plaga pel seu mal exemple. Ens referim no pas als incontrolats anònims que

es comportaven com a vulgars malfactors requisant tot el que podien a profit propi i no pas de la col·lectivitat que debien representar i al servei de la qual semblava que lluitessin. Parlo de certs dirigents d'organitzacions antifeixistes de primer rang que en lloc de donar llum nonaven fum, i feien requisos pel seu compte o les feien fer pels seus capoters o guardaespalles, instal·lant-se amb tota la família en una casa o un pis de ciutat o una torre dels afores que havien trobat abandonades o bé requisant llibres, quadres i fins i tot biblioteques senceres a profit personal o del grup que representaven, apoderant-se de roba de tota mena i d'objectes d'art per a enriquir la decoració del lloc que havien ocupat amb la il·lusió que d'aquella manera pujaven de categoria social quan, en realitat, el que feien era baixar a la més baixa de totes.

Un dia vaig haver d'anar a veure al company Joan Comorera, secretari general del Partit Socialista Unificat de Catalunya i Conseller de la Generalitat que s'havia instal·lat al famós edifici conegut amb el nom de "La Pedrera", situat al Passeig de Gràcia cantonada al carrer de Provença, on ^{hi} havia instal·lat la direcció del partit. I si era sorrent que aquells dies tots els partits i organitzacions antifeixistes requisessin més edificis dels que necessitaven, no trobava bé que aquells edificis servissin les conveniències particulars dels militants, fossin de la categoria que fossin. I el nostre Secretari General havia abandonat cuita-corrrents el seu pisot del carrer de Fortuny i s'havia instal·lat a la casa d'un marquès.

Aquell dia el vaig trobar al llit per a covar un constipat. Era un llit de caoba amb un esut nobiliari a la capçalera i llençols de roba de la més fina, brodada amb una corona i tot. Era una vergonya per a un revolucionari com ell fer ús d'un llit com aquell i li ho vaig dir sense embuts. Ell va somriure i em va mirar amb un aire de perdona-vides, tot dient:

- No siguis romàntic!

387

Un altre dia vaig haver d'anar a trobar a Rafael Vidiella, President de la Unió General de Treballadors i el vaig trobar instal·lat en una torre dels afores de la ciutat. Em va rebre amb una bata que li venia tres canes grans i en veure que me'l mirava somrient, em va dir:

- Noi, aquests burgesos vivien molt bé!

Un altre dia vaig anar a casa d'un amic separatista i parlant de les dificultats del viure en temps de guerra, em va dir que ell havia pogut omplir la caleixera amb una pila de llençols procedents d'una requisita feta en un convent de monges que estaven molt ben proveïdes. Un altre conegut presumia de tenir a casa seva, una dotzena de quadres dels millors pintors catalans, que guardava perquè no els acabés al·lú i en fes un mal ús, com havia passat amb uns quants que passaven la frontera i es venien els objectes d'art requisats al marge de la llei.

L'amic separatista no havia pensat que el lloc més adient per aquells llençols era un hospital, on sempre en manquen; l'altre no va pensar en la conveniència de dipositar a mans dels responsables dels nostres Museus aquells quadres que s'havia reservat per ell, encara que fos provisionalment. ~~⌘~~

Un dia, un dels auxiliars que treballaven a la UGT de Catalunya, va venir a contar-me que mai com aleshores es sentia feliç a casa seva - no havia canviat de pis - perquè podia disposar d'un silló per llegir amb tota comoditat. I aquell silló també era requisat. I, cosa sorprenent, el bon home va reconèixer que havia fet una cosa impròpia d'un revolucionari honrat i el va retornar al lloc d'on l'havia tret.

Jo li havia recordat que Lunakarski, el Comissari de Belles Arts designat per Lenin, havia presentat la seva renúncia perquè havia comprovat que els aprofitadors del moment s'havien apropiat de joies i objectes d'art dels palaus abandonats pels partidaris del règim tsarista. I Lenin va fer dictar un decret amenaçant amb la pena de mort als lladres.

Aquelles accions incontrolades que generalment només s'atribuïen als anarquistes, va fer que Solidaridad Obrera, de Barcelona, portaveu de la CNT-FAI, a finals d'aquell mateix mes de juliol, decidís publicar una nota que va fer sensació i que deia:

hacia nosotros llegan rumores gravísimos. Se nos dice que grupos anárquicos, desconociéndose pertenecientes a la CNT, a la FAI y al POUM, realizan registros domiciliarios y cometen actos en contraposición con el espíritu anarquista y con la justicia del Pueblo. Como esto recauda en desprestigio de nuestra Organización, cuyos Comités responsables no han autorizado ninguno de estos actos de vandalismo, decidimos salir al paso de esa irresponsabilidad temeraria, no ya con palabras si no con hechos y resoluciones implacables. Como aparece del Comité de Luchas Antifascistas funciona una Comisión de Investigación, que cuidará de comprobar todas las denuncias que se hacen acerca de las actividades de los elementos comprometidos en el pasado movimiento fascista. Esta Comisión es la única, aparte la Jefatura Superior de Policía, que, desde este momento, tiene derecho a ordenar y efectuar registros domiciliarios. Cuanto se haga al margen de ella será un atropello y la FAI está dispuesta a acabar con esos grupos de inconscientes, fuera del control de nuestra Organización, que quién sabe con qué fines deshonran el movimiento revolucionario del Pueblo, levantando en armas contra el fascismo. No sabemos de qué elementos se trata, pero afirmamos con energía que, fueran quienes fueran, sus actos les denuncian, en el mejor de los casos, como almas turbias, en las que el instinto justiciero del Pueblo se acultera, despertando voces primitivas unidas en lo más oscuro de su conciencia. La FAI, que se ha cubierto de gloria en estas jornadas heroicas y vidas en Barcelona; la FAI, que con la CNT ha sido la primera en la lucha, en el sacrificio generoso por grandes ideales de libertad, declara que no tan sólo no tiene nada que ver con esos excesos, secuela del desborde que representa un estallido popular, sino que está dispuesta a atajarlos de una manera radical y enérgica. Somos enemigos de toda violencia, de toda imposición. Nos repugna toda sangre que no sea la derramada por el Pueblo en sus grandes empeños justicieros. Pero declaramos fríamente, con terrible serenidad y con inexorable propósito de hacerlo, que si no se acaba con todos esos actos de irresponsabilidad que siembran el terror por Barcelona, procederemos a fusilar a todo individuo que se compruebe que ha realizado actos contra

el derecho de gentes; a todo individuo que se haya conferido por sí y ante sí atribuciones concedidas por la Organización confederal y específicas a una Comisión compuesta por elementos del frente de lucha antifascista, eligiendo a los hombres más cuáquimes y más serios. Lo decimos como lo hacemos, y lo hacemos como lo decimos. Y Barcelona sabe, y lo saben España y el mundo entero, que los hombres de la FAI jamás dejan incumplidas sus promesas. Por el honor del pueblo de Barcelona, por la dignidad de la CNT y de la FAI, hay que acabar con esos excesos. Y con ellos acabaremos.»

El Front Popular de Catalunya també va fer pública una nota denunciant a "certs elements que no tenen res a veure amb cap organització aherida que han intervingut en la lluita", advertint que a quells actes de pillatge i als assassinats ^{de} seran reprimits amb energia.

I el portaveu de la CNT, Solidaridad Obrera, de Barcelona, deia:

«... Duró dos dies que en Barcelona no havia més que dos ejércitos que luchaban para vencerse mutuamente, y nada hay como el olor de la pólvora para desatar todos los instintos que el hombre lleva dentro de sí. Por otra parte, estas convulsiones llegan a un momento en que se pierde el control sobre aquellas gentes que no tienen otra preocupación que satisfacer sus egoísmos e instintos vengativo. A éstos, y solamente a éstos, se debe que durante esta semana se hayan cometido en Barcelona algunos hechos (que no son tantos como se dice) que la CNT, y con ella todas cuantas organizaciones han intervenido en la revolución, hubiera deseado que no se realizaran. No obstante, no podemos sumarnos al coro de lacrimosos, que al fin y al cabo son los responsables, no tan sólo del levantamiento fascista, sino por haber mantenido al Pueblo años y más años en un estado de indigencia permanente y de una incultura más permanente aún... Ya que los eternos criticones no lo hacen, tenemos nosotros la obligación de remarcar que no todo han sido saqueos. Infinidad de valores encontrados en registros y edificios incendiados no han ido a parar al bolsillo particular de nadie. Las organizaciones de la CNT y el Comité de Milicias Antifascistas tienen en depósito valores metálicos y objetos de arte por valor de cuatro

millones de pesetas. La prensa diaria ha publicado infinidad de entregas de esta naturaleza realizadas por trabajadores que quién sabe si dentro de una semana no tendrán que comer...»

Efectivamente. El día 28 anterior, els diaris informaven que:

«Los compañeros de la CNT y de la FAI acusan de entregar al coronel de Milicias Antifascistas la cantidad de 15 millones de pesetas que han sido encontrados en el palacio episcopal y en las iglesias de Vich...»

I encara més: Sabem que diversos elements coneguts van a ser repudiats per un comportament sanguinari i per apropiar-se de coses que no eren seves i cal destacar el cas de dos coneguts dirigents de l'organització que foren afusellats per ordre de la CNT en el mateix lloc on havien fet la malifeta o el crim: Josep Cardenas, del ram de la Construcció i un tal Fernàndez, que havia estat president del Sindicat de l'Alimentació. I això que tots dos havien passat per una sèrie de maltractes de la policia, per diverses estades a la Presó "Model" i per molts dies de gana per manca de feina.

Si hem de ser francs, direm que no sabem de cap altra organització revolucionària a aquells dies que hagués fet una cosa semblant contra militants destacats ni contra afiliats anònims que s'havien proposat en llurs comportaments. Potser algú diria que aquells escarments no havien estat prou per acabar amb tots els crims i amb els robatoris que es va comprovar que s'havien fet un cop acabada la guerra per la manera de viure que portaven alguns exiliats que fins i tot havien pogut eludir els camps de concentració francesos.

Què passava fora de Catalunya? Una cosa per l'estil. Només cal llegir el document que va fer públic el Colegio de Abogados de Madrid, a primers d'octubre del 36:

«La serie de horrores y crueldades que han desencadenado los militares que, nacienno traición a la esencia de sus deberes, combaten al pueblo español con las armas que éste les dio para que le defendiesen, obliga imperiosamente a la Junta de gobierno del Colegio de Abogados a levantar su voz ante el mundo civilizado para protestar de tan sangriento y feroz conculcación de los más elementales derechos

de humanidad y obtener la solidaridad de todos los hombres de bien... La vieja monarquía ha regido España como si fuere una colonia. Perdió, por su incapacidad, lo que conquistara el genio popular. Y ahora, sobre España, que era su última colonia, quiera, con sus tradicionales artefactos militares, reducir la de nuevo a colonia, e. hasta las fuerzas que emplea - no es Regulares y resto de extranjeros, transportados de Africa - denuncian tal nozua vetada histórica. Oportuno, España combate hoy por su liberación como en el siglo pasado lucharon las colonias americanas que hoy son grandes naciones libres. La mentalidad que inspira a estas nozua arcaicas es la misma - como si sobre ellas no hubiese pasado un día - del desecratismo impregnado de la rula y fanática intolerancia de Fernando VII y de sus guerras carlistas. Han resurgido los obispos y clérigos guerrilleros y las boinas Rojas de los repletos. A los moros que vivían a matar españoles los bendicen los obispos y los colocan furisicamente en el pecho u. corazón de Jesús, diciendo que son sus santos... En los territorios ocupados por los insurgentes han fustigado éstos sistemáticamente a cuantos obreros poseían un carnet sindical. Sus cadáveres, abandonados en las calles o formando en los cementerios siniestros montones, aparecen con el carnet de su Sindicato atado a una pierna o a un brazo, como expresión del motivo por que han sido ejecutados...

>> Sin perjuicio de informar con todo detalle o la opinión mundial en una prolija enumeración, en que se ostenta todo el horror y la barbarie de este movimiento contra el cual combate el Pueblo español por su dignidad y por su vida, nosotros hemos de poner punto hoy a este documento, porque la pluma se quiebra de angustia y de angustia al verse obligada a estampar tal villanía y crueldad, basta impicando en los métodos de terror del fascismo vaticanista español...>>

Aquest sensacional document que va fer una gran impressió a casa nostra ~~va a ser~~ ~~va a ser~~ ~~va a ser~~ anava signat pel Begà d'aquell Col·legi d'Advocats, Eduardo Ortega Casset i pel Secretari Luis Zubillaga.

Eduardo Ortega Casset, que ja s'havia posat al costat de Macià quan els fets de Prats de Molló contra la Dictadura del general Miguel Primo de Rivera, el trobariem

a l'exili d'Amèrica; nosaltres a la ciutat de Mèxic i ell a Caracas, la capital de Veneçuela. I amb motiu de la nostra activitat al servei de les reivindicacions nacionals catalanes, coincidint amb els nacionalistes bascos que presidia J. A. de Aguirre i amb els nacionalistes gal·les, el principal capdavant dels quals en terres d'Amèrica i des de Buenos Aires era l'almirant i escriptor naval i. Coste-lao, vam establir relació epistolar amb el germà del filòsof que havia combatut les nostres reivindicacions culturals a les Corts constituents de la II República Espanyola. Nos Ortega ens va bé diferents, per cert. I en un dels seus discursos que va escriure a favor de la llengua i la cultura catalanes, va a dirar a l'extrem de plantejar, de cara a una Espanya autènticament federativa, que les escoles de les terres de llengua castel·lana haurien de tenir el català com a segona llengua per tractar-se del principal dels idiomes que es parlen a la península peninsular...

Però retornem a casa nostra i situem-nos, altra vegada, a la Barcelona dels mesos de juliol-setembre del 36.

A primers d'agost arriba a Barcelona el rumor que el Govern de la República que presideix el doctor Giral es proposa militaritzar les milícies a tot el territori de l'Estat espanyol perquè les exigències de la guerra ho reclamen amb urgència.

A Catalunya la primera reacció de les organitzacions obreres és de resistència però finalment tothom s'adona que no hi ha altre remei que sotmetre's a la realitat de la situació dels fronts.

El dia 6 d'agost, coincidint amb la presa de possessió del general Juan Hernández Sarabia, del ministeri de la Guerra, la militarització de les milícies és un fet.

Tot seguit, el Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya, d'acord amb el Conseller de Defensa de la Generalitat, Diaz Sainza, ^{de} pública la nota següent:

"El Comitè Central de Milícies Antifeixistes de Catalunya ha decidit que els soldats dels anys 1934, 1935 i 1936 es reintegrin immediatament a les casernes i que es posin a disposició dels Comitès de Milícies constituïts sota la jurisdicció del Comitè Central." I a continuació es van cridar tots els caps i oficials de l'exèrcit que es consideraven d'absoluta confiança.

Quatre dies després es va a la reorganització de les patrulles de control a base de 700 homes procedents de les diverses organitzacions antifeixistes reconegudes; 325 seran de la CNT-FAI i la resta seran proporcionats entre les altres organitzacions i partits que formaven el Comitè.

Mentrestant, s'anava estructurant també la reorganització de la reserva i el dia 11 del mateix mes d'agost un decret de la Generalitat creava el Consell d'Economia de Catalunya a base de 3 vocals d'E.C., 3 de la C.N., 3 de la U.G.T., 2 de la FAI, un de la U.d.R., un del PSUC, un del P.O.U. i un en representació d'altres i dels altres sectors republicans.

El mateix dia 11 d'agost a Barcelona s'establia un pacte d'unitat d'acció entre la CNT, la UGT, el P.U.C i la FAI que era com una ampliació del Front Popular de Catalunya, eminentment polític, i un primer pas pel camí de la incorporació dels anarquistes a les activitats de govern.

Aquell pacte, l'establiment del qual havia costat molt d'aconseguir, s'articulava de la manera següent:

«Per tal de fer més eficient l'acció revolucionària dels treballadors contra el feixisme i reforçar i encaminar la unitat que en els combats del 19 i 20 del mes passat es va realitzar, es constitueix un Comitè d'Enllaç format per dos representants de la CNT, dos de la UGT, un de la FAI i un del PSUC.

>>Art. 1. Aquest Comitè tindrà la missió de cercar punts de coincidència que existeixin entre aquests organismes, sotmetent-los a la discussió per a llançar després les orientacions i consignes públiques; 2. La creació d'aquest Comitè d'Enllaç no afecta gens ni mica a la personalitat pròpia de ^(cadascuna de les organitzacions) cadascuna de les organitzacions que l'integren; 3. Quan davant de qualsevol problema els organismes pactants arribin a un acord, prèviament discutida la qüestió per les organitzacions, el Comitè d'Enllaç cuidarà d'aconseguir que els representants dels diversos Comitès i Comissions (Comitè Central de Milícies, Consell d'Economia, etc.) defensin els punts de coincidència de les entitats signants; 4. El Comitè d'Enllaç farà tres reunions setmanals i les extraordinàries que a judici d'algunes organitzacions d'aquest Comitè creui ne-

cessàries; 5. Aquest Comitè propugnarà i aconsellarà als respectius afiliats i organitzacions la formació a tots els llocs de treball de Comitès de Fàbrica, amb representació proporcional a'ls afiliats de la CNT i la UOI; 6. La creació d'aquest Comitè d'Enllaç suposa el respecte mutu dels Sindicats de cada Central i la llibertat de sindicació per als obrers en una de les dues Central Sindicals; 7. Mentre existeixi aquest Comitè d'Enllaç, les organitzacions que el formen es comprometen a renunciar a tota mena d'atacs i crítiques de tipus violent. Les crítiques que puguin fer-se mútuament, si per cas, hauran de ser plenament fraternals; 8. Aquest Comitè d'Enllaç donarà una nota a la premsa comunicant als treballadors i a l'opinió pública en general la formació d'aquest organisme i els seus objectius; 9. Aquest Comitè d'Enllaç s'adreçarà al Comitè Nacional de la CNT i a la Comissió Executiva de la UOI, assabentant-los de l'acord i expressant el desig de què facin el mateix en el pla nacional.

Barcelona, 11 d'agost de 1936.- Per la UOI, Antoni Sené i Emili Garcia; per la CNT, J. Pérez Rubio i Facundo Roca; pel PSUC, Joan Comorera; per la FAI, Pedro Herrera.

Un altre esdeveniment que es va produir entre la classe obrera de Catalunya aquell mateix mes d'agost, va ser la reincorporació de l'anomenat Grup dels Trenta als rengles de la CNT de Catalunya. I del primer article/que Joan Peiró va publicar a la Soli, citem que val la pena de reproduir els fragments següents:

Rebigamos sin reservas que la gloriosa CNT hace ahora un inmenso honor a su historia, plétórica de heroismos y de generosas gestas. Y es en estas circunstancias cuando yo retorno al redil confederal, del que nunca salí en espíritu, y el retorno no es para actuar en las actividades de antano - los años no pasan en balde y yo ya empiezo a sentir el peso de los mismos -, sino más bien podríamos decir para aportar al acerto común aquello que todos los trabajadores tenemos el deber de aportar, para empujar al proletariado hacia la conquista de formas superiores de convivencia social. Y el presente momento histórico requiere la colaboración de todos, porque es este un momento de tragedia, pero también de construcción de una

España nueva.

>>A juicio mío, yerran fundamentalmente los que creen que es ahora el momento propicio para implantar sendas reivindicaciones proletarias de tipo social, como son la reducción de jornadas y el aumento de sueldos y salarios. El error inicial ha partido del Gobierno de la Generalidad, puesto que implica una inconsciencia supina el establecer la jornada de cuarenta horas semanales, precisamente en el instante mismo en que unos acontecimientos, los más graves que ha vivido España desde hace muchísimas décadas, avisaban que la Economía nacional iba seriamente a resentirse en sus propias bases. Yo presumo que el gesto del Gobierno de la Generalidad ha querido ser un golpe de efecto para captarse las simpatías del proletariado catalán; pero creo, además, que los anarquistas y sindicalistas revolucionarios somos los llamados a subrayar el desliz y evitar que los trabajadores sigan sumergiéndose en esa balsa apacible en apariencia, sólo en apariencia, repito, puesto que en su fondo se gestan tempestades violentas, amenazando precisamente con los mismos peligros que ahora, en los frentes de batalla y con generosa contribución de sangre del Pueblo, se trata de conjurar.

>>Nuestra guerra por la libertad es una enorme herida abierta en el corazón de la Economía nacional, y los labios de esa herida se irán dilatando más y más a medida que el tiempo transcurra y las necesidades de los frentes se multipliquen, que se multiplicarán en relación inversa a la reducción de nuestras actividades y energías aplicadas a la producción...

>>La República democrática y burguesa ha de ser superada por una nueva estructuración económico-social. Esa superación, sin embargo, no debe operarse precipitadamente, a ciegas, a base de apetencias que, si siempre son legítimas, a veces resultan inoportunas y contraproducentes...

>>La superioridad social del proletariado, afirmada ahora con torrentes de sangre, ha de tener una primera manifestación: el control absoluto en la dirección y administración del mundo del trabajo. Los trabajadores debemos afirmar nuestra personalidad en este nuevo aspecto de la lucha social, debemos asimilarnos las enseñan-

207

zas de esta conquista habrán de derivarse, necesitamos tener el dominio del me-
canismo económico e industrial, y cuando tengamos plena conciencia de las rea-
lidades de esta nueva Economía, será llegada la hora de reducir la jornada y de
compensar el esfuerzo del proletariado, situándolo en un plano en que vea satis-
fechas todas sus necesidades económicas. Ahora no debemos pensar más que en los
camaradas que luchan en los frentes de batalla y en destruir de una vez para siem-
pre el fascismo, y, esto, además que con los fusiles de las milicias, se logrará
con una Economía potente, inagotable. Y las Economías se forjan y prosperan a
fuerza de trabajo, trabajo y trabajo.»

Del munt de llibres que porto llegits sobre la nostra guerra i que, naturalment, tracten de les barbaritats comeses pels "incontrolats" arran de l'alçament feixista espanyol del 18 de julio del 36, cap no n'he trobat de tan sobri de llenguatge i tan acusador com el que em van deixar un parell d'anys després del meu retorn a Catalunya.

Era un llibre portat clandestinament a Barcelona i el seu autor es deia Gabriel Jackson; es titula La República española y la Guerra Civil ; 1931-1939. L'edició original era de la Princeton University de New Jersey, feta l'any 1965, i la versió espanyola la va editar Joan Grijalbo a Mèxic, l'any 1967, prop de dos anys després d'haver sortit jo i els meus del port de Veracruz cap a Barcelona.

Els capítols 16 i 17 tracten precisament de la revolució i el terror a la zona del Front Popular i de l'autoritat i el terror a la zona insurgent, respectivament.

Tot el recull de dades és basat amb documents aliens però també amb el que va recollir de testimonis presencials a Barcelona, València i Saragossa. I aquests dos capítols es poden resumir en un parell de paràgrafs (pàgines 258-259), que són aquests:

«Las ejecuciones en la España nacionalista no fueron obra de una plebe revolucio-
maria que se aprovechó del derrumbamiento del Estado republicano. Fueron ordenadas
y aprobadas por las más altas autoridades militares. En ciertas provincias, como
Segovia, fueron fusiladas relativamente pocas personas, hecho que puede atribuirse

en parte a la falta de resistencia al levantamiento, y en parte a la decencia
del jefe militar local. En Alsasua, el cura párroco, que era un socialcatólico
nombrado precisamente por sus conocidas simpatías hacia la clase obrera, se di-
rigió al general Solchaga en un esfuerzo para mejorar las condiciones de los con-
denados que había en la cárcel local. Tras pretender que no sabía nada de lo que
el cura estaba hablando, el general acabó la entrevista diciéndo bruscamente que
no se había fusilado a ninguno de los presos de aquella cárcel, absolutamente a
ninguno. Hombres como éste, y no los mozambetes falangistas y requetés, eran los
responsables de las grandes matanzas que se desarrollaban tras las líneas nacio-
nalistas. A principios de noviembre, su fracaso en tomar Leorri hizo enfurecer a
las autoridades militares, y con este motivo muchos oficiales republicanos que es-
taban detenidos desde julio fueron fusilados. En todas las provincias había muchas
personas para quienes los fusilamientos eran un espectáculo emocionante y muy sa-
tisfactorio. Los requetés de Pamplona hacían chistes sobre las damas aristocráti-
cas que se levantaban al amanecer para presenciar una ejecución. El 25 de septien-
bre de 1936, el gobernador civil de Valladolid publicó una carta en El Norte de
Castilla. Refiriéndose a la triste necesidad de los órganos de justicia militar
de ejecutar las sentencias de muerte, y concediendo que las ejecuciones podían ser
legalmente presenciadas por el público, recordaba, sin embargo, a sus lectores que
su presencia en tales actos "decía poco en su favor y el considerar como espectá-
culo el tormento mortal de un ser humano, aunque estuviera justificado, daba una
pobre impresión de la cultura de un pueblo". En esta carta, así como en noticias
de prensa publicadas en Galicia en octubre, los funcionarios deploraban especial-
mente la presencia de mujeres jóvenes y de niños."

I en sembla que encara val la pena de reproduir tres paràgrafs més del mateix llibre:

En Barcelona, durante los tres primeros meses de la guerra la situación fue similar a la de Madrid. Los sindicatos tenían sus listas de purga, sus gángsters, y sus delincuentes juveniles de vocabularios anarquista efectuaban paseos, mientras que los tribunales revolucionarios dictaban frecuentes penas de muerte; estos tribunales ~~libertaron~~ libertaron asimismo a muchos inocentes que tuvieron la presencia de ánimo para defenderse en una lucha contra corriente de jurados que los habían dado por culpables, hasta que ellos demostraron su inocencia. La Generalidad no podía oponerse abiertamente a los anarquistas; pero concedía pasaportes gratuitos a los miles de familias de la clase media amenazadas. Los anarquistas controlaban los trenes y los puestos fronterizos con Francia; pero en el puerto había varios buques extranjeros, y el Gobierno les ayudó sin hacer ruido a que consiguieran pasaje en ellos (pag. 245).

Parte del vocabulario de los paseos, particularmente en la zona insurgente, donde fueron oficialmente dirigidos, indica un fanatismo rayano en la locura. Teólogos de ocasión ofrecían justificaciones doctrinales de los paseos. La revista Luz hispánico habló de purgar las zonas de la retaguardia a "cristazo limpio", es decir, a golpes de crucifijo, como curas fanáticos remataron a veces a heridos liberales durante las guerras carlistas. La purga debía asimismo extirpar la semilla, las semillas del marxismo, el laicismo y así sucesivamente. Cada vez que los rojoseparatistas recibían finalmente su trozo de tierra, se refería sarcásticamente a ello como la reforma agraria... (pagina 261).

Cuando Heinrich Himmler visitó Madrid en 1941, en relación con el ~~entrenamiento~~ entrenamiento de la policía política española, desaprobó, por razones prácticas, el promedio de ejecuciones. La desnazificación de Alemania y la desestalinización de Rusia han revelado el alcance del asesinato en masa practicado por los gobiernos totalitarios en el siglo XX. Los hombres que hicieron tales cosas en España siguen siendo sus dominadores. Naturalmente, desde 1945 no se han comportado como se comportaron de 1936 a 1945. Pero algún día, con un cambio de régimen, el mundo se enterará abierta-

mente de los crímenes que hoy sólo pueden ser deducidos por evidencias fragmen-
tarias y pobremente documentadas (pag. 447).

I enmig d'aquell ambient de tragedia haig de situar un fet important de la meua vida: després d'haver fet els tràmits oficials corresponents, la meua xicota i jo vam decidir casar-nos i el dia 7 de setembre d'aquell any '36 ho feiem davant del Jutge Municipal de Gràcia en una cerimònia tan senzilla que no en podia ser més.

No fos cas que ens separessin abans d'haver-nos unit.

Les txèques

D'on ve el mot "txeka", amb el qual els bolxevics van designar la primera organització policíaca encarregada de la defensa de la Revolució d'Octubre durant els anys 1917-1921 i, per tant, en temps de Lènin ?

No crec que el mot tingui res a veure amb la nacionalitat ni la llengua de l'honorable patriota Tomàs Garrigue Masàrik (1850-1937), primer president de la República independent de Txecoslovàquia, formada principalment per les nacionalitats txeca i eslovaca, alliberades del domini d'Austria i d'Hongria, respectivament, l'any 1918 en acabar-se la primera Guerra Mundial.

L'anomenada txeka soviètica va ser substituïda durant ^{la llarga} etapa estalinista de 1922-1953, primer per l'organització anomenada G.P.U. que funcionava amb plens poders com a Departament especial de la Direcció Política de l'Estat fins el 1934; després, per la abreviatura o sigla N.K.V.D., i, més tard, per la de la sigla K.G.B. Els principals responsables de les diverses organitzacions repressives soviètiques foren Tserginaki, Iagoda, Ièrkov, Bèria i Txelèpin.

Un dels primers decrets que va signar Lènin immediatament després de la victòria bolxevic de l'Octubre de 1917, va ser el de l'abolició de la pena de mort. Però la sanguinària policia tsarista va ser substituïda per la dels bolxevics, més o menys incontrolats, encarregada de perseguir i exterminar als partidaris del derrocat règim imperialista de Nicolau II, pertanyents a l'anomenada noblesa, als grans terratinents, als capitalistes de tota mena que no havien tingut temps de fugir de l'immens país, als menxevics i als discrepants del propi partit bolxevic que no estaven d'acord amb Stalin i ^{no} els seus incondicionals i tampoc/estaven d'acord amb Trotski.

Durant tota la nostra guerra mai no vaig sentir dir, ni vaig llegir en cap periòdic, que a la Unió Soviètica haguessin estat afusellats o morts de qualsevol altra manera per personalitats revolucionàries de la tendència leninista com eren Kamènev i Zinòviev (1936); Ràdek, Piàtkov i el mariscal Tukatxovski ex-tsarista (1937); Bujàrin, Ríkov i Tomski (1938), entre molts altres bolxevics acusats per Stalin d'haver trait al proletariat o d'estar al servei de l'imperialisme occidental, que pel cas era el mateix.

A casa nostra i durant tota la nostra guerra mai no van saber res dels nombrosos i sensacionals processos oberts sobre sabotatges i sobre desviacions trotskistes celebrats gairebé a porta tançada que acabaven amb unes condemnes basades en la confessió dels propis processats, penedit de totes les maleses de què se'ls acusava i escoltant les sentències que es dictaven gairebé sense adonar-se que eren dictades contra ells de tan desfets que estaven moral i físicament. Els nostres periòdics mai no en van parlar i els Instructors de la Internacional Comunista que hi havia destacats a Catalunya, tampoc.

Jo, no me'n vaig assabentar fins el mes de maig del 39, un cop acabada ~~la guerra~~ la nostra guerra i quan ja em trobava internat al castell de Cotlliure, a la comarca de Vallespir, sota el domini de l'Estat francès. Aquell castell era considerat com un dels camps de concentració "especials" que els francesos ^{(havien} ~~van~~ destinats als refugiats "espanyols" fitxats com a perillosos!

Per a documentar-me sobre les anomenades treques establertes a Madrid i a Barcelona, vaig haver de recórrer altra vegada als dos llibres esmentats en el ~~capítol~~ capítol anterior. La Causa nacional ~~que~~ portava un pròleg del lleidatà Eduard Aunós (1894-1967), ex secretari particular de Francesc Cambó; ex afiliat a la Lliga Regionalista, ex Diputat a Corts de la monarquia d'Alfons XIII (1916); ex Ministre del Treball de la Dictadura de Primo de Rivera durant la darrera etapa (1925-30); ex ambaixador de la Dictadura de Franco a Bèlgica (1939-40) i a l'Argentina (1942-46).

Després del pròleg venia una nota que començava així:

<La "Causa general", creada por Decreto de 28 de abril de 1940, ratificado por el de 19 de junio de 1943, atribuye al Ministerio Fiscal, subsidiario del Ministerio de Justicia, la honrosa y delicada misión de fijar, mediante un proceso informativo fiel y

Veraz - para conocimiento de los Poderes públicos y en interés de la Historia - , el sentido, alcances y manifestaciones más destacadas de la actividad criminal de las fuerzas subversivas que en 1936 atentaron abiertamente contra la existencia y los valores esenciales de la Patria, salvada en último extremo, y providencialmente, por el Movimiento Liberador... »

Ves per on, des del nostre exili de la ciutat de Mèxic, on ja feia cinc anys que residíem com a refugiats polítics, ens assabentàvem que les forces "subversives" no havien estat els feixistes i nazistes espanyols de tota mena que havien realitzat l'alçament militar contra el règim constitucional, republicà i democràtic, i, especialment, contra el migrat règim autònom de Catalunya, sinó els antifeixistes dels diversos sectors polítics i socials, entre els quals, a casa nostra, es destacaven els catalanistes d'esquerra, els independentistes, el moviment obrer organitzat i/els nacionalistes ^{a Euzkadi} bascos, catòlics practicants, mentre a Galícia ^{(comptava amb} ~~es~~ ^{potava} els simples autonomistes.

Aquell volum de prop de 400 pàgines començava per explicar l'assassinat de Calvo Sotelo, l'afusellament de José Antonio Primo de Rivera, el "terror anàrquic", les txeques oficials i de grup, la persecució, etc. I era una edició posada a la venda a un preu a l'abast de totes les fortunes perquè només costava 12 pessetes. Com si al cap de quatre anys d'haver-se acabat la nostra guerra els antifeixistes de totes les terres dominades per l'Estat franquista s'haguessin oblidat de com s'havia produït aquell alçament del 18 de juliol del 36 que havia provocat el feixisme internacional i que havia causat tantes víctimes a l'una banda i a l'altra; una guerra que es pot dir que encara continuava per la ferotge repressió de les forces triomfants en la lluitaⁱ que al cap de quatre anys continuaven vessant^s la sang dels vençuts amb una repressió de les més ferotges.

L'altre volum que ens podia documentar sobre les txeques barcelonines era una edició particular feta a Barcelona i titulada, com hem dit abans, El Alzamiento, la Revolución y el Terror en Barcelona, l'autor del qual es deia Francisco Lacruz, que a mi sempre m'ha semblat que era un pseudònim.

El volum d'edició oficial, començava per parlar de l'assassinat de José Calvo Sotelo i la única noventat, per mi, van ser les fotografies del difunt estirat a terra i les

reproduccions de documents que acompanyaven aquell primer capítol. Després venia el segon, dedicat a José Antonio Primo de Rivera, amb fragments dels seus discursos on defensava les seves idees, començant pel discurs polèmic que va pronunciar el dia 3 de juliol de 1934, a les Corts de la República i adreçant-se, especialment, a Indalecio Prieto, un dels líders socialistes espanyols d'aquell temps, i deia:

... yo no soy, absolutamente, como el señor Prieto imaginaba, ni un sentimental ni un romántico, ni un combativo, ni siquiera un hombre valeroso; tengo estrictamente la dosis de valor que hace falta para evitar la indignidad; ni más ni menos. No tengo, ni poco ni mucho, la vocación combatiente, ni la tendencia al romanticismo; a (romanticism) menos, señor Prieto. El romanticismo es una escuela sin líneas constantes, que encomienda en cada momento, en cada trance, a la sensibilidad la resolución de aquellos problemas que no pueden encomendarse sino a la razón... Pero porque resulta que nosotros hemos venido a salir al mundo en ocasiones en que en el mundo prevalece el Fascismo - y esto lo aseguro al señor Prieto que más me preocupa que me favorece -, porque resulta que el Fascismo tiene una serie de accidentes externos, intercambiables, que no queremos para nada asumir. La gente, poco propicia a hacer distinciones delicadas, nos echa encima todos los atributos del Fascismo, sin ver que nosotros sólo hemos asumido del Fascismo aquellas esencias de valor permanente que también habéis asumido vosotros...

I a continuació venia la relació de fets que jo ignorava, sobre la detenció, el procés i la condemna contra el líder de la Falange Española de las JONS per tenència il·lícita d'armes.

El dia 15 de març del 36, José Antonio Primo de Rivera ingressava a la presó i el 28 de maig era condemnat. El Govern de la República va considerar que Madrid no era el lloc més convenient per un condemnat com aquell i el dia 5 de juny el va traslladar a la presó d'Alcañt on el trobà el 18 de juliol. Aleshores són milicians de la C.N.T. els que s'encarreguen de la seva custòdia. Per tots els antecedents que es coneixen hom suposa que José Antonio Primo de Rivera havia intervingut en la preparació de l'armament militar i és fàcil de comprovar-ho per obrir-li un nou procés. El dia 4 de no-

vembre es fa càrrec del Ministeri de Justícia del Govern de la República el destacat element de la CNT-FAI Joan Garcia Oliver, en el nou Consell de Ministres presidit per Francisco Largo Caballero i el dia 17 es ^{va}celebrar a la mateixa presó d'Alacant el judici oral del nou procés i José Antonio Primo de Rivera ^(va ser) és condemnat a mort. El dia 18 es comunicà la sentència a Largo Caballero i l'endemà, el President del Consell de Ministres contestà per cable l'assabentat. I el dia 20, era afusellat José Antonio Primo de Rivera i quatre falangistes més que també havien estat condemnats a mort.

Per cert que, poc temps després d'haver conegut aquells detalls del processament i execució del líder falangista, parlant amb un nacionalista base, catòlic fervorós - el nom del qual em reservo perquè no sé si encara és viu i no estic autoritzat/a revelar-lo -, em va confessar que ell havia hagut d'intervenir en aquell procés i d'ença d'aleshores que es sentia moralment desfet de remordiment, tot i que hi va intervenir contra la seva voluntat. I jo li vaig dir:

- Però vos vareu fer la guerra en defensa de les llibertats d'Euzkadi, no ?

- Sí - em va contestar. Però matar en camp lliure i en plena batalla és molt diferent perquè es pot dir que dispareu en defensa pròpia.

Potser tenia raó.

Però retornem a la Causa nacional. A continuació del capítol sobre Primo de Rivera venia un resum del que se'n deia el "terror anàrquis" que deien que s'havia implantat a Madrid i a d'altres llocs on els sublevats havien estat derrotats i ens expliquen com estaven instal·lades aquelles txèques madrilenyes:

La institución soviética de la "checa", empleada como instrumento de terror, fue conocida desde el primer momento revolucionario en todo el territorio nacional sometido al Frente Popular... Bajo el mando de un jefe o "responsable", en los centros de tipo marxista, un Comité de Defensa en los de carácter anarquista, las "cheecas" se multiplicaban adoptando las variadas denominaciones de Agrupaciones Socialistas o Republicanas, Radios del Partido Comunista o de las Juventudes Socialistas Unificadas, Ateneos Libertarios, Sindicatos de la CNT o de la UGT, Cuarteles de Milicias, Comités de investigación o de Control, Comités de Vecinos, etc. Incluso llegan a establecerse

3

"cheecas" que pueden ser calificadas de semiprivadas, a cargo de comunes malhechores, rivalizando todos estos centros en su actuación sanguinaria y en su avidez por el botín o el patrimonio privado de los chequistas, siendo entregado en ocasiones a los organismos de incautación creados por la Hacienda pública roja...>

En total, van ser 226 les treques descobertes a Madrid pels franquistes, les quals classificades per grups polítics i socials donen aquest resultat;

- 67 grups de filiació comunista;
- 60 de filiació anarquista;
- 55 de filiació socialista;
- 37 de la Inspecció General de Milícies;
- 4 de filiació republicana; i
- 3 del Partido Obrero de Unificación Marxista (POUM)

Les informacions relatives a Catalunya que hi ha registrades en aquest volum són molt escasses i es veu que, oficialment, encara no havien fet una investigació tan minuciosa com a Madrid. Però hi ha l'annex al capítol Vè, amb la relació dels capellans, freres, monges i seminaristes morts a la "província" de Barcelona durant els mesos de la guerra i, en total, sumen més d'un miler, comprnent-hi mitja dotzena que van morir a les presons, a més a més del bisbe de Barcelona Manuel Irurita que va ser sacrificat a darrera hora, durant la retirada.

En canvi, el volum titulat El Alzamiento, la Revolución y el Terror en Barcelona registra tot el que es va trobar durant els mesos que van durar les recerques sota el règim d'ocupació militar de la ciutat i de tot Catalunya. Cap dels dos llibres no dona detalls de les treques descobertes a comarques, si és que n'hi van haver, com cal suposar, perquè es coneixen molts dels noms de les víctimes trobades mortes pels afores de pobles i ciutats, moltes vegades degudes a venjances personals de la pitjor mena.

El capítol dedicat a tractar del paper que havien jugat els cossos armats tradicionals, encarregats de vetllar per l'Ordre Públic en tots els seus aspectes - carabiners, Guàrdies d'Assalt, Mossos de l'Esquadra i Guàrdia Civil, que aleshores es deia Guardia Nacional Republicana -, registrava la malfiança que inspiraven aquests darrers a les masses populars antifeixistes i parlava del rumor que corria sobre una imminent suble-

vació antirepublicana de la Benemérita amb motiu de l'afusellament del general Goued.

Tot i que aquelles forces governamentals havien pres una part molt activa en la lluita decisiva del 19 de juliol a Barcelona, les masses antifeixistes no se'n fiaven del tot, encara que les tenien ben controlades per mitjà dels Consells d'Obrers i Soldats que havien estat creats a la manera trotskista. El més sospitosos de filà-feixisme eren sempre els Guàrdies Civils i per aquesta mal confiança popular es van veure obligats a donar a la premsa barcelonina una nota que es va divulgar el dia 13 d'agost del 36^è que, en un dels seus paràgrafs deia això:

«Con inmensa tristeza lo decimos; No esperábamos arraigase tal sospecha en los nobles pechos de nuestros queridos y admirados milicianos. Podéis estar seguros, inolvidables camaradas, que todo el Tercio 19, junto con las fuerzas del Tercero de esta ~~Institución~~ Instituto de la Guardia Civil, antes de ir contra la soberanía de las masas populares, depositaríamos nuestras armas, devolviéndolas a la República y al Pueblo».

I això ho signava tot un coronel de la G. C. que es deia Emilio Escobar Udaondo.

Tres dies després - el 16 d'aquell mateix mes d'agost - una nota del Comitè Central d'Obrers i Soldats i altres Cossos similars de Catalunya, en donava una altra que deia:

«Este Comité Central declara categóricamente y terminantemente que no hay ningún peligro contra las libertades del pueblo catalán por parte de la Guardia Civil. Podemos asegurar - tenemos el compromiso de honor de ellos mismos -, que la Guardia Civil, antes de levantarse contra el pueblo, sabrá morir en lucha contra todos aquellos suicidas y malnacidos que así lo intentaren. Así, pues, que nadie haga uso de estos rumores que de unos días a esta parte circulan por Barcelona. Cuidado y ojo avizor para castigar como se merece a quien o a quienes esparcen tales rumores.- Por el Comité Central, El Secretario General»

Però a desgrat d'aquestes notes, la sospita d'una possible traïció de la Guardia Civil no s'esvaeia sinó que es manifestava d'una manera persistent. ~~Alhora~~ en un manifest clandestí ⁽²³⁾ proposava el desarmament immediat d'aquell Cos, ~~arxat~~ considerat com a perillós per a la nostra causa. El dia 16 d'octubre, sortia als diaris la nota següent que portava aquest títol: Una advertència :

«Han circulado unas hojas provocativas, que denuncian influencias facciosas, en las

que se incita a los obreros a proceder con la Guardia Nacional Republicana en la misma forma que lo hizo en Valencia una columna que vino del frente.

Aquel acto fue producido por la confusión de una orden que motivó una precipitación innecesaria y contraproducente, y en cuanto a Barcelona, sería desmoralizador este proceder, ya que todos los Cuerpos armados tienen sus Comités revolucionarios que obran al unísono con los obreros dentro de los Consejos de Obreros y Soldados y demás Cuerpos similares y son acreedores a la máxima confianza. Deberán, por tanto, obreros y organizaciones, rechazar cualquier sugestión en este sentido y detener al que ofrezca la menor sospecha de agente provocador».

Però el cas és que la malfiança popular sobre la suposada fidelitat de la Guàrdia Civil i, potser, les investigacions fetes pel propi Govern de la República, van fer que la Gaceta del dia 13 d'abril del 37 publicàs la llista dels caps, oficials i individus que eren separats d'aquell Cos armat. Es calculava que els que havien estat expulsats representaven ben bé un quaranta per cent dels oficials que pertanyien a Barcelona. I, amb tot això, la CNT encara va fer pública una llista negra complementària que comprenia els noms d'un capità, quatre tinentes, quatre alferes, dinou brigades, divuit sargents, vint-i-tres caporals i vuit guàrdies.

Amb l'arribada del Govern Negrin a Barcelona, procedent de València, el dia primer de novembre del 37, va començar una nova etapa de conflictes jurisdiccionals amb el Govern de la Generalitat i, a més a més, la intensificació a casa nostra de les activitats del famós S.I.M. (Servei d'Informació Militar), a les ordres del coronel Urribarri, durant els dos primers mesos, i, de seguida, a les ordres del seu substitut anomenat Garcés, del P.S.O.E.

Les anomenades treques del S.I.M. diu que funcionaven al Palau de les Missions de Montjuïc, en un xalet de la Bonanova i en dos edificis requisats: un al carrer de Vallmajor i un altre al carrer de Saragossa. De passada, el Govern Negrin va requisar com a presons especials del Govern de la República els vaixells "Uruguay", "Argentina" i "Villa Madrid" que ja havia utilitzat com a presons flotants el Govern de Catalunya.

Es deia que els negrinistes havien posat com a cap d'aquells "serveis" del govern

espanyol refugiat a Catalunya, a un tal Laurencic, ex sergent de la Legió Estrangera al Marroc, que feia molts anys que residia a Barcelona i potser va ser aquest el primer confident que el S.I.M. va introduir al P.O.U.M. segons va declarar ell mateix, pensant fer mèrits, davant d'un Consell de Guerra franquista que el va condemnar a mort el dia 12 de juny de 1939.

L'edifici del carrer Vallmajor era el convent de monges magdalenes-agustines, que tenia un hort o jardí. Davant per davant d'aquest convent diu que hi havia l'edifici d'una antiga escola de pàrvuls de la Generalitat que el Govern Negrin va utilitzar com a lloc destinat a fer els "interrogatoris" dels seus detinguts a la reraguarda catalana. L'altre edifici requisat, del carrer de Saragossa, era l'antic convent de monges santjoanistes, segons els informes registrats al S.I.M.

I va ser en aquell convent del carrer de Vallmajor on va anar a parar Manuel Goday i Prats, antic secretari habilitat o administratiu del Col·legi d'Advocats de Barcelona, acusat de cotitzar pel Socors Blanc dels feixistes. Manuel Goday, amb qui mai no vaig poder establir una cordialitat de relacions durant els anys que vaig treballar a la Biblioteca del Col·legi, va denunciar al nacionalista basc Manuel de Irujo, aleshores ministre de Justícia del Govern Negrin, les activitats terroristes oficials practicades en aquell antic convent i el ministre li va dir que fes la denúncia al Fiscal del Tribunal Suprem. I amb motiu d'aquella denúncia, es va plantejar al Consell de Ministres la conveniència d'acabar amb aquells procediments, considerats com de tortura, però s'hi van oposar els ministres comunistes Jesús Hernández i Vicente Uribe; el primer, ministre d'Instrucció Pública i el segon, ministre d'Agricultura.

En el llibre de Francisco Laeruz es diu que el paper d'assessors en l'organització, equipament i procediments per a la pràctica dels interrogatoris que es feien a les presons del S.I.M. durant l'etapa governamental negrinista, a València i a Barcelona, havia estat confiada a elements vinguts de molt lluny i posats a sou del Govern de la República. Es parla d'un rus-polac anomenat Kindemann com organitzador de la txeca de Santa Ursula, de València; i de dos sefardites anomenats Isidoro i Benjamin que actuaven com a col·laboradors de tota confiança dels responsables d'aquells casos del S.I.M.

111
i que a Barcelona figurava com a principal director dels interrogatoris un jueu alemany anomenat Walter que s'havia instal·lat molt confortablement en un xalet del carrer de Ganduixer.

Que nosaltres no sabéssim res de l'existència d'aquelles treques negrinistes i dels procediments monstruosos que empraven, no té res d'estrany, tal com anaven les coses d'aquell temps que cadascú tenia prou feina. Però que no se n'haguessin assabentat el doctor Aiguader i Mamel de Irujo sí que és estrany. Perquè la discussió que hi va haver en ple Consell de Ministres sobre les activitats terroristes del S.I.E. havia de fer obrir els ulls al ministre català i al basc. Però hem d'arribar a la conclusió que cap dels dos no en sabia res perquè, altrament, cal suposar que haurien dimitit immediatament per no fer-se còmplices d'aquells procediments governamentals inqualificables que resultaven més greus que els del vulgars incontrolats. I no van dimitir fins el 17 d'agost del 38 com a protesta per la persistent invasió de funcions del Govern espanyol contra el Govern català amb l'excusa que estàvem en guerra i calia centralitzar-ho tot a mans de la República.

El nostre vell amic Aiguader ens deia, anys després, a Mèxic, que primer com a ministre sense cartera del Govern Largo Caballero des del 5 de novembre del 36 fins el 18 de maig del 37 ja sota la presidència de Negrín, i després com a titular del ministeri de Treball i Assistència Social fins a la dimissió, havien estat prop de dos anys a fer de ministre de la República espanyola plens de situacions molt desagradables. Però calia resistir, atenent la consigna del president del Consell de Ministres.

Devia ser a començaments del 38 que vaig ser cridat a una entrevista amb un foraster que Joan Comorera em va dir que m'havia de veure per unes dades històriques que necessitava. Efectivament, l'inconegut individu que no em va dir ni com se deia em va demanar que l'ajudés a conèixer noms i fets polítics i socials anteriors a la nostra guerra i especialment de Catalunya. No ho recordo bé però em sembla que el lloc on vaig anar a veure'l podria molt ben ser cap a la barriada del carrer de Ganduixer. Aquell individu era, evidentment, estranger per la manera de parlar l'espanyol. Em va dir que algú l'havia informat de les meves activitats polítiques anteriors a la guerra i li semblava que jo el podria ajudar a documentar-se. La manera de comportar-se, de parlar

de mirar-me no em va inspirar cap mena de confiança i li vaig contestar que, en aquelles circumstàncies, entre la feina de l'organització sindical i la del Consell d'Economia de Catalunya no m'era possible disposar d'un sol moment perquè cada dia acabava la jornada de treball a la matinada. Ell no va insistir perquè devia veure que no hi havia res a fer i que, amb mi, no hi podria comptar ni com informador o documentador.

No el vaig veure mai més enlloc però, ara que hi penso, potser sí que tenia pinta d'alemany.

Hi ha un llibre titulat Los asesores soviéticos (los mejicanos) en la Guerra Civil Española, l'autor del qual usa el pseudònim de José Luis Alcofar Nassues (Barcelona, Llopesa, 1971) i, després del pròleg de Wifredo Espina, comentarista polític del diari de Barcelona El Correo Catalán, l'autor comença dient:

<< ¿Qué fue de aquellos "consejeros soviéticos" que en España llamábamos "mejicanos" ?
¿Qué les ocurrió cuando regresaron a su país ? ¿Cómo eran en realidad ? ¿Cuál fue su auténtica actuación durante nuestra guerra civil ? A pesar de los años transcurridos desde el final de la contienda, todas estas preguntas son de difícil contestación. Las referencias que a ellos se hacen en la numerosísima bibliografía existente en el mundo sobre nuestra guerra, son siempre incompletas, confusas y equivocadas, aun en los libros más recientes. Pero las respuestas están en estos mismos libros, ya clásicos, y en los que han ido apareciendo después. Sólo hace falta ordenarlos... La intervención soviética en la Guerra Civil Española constituye uno de los capítulos más oscuros de su historia. La mayoría de los autores, tanto los que escribieron durante o inmediatamente después de la contienda, como aquellos ~~publicaron~~ que han publicado sus obras durante los años sucesivos, cometen gran cantidad de equivocaciones, creando gran ~~cantidad~~ confusión. Las memorias de los dirigentes del Gobierno Republicano y escritores afines disminuyen la aportación soviética en hombres, armas e influencia en tanto que los escritores pro-nacionales exageran esta intervención, pero dando pocos datos, además siempre confusos, aun en las obras más recientes. Por parte de la Unión Soviética, pocas noticias nos llegaron hasta la época de Kruschev, momento en el que se permitió la publicación de algunas series de memorias, comentarios y artículos periodísticos que permiten obtener una información, preciosa, sí, pero que debe ser cuidadosamente considerada... >>

L'autor del llibre del qual parlem remarca les característiques especials de la intervenció soviètica a casa nostra, que es distingeix de totes les altres per un comportament enganyador i que, a partir d'aquell moment, serà sistemàticament utilitzat en altres conflictes per als quals s'interessarà la U.R.S.S.:

«Esta política de sigilo y disimulo, hace aún más difícil la investigación: muchos documentos desaparecieron, muchos "voluntarios" adoptaron nombres diferentes o pseudónimos para dificultar su identificación, muchos de ellos negaron después su participación, en tanto que otros cuya presencia real en España es muy dudosa, la afirmaron con fines políticos o personales. Pero, a pesar de todos sus cuidados, la verdad va apareciendo, a veces en el recuerdo de un hombre anónimo, en un libro olvidado, en otro bien conocido, donde ha quedado fundida en medio de una serie de datos falsos o sin interés y, sobre todo, en nuevas publicaciones. En ocasiones surgen nombres o situaciones que ya nunca volveremos a encontrar o que no encajan con los datos de que disponemos. Serán éstos los nombres dudosos, aquellos cuya actuación no conocemos de momento y que tal vez no conoceremos jamás. Otra característica de la Misión Soviética en España, que será ya una norma para las Misiones Militares del futuro, es su extraordinario poder y la "selecta masividad"; la intervención no se limita al asesoramiento o incluso dirección de los tres ejércitos y de la política. Junto a los diplomáticos y militares, aparecen periodistas, activistas, delegaciones comerciales, económicas y aun culturales, ingerencias en la justicia y, dominándolo todo, un impresionante aparato policial que controla las actividades del país, omnipotente, temido por todos y más que por nadie, por los propios miembros de la misión...»

El resultat de la investigació feta per l'autor d'aquest llibre sobre els assessors soviètics que van intervenir en la nostra guerra és la llista que com apèndix dona cap al final amb els noms dels consellers i assessors, militars, diplomàtics, periodistes i tècnics de tota mena que sumen un total de 364 persones. I encara no hi són tots, perquè hi manca el nom de l'instructor en cap en totes les qüestions polítiques: Alfredo, Ercoli o Palmiro Togliatti, que després va resultar ser el secretari general del Partit Comunista ~~Italiana~~ d'Itàlia, el més important de tots els partits europeus pro-soviètics.

Però ~~retornem~~ tornem enrera i acabem aquest capítol sobre los treques:

Diu Lacruz que les cel·les de càstig del carrer de Villmajor estaven situades al final del que havia estat hort o jardí de les monges d'aquell antic convent i el caminet que hi portava havia estat batejat pels empresonats amb el nom d'Avinguda de Stalin.

El reducte que havia estat edificat especialment deia que era constituït per departaments de ciment armat, sense finestres ni ventilació de cap mena i afegia que al sostre de les cel·les hi havia un gran dipòsit d'aigua que circulava per l'espai de 5 centímetres que separava les dobles parets de maó que formaven aquelles cel·les. I en el mateix hort-jardí hi havia una cel·la esfèrica a la qual es pujava per una escala molt estreta i, un cop dintre, es tancava darrera del presoner una pesada porta de ferro que deixava a la víctima en un espai reduït i fosc com una gola de llop. Hi havia, encara, segons l'autor del llibre que resumim, diverses cel·les de menes diferents que eren destinades a preparar "psicotècnicament" als desgraciats que havien de ser sotmesos a un interrogatori especial i minuciós. Com a mostra dels estris que eren utilitzats pels escarcellers i operadors, el llibre porta unes làmines en les quals es veuen les fotografies d'una cadira elèctrica i de cel·les diverses, algunes de les quals no permetien ni estar assegut a terra perquè eren molt estretes i llargues, i d'altres eren utilitzades per a tenir sota la dutxa gelada, durant hores i hores, als que es resistien a parlar. Un tracte veritablement refinat durant aquells primers mesos d'hivern de la nostra guerra.

¿Què es feia, però, a les presons particulars dels nostres incontrolats ?

Es parlava dels crims de Sant Adrià o Pla del Besòs, d'Horta, de Montcada, de Molins de Rei o del Llobregat, de Puigcerdà i d'altres llocs que havien agafat mala fama. Però ^{dels llocs} es adona el cas que ni el més terrorífic/que, a Barcelona, era el de Sant Elies, controlat per la CNT i la FAI, no se sap que hi hagués cap d'aquells refinaments de les presons del S.I.M., governamentals i negrinistes. Del que feien els incontrolats de les dues bandes en lluita tots estem d'acord en què era poca la diferència que hi havia entre els feixistes i els antifeixistes. Les crims com el dels incontrolats de Granada que van acabar amb el poeta Federico Garcia Lorca (1899-1936) se'n podria comptar bastants.

20

Però, que se'n sap de les traques oficials o governamentals del franquisme, dels afusellaments fets "amb totes les de la llei" i dels segrestaments fets en territori francès amb la complicitat dels nazis? Recordem, només, en parlar dels crims "legals" del franquisme a casa nostra, l'afusellament de catalanistes de tota la vida com latorre i Escaler, incapaços de fer mal a ningú; l'afusellament de l'il·lustre historiador i periodista Carles Rahola, autor de La pena de mort a Girona (1934), la més noble diatriba contra la mort d'una persona perpetrada "legalment"; el del bon home a carta cabal i bon catalanista, el doctor Santiago Vivanco, afusellat pel sol fet de ser francmaçó; el del noble patriota i catòlic fervorós Manuel Carrasco i Formiguera; els segrestaments i morts de l'honorat sindicalista Joan Peiró i el de l'Honorable Lluís Companys i Jover, afusellat pel sol fet de ser el President de Catalunya que va manar plantar cara als militars sublevats. No sabem que existeixi, avui per avui, cap llibre que parli de la repressió feixista espanyola de la nostra postguerra als Països Catalans. Però en tenim un que parla de la repressió feta al País Basc a les acaballes de la guerra d'Euzkadi i després de la derrota dels nacionalistes bascos. Es titula En España sale el sol (Buenos Aires, Editorial Orden Cristiano, 1946). El seu autor és Pedro de Basaldua, antic secretari particular del que fou cap del Partit Nacionalista Basc i estimat amic nostre a l'exili, el malaguanyat J. A. d'Aguirre, President d'Euzkadi, mort exiliat el 1960.

El llibre de Basaldua és, en la seva primera part, una tria dels articles publicats a diversos periòdics i revistes, i la segona part és formada íntegrament per un mant de documents d'un gran valor històric sobre la persecució soferta pel clergat i pels nacionalistes bascos, el terror i els crims comesos a Navarra i les ^{brutalitats} ~~brutalitats~~ de tota mena comesos per la barbàrie franquista, seguit de la relació nominal dels clergues bascos afusellats, empresonats o desterrats per les autoritats franquistes que els havien anat a "alliberar" del domini i de la tirania roja.

El Govern d'Euzkadi va venir refugiat a Barcelona acompanyat dels combatents que van quedar en vida després de la derrota i de seguida van sortir cap al front d'Aragó a continuar la lluita, mentre el Govern del President Aguirre era instal·lat en un edifici de la dreta del Passeig de Gràcia cantonada al carrer d'Aragó. I immediatament, el President Companys va posar a la seva disposició la discreta capella de l'antic palau de la

baronesa de Maldà, al carrer del Pi, i allà es van poder dir misses i fer totes les cerimònies religioses que van voler, sense que ni els molestés ningú.

¿Es que eren tots bascos els que anaven a missa? Jo diria que no.

La formació i la vida interna del P.O.U.C.

Una vegada produïda l'escisió en els rengles de l'antic Bloc Obrer i Camperol, desaparegut i engolit pel novell P.O.U.M., l'acció d'aquells elements que no havien volgut incorporar-se al nou partit que continuava aixecant la bandera de la unitat marxista quan, en realitat, aprofundia més que mai la discòrdia entre els diversos sectors socialistes de Catalunya, va donar aviat els seus fruits.

El dia 24 de febrer de 1936 es formava un Comitè d'Enllaç encarregat d'elaborar els principis fonamentals del partit únic del proletariat català i durant els dies 6 i 7 de juny del mateix any 36, a l'estatge social del Centre Autonomista del Comerç i de la Indústria de Barcelona es celebrava una assemblea dels representants dels quatre partits que, en principi, estaven fusionats: Unió Socialista de Catalunya, Partit Català Proletari, Federació Catalana del Partit Socialista Obrer Espanyol i Partit Comunista de Catalunya. I el dia 23 del mateix mes, es feien públiques les Bases ideològiques que guiarien la vida interna i l'activitat pública del nou partit de disciplina estrictament catalana.

Els principis eren els següents:

«1. El Partit Unic del proletariat, sorgit com a resultat de la fusió dels partits signants d'aquest document, fonamentarà la seva organització en els principis del centralisme democràtic, convertint-se així en un partit d'una sola voluntat i una sola línia de conducta.

2. El Partit Unificat es mantindrà independent de la burgesia i dels seus partits, com a partit de classe del proletariat i de la pagesia.

3. En manifestar-se decididament en defensa de la URSS, recolzant la seva política de pau, el Partit Unificat lluitarà contra la guerra imperialista i els seus incendiaris dintre i fora del país.

4. El Partit Unic del proletariat de Catalunya, sorgit com a resultat de la Unificació, alça la bandera de l'alliberament nacional del poble català i serà el seu més fidel combatent i organitzador per a la conquesta de la llibertat nacional i social del nostre poble.

5. Per tal de realitzar el seu programa, que serà elaborat en el Congrés d'Unificació dels quatre partits, el Partit Unic lluitarà per la conquesta revolucionària del Poder, per l'ensulciada del poder de la burgesia i per l'establiment de la dictadura del proletariat.

6. El Comitè d'Enllaç declara la seva simpatia per la Internacional Comunista, perquè és la única Internacional que reflexa amb justesa els interessos del proletariat mundial i que dirigeix la realització del socialisme triomfant en una siscna part del món: la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques.

Mentre es prepara el Congrés d'Unificació, els quatre partits que formen el Comitè d'Enllaç es comprometen a menar una intensa campanya conjunta d'explicació a la classe obrera i a les masses populars de Catalunya, de la present declaració i a actuar en comú en tots els conflictes polítics i sindicals que es puguin produir en un moment donat.

Signaven per la USC: Joan Comorera; ~~per la PUP~~ pel PCP: Artur Cusó; per la FC del PSOE: Rafael Vidiella; i pel PCC: Miquel Valdés.

Aquella declaració contenia, a més a més, les condicions d'unificació elaborades pel VII Congrés de la I.C.

Es produeix l'alçament militar espanyol del dia 18 de juliol sense donar temps a preparar i celebrar el congrés de constitució del nou partit polític de la classe obrera de Catalunya, de disciplina exclusivament catalana, i els esdeveniments es precipiten de mala manera.

Tres dies després de l'alçament feixista - el dia 21 del mateix mes de juliol -, s'acorda que el nou partit es digui Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC); el dia 22 es ratifica públicament i el 23 els quatre partits van designar els representants de cada sector que constituïrien el primer Comitè Executiu, que va quedar format de la manera següent:

Joan Comorera, de la USC, Secretari General;
Miquel Valdés, del PCC; Secretari d'Organització;
Pau Cirera i Miquel Serra Pàmies, de l'antiga USC, vocals;
Pere Ardiaga i J. Garcia Matas, de l'antic PCC, vocals;
Rafael Vidiella, Víctor Colomer i Joaquim Alamedros, de la FCPSOE; vocals
Pere Aznar, Artur Cusó i Lluís Alvarez, del PCP, vocals.

El dia 21, significats afiliats al nou partit, s'havien incautat dels tallers i la redacció del diari El Matí, òrgan de la Unió Democràtica de Catalunya ^{que} no havia estat/integrant del Front Popular i, en aquells moments revolucionaris, havia estat considerat com un partit de dreta, encara que fos de disciplina catalana i d'orientació democràtica. I en canviar de "propietari" també canviava de nom: Treball.

De seguida es va designar la Redacció provisional i, sense haver-me consultat, m'hi vaig veure incorporat des del primer moment. Però la meua activitat periodística al diari del partit, no va durar gaire, perquè el meu camp d'activitat exclusiu i preferit era l'organització sindical anomenada Unió General de Treballadors, on m'ha via incorporat immediatament després del 19 de juliol, com a col·laborador del Secretariat.

Immediatament, es van redactar uns Estatuts provisionals del PSUC perquè es veiés més clara l'orientació del partit. De moment, es concretaven en tres articles:

1. El Partit Socialista Unificat de Catalunya - partit nacional català - és el Partit polític de la classe obrera, el dirigent i organitzador del moviment revolucionari i progressiu del poble de Catalunya.

2. El Partit Socialista Unificat de Catalunya lluita per la destrucció del poder dels capitalistes i dels terratinents, per la reorganització socialista de la societat.

207
tat, pel comunisme.

3. El Partit Socialista Unificat de Catalunya educa els seus militants en l'esperit d'una indestructible i ferma fidelitat a la classe obrera dels altres pobles d'Espanya, en l'esperit de l'internacionalisme proletari i de la solidaritat amb els treballadors de tots els països.»

Hi havia moltes coses amb les quals no m'hi sentia identificat. I molt aviat vaig comprovar que no era pas sol a tenir aquest criteri. Es pot dir que la majoria dels militants de la base de la USC, de la FCdelPSOE i del PCP devien pensar d'una manera igual o molt aproximada.

¿ Es que els nostres representants al Comitè d'Enllaç ens ho podrien explicar i justificar d'una manera convincent ?

Tot plegat tenia una empremta cent per cent PCC. Però ens aconsollàvem pensant que tot era provisional. Les circumstàncies de guerra i els problemes de la rera guarda no permetien entretenir-se en fer ponències ben meditades i prèviament discutides a la base de cada partit abans d'establir-se els textos definitius per a unificar-los en la part fonamental

La USC, la FCdelPSOE i el PCP fins aquell moment havien estat fonamentalment de democràcia interna i només el quart - el PCC -, amb un denominat "centralisme democràtic", que encara no sabíem ben bé com era, ho devia veure ben clar. Però ho sabríem molt aviat, sobre la marxa i quan ja no ens seria possible condicionar la nostra adhesió si les nostres discrepàncies esdevenien massa greus. El moment que vivíem era el menys oportú per fer-ho i no ens tocava altre remei que esperar l'acabament de la guerra.

Res no s'havia pogut sotmetre, segons el nostre concepte de la democràcia, al criteri dels afiliats que anaven augmentant per moments i d'una manera vertiginosa. Jo diria que els nous vinguts ja sumaven més que els fundadors dels quatre partits. I aquell munt d'adhesions devia ser considerat com un perill pels dirigents psuquiquetes. Si no volien ser derrotats, haurien de fer imposar una disciplina de ferro als possibles discrepants, vells i nous afiliats, si no volien perdre el triad.

I si la massa del partit no es resignava a perdre els seus drets de militant, discutint o no, s'hauria de sotmetre a les bones o a les males, o bé hauria de retirar la seva adhesió massa entusiàsticament precipitada.

Encara podria adoptar una posició diferent: la de conquerir un lloc que permetés fer valer els seus drets d'opinió i de votació. Això suposant que fos possible tenir el vot respectat i si s'aconseguia coincidir amb un nombre suficient de vots coincidents i amb poder decisiu evident.

El triomf era molt problemàtic per a una política interna d'oposició. Perquè calia preveure amb l'aplicació inapelable de l'anomenat "centralisme democràtic" que devia tenir aquest objectiu per a tancar la boca dels indisciplinats o acusats de treball fraccional, durament castigat, segons deien, a la Unió Soviètica.

~~Alguns~~ Als altres, ja ens consideràvem "gats veils" per l'escarment rebut al B.O.C. i a la F.C.C.B. sota el liderisme de Joaquim Maurin que tenia acaparades totes les secretaries generals de l'organització bifurcada entre aspirants a militant i militants que hom donava ja per formats o capacitats, quan ja havien donat proves de saber sotmetre's al criteri d'uns quants que tenien sempre la paella pel mànec.

Decididament, davant de tantes incògnites, calia treballar de valent per a poder formar part de l'equip dirigent màxim o ben a la vora d'ell.

Tota aquesta dubtes, que vaig comprovar que teníem més de quatre, devien aconsellar a les altes altures del partit. I com que no es podia pensar en celebrar el Congrés que s'havia convingut a celebrar immediatament després de la guerra, creguts que la podríem guanyar, es va convocar una anomenada Conferència Nacional del PSUC. Però la meua sorpresa va ser, en rebre la convocatòria i assistir a la reunió al Casal "Carles Marx", que era a l'edifici de l'antic Cercle Equestre, on avui hi ha el Banc Hispano Americà, al Passeig de Gràcia. L'assemblea o conferència es va celebrar a les darreries de l'any 1937, quan ja havíem celebrat el Congrés de la Unió General de Treballadors, on havia estat elegit secretari general, per a substituir al company Antoni Sesé que havia mort ~~durant~~ a l'acabament dels anomenats Fets de Madag.

Com si m'haguessin endevinat les meves intencions, vaig ésser proposat com a membre del Comitè Central renovat, i com a membre del C.C. i pel meu càrrec a la U.G.T. de Catalunya, amb el dret i el deure d'assistir i d'intervenir en totes les deliberacions i acords del Comitè Executiu del partit. I, tal com era de preveure, tot estava preparat per evitar qualsevol sorpresa i el meu nomenament i d'altres es va fer sense cap vot en contra és a dir per unanimitat. Cosa ben estranya, al meu entendre.

De cop i volta em vaig veure carregat de responsabilitats i de feina. Perquè, a més a més, quan ~~per la seva designació~~, Joan Comorera va ser designat Conseller d'Economia del Govern de la Catalunya i ell va designar com a Sotssecretari del Departament a Estanislau Ruiz Ponseti, aquest va haver de deixar el càrrec de Vocal d'Organització del Treball que tenia al Consell d'Economia de Catalunya i me'n vaig haver de fer càrrec jo. Jo, que tenia el criteri de no formar part de cap organisme que no fos en nom i representació de la nostra organització sindical - UGT -, per entendre que, lògicament, s'en devia a la representació sindical i no a cap altra, perquè a la Unió General de Treballadors de Catalunya hi havia afiliats que, políticament, podien ser del partit polític que volguessin, tant si era un partit de la classe obrera, com si era de la petita burgesia i fins i tot de la burgesia. Perquè era evident que hi podia haver algun assalariat de filiació dretana i antimarxista i no es podia sentir representat per mi, políticament, ni jo, honestament, no es podia atribuir la seva representació en un lloc com era el Consell Executiu del PSUC, antítesi del partit on possiblement milités aquell company de sindicats.

Aquest era un criteri que em semblava la cosa més lògica del món. Però la lògica no em va servir de res i no em va tocar altre remei que acceptar el càrrec tal com m'havia estat atribuït.

Heus ací con, del primer salt, vaig arribar a les altures sense voler. Caldria aprofitar el lloc per a defensar els meus punts de vista, fent-los coincidir, en tot el possible, amb els punts de vista de la U.G.T.

Quan ho vaig plantejar als companys del Secretariat ugetista, unànimement van venir que era un lloc des d'on es podia fer respectar la independència de criteri de

la Unió General de Treballadors, encara que, segons el criteri del Partit, el meu càrrec al Comitè Central i al Comitè Executiu estava per damunt de tots els altres haguts i per haver. Això semblava que tenia moltes avantatges i que em donava una gran autoritat però en realitat em lligava de mans i peus.

L'exercici del càrrec oficial de Membre o Vocal del Consell d'Economia de Catalunya, em permetia poder comptar amb un ingrés mensual de mil pessetes i tenia a la meua disposició durant tot el dia un cotxe i un xofer de la Conselleria. Però com que jo havia plantejat a la U.G.T. la incompatibilitat de càrrecs retribuïts dintre la mateixa organització sindical o alla on fos, vaig deixar de cobrar les mil pessetes mensuals que tenia assignades el secretari general. Amb la qual cosa resultava perjudicat econòmicament perquè quan treballava a la Biblioteca del Col·legi d'Advocats guanyava unes quantes pessetes més.

Es va acabar la guerra i milers de persones van anar a parar a Itàlia, primer a França i després escampats, en gran part, entre els països d'Amèrica i la U.R.S.S.

Joan Comorera va anar a Mèxic i alla ens vam tornar a trobar. Poc temps després hi va haver raons entre nosaltres a propòsit del Pacte Germano-Soviètic perquè una part dels dirigents del PSUC i, entre ells, el propi Comorera i Josep del Barrio asseguraven que aquell pacte era la Pau i nosaltres opinàvem tot el contrari: que aquell pacte era la Guerra.

Durant la nostra lluita contra el feixisme espanyol es podia passar per moltes coses perquè hi havia els compromisos del front i de la rereguarda pels quals calia passar per tot. Però un cop acabada la nostra guerra i havent-la perduda, ens vam considerar alliberats de tot compromís/^{polític} i fins i tot de tota disciplina.

No vaig trobar-me pas tot sol en aquesta posició. I els nous dissidents - es veu que no tenien cura o res no ens servia d'escarment -, van formar un grup amb militants procedents dels quatre partits que havíem anat a la fusió l'any 1936. I van començar per crear un Moviment Social d'Emancipació Catalana i després el Partit Socialista Català, tot a la ciutat de Mèxic i amb delegacions a diversos països de l'Amèrica Llatina on havien anat a parar companys i amics.

375

Comorera va retornar a França l'any 1945, després d'haver estat a Moscou, cridat per les altes autoritats de la Internacional Comunista, juntament amb Miquel Serra i Pàmies, per a respondre de les desviacions que els havien observat i per a tractar de les conseqüències de la nostra guerra i del futur del Partit Socialista Unificat de Catalunya que, a proposta de Rafael Vidiella, antic CNT i ex-PSOE, i de conformitat amb tots els altres membres del Comitè d'Enllaç dels quatre partits catalans que van anar a la fusió, s'havien adherit a la I.C. des del primer moment de néixer i abans de celebrar el Primer Congrés del nou partit, ^{(en el qual haurien pogut} ~~per a poder~~ tenir en compte el criteri dels delegats que hi participessin amb tots els drets i no simplement com a "delegats fraternals", com s'estilava sota les directrius comunistes i que feia que l'opinió d'aquells delegats no tingués cap mena de valor si no coincidia amb l'opinió "oficial".

Els nostres primers dirigents, amb tot i tractar-se de dirigents provisionals, van començar immediatament després de prendre possessió dels seus càrrecs a practicar de mà nostra l'aplicació del "centralisme democràtic", com si l'haguessin inventat ells i mai no discrepaven de cap de les consignes que ^{els} arribaven de les altes jerarquies internacionals comunistes, que venien per diversos camins i una darrera l'altra. Aquelles consignes eren ordres per a tots ells i les havien de defensar amb arguments aliens o propis però sense canviar el més mínim del veritable significat. Tots ho havien après molt bé, com si haguessin militat tota la vida en un partit d'aquella mena.

Comorera havia retornat a França per estar més a prop de Catalunya i poder orientar als abnegats militants que, voluntàriament o bé obeint ordres, actuaven a tot risc en la clandestinitat. Però, acusat d'indisciplina, se'l va expulsar del PSUC a finals de 1949. Qui el va expulsar? O per ordres de qui el van expulsar els seus propis companys de la direcció del Partit? No se sap. I ell va pensar que desemparrat com quedava i considerat com a traïdor a la classe obrera de Catalunya i al proletariat internacional, tal com havia qualificat el propi Comorera als que a Barcelona mateix o un cop a l'exili, havien discrepat de les consignes que consideràvem absurdes, tot i que ens arribaven de les altures de dalt de tot, qualsevol dia li

clavarien una garrotada o una cosa pitjor. I el seu esverament devia ser tan gran que li va semblar que era preferible arriscar-se a passar clandestinament a Catalunya que no pas continuar a França a l'abast de qualsevol academiari polític o d'un fanàtic de la I. C.

Comorera va arribar a Barcelona l'any 1951 i al cap de tres anys - el 1954 - va ser descobert per la policia franquista, detingut, processat, sotmès a Consell de Guerra i condemnat a 30 anys de presidi a Burgos, on va morir l'any 1960.

¿Què havia passat amb Miquel Valdés, el dirigent més "líneal" que hem conegut del PCC, designat Secretari d'Organització del novell PSUC ?

Miquel Valdés, que també havia estat Secretari General del PCC, a finals de la dècada dels 40_s va caure en desgracia a l'exili i fou acusat de deixar-se influir per Joan Comorera en la qüestió nacional catalana; el van expulsar sense tenir en compte els nombrosos serveis prestats, primer des del PCC i després des del PSUC, sempre obedient i disciplinat a les ordres de l'Instructor de torn, designat per la I.C. amb residència a Barcelona.

Miquel Valdés, abandonat per tots els antics camarades, va morir tuberculós a Cuba o a França, no ho sé ben bé.

Quan es va produir la condemna política de la I.C. contra Comorera, Mundo Obrero, òrgan del PCE, ~~en~~ en el número corresponent al 10 de novembre de 1949, va dir que l'ex-Secretari General del PSUC "havia comès diversos errors greus de caràcter nacionalista". I quan Comorera ^{ja estava} ~~va caure~~ a mans del franquisme, Pravda, en el número del dia 11 d'agost de 1957, va donar una nota del Bureau polític del Comitè Executiu del PSUC mentre s'estava celebrant el Consell de Guerra, expressant la seva protesta contra l'arbitrarietat comesa per les autoritats espanyoles amb relació a Comorera i altres antifeixistes. I van quedar tan tranquils.

La versió que ens va arribar a nosaltres era molt diferent:

Es deia que havent-hi un acord, que sembla que havia estat acceptat pel propi Comorera, que deia: "Quan les circumstàncies de la lluita ho reclamaven, el PSUC entrà al Partido Comunista de España, tot mantenint el seu caràcter nacional català".

1 això es va repetir quan la commemoració del XXV aniversari del Partit Socialista Unificat de Catalunya, o sigui l'any 1961, a l'exili.

Com podia ser sotmès el PSUC a la disciplina del PCE tot conservant el seu caràcter "nacional català". Les miracles ja no se'n fan enlloc:

A més a més, la fusió del PSUC i del PCE, encara que fos simbòlica, dignificava l'existència, especialment a l'exili, d'una sola Caixa de resistència i la caixa central havia d'estar, naturalment, a mans del PCE.

Davant de totes aquestes condicions, Joan Comorera va preferir retornar a Catalunya desafiant el perill de caure a mans de la policia. Però va preferir això i no continuar a França o a un altre país d'Europa o d'Amèrica, perquè tampoc s'hauria pogut salvar de la mort segura en un termini més o menys llarg.

Per acabar el tema direm que el Primer Congrés Ordinari del Partit Socialista Unificat de Catalunya, fundat a Barcelona l'any 1936, no es va celebrar fins vint anys després - el 1956 -, fora de Catalunya i, segons tinc entès, es va fer a França.

Aleshores, ja feia més de 15 anys que ens havíem separat del PSUC una colla de companys, com hem dit; perquè ja estàvem tips d'aquell "centralisme democràtic" que primer va quedar a mans de tres o quatre privilegiats dels fundadors i després només hi havia un que manava en tot i per tot : l'instructor de la Internacional Comunista.

La reconquesta de la U.G.T.

Quins eren els antecedents de la U.G.T. quan se'n van fer càrrec els companys de l'equip al qual em vaig incorporar arran de la victòria popular del 19 de juliol de 1936 a Barcelona i quan ja feia prop de 40 anys que els ugetistes catalans patien el predomini absolut del socialisme espanyol, sempre d'esperit dominador, i els sindicats de la U.G.T. de Catalunya havien esdevingut un simple apèndix, raquític i secundari, dels sindicats espanyolistes de la mateixa filiació ?

Abans d'explicar els antecedents ugetistes catalans, val la pena de recordar la naixença i les principals etapes del moviment obrer de Catalunya a partir de començaments del segle XIXè.

Hi ha qui fa partir el moviment de reivindicacions dels treballadors catalans de l'any 1827, quan hi van haver les primeres batusses entre obrers i patrons del ram tèxtil a propòsit de l'augment de la llargada de les peces perquè els obrers cobraven un tant per peça i no per pans.

1821
Alcú
(397)

Jo diria, però, que em semblaria millor registrar com a punt de partida el de l'any 1823, quan un tal Esteve Desprat i de Caiolà, emigrat català que havia viscut una llarga temporada a Londres, va portar a Barcelona les primeres idees socials i va divulgar els principis del socialisme utòpic.

El moviment obrer català ha estat el capdavanter dels moviments obrers organitzats a la península. La revolució industrial amb el progrés de la màquina va trobar de seguida una bona acollida entre els industrials de casa nostra i, com a conseqüència, va provocar la protesta dels treballadors pels problemes de l'atur forçós que plantejava l'adopció de la maquinària que permetia suprimir braços. Una maquinària

quinària que permetia l'exploració de dones i criatures que, com a mà d'obra, resultava molt més barata. (La primera gaspira sembla que es va produir a Alcoi amb l'incendi de fàbriques l'any 1821.)

L'any 1835, els obrers de la indústria tèxtil van calar foc a la fàbrica dels germans Bonaplata, de Barcelona, anomenada El Vapor, on s'havien instal·lat els primers telers mecànics de la península. Al mateix temps, es produïa un alçament popular a tot Catalunya, es cremaven esglésies i eren saquejats els monestirs de Poblet i Santa Creus.

L'any 1840 es constituïa a Barcelona la primera organització obrera peninsular: l'Associació d'Obrers de la Indústria Cotonera que va tenir com a fundador i director a l'obrer Joan Lluís, una associació mutual^{ista} que, al cap de sis mesos, el General Espartero la feia dissoldre atenent les peticions dels patrons del ram. Els obrers teixidors es van reorganitzar molt aviat amb el nom de Societat de Protecció Mútua de Teixidors de Cotó de Barcelona però la nova entitat també va ser dissolta. Mentrestant, ~~van~~ sorgien noves organitzacions de treballadors de diversos rams a Sabadell, Igualada, Mataró, Manresa, Reus, Valls i en altres poblacions més petites catalanes.

Aleshores, davant del perill que s'ajuntessin les diverses organitzacions obreres i tenint en compte el prestigi que havia adquirit entre la classe obrera catalana el nucli de teixidors de Barcelona, es va autoritzar la reorganització de l'entitat l'any 1842 però amb la condició que la Societat Protectora o Mutual^{ista} només tingués jurisdicció a Barcelona-ciutat.

Aquella disposició oficial potser va ser la promotora de què sorgís entre els obrers barcelonins d'aquell ram la idea de crear una empresa cooperativa de producció entre els teixidors de Sant Martí de Provençals que també seria la primera de la Península i que es diria Companyia Fabril de Teixidors de Cotó, la qual va poder comptar de seguida amb uns 200 treballadors^{cooperativistes} que, a més a més, podrien donar feina a altres 700 persones. Però mancats de recursos econòmics, la cooperativa obrera va desaparèixer al cap d'un any de treballs i sacrificis.

Aquell any 1842 es publicava a França un llibre titulat Voyage en Icarie, original d'Etienne Cabet (1788-1856) que era un dels fundadors del socialisme utòpic, i tres anys després ~~se~~ es publicava una traducció castellana a Barcelona. Aquelles

idees ~~que aviat~~ aviat van trobar adeptes a Catalunya, especialment entre el grup Abdon Terrades i Pulf (1812-1856), que tenia com a capdavanters a Narcís Monturiol i Estarriol (1819-1835) i Françesc Sunyer i Capdevila (1826-1898) ^{i els dos darrers} ~~el~~ l'any 1847 van començar a publicar un periòdic que es deia La Fraternidad i ~~el~~ l'any següent 9 1848 -, quan va sortir la segona edició de l'obra de Cabet, Narcís Monturiol la va traduir a l'espanyol i la va divulgar entre la classe obrera i els intel·lectuals simpatitzants i solidaris de les reivindicacions morals i materials dels treballadors. I va ser d'aquell mateix grup de deixebles de Cabet que va sortir el metge Joan Rovira que es va incorporar a l'expedició cabetiana que va anar a crear un intent de societat ideal al territori de Texas que els Estats Units d'Amèrica s'havien apropiat juntament amb altres territoris ^{mexicans} que, després formarien els Estats nord-americans de Califòrnia, Nuevo México, Arizona, Nevada, Utah i bona part del de Colorado, de resultes del Tractat de Pau, imposat a Mèxic, que va seguir a la victòria de la invasió que va començar per Veracruz l'any anterior, 1847.

Els treballadors de Barcelona, que veien prohibides les seves organitzacions, una darrera l'altra, van aprofitar el moviment popular de 1854 i van crear l'anomenada "Unió de Classes" a base d'un bon nombre de societats obreres reunides federativament.

Les condicions de vida dels treballadors cada dia eren més difícils i els conflictes socials es multiplicaven per tot arreu. Fins que el 1855 va esclatar la primera vaga general a Catalunya que seria la primera de tot el territori de l'Estat espanyol.

^{també} L'any 1861/es creà a Barcelona l'Ateneu Català de la Classe Obrera, ^{tingué} que ~~el~~ el domicili social al carrer de Mercaders i entre els organitzadors es destacà Rafael Parga ⁽¹⁸⁴⁴⁻¹⁸⁹⁰⁾ i també el doctor Gaspar Sentinyon.

Tornen a ser perseguits els obrers catalans que es volen reorganitzar en associacions de resistència i ^amutualisme o solidaritat ^(el mateix) i l'any 1861 aconseguiren permís per a crear certes mutualitats.

Es al·leshores que ^{sorgeixen} les iniciatives d'un barceloní anomenat Antoni Gubart

i Vila (1833-1905) que fundà el setmanari El Obrero a Barcelona l'any 1864 i arribà a publicar 71 números, el darrer dels quals porta la data de 1866. Durant tota la vida d'aquest setmanari, el seu fundador i director el va dedicar al foment del cooperativisme i a recomanar l'organització federativa en tots els camps de l'activitat obrera. Es veu que era un federalista convençut.

Aquell mateix ^{any} sortia un altre periòdic, el titulat La Asociación, dirigit per Josep Roca i Galés, partidari de ~~aportar~~ l'acció sindical obrera de la política. Va ser ~~el~~ precursor d'aquesta idea tan discutida.

La Federació de les Tres Classes de Vapor aconseguí arribar a tenir una 6000 afiliats i aquesta xifra és considerada com una cosa extraordinària en aquell temps.

A Londres, l'any 1862, Carles Marx havia proposat de celebrar un ^{va} congrés internacional d'unitat socialista però aquell congrés no es ^{va} poder celebrar fins al 1866 a Ginebra (Suïssa) amb la participació de les dues tendències del socialisme - el de Marx i el de Bakúnia -, i sorgeix la Primera Internacional amb el nom d'Associació Internacional de Treballadors (AIT) que reuneix a comunistes autoritaris i comunistes llibertaris. El segon d'aquells Congressos es va celebrar el 1867 a Lausana (Suïssa); el tercer, l'any 1868 a Brussel·les (Bèlgica) en el qual ^{ja} ~~va~~ participar, en representació dels obrers catalans, Antoni Marsal i Anglora, maquinista naval, que per tal d'evitar persecucions espanyoles en retornar a Barcelona, va adoptar el seu dònim "Sarro Magallán", format amb les mateixes lletres dels seus dos cognoms; el ^{al qual} 1869 a Basilea (Suïssa), ~~es~~ van assistir Rafael Parga Pellerer i el doctor Gaspar Sentinyon, que havien esdevingut els principals orientadors del moviment obrer de Catalunya des de l'Ateneu del carrer de Mercaders, de Barcelona; el 1874 altra vegada a Brussel·les (Bèlgica); el 1876 a Berna (Suïssa) i el 1877, que va ser el darrer i el que va acordar la dissolució de la AIT, perquè no hi havia manera d'entendre's els comunistes de Marx i els de Bakúnia. Aquest darrer Congrés es va celebrar a Verviers (França).

La Federación, va ser el nom d'un altre periòdic obrer. Era l'òrgan de les societats obreres de Barcelona i es va fundar l'any 1868. La imposició de la llengua espanyola a tots els centres d'ensenyament feia que els treballadors i els seus simpa-

titzants intel·lectuals no sabessin o no s'atreuissin a redactar els seus periòdics en la pròpia llengua materna, el català, que era el de la gran majoria, com és lògic.

La Revolució espanyola de setembre del 68 havia portat a les noves Corts de Madrid a diputats obrers catalans, entre els quals es distingiren Pau Alsina i ⁽¹⁸³⁰⁻¹⁸⁷⁷⁾ Balneari Llosta ^{1873 274 Català}

✓ Pel juny de 1870, es celebra a Barcelona el primer Congrés Obrer peninsular al qual assisteixen uns 90 delegats que representen uns 30 000 treballadors organitzats de Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears. També hi assisteixen, en minoria, representants de les organitzacions obreres d'Aragó, Andalusia i Castellà.

El 1871 la Unió de les Tres Classes de Vapor, de Barcelona, que era formada pels treballadors organitzats - jornalers, filadors i teixidors mecànics de tot Catalunya -, es transforma en Unió Manufacturera.

L'any 1872 ja estaven organitzats els treballadors del ram de la construcció de Barcelona, Tarragona, Vilafranca del Penedès, Olot, Alella i Palma de Mallorca; els tintorers també tenien la seva Unió amb seccions a Barcelona, Reus, Maressa, Olot, Igualada, Valls i València; els curtidors estaven organitzats i units a Barcelona, Figueres, Olot, Reus, Banyoles, Mataró, Girona, Vic i València. El moviment obrer, durant tot el segle passat, va mantenir lligams orgànics ^{(entre} Catalunya, el País Valencià i Mallorca.

El moviment obrer de Catalunya ^{jairebé} sempre ha estat republicà i federalista. Quan l'any 1873 es va proclamar ^{la República} la primera República Espanyola, La Federación declarava: La República democràtica federal és la forma de Govern que convé més als interessos de les classes obreres; forma política necessària per aconseguir la seva emancipació.

Els treballadors de Catalunya sempre han estat enemics del militarisme i de les guerres. El 21 de febrer de 1873, arran de la proclamació de la República, els obrers catalans van aixecar un clam de protesta contra l'anomenada lleva de Castelar, cridada segons deien per acabar amb el carlisme. I per les parets de Barcelona van aparèixer uns manifestos signats pels dirigents obrers Joan Nuet, Jaume Balasc i Ramon Franquasa, entre altres, reclamant el llicenciament immediat de les tropes, l'autonomia dels municipis i l'establiment de l'autèntic principi federatiu.

Després de la ruptura entre marxistes i bakuninistes que havia estat la mort de la Primera Internacional, els anarquistes van intentar d'organitzar novament les seves forces. Però el 1880, el Consell Federal de les organitzacions de tendència àcrata ja només comptava amb els adherits de Catalunya i uns petits nuclis d'Andalusia. Finalment, el 1881, una conferència celebrada a Barcelona acordava ^(definitivament) soldre l'Associació Internacional de Treballadors, mantinguda a la península a desgrat de l'acord de dissolució de 1877 del congrés celebrat a Verviers (França).

L'any 1882, el Centre Federatiu de Societats Obreres de Barcelona, convocava un Congrés Pro-Unitat de la Classe Obrera al qual van assistir delegats de 33 entitats federades i s'acordà la creació d'una ~~nova~~ Associació Nacional de Treballadors tenint com a principi fonamental la lluita de classes i pel que fa a l'acció política que la classe obrera s'havia d'organitzar també en partit polític independentment dels partits burgesos.

L'any 1886 es produïa als Estats Units d'Amèrica un fet que tindria ressonància internacional: ^(foren) ~~es~~ executats dos anarquistes italians que es deien Sacco i Vanzetti i tot feia creure que eren innocents de l'acció terrorista que se'ls atribuïa. Una execució que es va considerar com un assassinat i que va indignar la classe obrera de tot el món.

El 1897 és el Centre Obrer de Mataró qui, veient que no donava resultat pràctic la unitat orgànica de socialistes i anarquistes, proposà al Centre Obrer de Barcelona la convocatòria d'un nou congrés coincidint amb l'Exposició Internacional de la capital de Catalunya que es faria l'any següent, 1893, per a crear una nova organització sindical: la Unió General de Treballadors.

Aquell congrés ^{se'n va} celebrar els dies 12 al 14 del mes d'agost, al carrer de Tallers, número 29, de Barcelona. Hi van participar 25 delegats que representaven a 41 societats obreres que, entre totes, reunien a 3355 afiliats. D'aquelles societats n'hi havia 26 de Catalunya, 13 de Madrid i una de Castelló de la Plana.

El primer Comitè Nacional ~~de~~ de la U.G.T. es va formar de la manera següent

Antonio Garcia Quejido, president. Era un significat socialista de Madrid que havia hagut de traslladar-se a Barcelona perseguit per la policia;

Salvador Ferrer, vicepresident;

Ramon Colado, tresorer

Ramon Ciuró, secretari;

Joan Graells, vicesecretari i

Josep Carnicer i Basilio Martín Rodríguez, vocals.

Aquell Comitè va començar la seva gestió amb 36 seccions i un total de 3396 afiliats.

Pocs dies després d'haver-se celebrat el congrés ^{tu}constituint de la U. I. E., el dia 22 d'aquell mateix mes d'agost, es van celebrar quatre sessions, també a Barcelona, per a constituir el Partido Socialista Obrero Español, el programa del qual seria aquest: 1. La possessió del poder polític per la classe obrera. 2. La transformació de la propietat individual i corporativa dels instruments de treball en propietat comuna de tota la societat; de la terra, les mines, els transports, les fàbriques, les màquines, el capital, la moneda. 3. L'organització de la societat sobre la base de la federació econòmica, l'usdefruit dels instruments de treball per les col·lectivitats obreres, garantint a tots els seus membres el producte total del treball; i l'ensenyament integral als individus d'ambdós sexes en tots els graus de la ciència, de la indústria i de les arts. 4. La satisfacció per la societat de les necessitats dels impedita per l'edat o per les malalties.

En resum, l'ideal del Partit Socialista Obrer ^{era creat de carnis di} era la completa emancipació de la classe obrera; és a dir, l'abolició de totes les classes socials i la conversió en una sola de treballadors ^{"honrats, intel·ligents"}lliures i iguals. Supressió dels exèrcits permanents i armament general del poble; abolició del deute públic; jornada legal de treball de 8 hores i 6 per als menors de 14 a 18 anys; ensenyament gratuït i laic en els graus primers i secundari; abolició dels impostos indirectes i un impost general progressiu sobre la renda.

El primer Comitè Nacional espanyol del P.S.O.E. va ser aquest:

Pablo Iglesias, president;

Francisco Biago, secretari;

Francisco Carrera, tresorer;

Mariano Rodríguez i Antonio Atienza, vocals.

(No hi figurava ni un sol representant català.) I -aquell C. N. del P.S.O.E. va començar la seva actuació comptant amb 20 seccions locals a tot el territori de l'Estat espanyol.

L'any 1899, s'acordava celebrar el II Congrés de la U. G. T. Havien passat ~~uns~~ ^{uns} anys d'ençà de la fundació. Hi van participar 126 seccions locals que representaven un total de més de 26 000 treballadors i el principal acord que es va prendre va ser traslladar el Comitè Nacional ugetista a Madrid, tal com s'havia fet amb el P.S.O.E. En la reorganització de la U.G.T., el conjunt dels sindicats catalans adherits tindrien un sol representant al C. N. però sense vot. El president va continuar essent Pablo Iglesias i es va concedir la vicepresidència a Antonio García Quejido que s'havia traslladat novament a Madrid.

Es per això que quan ^{el 36} després d'una sèrie d'anys d'estar sotmesa a Madrid la U.G.T. de Catalunya, els ^{companys} que ens van proposar reorganitzar-la sobre noves bases per a catalanitzar-la, aprofitant l'adhesió d'un gran nombre de sindicats autònoms que feien de la U.G.T. catalana una veritable potència, van decidir emancipar-la de la tutela espanyola ^{centralista} mentre preparàvem el que, per nosaltres, seria el III Congrés de la U. G. T. de Catalunya. Els altres, no els prendríem en consideració, si el proper congrés hi estava d'acord, naturalment.

A partir del 19 de juliol de 1936, amb l'adhesió de la Unió General de Sindicats Obrers (UGSO), orientada per la Unió Socialista de Catalunya; la Confederació General del Treball Unitària (CGTU), orientada pel Partit Comunista de Catalunya; la Federació de Sindicats de la Indústria Gastronòmica (FOSIG), orientada també per militants del PCC; la Federació Local de Sindicats de Sabadell, que no havia volgut reintegrar-se a la C.N.T.; i fins i tot la Federació de Sindicats de Lleida i també la de Girona, totes dues orientades pel Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) que

van decidir ~~ingressar a la U.G.T. per no córrer el risc de veure's rebutjats per la C.N.T.,~~
ingressar a la U.G.T. ~~per no córrer el risc de veure's rebutjats per la C.N.T.,~~
també
encara que a la central ugetista haguessin de formar la seva minoria d'oposició amb
l'intent de guanyar posicions en els llocs directius dels sindicats del ram on ac-
tuaven. I aquelles adhesions i moltes més, van culminar amb la del Centre Autono-
mista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Barcelona, (del qual era jo soci.)
El president del CADCI era Pere Aznar, destacat dirigent del Partit Català Proleta-
ri. Darrera ~~de~~ la vella organització catalanista de dependents de Barcelona, van in-
gressar a la U.G.T. tots els altres sindicats de dependents de Catalunya que forma-
ven part de la respectiva Federació, autònoma fins aleshores, que havia estat creada
l'any 1921, amb una orientació social avançada però també amb un caràcter catalanista
d'esquerra.

Tot plegat, ens va permetre de comptar de seguida amb uns 350.000 afiliats, i al
cap de tres mesos, ja gairebé havíem arribat a prop de 600.000, a b un total d'uns
1500 sindicats escampats per tot Catalunya. Era la conseqüència ^{de la guerra i} lògica ^{d'} exigir a
tothom un carnet sindical de la C.N.T. o de la U.G.T. i, especialment, als treballa-
dors manuals, tècnics i administratius, comprnent-hi els treballadors bancaris i
d'assegurances, funcionaris municipals i de la Generalitat, bona part dels quals es
van fer de la U.G.T.

**
medi
nza
nna*

El cens de treballadors assalariats que s'havia fet a la Conselleria d'Economia
durant la gestió de conseller ~~de l'Abad de Santillan~~ ^{de l'Abad de Santillan}, representant de
la C.N.T. i de la F.A.I., ~~a després de no haver estat aprovat~~ ^{el} censió que va anar
del 17 de desembre de 1936 al 4 d'abril de 1937, donava un total d'un milió dos-cents
mil treballadors sindicats i es pot assegurar que la meitat, gairebé exacta, eren de
la C.N.T. i l'altra meitat de la U. G. T.

El dia 29 de juliol del 36, els treballadors del diari Les notícies, de Barcelona,
s'incantaven del periòdic que havia estat abandonat pels seus propietaris, i el seu
Consell d'Empresa acordava oferir-lo a la nostra U.G.T. com a portaveu dels sindicats

ugetàsta. El seu director, Gabriel Trilles, va esdevenir un dels nostres millors col·laboradors durant tota la guerra i, després de la derrota, va passar a l'exili acollint-se com a refugiat polític a Bogotà (Colòmbia), on va fundar periòdics i revistes i, entre les conferències que hi va donar, en va pronunciar una amb el títol ¿Qué es España?, en la qual defensava la tesi autènticament federal peninsular, que va ser editada per l'Ateneo Español (Bogotà, 1943). El company Trilles va morir a Colòmbia.

Personalment, ^{Ens} m'havia agradat més poder disposar d'una impremta amb linotipistes catalans o que sabessin el català per a poder tenir el diari de la U.G.T. ^(en el nostre idioma) de la mateixa manera que el podia tenir el P.S.U.C. ^(amb "Treball"). Però ja havien fet tard i no quedava cap altre equip de linotipistes disponible, perquè tots els diaris catalans ja havien estat requisats o continuaven a mans de republicans.

L'endemà mateix, el dia 30 de juliol, ^(del 36) ingressava a la U.G.T. l'Associació de Periodistes i l'associació de la Premsa Diària. Es pot dir que la gran majoria dels periodistes de Catalunya eren de la U.G.T.

El professor Carlos K. Rama, doctor en Lletres i Ciències Socials, professor de la Universitat de Montevideo (Uruguai) i doctor en Lletres de la Universitat de París, va publicar un volum de 376 pàgines titulat La crisis española del siglo XX (Mèxic, Fondo de Cultura Económica, 1960), on a la pàgina 281 deia:

«La UGT catalana forma sindicatos tan típicos como el de "pequeños comerciantes" que cuenta pronto con cien mil afiliados, y así evita la colectivización por la creación de un "sindicato de revendedores de artículos alimenticios". Los antiguos sindicatos, auténticamente obreros de los marxistas catalanes, comprendidos los formados por el POUM, que expulsados de la CNT en 1932 han terminado por ingresar en 1936 a la UGT, son ahogados por la avalancha de las clases medias atrastradas por la propaganda comunista, que toman la dirección de la regional sindical.»

Al professor Rama l'havien informat malament sobre l'existència de la Federació Catalana de Gremis i Entitats de Petits Comerciants i Industrials (GEPCI), ^{cap dels} quals ^{es podia} no ~~col·lectivitzar~~ col·lectivitzar ni ~~controlar~~ controlar a dreta llei, ~~sempre~~ sempre d'acord

amb el Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer del 24 d'octubre del '36. I no es podia confondre aquelles petites empreses d'obrers emancipats o de tipus familiar amb les grans empreses que havien estat abandonades pels propietaris.

El professor Rama comentava els discursos pronunciats pels companys Sesé, Del Barrio i Comorera en un acte sobre la situació política i les activitats sindicals del moment, i resumia el que havia dit els tres oradors del PSUC i de la UGT amb aquestes paraules que copiem de les pàgines 231-232 del seu llibre:

... El Partido (PSUC) combate por la república democrática y parlamentaria... España es un país con un sistema económico mal desarrollado que está fuertemente dependiente del mundo internacional... es necesario que evitemos la hostilidad de los estados democráticos, puesto que ya sufrimos la intervención de los estados fascistas. La situación territorial y política de España es bien diferente de la de Rusia durante la gran Revolución. Una política que no tenga en cuenta la situación geográfica e internacional conducirá necesariamente a la derrota.

Pel que fa a l'organització interna de la UGT i a l'afirmació ~~de~~ que els representants d'aquelles empreses de tipus familiar o d'obrers emancipats havien "pres la direcció de la UGT", encara és pitjor si el professor Rama ho deia pel seu compte. Perquè els representants d'aquelles ^{suposada} "cent-mil" (?) adherits no tenien crèdit a cap delegat al Comitè de Catalunya de la UGT, que era el nostre organisme directiu, ni podien tenir veu ni vot als congressos ugetistes i, per tant, no podien participar en l'elecció del Secretariat o Consell Executiu de l'organització sindical ugetista, com tampoc no tenien veu ni vot en les qüestions que afectaven al proletariat. A més a més, el Secretariat de la UGT tenia un delegat ^{- el company Olivo -} permanent al CENCI que ho controlava tot i vigilava que no fos admes cap ^{individu} ~~delegat~~ que tingués més d'un taller o comerç o que tingués mals antecedents polítics, ni que tinguessin un nombre d'assalariats que arribés a cinc i només els que en tenien deu, com a mínim, havien de comptar amb un Comitè Obrer de Control, sempre d'acord amb el Decret de Col·lectivitzacions. I això explica perquè la UGT no havia perdut als seus afiliats la col·lectivització dels establiments de pentinadores ~~que~~ ^{perquè} que per les seves característiques de treball ~~de comerç~~ no entressin a dreta llei entre les empreses

que el decret de la Generalitat permetia de controlar.

Si per cas, un cop acabada la guerra es podria estudiar la conveniencia de promoure entre els gepcians la creació de cooperatives de producció o consum i ajudar-les a ~~constituir-les~~ a constituir-les si, voluntariament, en volien formar part.

Perquè - repetiu-ho -, el decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer, havia estat aprovat pel ple del Consell d'Economia de Catalunya a proposta dels representants autoritzats de la CNT, la FAI, el PSUC, el POUM, la UGT, ERC, ACR, els delegats oficials de les diverses Conselleries del Govern de Catalunya que hi tenien ~~una~~ ~~representació~~ representació perquè estaven relacionades amb la vida econòmica del país, i la Confederació de Cooperatives de Catalunya.

Per tant, aquell decret mai no es podia aplicar als adherits a la UGT que eren afiliats al GEPCI.

En canvi, la CNT de Catalunya que tenia un cert nombre de treballadors barbers adherits, va voler col·lectivitzar a la valenta totes les barberies que va poder i ho va divulgar com un triomf revolucionari amb un cartell que es va fer cèlebre on hi havia dues mans que trenaven les cadenes.

A més a més, l'economia privada d'aquelles barberies va ser incorporada a l'economia confederal cenetista, prescindint del fet que la CNT tingués els seus representants, amb els de la FAI i tot, al Consell d'Economia.

El nou intent d'alliberar les Illes

Catalunya es trobava amenaçada de mort per culpa de l'infantilitisme "militarista" de Manuel Azaña, que havia confiat en la "paraula d'honor" dels principals caps i oficials de l'Exèrcit de la Monarquia borbònica i per culpa també de la improvisació suicida del Govern de la República que el 13 de juliol del 36 presidia Santiago Casares Quiroga, que no havia cregut en l'alçament anunciat a temps per Indalecio Prieto, com hem vist en un dels capítols anteriors. I els catalans, després de derrotar als militars sublevats, havien de pensar en establir no solament una línia defensiva i d'atac a la frontera d'Aragó sinó també en el perill que representaven les Illes Balears que, per ^{un establert} acord entre el general Goded i Mussolini, serien ocupades, immediatament després de produir-se l'alçament feixista espanyol, per un contingent de forces feixistes italianes que s'hi quedarien fins que s'hagués acabat la nostra guerra i serien substituïdes per forces nazis, segons deia el propi Hitler.

Efectivament, tan bon punt va agafar l'avió el general Goded, camí de Barcelona, arribava a Palma de Mallorca un anomenat cente Reasi, designat pel lloc per a fer-se càrrec de l'illa i preparar la conquesta de Menorca i d'Eivissa, que continuaven a mans dels antifeixistes, si com calia prevoure s'havia d'emprendre accions militars i navals al servei dels espanyols sublevats i planejar alhora una ofensiva contra Catalunya, desde totes les Illes catalanes, si el Govern de la Generalitat i les masses populars resistien els atacs de les forces sublevades de l'Exèrcit espanyol tan a la ciutat de Barcelona com a les comarques catalanes.

El feixista cente Rossi va aterrir al camp d'aviació de Palma i va baixar de l'avió amb el seu espantós cotxe de carreres amb el qual es passava per la ciutat de Mallorca fet un gall per a demostrar als astorats mallorquins l'alta categoria política i militar que tenia com a màxima autoritat del país ocupat. I així que va arribar va destituir al Governador militar que havia nomenat Bocca en marxar cap a Barcelona per a fer-se càrrec de la direcció del moviment a Catalunya.

El tal Rossi es passejava per la ciutat lluint una camisa negra adornada amb una corona blanca i deia a les dames de l'alta societat que el volien escoltar que ell necessitava, cada dia, una dona diferent. I quan sortia a inspeccionar els pobles de l'interior de l'illa, sempre anava acompanyat per l'alcalde feixista i el rector de la parròquia corresponent que li feien els honors i s'embadallien escoltant els discursos que feia el cente exaltant la crucada que havia començat. Una crucada que hi havia nits que era tan activa en detencions i execucions de sospitosos que l'endemà al matí s'havia de cremar al mig del carrer o d'una plaça una gran pila de cadàvers ~~per~~ per no haver de tenir la feina d'enterrar-los, segons testimonis presencials coneguts per l'historiador americà G. Jackson, autor d'un llibre traduït a l'espanyol amb el títol La República Espanola y la Guerra Civil: 1931-1939 (Mèxic, Ed. Grijalbo, 1967). Jackson ho trobava molt estrany perquè deia que no sabia que a Mallorca hi haguessin tants nacionalistes catalans ni tants anarquistes perquè els feixistes italians i els espanyols en podrien fer piles per cremar després d'haver-los assassinat sense formació de causa.

També va parlar d'aquella mena de crims feixistes l'escriptor catòlic francès Georges Bernanos que treballava casualment a Mallorca per uns dies, va poder presenciar la ferotge repressió italo-espanyola i la va explicar en un llibre titulat Les grandes cimiteres sous la lune, publicat a París l'any 1933 o sigui a les acaballes de la nostra guerra.

En la determinació presa pel Govern de Catalunya sobre la iniciativa d'alliberar l'Illa de Mallorca i evitar l'ocupació feixista de Menorca i d'Ivissa i sobre les tràgiques peripècies viscudes en aquella acció bèl·lica antifeixista, no n'havien

parlat llargament uns quants companys i amics que formaven part d'aquell contingent de voluntaris/que van tenir la sort de poder retornar en vida a Barcelona e a València i, amb alguns d'ells, ens van trobar exiliats a Mèxic després de la nostra guerra.

D'aquells esforços lluitadors antifeixistes n'hi havia del Partit Nacionalista Independent "Estat Català", d'Esquerra Republicana de Catalunya, de les Joventuts d'Esquerra "Estat Català", del Partit Socialista Unificat de Catalunya, de les Joventuts Socialistes Unificades, de la Confederació Nacional del Treball, de la Federació Anarquista Ibèrica i del Partit Obrer d'Unificació Marxista.

Aquell noble intent d'alliberar les Illes de l'ocupació i de l'atenció feixista es va plantejar al President Lluís Companys i d'acord amb el ple del Govern de la Generalitat que presidia Joan Casanoves i que tenia com a Conseller de Defensa al coronel d'aviació Felipe Díaz Sarrino, es va aprovar el pla elaborat pel capità Alberto Baye, amb lleugeres modificacions o adaptacions a les disponibilitats de vaixells, avions i armes que hi havia en aquell moment.

Les objeccions fetes per J. Garcia Oliver, com a Cap Militar del Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya, no van prosperar davant l'allistament d'un gran nombre de voluntaris entre els quals ja hem vist que hi havia gent de la P.N.O. i de la C.N.O.

A Eivissa es va constituir un Comitè Local i un Tribunal Revolucionari Antifeixista la presidència del qual va ser confiada al malagunyat amic Joaquim Juaneola, militant del partit "Estat Català", amb altres militants del mateix partit i membres del Comitè Local d'Eivissa com Joan Antoni Palerm, del P.S.U.C. i Just Su, del mateix partit, com a defensar d'Ofici; també formava part d'aquell Tribunal el militant de les Joventuts Socialistes Unificades, Celestí Martí i Salvat, i entre els voluntaris d'aquella operació política-militar es destacaven, entre altres, els meus companys i amics Manuel Talens, de les Joventuts d'Esquerra "Estat Català" i Rosend Caprer, del P.N.O.

Joaquim Juaneola, un cop acabada la nostra guerra, va viure exiliat a Venezuela però feia escapades a Mèxic per qüestions relacionades amb l'exercici de la seva professió d'advocat i va ser el primer que en va parlar de l'aventura de les Illes: Manuel Talens, ex-consistorista d'acció i ex-veí meu de cel.la a la Presó Local de Barcelona, ex-

liat com jo a Mèxic, em va donar altres detalls de les característiques i episodis de la lluita; Joan-Antoni Palera, català d'Eivissa, costat del comitè local, exiliat després a Mèxic, tenia com antecedent remarcable en l'aspecte polític el fet d'haver format part d'una delegació d'eivissencs que havia anat a Barcelona perquè volien adherir a la Generalitat de Catalunya les illes Balears amb el propòsit d'iniciar la federació o confederació de Països Catalans; i Rosend Cabrer, del P.S.U.C., que havia conegut de prop al capità Alberto Bayo quí, després de la nostra guerra va ser un dels principals assessors militars de Fidel Castro per a la conquesta del poder a Cuba; i quan la revolució cubana ja estava avançada, des de Mèxic, Rosend Cabrer va escriure un parell de vegades al capità Bayo oferint-se per a organitzar un reclutament d'antifeixistes catalans de l'exili disposats a desembarcar a Catalunya i actuar com a guerrillers antifeixistes. Però Bayo va fer el sord, potser perquè tenia el compromís de continuar al costat de Fidel Castro per a la reorganització de les forces armades castristes en col·laboració amb el Che Guevara. Cal tenir present que el capità Bayo havia nascut a Puerto Príncipe, Camagüey, Cuba l'any 1892. I va morir a L'Havana l'any 1967.

Entre Juanola, Talens, Palera i Cabrer val poder tenir una visió que devia ser bastant exacta del que havia passat a Eivissa, Menorca i Mallorca durant aquelles tràgiques jornades que van anar del 5 d'agost al 5 de setembre del 36.

Des del punt de vista polític, és interessant de registrar el comportament dels governants de la República i a una manera especial el d'Indalecio Prieto, com a ministre de Marina i Aviació del Govern Largo-Caballero (4 de setembre 1936 - 13 de maig 1937) i ministre de Defensa del Govern Negruín (13 de maig 1937 - 5 d'abril 1938).

De seguida que Prieto es va assabentar de l'operació iniciada per la Generalitat al marge del ministeri de Marina i Aire, sense ordres del qual no es podia donar un pas en el terreny militar, segons la Constitució de la República, se li va desparatar una barreja de gelosia i d'odi espanyolista contra Catalunya i els catalans, que va fer que els governs republicans/socialistes proveguessin el fracàs d'aquella

operació patriòtica i militar allera negant als catalans tota mena d'ajut per a la derrota dels feixistes que havien ocupat Mallorca, sense preocupar-se gens ni mica de salvar el contingent d'aquells milers de voluntaris dels diversos sectors antifeixistes de Catalunya.

A l'amer propi ferit per considerar que la República havia estat atacada en les seves atribucions pels homes de la Generalitat, s'hi va afegir la indignació típica-ment espanyola en saber que els voluntaris antifeixistes sortits de Barcelona a les ordres del capità Bayo portaven la bandera catalana i els soldats de València a les ordres del capità Urivarri també portaven les quatre barres catalanes. Prieto, Caba-llero i Negrín devien pensar que era preferible una Espanya feixista a'estructura regional i unitària que no pas una Espanya de tipus federal i illudiment pactada, coincidint amb Calvo Sotelo que havia dit que preferia una Espanya feixa a una república rota. Aquestes rancúnies espanyolistes d'inspiració imperialista, coincidint amb les de la Falange Española de las JONS, els van portar a l'extrem de pensar en perill la vida dels sobrevivents d'aquella heroica gesta realitzada pels Països Catalans tra-tornalment solidaritzats.

Negrín, Caballero i Prieto devien pensar que aquella acció de guerra, per antifei-xista que fos, s'havia de fer fracassar perquè era, constitucionalment, una acció in-dependent catalano-valenciana-balcar. Una aliança en peu de guerra que no va fer cap gràcia a Prieto ni als altres dos socialistes de primer rang.

¿Es que aquella derrota militar dels antifeixistes dels Països Catalans s'hauria pogut convertir en una victòria si hagués comptat amb l'ajut de Prieto, Negrín i Ca-ballero ?

La majoria dels companys, amics i coneguts que hi havien participat m'asseguraven que sí. I la victòria contra el feixisme de les Illes, encara que hagués estat una victòria "catalana", hauria evitat de perdre el domini de la Mediterrània i hauria evi-tat el bombardeig de Barcelona i de tota la costa catalana per mar i per aire, amb les seves tràgiques conseqüències d'un nombre considerable d'infants i de gent gran morts i de greus perjudicis per a la indústria catalana de material de guerra.

115

Sobre l'expedició a Mallorca hi ha un informe del coronel Vicenç Guarnier, publicat al Llibre Blanc de Catalunya, editat a Buenos Aires l'any 1956, que diu:

«Una columna formada per uns 7000 homes de la CNT, Estat Català, milícies mallorquines i menorquines, el regiment de Maó, mariners, carabiners i guàrdies civils amb 6 peces de 75 mm i 4 de 104 mm protegida per hidroavions de la base de Barcelona i per dos destructors, un torpediner i 3 submarins, fou embarcada en vaixells de la Companyia Transmediterrània i desembarcà a Mallorca a les ordres del comandant Bayo, després d'haver-se apoderat de tot l'arxipèlag balear, excepte Menorca que s'havia mantingut lleial a la República. Aquestes forces van establir posicions en un triangle fortificat, entorn de la punta d'Amer, des de Porto Cristo fins a Son Cervera. Per ordres del Govern de València aquesta columna va haver de reemborcar pel setembre de 1936, atacada per l'aviació italiana que des d'alacantors va entrar en acció contra tota la costa oriental d'Espanya».

No seria la primera vegada que Indalecio Prieto tira in a matar contra les indústries catalanes de material de guerra, creades i mantingudes per la generalitat a ple rendiment i al servei de tots els fronts de combat contra el feixisme. I a no trigar gaire, aquelles indústries serien incautades i expropiades per la violència i amb evident abús de poder en refugiar-se el Govern Negrin a Barcelona, amb Indalecio Prieto com a ministre de Defensa.

Perquè els governants de la República cada vegada volien ser més lluny dels trets: el govern de Francisco Largo Caballero havia abandonat la capital d'Espanya el dia 6 de novembre del '36, quan va veure que anaven mal dades, i es va retirar a València; i en dimitir Largo Caballero i fer-se càrrec del govern el doctor Juan Negrin, aquest també va pensar en retrocedir una mica més perquè li va semblar que estaria més segur a Barcelona que a València. I va a rossegar tot el seu equip, amb Indalecio Prieto, encara ministre de Defensa.

Però com que a Barcelona hi havia el Govern de Catalunya va començar la invasió de funcions per part dels forasters amb la incautació de les indústries de guerra per a posar-les sota el control d'un metge socialista espanyol, especialitzat en parts; el doctor Alejandro Otero, en funcions de Sotssecretari d'Armament.

Val a dir, ~~però~~ que el doctor Otero, personalment, era allò que se'n diu una bellíssima persona ^{pero haver de} ~~va fer~~ tot el que va poder, obeint ordres, per a retornar les coses a la situació de la més estricta legalitat republicana espanyola perquè, tal com manava l'article 14, apartat 7, de la Constitució de la República que va ser imposada al poble de Catalunya per les Corts Constituents espanyoles, tot el relatiu a l'Exèrcit, la Marina i la defensa eren de la competència exclusiva de l'Estat central.

Fins que Prieto va dimitir, de grat o per força, el dia 4 d'abril de 1938. Segons ell, per la pressió dels comunistes i segons el doctor Negrin perquè no podia continuar com a ministre de Defensa un home que no creia en la victòria militar contra el feixisme.

Sobre el problema de les indústries catalanes de guerra hi ha uns documents tan

111

irrefutables com és ara les dues cartes creuades entre Prieto i el President Ildefonso Companys, aquest darrer replicant la que li havia passat el conseller Joan Comorera on Indalecio Prieto acusava a la Generalitat ~~per~~ invadir les funcions del govern central. Aquelles cartes les va recopiar íntegrament Angel Casorio i incllaro en el llibre que va escriure durant el seu exili a l'Argentina i que va publicar entremig de la notable biografia del President màrtir, escrita amb el títol Vida y sacrificio de Companys (Buenos Aires, Editorial Losada, S. A., 1943).

La carta de Prieto a Comorera denunciava el mal funcionament i el poc rendiment de les indústries catalanes de material de guerra (5 de desembre de 1937) i la rèplica documentada, amb arguments i xifres, signada pel President de Catalunya era del dia 13 d'aquell mateix mes.

Per a demostrar-ho, val la pena de dividir un quant fragmente d'aquella carta:

«... Con el entusiasmo que Cataluña pone siempre en sus propósitos, nos dedicamos a establecer un plan de fabricación de guerra, de cara a las perspectivas que se presentaban de que sería larga y difícil y debíamos preparar todas las provisiones. Creíamos que por lo menos era necesario hacer lo imposible para obtener rápidamente tres materiales: fabricación de cartuchos, proyectiles de cañón y explosivos. La Generalidad creyó y lo llevó a la práctica, que era imprescindible también adaptar con toda rapidez pequeñas industrias, como por ejemplo fábricas de objetos de escritorio, fábricas de material eléctrico y artículos de metal de propaganda para la fabricación de vainas de cartucho. No solamente resultó difícil la adaptación de estas fábricas sino que era necesario adiestrar a nuestros obreros en esta nueva industria; pero mientras se estaban llevando a cabo estos trabajos y enterado de que en Toledo existía la fábrica de cartuchos, pedimos al entonces Ministro de la Guerra que quisiera, al menos, traspasar si no toda la fábrica, un par de equipos de la misma a Barcelona, con el objeto de seguir produciendo cartuchería necesaria, toda vez que ya habíamos podido organizar la fundición y fabricación de copelas, cosa que nos fue también muy difícil, pues, como tu no ignoras, las fábricas de Toledo y Sevilla empleaban principalmente latón militar de las fábricas de Jujones y Córdoba y naturalmente nos encontramos en los primeros.

momentos faltos de las materias primas necesarias para la obtención de copelas.
Esos problemas que de modo esquemático solamente anuncio en este momento, represen-
tan un gran esfuerzo de adaptación para poder fabricar rápidamente cartuchería. Te
supongo ya informado del resultado de nuestra petición al entonces Ministro de la
Guerra, de mandar a Cataluña un par de equipos de Toledo para nuestra fábrica. Con
un espíritu que dejó a su consideración, fueron nevanos a Cataluña unos elementos
que más tarde, desgraciadamente, cayeron a manos de los fasciosos...

Con el fin de procurar resolver en toda su amplitud la fabricación de cartuchería,
durante el propio mes de agosto, nos pusimos en relación con fábricas importantes de
Francia y Bélgica para la obtención de maquinaria, lo más no era posible. Durante
el mes de septiembre, ante la anulación por parte de una casa belga de dos equipos
para la fabricación de cartuchería, encargamos otros equipos a Francia que son los
que actualmente tenemos instalados uno en la fábrica número 7 y otros en la fábrica
número 12. Claro está que no tengo la pretensión de decirte que este problema de la
cartuchería los hemos resuelto completamente, pero sí puedo afirmar que con nues-
tros medios y venciendo las dificultades con que hemos tropezado para la adquisición
de primeras materias del extranjero tales como el cobre y zinc electrolíticos para
la obtención del latón militar, hoy puedo decirte, amigo Prieto, que llevamos fabri-
cadas 60 millones de vainas y en esta cantidad no va comprendida la producción de los
meses de octubre y noviembre de las fábricas organizadas por nosotros y que, por su
posición tuya, han pasado a depender directamente, de la Subsecretaría de Armamento
y Municiones...

Surge, por encima de todos, el grave problema de la pólvora, que como tú recorda-
rás, trajo el invierno pasado graves preocupaciones en todas partes y entonces Cata-
luña posibilitó en su constante trabajo, la adaptación de la fábrica de Murcia a una
mayor producción, facilitándole rápidamente la maquinaria que necesitaba para aumen-
tarla, con el objeto de atender las necesidades de nuestro Ejército. Pero no bastaba
la fábrica de Murcia y pensamos que únicamente podíamos resolver el problema con la
rápida instalación aquí de una fábrica de pólvora. Difícil tarea ésta, primeramente
por la falta de técnicos que conociesen suficientemente su fabricación, luego por la

necesaria de construir la maquinaria precisa. Pero, con todo, no vacilamos ni un instante en llevar a la práctica nuestra idea y en el mes de junio de este año, tuvimos la satisfacción de procurar, por primera vez en Cataluña, pólvora para fusil y para proyectiles.

Mientras se procedía a la instalación de la maquinaria para la fabricación de pólvora, en la misma fábrica se ha ido produciendo netamita, cargas de 7 y 7 1/2, y 900.000 metros, respectivamente. La pólvora, desgraciadamente, poca cantidad hemos podido obtener; escasamente unos 30.000 kgs desde agosto hasta la fecha. Esta poca producción, irrisoria, si se tiene en cuenta que nuestra fábrica puede producir cerca de 1000 kg diarios, no es, ni mucho menos, por culpa nuestra, sino principalmente porque una persona que ha desempeñado importantes cargos de responsabilidad a tu lado, nos indicó hace tres meses que no era necesario que fabricáramos pólvora, pues la Subsecretaría de Armamento y Municiones la tenía en cantidad más que suficiente y seguramente como consecuencia de estas manifestaciones aquel organismo nos ha venido dificultando constantemente la obtención de éter, procedente de una fábrica que hasta el pasado mes de septiembre era intervenida por la Generalidad y que después pasó a depender directamente de tu ministerio...

Indalecio Prieto no va discutir cap d'aquelles afirmacions del President Companys i va donar per acabada la polèmica. El dia 5 d'abril, tal com hem dit, ja no figurava al govern presidit per Negrín.

A desgrat de totes les dificultats del moment i dels entorpiments dels organismes dirigits o controlats per representants directes del Ministeri de Defensa, la Generalitat va produir quantitats importants de material de guerra.

Les xifres que donem a continuació, són tretes d'un informe fet pel nostre distingit amic el coronel diplomàtic d'Estat Major Vicenç Cuarter, que era de la mateixa promoció del general Francisco Franco, precisament. Però Cuarter ve sent lloçat a la paraula donada i el seu full de serveis és dels millors: ex professor de l'Acadèmia d'Infanteria de Toledo i de l'Escola Superior de Guerra de Madrid; ex Subsecretari de Defensa del Govern de Catalunya; ex Cap de Policia de la Generalitat; ex Cap de l'Exercit d'Aragó; ex Director de l'Es

cola d'Estat Major de l'Exèrcit Espanyol.

Després de la nostra guerra, Guarnier es va traslladar a Mèxic on va viure com exiliat polític però va ser incorporat com a Coronel d'Estat Major a la Força Aèria Mexicana i va exercir el càrrec d'Agregat Militar de l'Ambaixada Republicana Espanyola.

Vicenç Guarnier i Vivanco, va néixer a Maó, Menorca, l'any 1893.

«El dia 19 de juliol de 1936 - ha dit Guarnier -, la producció d'indústria de Catalunya era "zero" i a finals de febrer de 1937, es produïa cada dia: un mília de 500 000 cartutxos de fusell i 800 de canó; 30 000 granades de mà i 10 mil de morter; 30 fusells i 9 morters; 5000 kg d'amatol, 1000 de tralita, 10 de fulminant de mercuri, 200 de tetralita i 900 de pólvora de fusell i de canó. La producció d'explosius no es va intensificar perquè el Govern de la República va decidir importar-los en gran escala».

La Generalitat i el Comitè de Milícies

Encara que les exigències del front eren les que calia atendre amb més urgència, no es podien oblidar els greus problemes de la rereguarda. Per això tan bon punt va quedar establerta la delimitació de funcions, després d'haver-se constituït el Comitè de Milícies, va començar a governar per decret la Generalitat de Catalunya desafiant aquells que volien fer-la desaparèixer.

Tot Catalunya s'havia posat en peu de guerra i cada dia augmentava el nombre de voluntaris que s'allistaven per a ingressar als centres d'instrucció militar o per anar directament al front de combat.

Els armats que passejaven pels carrers amb un fusell al coll o amb dues pistoles a la cintura havien de triar entre anar al front o entregar les armes i retornar al respectiu lloc de treball que havien abandonat. D'aquesta manera s'acabaria més de pressa amb els emboscats i els incontrolats.

- Totes les armes al front! - deia el President Companys.

El dijous, dia 23 de juliol, es donava oficialment per acabada la vaga general revolucionària i antifeixista però fins el dia 28 no es va poder aconseguir que els obrers reprenguessin el treball a les fàbriques i tallers perquè no s'havia consultat prèviament a la Federació Local de Sindicats de la CNT de Barcelona que volia fer valer la seva autoritat.

Després de la derrota total dels feixistes a la capital de Catalunya i a comarques, el primer manifest que es va fer públic per ràdio i que va sortir a la premsa va ser el de la Federació Anarquista Ibèrica, datat el 26 o sigui vuit

días después de la victoria antifeixista catalana.

En aquel manifest se decía:

¡Pueblo de Barcelona! ¡Trabajadores de todas las organizaciones obreras, de todos los partidos de izquierda unidos en la lucha contra el fascismo!

En estos momentos decisivos, en estas horas históricas que viven Barcelona y España, la Federación Anarquista Ibérica, que ha vertido generosamente su sangre y ha sido la fuerza arrolladora del heroísmo sobrehumano que decidió la victoria a costa del sacrificio de muchas vidas, necesita también hacer oír su voz a las multitudes que escuchan la Radio. ¡Comaradas todos! Un esfuerzo más y la victoria será nuestra. Hemos de mantener esta tensión histórica en que vivimos Luce siete días. Multiplicados por el furor y el entusiasmo, somos ⁱⁿ⁻vincibles. Sobre Zaragoza, marcha victoriosa la primera columna antifascista. Gritos delirantes de entusiasmo la acogen. Los pueblos liberados suman sus hombres a los bravos que van a tomar Zaragoza desde Barcelona. Batido el fascismo en Zaragoza, recibirá un golpe de muerte. La voluntad soberana de unas masas que lo pueden todo cuando van unidas y agigantadas por la voluntad de triunfar, de dar al mundo el ejemplo grandioso de nuestra revolución, de nuestra resistencia, de lo que podemos y de lo que valemos como pueblo, influirá en los destinos del mundo. Nosotros, serenamente, comprendiendo lo decisivo del instante que vivimos, leales con nuestros aliados en la lucha común empeñada, exigimos de todos la misma lealtad, el mismo sentido de responsabilidad, la misma voluntad heroica de triunfar que nos ha sostenido en estos grandes e inolvidables días de Barcelona. Hombres y mujeres sobre las armas; milicias populares animadas del más fervoroso de los entusiasmos; héroes oscuros de la retaguardia que trabajáis para asegurar la vida de los combatientes elaborando alimentos y fabricando material de guerra; pensemos que, como dijo Napoleón ante las Pirámides, "veinte siglos nos contemplan"; el mundo entero está pendiente de nuestros actos. Sepamos ser todos una fuerza coordinada, invencible, ejemplo a la vez de bravura sin igual y de honradez en todos los terrenos. ¡A la lucha, compañeros; pisoteemos totalmente a la hidra fascista! El 19 de julio marca el comienzo de una nueva era;

la paz del pasado ya no existe. Estamos gestando entre ríos de sangre una Espada nueva. ¡Viva la F.A.I., símbolo de la revolución y emblema del anhelo de libertad de las multitudes! ¡Viva el frente de lucha antifascista! - El Comité Peninsular de la F.A.I.

Era l'estil literari característic de la Federació Anarquista Ibérica, potser més abrausat que mai i tan espanyolista com sempre.

Los días después, el día 28, un cop satisfeta la Federació local dels Sindicats Unics, sortia un altre manifest manant el retorn al treball a tots els treballadors, com si tots els obrers de Barcelona estessin afiliats a la CNT;

Aquell manifesta constata, deia;

En el pleno celebrado ayer por la Federación local de Sindicatos Unicos, se ^{to}decidió la vuelta al trabajo de todos los Sindicatos hoy, martes, de acuerdo con el Comité de Milicias Antifascistas. Considerando que la producción moderna se caracteriza por una absoluta ^{ter}independencia económica; considerando que todo conflicto o contingencia de carácter militar faccioso o revolucionario pone en tensión, en funcionamiento constante, todos los resortes vitales de la producción para su sostenimiento, proponemos: 1. El inmediato reintegro de la población laboriosa a la producción, salvo en aquellas industrias que por sus características no se consideren indispensables y útiles para el sostenimiento de la lucha antifascista, siendo desplazados sus productores a las otras actividades consideradas de vital importancia en la lucha emprendida. 2. Que la Subcomisión del Comité de Milicias Antifascistas, encargada de controlar la economía, estudie las necesidades de la incautación de todas aquellas industrias consideradas imprescindibles para la fabricación de material ofensivo, preciso en la lucha contra el fascismo. 3. Que las empresas particulares afectadas por esta incautación contribuyan a la defensa de las libertades populares, aceptando el pago de los jornales de los obreros empleados en dichas industrias. 4. Quedan exceptuados de esta vuelta al trabajo todos los milicianos, ocupando los sitios de éstos los sin trabajo de cada profesión, de acuerdo con sus respectivos Sindicatos. Adicional: El Comité de Milicias

Antifascistas y los Comités de Abastos cuidarán de asegurar el sustento de los milicianos y de sus familias. Consultado, según acuerdo del Pleno, el Comité de Milicias Antifascistas sobre las industrias que no deben reanudar el trabajo en sus respectivas profesiones, de momento ha indicado la necesidad de que lo reanuden hoy, martes, todos los obreros, determinando con más tiempo aquellas cuyos productores serán desplazados a otras actividades.- El Comité.

D'aquesta manera anònima continuarien sortint manifestos i declaracions públiques sense cap nom de persona responsable o representativa: el Comité i prou. I, de vegades, sortien avals o instruccions que deien: Per el Comité, el Comité.

Els cenetistes volien ignorar l'existència ininterrompuda del Govern de la Generalitat de Catalunya i de les altres organitzacions sindicals de casa nostra; la Unió General de Treballadors, la Unió General de Sindicats Obrers, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, i tota la resta d'organitzacions no-cenetistes que eren autònoms i que comprenien altres obrers manuals, tècnics i administratius no solament a Barcelona sinó a tot Catalunya i també a la Unió de Rabassaires i altres Treballadors del Camp. Volien imposar la unitat sindical sota la direcció i control de l'anarcosindicalisme. I a més a més, volien ignorar l'existència d'organitzacions polítiques antifeixistes que havien estat reconegudes i tenien els seus representants en el Comitè de Milícies.

El Comunisme Llibertari, doncs, intentava d'implantar d'una manera autoritària unes idees i un tipus d'organització que havia de portar moltes raons.

Però el Govern de la Generalitat que hi havia el 19 de juliol es mantenia en peu. I a base de decrets que, en el moment oportú serien ratificats pel Parlament de Catalunya que tampoc no havia desaparegut i en el qual els anarquistes no hi tenien un sol representant, començava a endegar la vida ciutadana, política i social del nostre país, sense preocupar-se massa de si les seves disposicions de Govern superaven l'Estatut d'Autonomia.

Atenent certes suggerències a favor de les masses populars més necessitades va decretar que les Caixes de Préstecs i Pignoracions de Barcelona lliuressin als in-

tercessats tots els objectes i robes que haguessin estat empenyorades per valors inferiors a 200 pessetes, sense cobrar l'import ni els interessos. Un altre decret rebaixava en un 25% els lloguers de totes les finques urbanes que no passessin de 300 pessetes mensuals.

I la CNT va aprofitar aquesta avinentesa per a demostrar que, mentre ignorava l'existència del Govern de Catalunya, reconeixia el Govern de la República, perquè Solidaridad Obrera, de Barcelona, va publicar una nota dient que ja que a La-rrià havien ordenat la rebaixa dels lloguers en un 50%, ells es posaven al costat del govern espanyol.

Per la seva banda, l'Ajuntament de Barcelona, on la CNT tampoc no hi tenia cap regidor, establia uns menjadors populars i repartia bons per a comestibles a totes les Delegacions Municipals de Districte que ho necessitaven.

Pel que feia a les qüestions polítiques i econòmiques, les primeres mesures que va prendre el Govern de la Generalitat van ser les següents:

Un decret especial manava que de tots els Ajuntaments sortissin ~~tot~~ els regidors que no fossin de les organitzacions del Front Popular; tota la banca privada de Catalunya era intervinguda per un altre decret; i per altres disposicions i ordres governamentals eren incautades totes les emissores de ràdio i també el monestir de Montserrat. I per tal d'acabar amb el pillatge dels incontrollats, un altre decret establia la incautació oficial dels materials i objectes d'interès pedagògic, científic, artístic, arqueològic, bibliogràfic i documental de propietat particular o col·lectiva. Però no es va poder evitar que uns quants aprofitadors de les circumstàncies, amb un carnet polític o sindical d'organitzacions del Front Popular i tot, poguessin passar la frontera francesa amb pintures antigues i modernes requisades de cases particulars. I per acabar també amb les destruccions de monuments i edificis civils i religiosos, un altre decret creava un Comitè especial encarregat de vetllar pel respecte degut a tots els edificis que eren patrimoni del nostre poble.

Altres decrets del Govern de Catalunya eren dictats amb tota la bona intenció però resultaven contraproductius i semblaven d'inspiració magògica, com és ara

419

nat Seis dedos. Els Guardies d'Assalt van "assaltar" la barraca, van treure els homes que hi havia, van arrasar aquella "vivenda" i van afusellar a 14 anarquistes.

Quan per les declaracions dels Guardies d'Assalt, d'un capità d'Estat Major anomenat Barba i d'un altre capità que es deia Rojas es va saber com havia anat la cosa, es va produir un gran escandol. Escandol que va ser aprofitat per les dretes més reaccionaries per atacar al govern d'Azafia i al regim republica.

I s'atribuía a Manuel Azafia, aquest comentari:

- En Casas Viejas ha ocurrido lo que tenía que ocurrir.

No cal dir que els anarquistes van tenir motius de sobres per atacar la República, el Govern i les forces armades dels serveis d'Ordre Públic. Però el seu intent d'imposar el comunisme "llibertari" amb les armes a la mà, no va resoir perquè un parell de repressió republica era difícil de vencer amb les escasses ^{jeines} ~~armes~~ amb que comptaven els homes de la FAI.

Aquell intent revolucionari havia tingut com a motiu la tragica situació dels treballadors que, a milers i milers, es trobaven sense feina arreu del territori de l'Estat espanyol. Es calculava que hi havia prop de mig milió d'obrers parats parcialment i que els que es trobaven totalment en atur forçós eren uns 250 000.

La Caja Nacional contra el Paro Forzoso que havia creat l'any 1931 l'Instituto Nacional de Previsión i les mutualitats obreres no podien atendre, ni molt menys, les famílies que ho necessitaven i es van limitar a subsidiar uns 6000 treballadors a base de lliurar-los un 60% dels jornals que guanyaven normalment. I això, només durant un parell de mesos. Després, es van haver d'espavilar. A Catalunya, el mes de novembre de 1932, dos mesos després d'haver-se concedit l'Estatut que no ens autoritzava per ocupar-nos dels problemes obrers, la Generalitat va crear la seva propia Borsa del Treball perquè es calculava que a Barcelona-ciutat hi havia més de 30 mil treballadors sense feina.

Com que els sindicats de la CNT i la UGT no tenien seccions de Mutualisme i la majoria dels sindicats autonoms tampoc, el problema dels treballadors en atur forçós era un dels més difícils de resoldre perquè, per altra banda, l'Estat només dispo-

sava de les dades estadístiques que li proporcionaven els Govern Civils provin-
cials i no tenia pressupost per atendre les necessitats immediates dels nombrosos
obrers parats.

Aleshores, hi havia constituïdes molt poques mutualitats obreres que paguessin
el 5% dels jornals e sous per al fons de solidaritat i l'Estat només ajudava amb
un altre 5%. El subsidi no podia durar més de 50 o 60 dies i quan es va demanar
que fossin 90, la Caixa especial de l'Instituto Nacional de Previsión va dir que no
era "aconsellable" amb tot i que l'Organització Internacional del Treball (OIT) ha-
via acordat que el subsidi als obrers sense feina no podia ser inferior a 150 dies
anuals i Espanya formava part d'aquell organisme internacional. A Catalunya, no pas-
saven de 8 les mutualitats de treballadors manuals i mercantils i es pot dir que la
del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CAHCI) era la més
important.

Aquesta difícil situació dels obrers parats havia de crear greus problemes i pro-
vocar vagues i manifestacions de protesta al carrer.

Gairebé coincidint amb una iniciativa de la Unió Catalana d'Estudis Polítics,
Economicos i Socials, que tenia com a president a Ferran Valls i Taberner, van pen-
sar en la conveniencia d'organitzar una conferència obrera sobre atur forçós en nom
del Bloc Obrer i Camperol amb el propòsit d'invitar a col.laborar-hi als amics i
companys de la Unió Socialista de Catalunya. No recorde bé si la nostra Conferència
va ser abans o després de la que es va celebrar sota la direcció de Josep Ma. Tallada,
economista i diputat per partida doble, perquè tenia dues actes del Parlament
de Catalunya. Però el que puc assegurar és que la conferència burgesa i la nostra
es van celebrar el mes de febrer de 1933.

Tallada era molt pessimista sobre el problema dels obrers sense feina i no hi veia
la solució per enlloc perquè no era partidari del subsidi estatal sinó de donar feina
als obrers que ne en tenien. Tampoc no creia en l'eficacia de les Borses de Treball
ni en els propòsits de realitzar obres públiques per absorbir els obrers, fossin de
l'ofici que fossin, que estessin en atur forçós i tampoc no era partidari d'establir
la setmana de quaranta hores perquè això faria augmentar el preu de cost de la producció

ció o reduiria els beneficis dels patrons. I com que l'ajut als treballadors, feta per l'Estat, repercutia també en les finances públiques i serien uns milions a fons perdut, tampoc no n'era partidari. Tots eren arguments propis d'un economista deshumanitzat i al servei de la burgesia, deien nosaltres.

Que calia fer ?

Vaig proposar al BOC l'organització d'una Conferència Obrera sobre l'Atur Forçós i els companys del Comitè Executiu em van dir que si jo m'encarregava de tot no hi tenien res a dir. Vaig comprendre que, des del punt de vista comunista, era un problema que més valia que s'agregés perquè permetria de fer una forta campanya subversiva per empenyer els obrers a la lluita en tots els terrenys.

Vaig fer un projecte, vaig parlar-ne amb Joaquim Maurin i em va dir que tirés al dret però sense fer-me masses il·lusions sobre la participació dels de la Unió Socialista de Catalunya ni sobre els resultats de la Conferència perquè era un problema que, en règim capitalista, no tenia solució. Però, deia jo, calia fer alguna cosa en defensa dels obrers parats...

Jo volia saber que en pensava la USC i quins companys estarien disposats a participar en la Conferència, convençut que hi trobaria més bona disposició que no pas entre els màxims dirigents del nostre partit. I entre els bloquistes de la base, van ser molts els que em van dir que organitzar conferències d'aquella mena era una activitat reformista impropia del Bloc Obrer i Campesí. Però finalment, encara vaig poder comptar amb una dotzena de bloquistes i em va semblar que podria refiar-me almenys de la meitat d'ells per a intervenir en defensa dels nostres punts de vista sobre el problema.

A la convocatòria d'aquella Conferència deien, en nom del BOC, que calia que la classe obrera de Catalunya concretés en unes consignes les seves aspiracions immediates: calia concretar aquestes aspiracions però no ens havien de fer il·lusions perquè el problema de l'atur forçós no es podria resoldre en règim capitalista. Sabíem de sobres que a desgrat de conformar-nos amb poca cosa, aquesta poca cosa a la que podíem aspirar actualment, ens costaria molt d'aconseguir. Els obrers que treballen

s'han de posar al costat dels parats. Men de lluitar per a fer triomfar les reivindicacions dels que es troben sense feina, per solidaritat de classe i perquè demanats mateix poden ser les consignes que ens interessin d'una manera particular i directa. Cal esperar que els companys parats mai no faran d'esquirols per més privacions que passin perquè seria una traïció imperdonable i perquè posaris contra d'ells als companys que estessin en vaga...

Després d'una sèrie de gestions fetes a Barcelona i a comarques, es va formar un comitè organitzador de la Conferència a base del BOC i la USC, amb el Consell d'Obrers en Atar Forçats, la Federació d'Empleats i Tècnics de Catalunya, la Unió Ultramarina, l'Associació Professional "El Carril", la Federació Local de Societats i Sindicats Obrers de Sitges, el Sindicat de la Fusta de Tarragona, la Federació de Sindicats Obrers de Girona i la Federació Local Obrera de Lleida.

Que passaria si Ferran Valls i Taberner s'assabentava que jo estava ficat en aquella Conferència que, de fet, feia la contra a la seva? Valls i Taberner era el meu cap com a Bibliotecari de la Junta del Col·legi d'Advocats on m'havia fet entrar i segurament encara no s'havia adonat que el que signava i actuava amb el pseudònim de "Ramon Fuster" era jo. Tanmateix, vaig continuar amb el ferm propòsit de no abandonar la meua activitat política i social, tan oposada a la seva, passés el que passés.

Vaig fer una carta a la USC acompanyada d'un projecte d'organització de la Conferència i vaig conèixer un home que ens hauria prestat grans serveis als rengles del BOC: Estanislau Ruiz Ponsatí. Trebava que al Bloc necessitavem socialistes com ell perquè d'homes per fer mitings ens en sobraven.

Vam convenir que les dues delegacions serien formades pel mateix nombre d'afiliats amb veu i vot i que hi podrien assistir altres afiliats i simpatitzants dels dos partits. La Delegació de la USC tindria com a cap a Ruiz Ponsatí i la del BOC a mi. Però era evident que no deixarien de banda els delegats de les altres organitzacions que hi participarien, per bé que els companys de la Unió Socialista sabien bé prou que totes les altres organitzacions que s'havien adherit a la Conferència, tant les de Barcelona com les de comarques, eren controlades per nosaltres. No hi van tenir res a dir.

La reunió es va celebrar a l'Ateneu Polytechnicum, de Barcelona.

022,

Alguns companys de la USC es van declarar partidaris de crear dintre de cada sindicat obrer o mercantil una Borsa de Treball del ram respectiu i una secció mutualista de cara al sense feina, a base d'unes quotes dels que treballaven; també van proposar de reclamar a l'Estat l'ajut als parats d'acord amb les normes establertes per l'Oficina Internacional del Treball pel que fa al temps que hauria de durar com a mínim el subsidi d'atur forçós i el tant per cent del jornal normal que havien de cobrar. La defensa d'aquestes punts de vista va ser feta en un llenguatge mesurat però es reconeixia que mentre persistís la mentalitat predominant en la majoria dels sindicats cenetistes, contrària a aquella tesi, no seria possible de tenir les mutualitats de ram perquè amb l'apoliticisme que preconitzaven els anarquistes no es podrien fer gestions prop dels organismes estatals ni es podria reclamar una legislació sobre el tema, tot i la gravetat que ja tenia aquell problema a casa nostra i quan no podíem acudir a la Generalitat perquè no tenia facultats per immiscuir-se en els problemes de treball.

En va tocar el torn d'intervenir en nom de la delegació del Bloc i vaig defensar un criteri ben diferent; ^{LLC} entenien nosaltres que si l'Estat s'havia atribuït en exclusiva la legislació social i la Generalitat de Catalunya només podia aspirar al control de l'aplicació de les lleis forasteres a' nostre país; si l'Estat també tenia al seu càrrec l'economia i les finances generals, era l'Estat qui tenia el deure de resoldre el problema de l'atur forçós imposant als patrons les quotes de subsidi als parats i que la Caixa de l'Institut de Previsió pagués la resta, de manera que els obrers no haguessin de pagar res ni crear mutualitats sindicals perquè ja tenien prou feina havent de mantenir la família amb els jornals que cobraven; quant als patrons, si no permetien l'establiment de comitès de control a l'empresa i els delegats sindicals no podien intervenir ni en l'organització de la producció ni en les qüestions de treball, eren ells - els patrons - els que tenien la responsabilitat plena de preveure els alts i baixos de la producció per no perjudicar als treballadors que han de viure amb un salari net i pelat, mentre l'empresa patronal pot disfrutar d'uns beneficis que no li pertanyen, ~~en la seva totalitat~~. I pel que fa a la realització d'obres públiques per tal de col·locar als treballadors parats, sigui o no sigui del ram de

424

la construcció, cal tenir present que els obrers qualificats de la metal·lúrgia, altres de la indústria tèxtil i de tantes/branques de la producció no poden venir obligats a fer de simple peó o de manobre amb el jornal que guanyen aquests companys com a treballadors auxiliars de l'ofici. I menys encara si, per la manca de condicions, s'ha d'obligar a treballar en els rengles del peonatge d'obres públiques als treballadors mercantils, als de banca i als d'assegurances que, evidentment, mai no podran donar el rendiment que és necessari en aquelles feines tan pesades i tan allunyades de la professió o de la feina que estan acostumats a fer d'ençà que van començar a treballar. Caldra pensar en trobar la manera d'adaptar-los a una altra mena de treball? Això dependrà de la mena de crisi econòmica que es pateixi és a dir si es tracta d'una crisi normal o fàcil de superar o si es tracta d'una crisi que no té solució en un termini més o menys immediat. Per això ha de ser l'Estat i els Municipis els que han de tenir les Borses de Treball adequades perquè sigui sempre a través dels organismes públics que els treballadors sense feina puguin ser atesos en la qüestió del subsidi i en l'adaptació a d'altres feines si de la seva no n'hi ha. Hem de tenir present que són encara molts i molts els obrers que no estan sindicats, perquè la sindicació és voluntària i, per tant, les borses de treball sindicals, tant si són de la CNT com de la UGT o de sindicats autònoms, no són de gran utilitat en moments de crisi general com aquesta que estem vivint. I ja que actualment està a mans d'un socialista i anarquista el ministeri de Treball de la República, cal que sigui Largo Caballero qui ^{Cratífoni el Conveni de} ~~representi~~ la Conferència Internacional de Treball la qüestió dels 150 dies anuals de subsidi, quan és evident que la culpa no és dels obrers sinó dels patrons si la crisi dura més del compte. Cap de les dues coses no són de la incumbència dels assalariats sinó de la burgesia i de l'Estat capitalista. Per tant - resumim - el subsidi als obrers sense feina ha de ser igual que el jornal o seu que cobren normalment i no solament durant un màxim de 150 dies l'any sinó d'una manera permanent mentre no tinguin feina del seu ofici o se'ls posen en condicions de treballar en una mena de feina diferent. I l'adaptació a un nou ofici ha d'anar per compte de l'Estat i l'obrer ha de continuar cobrant el mateix salari mentre arriba el moment de reincorporar-lo a la nova feina.>>

divendres company

Van intervenir en la discussió de les dues posicions posades a debat i durant una pausa per a concretar les reivindicacions que es farien públiques, l'amic Ruiz Ponseti em va agafar pel braç, em va portar a un racó de la sala i em va dir:

- Perque es pugui atendre aquest problema, caldra que fem previament la nostra Revolució Social i no pas la "democratica".

Finalment es van aprovar aquestes reivindicacions: 1) La reducció de la jornada de treball a sis hores diaries sense reducció dels salaris normals del moment; 2) la creació d'una assegurança obligatoria sota el control dels propis assegurats; 3) Els subsidis d'atur als obrers solters seria de 35 pessetes setmanals i de 50 pessetes als casats amb familia. Per a pagar aquests subsidis s'establiria un impost del 3% sobre tots els salaris que es paguen, impost que aniria a carrec dels patrons i es crearien uns altres ~~requisits~~ impostos com per exemple: el d'un 100% sobre totes les rendes superiors a 100 000 pessetes anuals; d'un 50% sobre les compreses entre 50 000 i 100 000; del 20% sobre les de 25 000 a 50 000; i del 10% sobre les inferiors a 25 000. ~~A més a més,~~ es crearia un impost de 100% sobre les herencies que passessin de 500 000 pessetes. I com que la Generalitat no tenia recursos per atendre aquells compromisos, no tocava altre remei ^{d'Etat} que establir aquells impostos extraordinaris.

Mentrestant, es demanava aixó altre: a) la prohibició de deshauciar als obrers sense feina; b) l'alimentació dels infants menors de 14 anys, fills de treballadors en atur forçós; c) que s'obligués als patrons a assegurar un mínim de nou mesos de feina o 40 setmanes anuals a tots els assalariats que tenien en aquell moment.

Es va crear un Front Obrer contra l'Atur Forçós que el dia 11 d'abril de 1933 es va adreçar a la minoria socialista del Parlament de Catalunya perque defendés aquelles conclusions. La minoria de la Unió Socialista de Catalunya era formada per Manuel Serra i Moret, Joan Comorera, Estanislau Ruiz Ponsetí, Joan Fronjosa i Carles Gerhard. I l'endema mateix, Estanislau Ruiz Ponseti plantejava al nostre Parlament que no hi havia res millor per a recuir l'atur forçós que recuir la jornada de treball a 6 hores en lloc de 8.

I en aixó, coincidia teoricament amb les conclusions de la Conferencia de la gent

un de la Conselleria de Treball que implantava la jornada de 40 hores setmanals i un augment del 15% dels salaris vigents en aquelles circumstàncies de guerra i quan necessitaven augmentar la producció de tota mena i fer més intenses les jornades de treball.

Per mirar de donar un aire de normalitat a la ciutat de Barcelona i a tot Catalunya, la Generalitat creava la Comissaria d'Espectacles i el Gran Teatre del Liceu esdevenia el nostre Teatre Nacional. També s'incantava de l'hospital de la Santa Creu i Sant Pau que a partir d'aquell moment es diria hospital General de Catalunya. També s'incantava de les col·leccions artístiques de propietat particular que perillaven de ser saquejades pels incontrolats i posava sota control les de Cambó, Massana, Amatller, Lantades, Rocamora, Parado, Bertran i Llussiu, Macaya i Roviralta, totes les quals passaven a ser patrimoni de Catalunya.

La Conselleria d'Hisenda de la Generalitat regulava la circulació monetària per mitjà d'un decret que deia que no es podien treure dels comptes-corrents bancaris, quantitats superiors a 500 pessetes i de 250 de les llibretes de la Caixa d'Estalvis.

Posats d'acord els Sindicats de Treballadors de l'Ensenyament de la UGT i la CNT, la Conselleria de Cultura decretava la creació del Comitè de l'Escola Nova Unificada, mentre la Conselleria d'Economia creava la Caixa de Recòmptes i Pignoracions per a facilitar préstecs a les empreses industrials i comercials que ho necessitessin, destinant-hi un capital inicial de cinc milions de pessetes. La Conselleria de Governació advertia que havien estat donades ordres a la força pública perquè fossin evitats i denunciats els rotatoris, els segrestaments il·legals i més que res els assassinats. Perquè no hi havia dia que a La Ribassada i a Montcada no es trobés gent sacrificada i començava l'acció policial dedicada a descobrir cementiris clandestins, clots i pous plans de cadàvers que ja costaven molt d'identificar. També es volia acabar d'una vegada amb l'existència de presons particulars de partit o d'organització, tingudes per antifeixistes, que es prenién la justícia per la seva mà i deshoaraven la Revolució de la qual deien que volien servir.

425

mentxant, el dia 26 de juliol, el jutge especial Unis Pomares i altres jutges militars interrogaven als generals Godeó i Burriel, Jiménez Arenas i Legurbaru i a molts altres detinguts, militars i civils, de filiació feixista. I eren descoberts per la policia de la Generalitat una pila de documents sobre la preparació i els objectius de l'aixecament monàrquico-militar al domicili del capità López Varela que havia caigut greument ferit i hospitalitzat. López Varela era un dels militars més destacats entre els que formaven part de l'anomenada Unión Militar Española, al servei del feixisme. I els generals Godeó i Burriel van ser els primers condemnats a mort que es van afusellar al Castell de Montjuïc, el dia 12 d'agost del mateix any 36.

Què havia passat al Govern de la Generalitat després de l'aixecament militar?

El dia 19 de juliol hi havia el mateix Govern que s'havia format amb data del 26 de maig del 36, sota la presidència directa de Lluís Companys, a base de Josep Ma. Esponya (ERC), a la Conselleria de Governació; Martí Ruteva (ACR), a la Conselleria de Finances; Lluís Prunós (ERC), a la Conselleria d'Agricultura; Martí Barrau, a la Conselleria de Treball; Manuel Corrachan, sense partit, a la Conselleria de Sanitat i Assistència Social; Pere Comas (ERC), a la Conselleria de Justícia i Dret; Ventura Cassol (ERC), a la Conselleria de Cultura i Pere Mestre (ERC), a la Conselleria d'Obres Públiques.

A finals del mes de juliol, el President Companys va considerar que el Govern s'havia d'ampliar per a donar entrada a noves col·laboracions.

Es tractava d'incorporar-hi la nova força política sorgida de la fusió de quatre partits socialistes de disciplina catalana, entre els quals hi havia la Unió Socialista de Catalunya que ja havia col·laborat en governs anteriors. El nou organisme polític de la classe obrera catalana es deia Partit Socialista Unificat de Catalunya i comprenia, a més a més de la USC, el Partit Català Proletari, La Federació Catalana del Partit Socialista Obrer Espanyol i el Partit Comunista de Catalunya. Aquests dos darrers emancipats de la disciplina política espanyola del P.S.O.E. i del P.C.E. I el nou Govern de la Generalitat de Catalunya es formava el 31 de juliol mateix.

Per al nou Govern de Catalunya, el President Companys va delegar les funcions executives a Joan Casanoves i Maristany, el qual va deixar la Presidència del Parlament però, és clar, va continuar essent diputat de la majoria d'ERC. I el nou govern es va formar així: Presidència, Joan Casanoves (ERC); Governació, Josep Ma. Espanya (ERC); Justícia i Dret, Josep Quero i Molares (ERC); Finances, Martí Esteve (ACR); Cultura, Ventura Gassol (ERC); Obres Públiques, Pere Mestres (ERC); Treball, Lluís Prunés (ERC); Economia, Joan Comorera (PSUC); Agricultura, Josep Calvet (UdeR); Sanitat, Martí Rouret (ERC); Serveis Públics, Josep Terradellas (ERC); Defensa, Tinent Coronel Felipe Díaz Sandino, sense partit; Proveïments, Estanislau Ruiz Ponseti (PSUC); Comunicacions, Rafael Vidiella (PSUC); i Assistència Social, Joan Puig i Ferrer (ERC). Però, tot d'una, Joan Casanoves va esdevenir un terrible separatista i li va pujar una febrada de 40 graus que li va inspirar un odi ferotge i un menyspreu absolut contra els partits i les organitzacions sindicals de la classe obrera, com si ell i uns quants més fossin prou per a plantar cara al feixisme alçat en armes i proclamar la independència de Catalunya amb un programa revolucionari maximalista. I això va fer que s'hi declarassin incompatibles, personalment, Joan Comorera, Estanislau Ruiz Ponseti i Rafael Vidiella. El primer Govern Casanoves, doncs, va durar dos o tres dies.

El dia 3 d'agost van dimitir els consellers del PSUC-UGT i el dia 6 es reorganitzava el Govern Casanoves d'aquesta manera: Presidència, Joan Casanoves (ERC); Justícia i Dret, Josep Quero (ERC); Governació, Josep Ma. Espanya (ERC); Finances, Martí Esteve (ACR); Cultura, Ventura Gassol (ERC); Obres Públiques, Pere Mestres (ERC); Treball, Lluís Prunés (ERC); Economia i Serveis Públics, Josep Terradellas (ERC); Agricultura i Proveïments, Josep Calvet (UdeR); Sanitat, Martí Rouret (ERC); Defensa, Felipe Díaz Sandino, sense partit; i Assistència Social, Joan Puig i Ferrer (ERC). La Conselleria de Comunicacions havia desaparegut o havia estat incorporada a la d'Obres Públiques? No ho vam arribar a saber. Però el dia 19 del mateix mes d'agost, Martí Esteve deixava la Conselleria de Finances i se n'encarregava Josep Terradellas. Fins que finalment, Joan Casanoves va haver de renunciar i el dia 26 de setembre passava a ocupar el seu lloc de Conseller Primer o Conseller Delegat, Josep Terradellas.

Els fugitius filofeixistes i els altres

Sabíem que arran de l'alçament militar i de la contraofensiva de les masses populars, en col.laboració amb les forces d'Ordre Públic de Catalunya, diverses personalitats polítiques del catalanisme de dreta, de centre i fins i tot d'esquerra, coincidint amb els col.laboradors catalans de la Dictadura de Primo de Rivera de 1923-1930, havien fugit a temps de Catalunya i que, a través de França, s'havien refugiat a la zona feixista espanyola repartint-se, principalment, entre Burgos, Sevilla i San Sebastián.

Em dolia que uns catalans, fossin de la mena que fossin, es comportessin d'aquella manera però comprenia que tal com havien anat les coses no els tocava altre remei que mirar de salvar la pell. I fins que es va publicar a Madrid i va arribar a Mèxic ~~un llibre titulat~~, el llibre titulat Los catalanes en la guerra de España (Madrid, 1951), escrit per un resuscenc anomenat J. M. Fontana, col.laboracionista actiu del franquisme, no vaig poder conèixer la llarga llista de polítics, intel·lectuals i artistes ex-catalanistes o, si voleu, catalanistes a la seva manera, que s'havien passat a l'enemic, vivint a sou del règim franquista o de les pròpies reserves econòmiques situades, oportunament, fora del nostre país. Alguns d'aquells catalans i, entre ells, homes destacats del catolicisme de casa nostra havien pogut sortir cap a l'exili gràcies a l'acolliment primer i als trasllats després sota la protecció de persones de confiança designades pel Govern de Catalunya i, especialment, pel Conseller de Cultura Ventura Gassol. D'aquelles personalitats de l'Església catòlica n'hi van haver que es van portar dignament i d'altres que van secundar la propaganda feixista espanyola contra les figures més representatives de Catalunya. Entre els primers hi havia el cardenal Francesc d'Assís Vidal i Bar-

raquer i entre els segons ~~Milà~~ el canonge Carles Cardó.

Alguns d'aquells fugitius saben que es van situar discretament al marge del règim, en la mesura de les possibilitats, però d'altres s'hi van adherir amb entusiasme i amb un esperit bel·licós digne de millor causa. Uns quants van fer-se militants feixistes espanyols i d'altres ja feia temps que figuraven als rengles de la Falange Española de las Jons, de José Antonio Primo de Rivera o del Bloque de Derechas, del difunt Calvo Sotelo, el principal grup del qual era el de Renovación Española, representat per Goicoechea, el del pacte amb Mussolini.

Però d'aquella llarga llista de catalans de creta, ex-catalanistes, volem destacar uns quants periodistes: tres de morts i dos de vius ~~de~~ aprofitats:

Manuel Brunet, ex-redactor de Las Noticias, de La Publicitat i de La Veu de Catalunya, antic membre de la zona difusa del nostre Grup dels Set i autor de diversos manifestos clandestins i pamflets nacionalistes catalans durant la dictadura primoriverista ~~que~~ va esdevenir un assalariat de la revista Destino, francament feixista i nascuda a Burgos després del 19 de juliol català;

Ignasi Agustí, que va passar de ser redactor en cap del diari L'Instant, de Barcelona, a ocupar el mateix càrrec de l'esmentada revista de Burgos i crec que en va ser director i tot fins pocs anys abans de morir;

Josép Ma. Massip, diputat d'Esquerra Republicana de Catalunya a les Corts de la República, sorgit de les eleccions celebrades el 16 de febrer del 36 i director del diari La Humanitat, portaveu del seu partit, ~~comprava~~ va passar al servei del diari madrileny ABC, dels Luca de Tena, monàrquics i finançadors del Cop d'Estat feixista, ~~de~~ ~~la~~ ~~seu~~ ~~partit~~.

Carles Sentís, ex-redactor de la secció "Carnet de l'Estudiant" del diari La Publicitat, de Barcelona, i, per tant, afiliat a Acció Catalana Republicana; iniciador de la campanya contra els primers murcians immigrants a casa nostra; després secretari particular de Martí Esteve a la Conselleria de Finances de la Generalitat quan els fets d'Octubre de 1934 i, finalment, refugiat a la Itàlia de Mussolini d'on va anar a incorporar-se al règim franquista fent mèrits suficients per guanyar-se unes quantes medalles ~~de~~ i un seguit de llocs ben retribuïts després d'haver coquetejat amb el pretendent Don Juan ^{amb el seu s'Alte per mantenir el poder i viure} ~~amb el seu s'Alte per mantenir el poder i viure~~.

127

re a l'esquena de l'un o de l'altre i un cop desenganyat del fill de l'ex-rei d'Espanya i del duc, es va passar incondicionalment al servei del règim franquista i de seguida es va merèixer el càrrec de secretari particular de Rafael Sánchez Mazas, quan aquest dirigent falangista va ser ministre sense cartera del segon govern de l'Espanya feixista presidit per Franco;

Josep Pla, va ser un altre dels caragirats que així que va passar la frontera es va incorporar al servei d'espionatge polític i militar del franquisme, organitzat per un prohom de la Lliga, Josep Bertran i Lussitu, autor d'un llibre on explica com va establir aquell sistema d'espionatge i contraespionatge, organitzant-lo de la millor manera contra Catalunya i els catalans. Josep Pla va ser un assalariat d'aquells servei i això li va permetre ser dels primers d'entrar a Barcelona després de l'ocupació militar, enant de bracet amb Manuel Aznar, estalonant a la gent del Tercio i als Regulares moros.

Sense tenir res a veure amb els renegats que acabem d'esmentar, volem registrar el cas - un de tants - de l'estimat amic Miquel A. Baltà perquè és un dels ~~casos~~ ~~de~~ fugitius que fins a l'hora de la mort van ser fidels a Catalunya però no van poder resistir l'ambient d'aquells dies en què la CNT-FAI dominava la situació al carrer.

Recordo que pocs dies després del 19 de juliol del 36, el vaig trobar per la Rambla de Catalunya, camí de la seva farmàcia establerta de molts anys a la cantonada de la Ronda de la Universitat, i en preguntar-li com veia la cosa, em va contestar desolat:

- Això no es pot aguantar. Estic preparant-me les coses per fugir d'aquest infern. Hem estat vençuts, Ferrer. Hem perdut la nostra Catalunya a mans dels anarquistes que s'han fet amos de la situació.

Jo li vaig contestar una cosa així:

- No, Baltà. No marxeu. El pitjor que ens podria passar seria que els deixéssim el camp lliure. Cal reconèixer que han estat ells els que han posat més carn al foc en la lluita armada contra el feixisme i correspon a nosaltres, catalans nacionals, normalitzar la situació i mantenir, vigoritzar i ampliar les nostres reivindicacions

Hem de crear situacions de fet que superin l'Estatut fins a la independència i correspon a nosaltres, més que a ningú, fer entrar en raó als anarquistes.

- No, Ferrer -, replicava Baltà - Aquestes banderes rojo-y-negras m'ofeguen.

No el vaig veure mai més i crec que no va trigar gaire a marxar cap a Cuba, on el vaig localitzar al cap d'un temps d'haver arribat jo a Mèxic. Li vaig escriure i no hi va haver manera d'incorporar-lo a l'activitat internacionalitzadora de la causa nacional catalana ~~via~~ les activitats solidàries amb els compatriotes que a l'interior de Catalunya no es donaven per vençuts del tot.

Després, amargats com Baltà o espantats del desori i el predomini dels anarquistes, van passar la frontera altres amics i coneguts, alguns dels quals van aconseguir càrrecs diplomàtics o consulars espanyols, encara que cap d'ells no era de la carrera diplomàtica, com per exemple, Joan Lluhí i Vallescà que em sembla recordar que va anar a parar al consolat espanyol de Tolosa de Llenguadoc, després d'haver estat Conseller de Justícia i Dret de la Generalitat, ministre de diversos governs de la República espanyola i encara era diputat a Corts i diputat al Parlament de Catalunya, tot alhora.

A finals del mes d'agost del 36, un cop fracassat en els seus propòsits anticenetistes, el segon govern presidit per Joan Casanoves i Maristany, es va produir un pànic a les altures de la política governamental catalana i van fugir camés-ajudeu-me quatre dels seus Consellers: Martí Esteve, Lluís Prunés, Joan Puig i Ferrer ^{una mica més tard} i Ventura Cassol.

Esteve, era diputat a les Corts espanyoles i ex-Conseller de Finances de Catalunya; Prunés, només era ex-Conseller de Treball; Puig i Ferrer, diputat del ^{ex-}Parlament de Catalunya i Conseller d'Assistència Social; i Cassol, diputat per partida doble a les Corts espanyoles i a les catalanes, i ex-Conseller de Cultura d'ençà de la proclamació de la República ^{ca)} catalana del 14 d'abril de 1931.

Tots, menys Prunés, tenien dret als subsidis parlamentaris de les legislatures de les Corts respectives de Barcelona i de Madrid que, a desgrat de la guerra, es manteniien en peu. Però es veu que no en tenien prou per viure a França ~~exiliats~~ ^{com}

voluntaris, ~~amb aquesta publicitat~~. I els quatre ex-Consellers van ser designats oficialment per a formar part d'una Comissió especial que, en nom del Govern de Catalunya i passant, molt encertadament, per damunt de les facultats autonòmiques, s'encarregaria de l'adquisició de material de guerra per als nostres fronts. Una feina que no era gaire pesada i que permetia disposar de bones comissions dels proveïdors, ~~com als temps~~. Unes comissions que representarien una mena de descompte o estalvi per al nostre Govern perquè reduirien una mica l'import de les compres d'armes i municions.

Però es veu que no havia estat així, segons em va contar Tomàs Fàbregas, de Sant Cugat del Vallès, que havia estat representant d'Acció Catalana Republicana al Comitè de Milícies Antifeixistes de Barcelona, quan ens vam trobar exiliats a la ciutat de Mèxic i vam entrar en relació perquè la seva família era coneguda del meu cunyat de Rubí, un poble del costat del seu.

Tomàs Fàbregas parlava d'aquella qüestió com si ho sabés tot de molt bona tinta i el que em va dir venia a coincidir bastant amb el que deia Joan Puig i Ferrer, un dels comissionats, en un dels volums de les seves memòries novel·lades, publicades en 12 volums atapeïts de lletra amb el títol El pelegrí apassionat i editades per la primitiva editorial "Proa" a Perpinyà.

~~Aquí~~ El volum IX, publicat l'any 1961, tenia com a subtítol La traïció de Llavaneres i en la pàgina 385 el protagonista deia això:

"... Pel meu caràcter rude, potser una mica salvatge, per un excés de sinceritat que alguns tenen per perillosa i temerària, no he arribat a inspirar confiança a ningú... Jo vaig tenir una missió a París. De tot el que vaig fer, en vaig retre comptes clars al meu Govern. Aquests comptes van ésser aprovats; en l'acta d'aprovació consta que jo vaig complir la missió honestament, honorablement..."

I a la pàgina següent, contestant unes preguntes d'un que sembla ser un enviat oficial que li demana el nom dels seus col·laboradors i on són, el protagonista li contesta:

432

«... Per allà baix, pel costat de Marsella, pel d'una certa societat, una certa organització de gent que es diu idealista i pura, de gent que diu sacrificar-se, ja no per la pàtria, sinó per la humanitat. Jo no vull acusar ningú, però he sentit dir que per allí es van fondre una multitud de milions en combinació de responsables i d'irresponsables, d'elements destructius i dels més constructius del món oficial. Busqueu per allí, i potser hi trobareu... Es a dir: jo dic el que es diu...»

I què passava amb Joan Casanoves ?

Es deia que entre ell i el President Companys s'havien produït profundes discrepàncies sobre la manera de tractar als cenetistes i faïstes. Mentre Lluís Companys era partidari de comprometre a la CNT i a la FAI fent-los entrar a col·laborar al govern de guerra de Catalunya i mirar d'acabar amb el Comitè de Milícies Antifeixistes el més aviat possible perquè semblava un govern enfront del Govern de Catalunya, Casanoves no en volia saber res però no es decidia a jugar fort contra els seus adversaris.

Companys estava convençut que els cenetistes més conscients anirien evolucionant amb sentit de responsabilitat cap a l'acció política i acabarien per vèncer als extremistes rabiosament antipolítics de l'organització confederal que en aquells moments controlaven el comitè superior de la CNT i molts dels inferiors. Segons el President Companys ja s'havia guanyat molt ^(quan es van posar) ~~posant-se~~ al costat de la Generalitat i enfront de les pretencions de domini absolut dels governants de Madrid ~~que es va~~ tractar de formar el front d'Aragó.

Casanoves no volia entrar en raó. No volia reconèixer l'esforç i el sacrifici que havia fet l'organització sindicalista confederal i els homes de la Federació Anarquista Ibèrica en lluita desigual ^(amb) ~~contra~~ els militars alçats en armes contra la democràcia republicana i, especialment, contra Catalunya. Deia que no tenien representació parlamentària i això no era cap argument vàlid en aquelles circumstàncies. Tampoc no li feia cap gràcia la presència al Govern de la Generalitat ~~presència~~ ~~del~~ dels tres representants del novell Partit Socialista Unificat de Catalunya que havia conquistat un bon nombre de militants en pocs dies i que represen-

923

taven al Govern Joan Comorera, Estanislau Ruiz Pouseti i Rafael Vidiella. I Casanoves no va parar fins que els va fer dimitir a tots tres.

El segon Govern Casanoves només va tenir un mes i mig de vida, amb tot i que ja era exclusivament format per consellers estrictament republicans d'Esquerra, d'Acció Catalana i de la Unió de Rabassaires.

I va ser durant aquell mes i mig, que va anar del 6 d'agost al 26 de setembre de 1936, que el President Companys, probablement amb el propòsit d'aclarir la situació i veure, personalment, si era possible crear un esperit de co. vivència entre les dues organitzacions sindicals CNT i UGT i els partits polítics catalans de la classe obrera, va intentar de fer la prova ell mateix amb el desig de poder incorporar a un nou govern tots els sectors obrers sense excepció. I va convocar una reunió privada a la qual i per estrany que sembli no va participar Joan Casanoves ni cap dels seus consellers. Tampoc no hi va participar cap militant dels més significats de la CNT ni els dirigents del PSUC. La convocatòria la va fer de paraula un enviat especial que va parlar amb el company Antoni Sesé, en funcions de Secretari General provisional de la UGT, en substitució de Josep del Barrio.

En plenes vacances del Col.legi d'Advocats havia esclatat el moviment feixista i vaig voler incorporar-me a un lloc o altre, abandonant ~~el lloc d'advocat de la~~ Biblioteca. Vaig decidir oferir-me al company Sesé que, juntament amb significats militants del Sindicat Metal.úrgic de Barcelona s'havien emprès la reorganització de la Unió General de Treballadors de Catalunya que fins aleshores havia estat a mans de militants de la Federació Catalana del Partit Socialista Obrer Espanyol. Sesé em va rebre amb els braços oberts i jo li vaig dir que calia aprofitar aquella avinentesa per a catalanitzar aquell sector sindical que podia esdevenir important. ^{(la seva col.laboració}
~~El~~ Va acceptar/perque estaven carregats de feina amb la incorporació d'un gran nombre de sindicats obrers i tècnics que fins aleshores s'havien mantingut autònoms o sigui al marge de la CNT i de la UGT. Sense tràmits burocràtics ni democràtics vaig esdevenir una mena de sots-secretari o cap de la Secretaria General, amb caràcter provisional, com tothom, fins a la celebració d'un Congrés que caldria preparar urgentment i en plena guerra.

Antoni Sesé va voler que jo l'acompanyés i vam fer cap al Palau de la Generalitat. Ens van portar a una petita cambra, que no era un despatx, on només hi havia uns quants sillons i cadires, sense cap altre moble.

De seguida es va presentar el President Companys amb Carles Pi i Sunyer. I al cap de poca estona es presentaven dos representants de la CNT. Un dels ^{Manuel} dos era el famós/Escorsa, el militant anarquista que havia conquistat tan mala fama a la barriada d'Horta on es deia que s'havien fet moltes barbaritats durant els dies immediatament posteriors al 19 de juliol. L'altre era J. Xena.

El President Companys ens va dir, amb caràcter confidencial, que volia saber si seria possible la col.laboració dels dos sectors sindicals en un govern de concentració i de cara a la guerra. I Carles Pi i Sunyer va afegir una cosa així: que el President veuria amb gust la formació d'un govern on no hi manqués cap dels sectors antifeixistes de Catalunya i havia cregut que el primer pas a donar era una conversa amb representants autoritzats de les dues ~~organitzacions~~ ^{organitzacions} sindicals perquè fossin ells qui plantejessin la qüestió als organismes màxims de cada organització i saber si valia la pena de fer una nova convocatòria de tots plegats ~~amb~~ amb caràcter decisiu, ben disposats ~~WVA~~ a col.laborar i a fer per manera d'acabar amb totes les pugnes i competències, amb els incontrolats que encara hi havia i amb el ferm propòsit de guanyar la guerra.

El company Sesé semblava indecis a comprometre's i jo vaig intervenir dient que trobava que la idea del President era molt bona i que, efectivament, calia formar un govern de guerra amb representants de tots els sectors polítics i socials, sense excepcions de cap mena. I vaig afegir que qui era el Secretari General de la UGT de Catalunya era el company Sesé i que calia que ell hi donés la conformitat per a plantejar-ho als companys del Partit Socialista Unificat de Catalunya.

El company ~~Sesé~~ ^{Sesé} va dir que hi estava d'acord però que la UGT delegaria la seva representació ~~al PSUC~~ ^{al PSUC}.

Va saltar Escorsa enfurismat per dir que no es tractava de deixar-ho tot

431

a mans dels partits polítics!

El to era gairebé agressiu i Carles Pi i Sunyer, que es veu que tenia el paper d'amigable componedor, va recomanar calma, una mica esporuguit, com si ja haguéssim d'anar a trets conetistes i ugetistes.

~~Me~~ Jo vaig tornar a intervenir per explicar als companys de la CNT que la nostra UGT estava en període de reorganització i que nosaltres exercíem els nostres càrrecs amb caràcter provisional tot esperant la celebració d'un congrés immediat; que en tals circumstàncies i perquè els nostres sindicats estaven formats per una majoria d'afiliats que militaven al PSUC i d'altres que n'eren simpatitzants i a més a més teníem una quantitat extraordinària de treballadors sense partit, consideràvem que el ^{nou} ~~primer~~ pas a donar en el camp governamental creïem que era preferible que el donés el Partit Socialista Unificat de Catalunya. Però que no tindríem inconvenient en admetre que també formés part del Govern una representació de la Federació Anarquista Ibèrica en representació de la CNT o totes dues organitzacions, encara que de moment la UGT no hi fos d'una manera directa.

Això de què hi entrés la FAI ~~me~~ va sorprendre molt a Escorsa i no va saber què dir. I el President Companys va afegir que ell tampoc no hi tenia cap inconvenient perquè calia que tothom es fes responsable de la tasca que calia realitzar amb urgència des de tots els llocs i va acabar dient que en parléssim ràpidament a les respectives organitzacions i li donéssim la resposta tan aviat com fos possible.

Lluís Companys i Carles Pi i Sunyer es van acomiadar de tots quatre i jo vaig ajudar a aixecar-se de la cadira a Escorsa que era tolit de les dues cames i anava amb crosses. M'ho va agrair amb una mirada i un somriure, i quan es va haver aixecat en va dir que ja li havien parlat de mi els companys que m'havien conegut a la hotel durant la Dictadura.

Encara el vaig ajudar a baixar les escales del Palau i feia pena veure com li ballaven aquelles cames sense arribar a terra, com penjades de les crosses.

S'havia comportat amb una certa cordialitat amb mi i amb una evident animositat contra el company Secé, probablement perquè el considerava un traïdor ~~de la CNT~~ ^{en passar-se} ~~al comunisme llibertari~~ ^{al comunisme autoritari,}

Em vaig acomiadar dels dos destacats delegats de la FAI i de la CNT amb una bona encaixada. En canvi, al company Sesé no li van voler estrenyer la mà que els va oïr amb un somriure amable.

I em va dir:

- No em poden veure ni en pintura! - i va esclafir a riure.

Però el resultat d'aquella reunió es veuria a no trigar gaire.

Totes les organitzacions obreres al Govern

El dia 26 de setembre de 1936, el President Companys retirava la confiança a Joan Casanoves i delegava les funcions executives a Josep Terradellas, el qual va formar el govern següent:

- Primer Conseller i Conseller de Finances: Josep Terradellas (ERC)
- Conseller de Cultura: Ventura Gassol (ERC)
- Conseller de Seguretat Interior: Artemi Aiguader (ERC)
- Conseller d'Economia: Joan P. Fàbregas (CMT)
- Conseller de Provelments: Josep J. Domènech (CMT)
- Conseller de Sanitat i Assistència Social: Antoni Garcia Birlan (CMT)
- Conseller de Serveis Públics: Joan Comorera (PSUC)
- Conseller de Treball i Obres Públiques: Miquel Valdés (PSUC)
- Conseller d'Agricultura: Josep Calvet (UdC)
- Conseller de Justícia i Dret: Andreu Nin (POUL)
- Conseller de Defensa: Felipe Díaz Sandino (independent)
- Conseller sense cartera: Rafael Closes (ACH)

I es formava un Comitè Permanent a base de Terradellas, Díaz Sandino, Fàbregas, Comorera i Nin.

La cosa no podia pintar millor, de moment.

Era un veritable Govern de Concentració Nacional Catalana, al meu entendre, tal com exigien les circumstàncies de guerra que estàvem vivint. No hi havia encara cap representant directe de la FAI però sabem que no hi estaven en

423
contra i que aquell govern havia obligat a canviar tots els plans que tenien preparats els sindicalistes del Trentisme i els anarquistes de la FAI, que es trobaven novament unificats dins la CNT de Catalunya.

Tot venia a confirmar que la idea del President Companys era molt encertada i que els Casanoves i companyia que li portaven la contra estaven equivocats de mig a mig. Lluís Companys concebia millor que ningú com s'havia de portar pel bon camí als conetistes del grup Peiró, sindicalistes d'esperit constructiu i revolucionari alhora, i els dirigents de la Federació Anarquista Ibèrica tinguts fins aleshores com els enemics més acòrrims de qualsevol mena de govern.

Bona prova del que diem sobre l'encert del President de Catalunya és que el socialista espanyol Francisco Largo Caballero que havia substituït al doctor José Giral a la presidència del Consell de Ministres de la República el dia 4 del mateix mes de setembre, en veure que la CNT continuava col·laborant al govern de la Generalitat, va seguir l'exemple de Companys i va oferir quatre llocs a la CNT en el govern que va reorganitzar el dia 5 de novembre de 1936. I els homes de la Confederació Nacional del Treball i els de la Federació Anarquista Ibèrica no es van fer pregar gens ni van ser exigents en el repartiment de les carteres. Van veure el que mai ens podíem imaginar - ni s'ho podien imaginar els propis interessats - o sigui que arribessin a ser ministres Joan Garcia Oliver, Frederica Montseny, Joan Peiró i Joan López. I, encara més, que els confiessin les carteres de Justícia, de Sanitat, d'Indústria i de Comerç, respectivament.

El que jo no m'explico és que la CNT no trobés a Madrid mateix o a qualsevol altre lloc d'Espanya un equip de quatre militants conetistes que es poguessin o volguessin fer càrrec d'aquelles carteres de ministre que els havia ofert Largo Caballero amb el propòsit d'unificar esforços de cara a la guerra, mentre al Govern de la Generalitat hi ^{teníem} ~~havia~~ ~~de~~ ~~haber~~ consellers de la CNT i de la FAI que no eren catalans i, en canvi, els de Madrid ho ^{eren} ~~havia~~ tots i ^{procedien} ~~procedien~~ no pas de la CNT del Centre o d'Andalusia sinó, també, de la "Regional" de Catalunya.

Aquell primer govern català de concentració va durar tres mesos. Perquè el dia 17 de desembre es va produir un canvi important per les exigències de la CNT i es van concedir a les organitzacions obreres tot el que volien: quatre conselleries

per a la CNT, 3 per a la UGT, 3 per a Esquerra Republicana de Catalunya i una per a la Unió de Rabassaires.

El Partit Obrer d'Unificació Marxista ja no hi figurava.

Per què ?

Es deia que era degut a què havia proposat a la FAI de donar un Cop d'Estat per a establir un Govern Revolucionari, eliminant a la petita burgesia de l'Esquerra i el que consideraven el seu apèndix: la Unió de Rabassaires. Però els anarquistes no van voler aliar-se amb Andreu Nin del POUM per les mateixes raons que ^{no} havien volgut formar part de l'Aliança Obrera de Joaquim Maurin. Els dos líders del POUM s'havien fet malveure dels sindicalistes creant minories d'oposició dins la CNT i per aquest motiu havien estat expulsats de l'organització confederal Nin i Maurin.

En canvi - i probablement per indicació del President Companys -, es va donar plena satisfacció a la CNT per a poder-li exigir una autèntica col.laboració i solidaritat en la lluita armada contra l'enemic comú. I no hi va haver inconvenient en acceptar la proposta de consellers a favor de dos destacats elements de la FAI: Pedro Herrera i Diego Abad de Santillán, encara que no fossin catalans i, a més a més, aquest darrer fos de nacionalitat argentina.

Aquell Govern de Catalunya del mes de desembre del 36 es va formar de la manera següent:

- Primer Conseller i Conseller de Finances: Josep Terradellas (ERC)
- Conseller de Sanitat i Assistència Social: Pedro Herrera (CNT)
- Conseller de Serveis Públics: Josep J. Domènech (CNT)
- Conseller de Defensa: Francesc Igleas (CNT)
- Conseller d'Economia: Diego Abad de Santillán (CNT)
- Conseller de Proveïments: Joan Comorera (UGT)
- Conseller de Treball: Miquel Valúés (UGT)
- Conseller de Justícia: Rafael Vidiella (UGT)
- Conseller de Seguretat Interior: Artemi Aiguader (ERC)

Conseller de Cultura : Antoni Ma. Sbert (ERC)

Conseller d'Agricultura: Josep Calvet (UdeR)

Aquell Govern de Catalunya de majoria proletària, va durar uns altres tres mesos. Es feia difícil treballar amb eficàcia i rapidesa havent de tenir en compte criteris tan diferents sobre els problemes del moment. I el nou equip governamental va quedar reduït, de comú acord i d'una manera provisional, a sis consellers:

~~Primer Conseller Delegat: Josep Terradellas.~~ Presidència: Lluís Companys.

Conseller de Finances i de Cultura: Josep Terradellas (ERC)

Conseller de Seguretat Interior: Artemi Aiguader (ERC)

Conseller de Defensa: Francesc Isgleas (CNT)

Conseller d'Economia, Serveis Públics, Sanitat i Assistència Social:

Josep J. Domènech (CNT)

Conseller de Treball, Obres Públiques i Justícia: Joan Comorera (UGT)

Conseller d'Agricultura i Proveïments: Josep Calvet (UdeR).

Aquest govern provisional es va formar el dia 4 d'abril de 1937 i pocs dies després - el dia 17 del mateix mes - es donava la llista del que es considerava com a definitiu i que es formava d'aquesta manera:

Conseller Delegat: Josep Terradellas.

Conseller de Finances: Josep Terradellas (ERC)

Conseller de Defensa: Francesc Isgleas (CNT)

Conseller de Justícia: Joan Comorera (UGT)

Conseller de Cultura: Antoni Ma. Sbert (ERC)

Conseller de Seguretat Interior: Artemi Aiguader (ERC)

Conseller d'Economia: Andreu Capdevila (CNT)

Conseller de Proveïments: Josep Miret (UGT)

Conseller de Sanitat i Assistència Social: Aureli Fernández (CNT)

Conseller de Serveis Públics: Josep J. Domènech (CNT)

Conseller de Treball i Obres Públiques: Rafael Vidiella (UGT)

Conseller d'Agricultura: Josep Calvet (UdeR)

247

¿ Com s'havia arribat a crear l'esperit de convivència que hi havia en aquells moments ?

Per part nostra no havíem estalviat esforços i sempre vam creure que la CNT o els elements més conscients i responsables de l'organització confederal acabarien comproment-se a una acció conjunta.

La UCT i la CNT de Catalunya compartien les responsabilitats del moment a tots els organismes que sorgien per a preparar el futur que vèiem prometent i col·laboraven amb les forces populars republicanes i democràtiques representades per Esquerra Republicana de Catalunya i Acció Catalana Republicana. I el Partit Socialista Unificat de Catalunya acabat de néixer a la vida política del nostre país tampoc no havia adoptat cap mena d'intransigència davant la CNT i la FAI. Uns i altres ens trobàvem formant part del Comitè Central de Milicians Unificades, del Consell de l'Escola Nova Unificada, del Consell d'Economia de Catalunya. Per tant, les dues centrals sindicals de casa nostra i també el PSC i la FAI podien coincidir en l'establiment d'una aliança o entesa sense la nosa del PCU que era el que ^{men} fomentava la discòrdia, fent demagògia o incitant a la subversió a la rearguarda.

Per a demostrar el nostre afany de concòrdia revolucionària en aquells greus moments de guerra, només cal repassar els següents documents de l'època:

El dia 27 de juliol de 1936, tot just acabada la lluita antifeixista primera a tot el territori de la Catalunya estricta, la UCT i la CNT i els principals organismes oficials de cultura de Barcelona eren cridats pel Govern de la Generalitat per a formar part del Consell de l'Escola Nova Unificada que venia a obrir noves perspectives a tota mena d'activitats culturals autènticament catalanes amb la qual cosa podíem acabar amb la supeditació "legal" a la voluntat forastera i, de fet, començar a superar el règim autonòmic que havia estat imposat al nostre poble per les Corts Constituents republicanes espanyoles del 1931-32, prescindint sempre de la voluntat catalana expressada en el plebiscit com a mínim.

1/1/21

El decret corresponent signat pel President Lluís Companys i el Conseller de Cultura, Ventura Gassol, deia així:

"La voluntat revolucionària del Poble ha suprimit l'escola de tendència confessional. Es hora d'una nova escola ~~naixuda~~ inspirada en els principis racionalistes del treball i de la germanor humana. Cal estructurar aquesta escola Nova Unificada de manera que no solament substituïxi el règim escolar que el Poble acaba de suprimir, sinó també crear una vida escolar inspirada en un sentiment de solidaritat universal i d'acord amb totes les inquietuds de la societat humana i a base de la supressió de tota mena de privilegis.

A proposta, doncs, del Consell de Cultura i d'acord amb el Consell Executiu,
Decreto:

Art. 1er.- Queda constituït el Consell de l'Escola Nova Unificada que tindrà per objectiu: a) organitzar, en els edificis apropiats per la generalitat, el nou règim docent d'escola unificada que substituïxi a l'escola de tendència confessional; b) intervenir i regir aquest nou règim docent, assegurant que respongui, en tots els aspectes al nou ordre imposat per la voluntat del Poble, és a dir, que estigui inspirat en els principis racionalistes del treball, que qualsevol obrer amb aptituda pugui arribar, sense entrebancs i prescindint de tota mena de privilegi, des de l'escola primària fins als estudis més elevats: a la Universitat Obrera i a la Universitat Autònoma de Barcelona; c) aquest consell intervinerà en la coordinació dels serveis d'Ensenyament de l'Estat, de l'Ajuntament de Barcelona i de la Generalitat de Catalunya.

Art. 2on.- Aquest Consell serà presidit pel Conseller de Cultura de la Generalitat o per la persona delegada i per representants dels següents organismes sindicals de Catalunya: per la UGT (Federació Catalana de Treballadors de l'Ensenyament), Gaigà Belhom i Brugués, Josepa Uriz i Pi, Joan Hervàs i Soler i Francesc Albert i Marrugat; per la CNT (Sindicat de Professionals Liberals), Miquel Escorihuela Guitarte, Joan Puig i Elies, Joan P. Fabregas i Albert Carai; pel Consell de Cultura i per la Normal de la Generalitat de Catalunya, Cassià Costal i Marinel·lo; per la Universitat

443

Autònoma de Barcelona, Jaume Serra i Múnter; pel Comitè de la Universitat Industrial, Joan Aleu i Botzaca; per Belles Arts, Francesc d'A. Galí.

Art. 3er.- Aquest Consell, per al seu millor funcionament, quedarà dividit en les següents Ponències: a) ponència de Primer Ensenyament; b) ponència de Segon Ensenyament; c) ponència de l'Ensenyança Professional; d) ponència de l'Ensenyança Superior; e) ponència de l'Ensenyança Tècnica; f) ponència de l'Ensenyança Artística.

Art. 4rt.- Totes les propostes de les Ponències seran discutides pel Ple del Consell i per a la seva realització es constituirà un Consell Executiu, integrat pels presidents de cada Ponència.

Art. transitori.- Com a primera mesura d'urgència, el Consell de l'Escola Nova Unificada estudiarà el destí que es donarà als edificis de les escoles que s'ha apropiat la Generalitat, així com els objectes que s'hi troben i que han passat a ser patrimoni del poble. També organitzarà immediatament la defensa de tots els edificis i objectes que hi hagi, i per al compliment d'aquesta missió demanarà el concurs de les milícies ciutadanes, que li serà prestat en qualsevol moment.

Un altre decret era signat pel President Companys i el Conseller d'Economia de Catalunya, Josep Terradellas. Es referia a la constitució del Consell d'Economia de Catalunya, portava la data del dia 11 d'agost de 1936. Deia:

"La subversió que està passant a Catalunya a conseqüència de la revolta produïda a tot Espanya, aconsella que amb la màxima urgència es vagi a la constitució del Consell d'Economia de Catalunya per tal d'estructurar i normalitzar convenientment l'economia catalana i donar solució als greus problemes que lògicament s'han plantejat. Aquest Consell cal que sigui integrat per delegats dels partits polítics i organitzacions obreres que han lluitat conjuntament contra el moviment feixista i que també conjuntament han de contribuir al renaixement de l'economia de la nostra terra, amb la col.laboració entusiasta de tot el poble treballador de Catalunya. Per tant, a proposta del Conseller d'Economia i Serveis Públics i d'acord amb el Consell Executiu, decreto:

Primer.- Es crea el Consell d'Economia, la competència del qual s'extendrà a tot Catalunya i constituirà l'organisme ordenador de la vida econòmica catalana.

Segon.- El Consell d'Economia acordarà, amb els assessoraments que es considerin necessaris, les normes adequades per a l'establiment de la normalitat econòmica a tot el territori de Catalunya.

Tercer.- El Consell es formarà de la manera següent: serà presidit pel Conseller d'Economia i Serveis Públics, el qual podrà delegar la seva representació a la persona que consideri més convenient; seran vocals d'aquest Consell, Martí Barrera i Maresme, Vicenç Bernades i Miusà i Joan B. Soler Bru, per Esquerra Republicana de Catalunya; Ramon Peypoch, per Acció Catalana Republicana i altres partits d'esquerra; Eusebi C. Carbó, Joan P. Fàbregas i Cosme Rofes, per la CNT; Antoni Garcia Birlan i Diego Abad de Santillán, per la FAI; Joan Fronjosà i Salandó, Joan Grijalbo i Serres i Joan Puig i Pidemant, per la UGT; Joan Fou i Las, per la Unió de Rebassaires; Andreu Nia, pel Partit Obrer d'Unificació Marxista; i Estanislau Ruiz Ponseti, pel Partit Socialista Unificat de Catalunya".

I per a demostrar les bones relacions existents aleshores entre el moviment sindical de la CNT i l'anarquisme de la FAI per un costat i l'organització sindical UGT i el Partit Socialista Unificat de Catalunya per l'altre, heus aquí el text del primer pacte d'unitat d'acció establert per les quatre organitzacions esmentades.

"Per tal de fer més eficient l'acció revolucionària dels treballadors contra el feixisme i reforçar i orientar la unitat que en els combats dels dies 19 i 20 del mes passat es va realitzar, es constitueix un Comitè d'Enllaç format per dos representants de la CNT i dos de la UGT, un de la FAI i un del PSUC:

"Primer.- Aquest Comitè tindrà la missió de cercar els punts de coincidència que existeixin entre aquests organismes, sotmetent-los a la discussió i aprovació corresponent, per a llançar després les orientacions i consignes públiques.

Segon.- La creació d'aquest Comitè d'Enllaç no afecta per res a la personalitat de cadascuna de les organitzacions que l'integren.

Tercer.- Quan en qualsevol problema els organismes competents arribin a un

acord, prèviament discutida la qüestió per les organitzacions, el Comitè d'Enllaç cuidarà d'aconseguir que els representants dels diversos Comitès i Comissions (Comitè Central de Hilícies, Consell d'Economia, etc.) defensin els punts coincidents de les entitats que signen.

Quart.- El Comitè d'Enllaç farà tres reunions setmanals i les extraordinàries que a judici d'algunes organitzacions d'aquest Comitè siguin necessàries.

Cinquè.- Aquest Comitè propugnarà i aconsellerà als afiliats i organitzacions la formació a tots els llocs de treball/de Comitès de Fàbrica, amb la representació proporcional d'afiliats de la CNT i la UGT.

Sisè.- La creació d'aquest Comitè d'Enllaç comporta el respecte mutu dels sindicats de cada Central i la llibertat de sindicació per als obrers en una de les unes Centrals Sindicals.

Setè.- Mentre existeixi aquest Comitè d'Enllaç, les organitzacions que el formen es comprometen a renunciar a tota mena d'atacs i crítiques de tipus violent. Les crítiques que puguin fer-se mútuament, si per cas, hauran de ser fraternals.

Octau.- Aquest Comitè d'Enllaç donarà una nota a la Premsa comunicant als treballadors i a l'opinió pública en general la creació i els seus objectius.

Novè.- Aquest Comitè d'Enllaç s'adreçarà al Comitè Nacional de la CNT i a la Comissió Executiva de la UGT, damunt compte de l'acord i expressant el desig de fer el mateix en el pla nacional.

Barcelona, 11 d'agost de 1936.- Per la UGT, Antoni Sesé i Emili Garcia; per la CNT, José Pérez Rubio i Facundo Roca; pel PSUC, Joan Comorera; per la FAI, Pedro Herrera."

I dintre d'aquell segon semestre de 1936, es signava un altre Pacte dedicat especialment a establir unes normes d'acció conjunta per a totes les qüestions relatives als problemes econòmics i socials del moment.

Aquell pacte portava la data del 22 d'octubre de 1936 i tenia els 15 articles següents:

1.- Adquirim el compromís formal de donar compliment als acords i decisions del Consell de la Generalitat, fent aportació de ~~de~~ totes les nostres influències i de l'aparell orgànic per a facilitar-ne l'aplicació.

2.- Som partidaris de la col·lectivització dels mitjans de producció, és a dir, de la expropiació sense indemnització dels capitalistes i del traspàs d'aquesta propietat a la col·lectivitat. Som partidaris de la col·lectivització de tot el que sigui necessari per als interessos de la guerra. Entenem que aquesta col·lectivització no donarà el resultat que desitgem si no és dirigida i coordinada per un organisme representatiu i genuí de la col·lectivitat, que en aquest cas no pot ésser altre que el Consell de la Generalitat, on hi ha ^{la} representació de totes les forces socials. Quant a la petita ~~burguesa~~ indústria, no som partidaris de la col·lectivització, no més en els casos de tractar-se d'elements facciosos o per les necessitats de la guerra, ^{en aquest darrer cas} /es compensaria als expropiats de manera que fossin assegurades les seves necessitats vitals, mitjançant una contribució personal i proporcional a la branca col·lectivitzada. Quan es tracti de col·lectivitzacions d'empreses estrangeres, s'acordarà una forma d'indemnització que representi la totalitat del capital.

3.- Estem d'acord en la municipalització de la vivenda en general i de la petita propietat urbana. Els municipis queden encarregats de fixar el tipus de venda màxim que exincixi de la municipalització.

4.- Estem d'acord en la concentració del màxim esforç per a contribuir a l'objectiu màxim i victoriós de la guerra, propiciant el comandament únic que coordini l'acció a totes les unitats combatents, la creació de les Milícies obligatòries convertides en un gran Exèrcit popular i el reforçament de la disciplina, completant tot això amb la creació d'una gran indústria de guerra que atengui les necessitats dels fronts en la major proporció possible. L'estructuració de l'esmentada indústria se rà establerta per acord de les organitzacions obreres CNT i UGT i les Conselleries de Finances, Economia i Defensa.

5.- Hem de regular la producció d'acord amb les necessitats del consum, determinat per la situació de guerra que estem vivint.

6.- Tenint en compte la importància del comerç exterior, opinem que s'ha de procedir amb un rigorós control, regulat pels òrgans sorgits de la Generalitat de Catalunya.

7.- La terra és del municipi i assegurem l'explotació individual a qui no estigui disposat a realitzar-la col·lectivament. Les operacions de venda, intercanvi i adquisició de productes es faran per mitjà dels Sindicats Agrícoles Cooperatius.

8.- Som partidaris de l'adaptació de les Cooperatives al règim col·lectiu, sense que això ens hagi de portar a l'anul·lació del petit comerç, perquè mentre els organismes de la distribució no es perfeccionin podria resultar econòmicament perjudicial.

9.- Som ^Rpartidaris de la nacionalització de la Banca i del control obrer en els afers bancaris realitzats per la Conselleria de Finances del Consell de la Generalitat, amb la col·laboració dels comitès d'empleats.

10.- Estem d'acord amb el Control Obrer de la indústria privada, sense que això signifiqui cap mena de coacció per a la petita indústria.

11.- Creiem que qualsevol política financera i fiscal del Consell de la Generalitat s'ha d'orientar exclusivament a l'objectiu fonamental de guanyar la guerra.

12.- Enaltiment de la Cultura popular en tots els seus múltiples aspectes i sota el signe del Consell de l'Escola Nova Unificada.

13.- Som partidaris de crear una base de col·laboració política, econòmica i militar amb el Govern d'Espanya quan hi participin totes les organitzacions que representem.

14.- Som partidaris de la llibertat de sindicació i de l'acció conjunta per a suprimir tota mena de coaccions.

15.- Estem d'acord en una acció conjunta per a liquidar l'acció nociva dels grups incontrolats que, per incomprensió o mala fe, posin en perill la realització d'aquest programa."

Signaven aquest altre Pacte: per la UGT, Antoni Sesé i Rafael Vidiella; pel PSUC, Felip Garcia; per la CNT, Manuel Escorsa i Dionís Eroles; per la FAI, Pedro Herrera.

Als anarquistes no se'ls podia demanar més. Manuel Escorza, havia esdevingut un home d'esperit revolucionari i constructiu alhora i Dionís Eroles, antic company meu a la Presó Model de Barcelona, també em va sorprendre perquè mai no hauria dit que aquelles polèmiques al pati de la Galeria quarta li haguessin fet tant d'efecte, quan deu anys enrera no ens podíem imaginar que arribéssim a viure una situació com aquella.

Tot plegat, però, no significava pas la desaparició immediata de tots els anarquistes fanàtics ni dels incontrolats, idealistes o no.

¿Com s'havia pogut aconseguir aquella solidaritat i acció conjunta en tots els camps de la nostra actuació al front i a la reraguarda ?

No és pas que tots els cenetistes ni tots els faistes estessin d'acord amb la desaparició del Comitè Central de Milícies Antifeixistes erigit en organisme de govern enfront de la Generalitat i menys encara els creadors i defensors de l'economia particular de la CNT, situada al marge i enfront de l'economia general del país, coordinada per la Conselleria corresponent i especialment impulsada i realitzada des de l'organisme superior d'aquell Departament; el Consell d'Economia de Catalunya on eren representades totes les organitzacions obreres de Catalunya la nostra terra.

I la Conselleria d'Economia del Govern de Catalunya, durant tota la guerra va estar a mans de representants de la classe obrera organitzada.

¿Que havia passat, doncs, amb Joan Casanoves i Maristany, nascut a Sant Sadurn d'Anoia l'any 1890 i mort exiliat a Basiers el 1941?

Immediatament després d'aquell segon pacte de la gran majoria de la classe obrera de casa nostra, el dia 24 d'aquell mateix mes d'octubre del 36 es promulgava el Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer que venia a ordenar les incantacions de les empreses industrials i comercials abandonades pels seus propietaris. Els obrers s'havien reintegrat al treball després d'haver llurat/la primera gran batalla contra el feixisme espanyol i no es podia quedar ben a feina. Per mitjà d'aquest decret, calia disposar d'un mínim bàsic per evitar les incan-

249

tacions incontrolades o simulades i apropiades no al servei del poble de Catalunya sinó dels grups d'obrers que hi treballaven o de l'organització on estaven afiliats sindicalment que creava la seva economia confederal al marge de la resta dels treballadors de Catalunya que, almenys, eren tants com ells.

Aquell decret ordenador de la nova economia catalana havia estat elaborat pel Consell d'Economia on hi havia representants de les dues organitzacions sindicals obreres i dels partits polítics, a més a més dels representants de les Conselleries afectades per l'activitat econòmica de la Catalunya estricta.

Per tant, no es podia dir que aquell decret fos l'expressió de la voluntat de la petita burgesia ni del moviment obrer, sinó que era el punt de coincidència dels criteris dels treballadors organitzats i de les forces populars del nostre poble.

Joan Casanoves, quan encara era Cap del Govern de la Generalitat no havia reconegut en el discurs pronunciat a la sala del "Gran Price" de Barcelona el dia 14 de setembre, dos mesos després de l'alçament feixista i reconeixia com a bona l'aliança del Front Popular amb la incorporació de la CNT i de la FAI per a completar-lo;

«... S'inicia, també, sense dogmatisme de cap mena, d'una manera espontània, perquè Catalunya la portava en la seva entfanya i en els seus desigs. Fins on anirà?

Serà molt fonda? No ho podem preveure. Nosaltres l'hem recollit i l'hem d'impulsar; podem dir, en aquesta hora, que deixarà una marca important, que deixarà un solc profund i que totes aquestes transformacions que ara es realitzen s'hauran de retocar i equilibrar en l'hora de la victòria.

» I es bassteix aquest front i en aquesta transformació la nova economia; aquesta economia que jo vull definir - perquè aquesta és la voluntat de la nostra Catalunya -, ~~perquè aquesta és~~ en la que la preponderància del treball i la preponderància de la tècnica estaran per damunt de tots els interessos particulars; aquesta economia que no pot ésser obra d'infants, sinó que requereix l'estímul i l'estudi de tots. Per això el Govern de Catalunya ha volgut tenir al seu entorn aquests òrgans expressius d'aquelles forces coincidents en l'hora de la victòria i ha creat aquest

1170

famós Consell d'Economia, on s'estructuren tots els afanys, on lluiten les idealitats més avançades i on es sospesen les realitats que imperen, cercant aquell punt dolç per resoldre aquest problema, per tal que els homes i els pobles visquin dins la nova riquesa creadora. I així heu anat veient les mesures que ha pres el Govern a l'entorn d'aquestes informacions i d'aquests assessoraments; intervenció d'indústries, creació d'indústries de guerra, improvisar tot el que cal perquè Catalunya constitueixi la reraguarda fecunda i impulsora, la reraguarda d'aquest front on lluiten amb tant d'heroisme i amb tant de braó les nostres milícies...>>

En l'aspecte de la política interior de Catalunya, constatava:

<<Tenia el problema de l'autonomia com a problema polític. No és discutit ja per ningú. S'ha aixamplat actualment d'una manera extraordinària. Materialment, hem hagut de suplir tota l'acció de l'Estat, i sense aquest Govern, com ja insinuava al començament, sense aquest nucli governant a Barcelona, Espanya a hores d'ara estaria a mans del feixisme. I la Generalitat, des del dia 19 de juliol, és materialment, més autònoma, gairebé diria independent; però espiritualment, sent una nova solidaritat amb els pobles que a Espanya lluiten contra el feixisme. És la solidaritat de l'ideal, és la solidaritat de la sang, en la qual també cap la independència dels pobles. Una Catalunya lliure és la garantia d'una Espanya lliure, i - que es digui d'una vegada -, Catalunya serà sempre incompatible amb una Espanya feixista i feudal. I el paper de la classe obrera, estrictament obrera, en aquesta hora històrica, és un paper de primer pla i posa a prova, en aquest moment, la seva força creadora i el seu sentit de responsabilitat. Per això, el Govern que em cap l'honor de presidir, ha anat a cercar en aquests Consell d'informació i d'iniciativa una cooperació lleial; una cooperació que no li manca pas un sol moment, una cooperació plena de responsabilitat, puix aquests òrgans, ho hem de dir, estan a l'alçada de llur missió, d' ^{hi ha} e llur responsabilitat i de llur força creadora. Però/la guerra amb tots els seus mètodes i totes les seves regles exigents i dures; així com guardem un front i així com bastim una economia o la transformem - que un ha d'assegurar precisament el triomf també de les nostres màximes realitats -, cal també un ordre dins la transformació. Hem batut un desordre; neix un ordre nou...>>

117

I cap al final d'aquell discurs, afirmava:

«A mesura que treballem per la victòria, creem la justícia popular, l'orientació econòmica, la nova estructura social i l'aproximació, a través dels òrgans que representen les organitzacions obreres i polítiques, associem les classes dites revolucionàries a les responsabilitats del poder. Les institucions de Catalunya no seran mai un obstacle. La nostra missió és aquesta en aquestes hores de responsabilitat, perquè l'opinió vol saber qui governa i com governa. I aquesta és Catalunya. Aquesta és Catalunya; la de les experiències històriques i la que troba en el seu passat tot l'impuls per a redimir-se en l'albada que s'apropa. Per arribar a la seva transformació, Catalunya, aquesta Catalunya renaixent que cantava - i jo m'embaïllava escoltant-lo - amb paraules eloqüents i entusiastes el meu amic Cassol, trobarà ajuda en la seva tradició històrica. Catalunya ha d'informar la seva transformació. Porta en el seu esperit tot l'impuls que li ve del seu passat i té la suficient dignitat civil, social i proletària per a resoldre tots els problemes. Ha arborat la seva senyera i aquesta senyera triomfarà costi el que costi...»

Tal com hem dit anteriorment, tot això ho deia Joan Casanoves dos mesos després de l'alçament militar espanyol i vint dies abans que el President Companys li retirés la confiança perquè amb tot i haver reconegut públicament les avantatges d'un Front Popular ampliat ~~amb~~ amb la CNT i la FAI, es negava a incorporar al govern els partits i organitzacions de la classe obrera i ~~els~~ volia tenir simplement en organismes consultius o assessors però no pas a dins del Govern o Consell Executiu, ~~amb~~ ~~responsabilitat en les decisions per les millores~~

Després d'haver estat eliminat de la Presidència del Govern de Catalunya ho veia tot molt negre i trobant-se ja refugiat a França i confortablement instal·lat a l'Hotel Regina, de París, oblidant-se que encara era President del Parlament català, va cridar als periodistes francesos i es va esbravar contra tot i contra tothom.

¿Per què havia marxat Joan Casanoves? ¿Només per por de la FAI?

El dia 2 de desembre d'aquell mateix any 36, Le Temps, de París, diari de les dretes franceses, donava la notícia d'un complot que s'havia descobert a Barcelona

452

i publicava uns quants noms dels conjurats: J. Torres Picart, secretari general del Partit "Estat Català"; Josep Dencàs, que havia estat el líder polític màxim de la Joventut B'Esquerra "Estat Català", adherida a Esquerra Republicana de Catalunya, que no es podien confondre amb el partit "Estat Català", independentista i situat enfront del partit majoritari de Catalunya; el mateix Dencàs que havia estat Conseller de Governació i que es va fer escàpol després del fracàs dels fets d'Octubre del 34 per a refugiar-se a la Itàlia de Mussolini per començar; i es donava també el nom de Revertés, el Cap Superior de Policia de la Generalitat, per acabar la llista dels capdavanters del suposat complot amb el nom de Joan Casanoves.

I aquell diari parisenc afegia que el complot anava contra els anarquistes. Però els rumors que corrien per Barcelona deien que es tractava d'un complot contra la persona del President de Catalunya, Lluís Companys i Jover, a qui es volia substituir per Joan Casanoves per un Cop d'Estat d'orientació separatista.

El dia 24 d'aquell mateix mes de desembre La Tribune des Nations, de Suïssa, atribuïa unes declaracions a Jaume Miravittles que en van semblar molt lamentables i en resistia a creure que fossin autèntiques:

<<Catalunya vol una Espanya unida. Som catalans i seguirem éssent espanyols. Us he dit que ho provaria i vaig a provar-ho: Fa algunes setmanes, Casanoves, ex President del Consell de la Generalitat, posat en "disponibilitat" justament per les seves tendències particularistes massa contràries a les nostres aspiracions espanyoles, democràtiques i federals, feia, a París, en els cercles internacionals, unes gestions de tendència separatista. El Govern soviètic, immediatament alertat, féu aleshores representacions molt vives, les quals curava que no fossin oficials i per persones interposades, no deixaren d'ésser una nota desaprovació. Us garanteixo el fet. Ací mateix, a Barcelona, fa uns quants dies fou descobert un complot, restringit i impopular, el qual es proposava l'establiment d'una república catalana independent. Descobert, fou anorreat pel Govern de la Generalitat, essent aplicades sancions contra llurs inspiradors. Si aquest complot hagués reeixit, no solament hauria representat una victòria antidemocràtica sinó que hauria separat Catalunya d'Espanya, la qual cosa no volem de cap manera?>

253

Sobre el tema d'aquell suposat complot contra el President Companys, es van fer uns aclariments durant les sessions parlamentàries hagudes quan havent retornat a Barcelona Joan Casanoves, per tornar a marxar aviat i definitivament, es va plantejar de nou la qüestió entre els diputats del Parlament de Catalunya. I va ser Joan Comorera el que va portar la veu cantant en increpar a Joan Casanoves, segons el Diari de Sessions del 13 d'agost de 1937.

A les acusacions de Comorera, Joan Casanoves va contestar el següent:

«L'assumpte Revertés quedava concretat en una coincidència que ni jo vaig buscar ni va preparar ningú. Vaig fer un pas a aquells que sovint calia fer en aquelles diades pels presos que injustament podien desaparèixer del castell de Montjuïc o de les presons clandestines, que l'únic partit que no n'ha tingut, de presons clandestines, ha estat Esquerra Republicana de Catalunya. Es per això, per aquesta bonhomia meva, que jo, en lloc de donar un cop de telèfon, vaig anar a veure el Cap de Policia, senyor Revertés, a qui jo gairebé no coneixia. Era un dels homes que s'havien relacionat menys amb mi, i hi va coincidir també, per altres assumptes personals o polítics, el senyor Torres Picart. L'entrevista no va durar ni vint minuts. Ah, bé! Va haver-hi un comentari polític; no l'he de negar. L'aquest comentari, ben entès, s'excepcionava el President de la Generalitat, justament perquè era purament polític. En sorgir, però, i fer-hi al·lusió a l'esperit catalanista que es desvetllava en aquell moment, jo deia que l'única manera de recobrar l'esperit de les nostres institucions i la seva ànima era que aquell esperit catalanista respirés. Ah! I aquesta opinió, el President de la Generalitat, que auscultava la voluntat popular, l'hauria de recollir i ~~siagués~~ d'aquí venen les crisis. I naturalment, de la conversa en qüestió s'excepcionava el President de la Generalitat, perquè es deia en aquell moment: caldria que fos una crisi total. I jo replicava - encara que se m'hagi atribuït el contrari -, guardeu-la aquesta clau de volta de la ~~presidència~~ Presidència de la Generalitat perquè, altrament, ens trobaríem, com a President de la Generalitat, un President de Comitè, sense que sigui ofensiu pels Comitès, o d'incontrolats, que aquesta és la paraula que pot llançar-se sense preme-

ditació. Això quant a la conversa. Respecte de l'assumpte Revertés, no en sé res. És el Govern qui devia conèixer-lo i saber el que se n'ha fet d'all...»

I com que es tracta d'un tema que resta enterrat a la col·lecció del liri de Sessions del Parlament de Catalunya i, per altra banda, tampoc no recordo que ningú n'hagi parlat en cap llibre i només hi ha publicat un opuscle que té per títol Un pensament i una actitud. Notes i declaracions de Joan Casanoves, que té totes les característiques d'una edició clandestina perquè no hi ha el lloc d'edició, any, ni seu d'impremta, però sembla imprès a França, segons es viu en una nota preliminar, per un grup d'amics, crec que val la pena de registrar de cara a la història del nostre temps, les altres declaracions de Casanoves fetes des de la mateixa tribuna parlamentària catalana:

«No vaig ésser detingut. No arribaren a tant. Dues nits a aquella setmana vaig passar-les a Governació; la primera perquè ~~xxxxxxx~~ mentre em trobava a casa, a les vuit de la nit, un bon amic meu em va requerir perquè anés a Governació per mesures de seguretat personal; la segona, a la vetlla de la meua sortida a l'estranger per mi, coneguda la disposició del Govern, podia portar algun contratemps. Jo gairebé mai no he portat guàrdia; el Conseller, company de la V.G. (referint-se a Joan Comorera que és a qui s'adreçava especialment Casanoves) ho sap; i fa molts anys que se m'ha perseguit per aquesta carrera i aquestes cantonades precisament perquè he guardat aquesta equanimitat en defensa sempre del perseguit per les actitudures. No vaig ésser interrogat. La conversa que va haver-hi la vareig provocar jo. Va assistir-hi el senyor Vidiella. Jo em vaig trobar allí a l'hora, perquè acostumo a ésser puntual, sense que això vulgui dir que ell no ho fos, car va arribar a dos quarts d'una, tal com havíem convingut. Havia de venir el senyor Aureli Fernández el qual arribà amb retard. Entre tant, parlant amb el seu company Vidiella, sense interrogatori, en conversa, li vaig demanar què era el que volia saber: «Oh! - digué - és que les vostres sortides... potser algun viatge... coincidències i relacions!...» «Ah, bé, fantàsics, no! El senyor Vidiella no em coneix d'avui, sinó de moments tan aspres com els presents; moments en què la pistola era dirigida in-

dividualment contra els nostres pits i no teníem ni el recolze dels partits, sovint destruïts pels militars i estats excepcionals a Barcelona; moments en què ens trobàvem junts per^a defensar aquella llibertat que és l'alienada que queda per a destruir el feixisme. I va arribar el senyor Aureli Fernández, el qual després d'unes paraules, poques, va dir que si es donava per satisfet el senyor Vidiella, ell no tenia per^aquè demanar-me cap explicació. El senyor Artemi Aluador, Conseller de Governació en aquell moment - ho he de reconèixer i ho faig ben públicament davant la Cambra -, mantingué una gran equanimitat, respecte i benivolència. Després, el senyor Vidiella, digué: "Bé, això és una cosa purament política que la pot resoldre el Govern". Per a major fidelitat aquí tinc la declaració del senyor Vidiella. He demanat una transcripció de l'acord de la Junta de Seguretat, que diu així: "Junta de Seguretat Interior de Catalunya. Reunió celebrada el dia 24 de novembre de 1936. A les vint-i-quatre hores del dia 26 de novembre torna a reunir-se la Junta de Seguretat Interior, declarada en sessió permanent, assistint-hi la totalitat dels seus membres. Oberta la sessió, el company Vidiella dóna compte de l'entrevista sostinguda amb el President del Parlament, senyor Casanoves, tal com fou acordat per la Junta. Afirmar que segons ell l'entrevista tinguda a Comissaria es pot limitar a una conversa de caracter ~~purament~~ polític, en el curs de la qual Torres Picart es va queixar de les desatencions que, al seu judici, es feia víctima al Partit d'Estat Català. Manifestà el company Vidiella que té la convicció que el senyor Casanoves no ha intervingut d'una manera conscient en res que pugui tenir un aspecte delictiu. Afirmar que, al seu entendre, es tracta d'una vasta maniobra del feixisme internacional que s'ha valgut d'alguns elements que inconscientment podien ajudar-lo. Per això estima indispensable una investigació a fons de l'ocorregut." Bé, davant d'aquesta declaració i la determinació que es va fer aleshores per part del Govern, de no creure que la investigació pogués donar cap resultat, el senyor Casanoves no va desertar del seu lloc. El senyor Casanoves que no anava - i això ho saben tots els amics i el propi Govern - que no anava a entaular cap conflicte - repeteixo - i no volia ésser ~~per~~ ne un ell mateix, aleshores va ésser aconsellat pels homes representa-

4786

tius del Partit, alguns amb representació directa dins el Govern, que s'absentés una temporada, poc temps. I el senyor Casanoves no se'n volia anar; el senyor Casanoves volia continuar a Barcelona, però les miras elementals de seguretat en aquells moments, que tots hem viscut, aconsellaven que el senyor Casanoves se n'anés per algun temps fora de Barcelona. I es va estar sis mesos fora, senyor Comorera... Doncs ja ho sap la V. S. Sis mesos, i no en trec ni afegeixo ni un dia. Ah! Així i tot, però, quan el 15 de gener, en reunir-se el ple d'la guerra Republicana i fer un requeriment a aquells homes que estaven fora, en comissió o sense comissió, donant quinze dies per a presentar-se, el senyor Casanoves enviava un telegrama que recordo ara de memòria i que molts dels que m'escolten segurament contixeran dient que, sense perjudici de tenir en compte el meu cas excepcional o purament particular, estava a la disposició del Partit per anar on se m'indicés. El senyor Comorera - i no diré que la V. S. hagi estat injust, perquè voldria reconèixer una certa objectivitat que, per altra banda, jo mereixo -, que recordo que un dels moments més amargs que he tingut en constituïr el Govern, a primers d'agost de l'any passat, fou que hi havia una participació socialista en el Govern i varen haver de presentar la dimissió la V. S. i el senyor Vidiella, i també per unes hores varen allunyar-se les VV. SS. de Barcelona. I el President d'aquell Consell va dir que estaveu en missió governamental a Madrid; i consti que no es va dir a l'estranger. En aquell moment es parlava de la desaparició de Revertés. Jo no ho sabia; a mi se m'havia dit que estava detingut a Montjuïc. Aquella setmana, jo vaig marxar; era un dissabte o un diumenge. No vaig anar-me'n clandestinament, perquè fins els meus amics, que vivien aquelles hores de dolor, em varen posar una magnífica escorta per tal que m'acompanyés fins al Prat; al Prat no hi havia cap avió i vaig sortir en tren, confiat a la garantia mateixa de les autoritats que regien en aquell moment la Junta de Seguretat. De la desaparició de Revertés i tants d'altres, la història en demanarà comptes. És aquesta una qüestió tan difícil, que jo no hi puc entrar; però en un procés, quan és precís de fer aquest procés, resulta que manca aquesta peça insòlita, aquesta peça insòlita que ha desaparegut i no precisament per la voluntat

de l'acusat; d'altra manera no s'hauria pogut evitar una controvèrsia o un càrcer. I vaig arribar a París, lluny de la pàtria. No és la primera vegada que he hagut d'estar allunyat de la pàtria. Abans de la República -i alguns dels que m'escolten també estaven allí-, m'hi trobava; per això ja estic habituat a viure allunyat de la pàtria quan la voluntat no regna en el país i quan no hi ha prou garanties o s'està en desgràcia, i en aquests moments potser era un cas desgraciat, que ja veu la V.S. que no era en aquest sentit una deserció. I la prova que no ho era és que immediatament que es va parlar de la reobertura del Parlament, el President o el senyor Casanoves, es va presentar, i no es va presentar per un desig de produir conflictes en la seva consciència, sinó perquè tenia el deure i l'obligació en aquells moments, funcionant el Parlament, d'ésser aquí, per res més sinó per a donar compte a les VV.SS. i per a alleugerir les vostres consciències dels escrúpols que hagues-
sin pogut tenir sobre la meua sortida...»

Joan Casanoves havia tornat a marxar, no sabem per què, i havia pres possessió de la presidència interina al diputat de la majoria doctor Jaume Serra i Hunter, vicepresident primer de la Mesa. Fins que a primers d'octubre del 38, el Parlament de Catalunya va elegir un nou President en la persona del diputat de la majoria, Josep Irla i Bosc qui, amb aquest alt càrrec, va passar a l'exili en acabar-se la nostra guerra.

Què se n'havia fet d'Andreu Revertés ?

No ho vaig saber fins al cap de molts anys. I m'ho va aclarir a mitges un vell i bon amic meu: el coronel Vicenç Guarner, que havia estat Cap Superior de Policia i Sots-secretari de la Conselleria de Defensa de la Generalitat:

«La meua opinió - deia Guarner - sobre l'afusellament d'Andreu Revertés, a qui jo coneixia molt superficialment, és que era amic de Casanoves. Un cop dimitit de Comissari General d'Ordre Públic Frederic Escofet, la meua situació era difícil i després d'una entrevista amb el Comitè Regional de la CNT vaig dimitir el càrrec de Cap Superior de Policia de la Generalitat perquè el President Companys em va destinar al Comitè de Milícies Antifeixistes com Assessor Militar. Per l'octubre

també va dimitir el seu càrrec de Comissari d'Ordre Públic al meu company Enric Gómez Garcia i va ser reemplaçat per Andreu Revertés, amb Dionís Kroles com a Cap de Serveis i Artemi Aiguader com a Conseller de Seguretat Interior. A finals del mes de novembre, sembla que Revertés va ser acusat de fer diners embarcant sospitosos i va ser destituït i tancat a Montjuïc. Jo estava al front d'Aragó i no puc assegurar res però el 27 de novembre va prendre possessió del càrrec Martí Rouret i a l'acte van pronunciar discursos Artemi Aiguader i Aureli Fernández, qui va afirmar amb el beneplacit de tothom, que "qui no complia lleialment amb la seva cometa ho havia de pagar". Era una resolució ximple i inconsistent. El pobre Revertés era un fals prestigi de l'Esquerra i no es distingia pas per cap mena de moralitat. ~~però~~ El seu assassinat fou un dels darrers actes de les Patrulles de Control de la CNT abans de caure el terreny al predomini comunista, també fatal?

L'opinió del coronel Guarnier és molt interessant.

Però la incògnita sobre el suposat complot contra el President Companys ha quedat sense esbrinar.

Es que s'hi va tirar terra a sobre obeint ordres del propi President ?

La superació del règim autònic

Aquell tràgic 19 de juliol havia plantejat al President Companys el dilema de lliurar-se sense condicions a l'enemic o salvar-se tot salvant el poble de Catalunya.

Amb l'Estatut d'Autonomia que ens havia imposit la voluntat forastera, la Generalitat no podia plantar cara als militars sublevats perquè l'Exèrcit era de la incumbència exclusiva de l'Estat espanyol i, en aquells moments, la Catalunya autònoma només disposava de les forces d'Ordre Públic i res no l'autoritzava per a posar-les front a front dels Caps i Oficials feixistes sense rebre ordres de Madrid. I a la capital d'Espanya prou feina tenien per ells.

Per tant, contra aquell exèrcit sublevat només podia fer el que va fer: plantar cara al feixisme espanyol anticatalà utilitzant les forces d'O.P. de què disposava i permetre que el poble s'armés fos com fos per a vèncer, entre tots, a l'enemic comú.

Fem una mica de memòria i retornem a la victòria electoral del Front Popular:

Després del 16 de febrer del 36, el Govern de la República havia passat altra vegada a mans de Manuel Azaña primer i de Casares Quiroga després; Azaña, va ser Cap del Govern de la República des del 19 de febre fins el 14 de maig, deixant la presidència del Consell de Ministres per la superior presidència de la República; Casares, el va substituir com a Cap de Govern i tot d'una el va "sorprendre" en gran manera la notícia arribada del Marroc sobre el pronunciamiento del 18 de juliol. Va dimitir avergonyit i va intentar de substituir-lo l'ex lerrouxista Diego Martínez Barrios amb la "bona intenció" de pactar amb els militars sublevats, acompanyat del general Miaja i de ministres republicans de tota mena.

200

L'endemà mateix, dia 19, el va substituir el doctor Giral amb una colla de republicans més i amb els generals Castelló primer i Hernández Sarabia després. Aquest Govern Giral va durar fins el 4 de setembre que va pujar Francisco Largo Caballero, com a cap de la minoria socialista espanyola que era la més nombrosa de les Corts. Però tampoc no podia fer gran cosa si no comptava amb la col·laboració dels anarcosindicalistes de la CNT-FAI i, vulgues que no, va haver de seguir l'exemple de Catalunya incorporant-los al seu govern el dia 5 de novembre, al cap de més de dos mesos que la CNT i la FAI formaven part del Govern de la Generalitat. El sectarisme socialista i ugetista de Largo Caballero va ser vençut per les exigències del moment i va haver de comptar amb la col·laboració dels anarquistes que no tenien ni un sol diputat a les Corts ni el tenien al Parlament de Catalunya, però tenien una força evident al carrer i als fronts de combat des del primer moment de començar la guerra. I els quatre ministres del Govern espanyol van haver de ser tots de la CNT de Catalunya: Joan Peiró, Joan Garcia Oliver, Frederica Montseny i Joan López.

Largo Caballero, considerat a Madrid com el "Lenin" espanyol, va confiar també la cartera de Treball a Josep Pomés i Piera primer i al seu correligionari Anastasio de Gràcia molt aviat. I, en la seva segona etapa, també va incorporar al seu govern al doctor Jaume Aiguader i Miró juntament amb Manuel Irujo, del Partit Nacionalista Basc, ambdós sense cartera.

Cap dels titulars d'aquells tres governs espanyols no es va veure en cor de criticar a la Generalitat de Catalunya per haver invadit funcions que no eren de la seva competència. Però no trigarien gaire a fer-ho.

Mentrestant, el President Companys atenent el clam popular va ser partidari de crear situacions de fet, de cara a superar les facultats autonòmiques. Unes facultats autonòmiques que no ens permetien de treballar plenament a profit del nostre poble ni ens permetien d'ajudar als fronts de/terres de llengua castellana.

Esteva vist que aquella República espanyola de treballadors de tota mena, que constituïa "un Estat integral, compatible amb l'autonomia dels Municipis i les Regions", no feia per nosaltres. Tal com era de preveure, ens venia massa estreta i calia eixamplar-la fins al màxim.

Per començar, calia aprofitar-nos d'aquelles circumstàncies de guerra i continuar avançant pel camí emprès. Perquè per primera vegada en la història política del nostre temps, el moviment reivindicador de Catalunya comptava amb la col·laboració de la gran majoria de la classe obrera organitzada del nostre país i de les masses populars de la ciutat i del camp, de cara a una autèntica Federació de Repúbliques Socialistes peninsulars.

Mireu, si no, el que deia aleshores Frederica Montseny, membre destacat de la CNT i de la FAI, des del diari madrileny La Libertad:

«Políticamente, somos precisamente nosotros, los militantes de la CNT, los primeros que hemos hablado de lo que consideramos condición tícita para la verdadera estructura democrática de España. Una República Federal, con autonomía de las regiones, federadas entre sí, constituyendo la Federación de Repúblicas Socialistas de Iberia. Digo de Repúblicas Socialistas, porque estimo inseparable ya el principio socialista de la concepción democrática del federalismo. La autonomía de las regiones permitirá, a la vez que el desarrollo de la capacidad productiva de cada una, intensificando el trabajo, las obras públicas, dando vitalidad y eficacia a la administración de la cosa pública; que cada región avance socialmente según las posibilidades del medio y las circunstancias locales y generales aconsejen, conservándose sin embargo a los ojos del mundo, la unidad política y económica necesarias».

La Montseny no parlava de "nacions" sinó de "regions", però en llenguatge anarquista volia dir no pas ~~les~~ regions espanyoles sinó ~~les~~ regions europees i mundials donant per desaparegudes totes les fronteres; parlava d'una República Federal però a continuació aclaria que es tractava d'una Federació de Repúbliques Socialistes, amb tot el que comporta de llibertats individuals i col·lectives i d'un federalisme lliurement pactat i mai no imposat ~~el~~ nom del més fort al més dèbil. I en això coincidien.

Però Frederica Montseny potser creia que això era cosa fàcil d'aconseguir, perfiant-se de la força i del nombre de ciutadans de la classe obrera de cadascun dels països a federar, i que fins i tot es podria aconseguir a les bones, com a bons germans. I nosaltres creiem que amb la mentalitat espanyolista ~~que hi havia~~ i l'afany de predominar que hi havia en terres de llengua castellana no ens en podem refiar.

Per això érem dels catalans que creïem que Catalunya havia d'aprofitar aquelles circumstàncies per a crear unes noves situacions de fet que ens permetessin de pactar en igualtat de condicions en el moment oportú i en plena llibertat de moviments. I per això trobàvem encertades les incautacions de serveis que s'havia atribuït l'Estat espanyol que es deia republicà i democràtic, fet que el nostre poble, en acabar-se la guerra amb la victòria, fos un dels de la perifèria ibèrica que anés a la davantera política i socialment, amb unes institucions de govern que comptessin amb la participació directa de la classe obrera de la ciutat i del camp i també amb les masses populars de filiació democràtica però que encara no tenien ben despertada la consciència de classe.

Quines eren, doncs, les principals disposicions del Govern de guerra de la Generalitat de Catalunya que reivindicaven com a pròpies certes facultats que, segons la Constitució i l'Estatut, se les ^{havia} ~~van~~ apropiat les Corts republicanes i constituents espanyoles, contra l'evident voluntat catalana d'aleshores i d'aquells moments decisius que estàvem vivint ?

- Les anires registrant cronològicament i no pas per la seva importància;
- Incautació dels serveis ~~anunciats~~ telegràfics i telefònics;
- Incautació de la Delegació d'Hisenda de l'Estat central;
- La Generalitat crea una Conselleria o Ministeri de Defensa propi i ocupa la Capitania General de Barcelona;
- Crea la indústria de guerra catalana;
- La Generalitat s'incauta de la Delegació del Govern de la República en els Serveis d'Ordre Públic i totes les funcions de policia passen a dependre de la Conselleria de Governació;
- El Govern de la Generalitat recupera la propietat del Castell de Montjuïc i el President Companys, personalment, hissa al cim de la fortalesa la bandera catalana;
- Són incautades les institucions culturals fins aleshores de l'Estat espanyol; Escola Oficial de Nàutica, la d'Arquitectura, d'Enginyers industrials i la de Belles Arts de Barcelona;
- Legislació catalana social, processal i penal.

423

Cap disposició del Govern de la República no tindrà força d'obligar al nostre país fins que sigui publicada al "Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya".

La Conselleria de Finances de la Generalitat s'incarta de la Delegació de Barcelona i de totes les sucursals comarcals del Banc d'Espanya i també de la Delegació del Ministeri d'Hisenda i de totes les seves filials;

La Tresoreria de la Generalitat fa una emissió de bitllets de curs obligatori per valor de 20 milions de pessetes;

Monopolització del comerç exterior de Catalunya per la Generalitat;

La Generalitat crea l'Escola Catalana d'Aviació Militar;

Etc. etc.

96

Negrin i Prieto, administradors del
patrimoni de la República

El primer Govern de Guerra que sota la presidència del doctor José Giral es va constituir el dia 19 de juliol del 36, no va durar ni dos mesos. De seguida va ser substituït per un altre d'aquells que se'n deien de unidad nacional, però deixant al marge els sectors que no eren d'esquerra per considerar que ~~els~~ eren partidaris dels feixistes alçats en armes.

Com que la minoria parlamentària socialista era la més nombrosa, va ocupar la presidència Francisco Largo Caballero, dirigent del P.S.O.E. i de la U.G.T., i els seus ministres van ser aquests: Julio Alvarez del Vayo, d'Estat o Relacions Exteriors; Mariano Rufis Funes, de Justícia; Indalecio Prieto, de Marina i Aire; Juan Negrin, d'Hisenda; Angel Galarza, de Governació; Josep Tomàs i Piera, de Treball, Sanitat i Previsió; Jesús Hernández, d'Instrucció Pública; Vicente Uribe, d'Agricultura; Anastasio de Gracia, d'Indústria i Comerç; Bernardo Giner de los Rios, de Comunicacions i Marina Mercant; José Giral, ministre sense cartera i, vint dies després, també en formaria part Manuel de Irujo, en representació de la minoria basca, també sense cartera.

Segons un informe franquista de la post-guerra, se sap que el dia 13 de setembre d'aquell mateix any, el doctor Negrin, com a ministre d'Hisenda, va signar un important Decret, considerat com "Reservat", avalat per Manuel Azafia, President de la República, que deia:

« Por su Excelencia el Presidente de la República y con fecha 13 del actual, ha sido firmado el siguiente Decreto reservado de este departamento ministerial: "La anomalía ^{en} que/el país ha producido la sublevación militar aconseja al Gobierno adoptar